Capitolul 1
Harta locurilor ascunse

ESCADRILA TEHNICĂ DE RECUNOAŞTERE nr. 8
AVIAŢIA STATELOR UNITE
Baza Aeriană Westover, Massachusetts

6 iulie 1960

SUBIECT: Harta lumii a amiralului Piri Reis

CĂTRE: Profesor Charles H. Hapgood Colegiul Keene, New Hampshire

Stimate profesore Hapgood,

Cererea dumneavoastră de a examina o serie de aspecte neobişnuite ale hărţii lumii a lui Piri Reis din anul 1513 a fost aprobată.

Concluzia că partea de jos a hărţii reprezintă Coasta Prinţesa Martha a Ţării Regina Maud din Antarctica este rezonabilă. Considerăm că aceasta este cea mai logică şi probabilă interpretare a hărţii.

Detaliile geografice ale acestei părţi a hărţii sunt într-o surprinzătoare concordanţă cu ultimele măsurători seismice făcute de expediţia polară suedeză în anul 1949.

Acest lucru indică faptul că *linia coastei a fost carto-grafiată înainte de a fi acoperită de calota polară* (s.a).

În acest moment, în regiunea respectivă, grosimea calotei polare este de aproximativ un kilometru şi jumătate.

Nu avem nici o idee despre cum se împacă acest lucru cu cunoştinţele geografice ale anului 1513.

HAROLD Z. OHLMAYER
Lt. Colonel, USAF - Comandant

In ciuda formulărilor seci, scrisoarea lui Ohlmeyer este o adevărată bombă. Dacă Ţara Regina Maud a fost cartografiată înainte de a fi fost acoperită de gheaţă, înseamnă că această operaţiune s-a produs cu extraordinar de mult timp în urmă.

Cât de mult?

Se consideră în mod obişnuit că Antarctica, în forma sa actuală, are câteva milioane de ani vechime. La o examinare mai serioasă, această idee nu prea stă în picioare - în aşa măsură, încât nu mai este nevoie să presupunem că harta lui Piri Reis reprezintă Ţara Regina Maud aşa cum arăta ea cu multe milioane de ani în urmă. Dovezi recente indică faptul că această zonă şi ţinuturile învecinate au trecut recent printr-o perioadă

glaciară care s-a încheiat de-abia în urmă cu şase mii de ani.[2] Această dovadă, pe care o vom analiza şi în capitolul următor, ne eliberează de sarcina împovărătoare de a explica cine (sau ce) a avut tehnologia să facă o cercetare cartografică a Antarcticii pe la, să spunem, anul 2000000 î.Ch. - cu mult înainte ca rasa noastră să fi apărut. Dar, întrucât cartografierea este o operaţie extrem de complexă, care poate fi făcută numai de o rasă *civilizată,* rămâne încă să explicăm cum a putut fi ea realizată, fie şi numai cu şase mii de ani în urmă, cu mult înainte de apariţia primei civilizaţii recunoscute de istorici.

Surse vechi

În încercarea de a explica aceste fapte, trebuie să reamintim câteva lucruri istorice şi geologice de bază:

1. Harta lui Piri Reis este un document original, nu un fals, şi a fost realizată la Constantinopol în 1513.
2. Ea se concentrează asupra coastelor vestice ale Africii, a coastelor estice ale Americii de Sud şi a coastei nordice a Antarcticii.
3. Piri Reis nu ar fi putut obţine informaţii despre aceasta din urmă din surse contemporane, deoarece Antarctica a rămas nedescoperită până în 1818, la mai bine de trei sute de ani după realizarea hărţii.
4. Coasta lipsită de gheaţă a Ţării Regina Maud rămâne cea mai mare enigmă, întrucât ultima oară când ea a putut fi văzută neacoperită cu gheaţă este, după estimările cele mai optimiste, anul 4000 Î.Ch
5. Este imposibil de indicat cea mai *veche* dată la care să se fi putut realiza cartografierea, însă este sigur că litoralul Ţării Regina Maud a rămas într-o stare stabilă, neacoperită cu gheaţă, aproximativ nouă mii de ani, până- când calota glaciară a înghi-ţit-o complet.
6. Nu există nici o civilizaţie cunoscută în istorie care să fi avut capacitatea sau nevoia de a cartografia coasta în intervalul aproximativ 13000-4000 î.Ch.

Cu alte cuvinte, adevărata enigmă a acestei hărţi nu este atât apariţia pe ea a unui continent care avea să fie descoperit abia după trei sute de ani, cât trasarea exactă a coastei, într-o formă care existase numai cu şase mii de ani înainte şi care de atunci nu a mai putut fi observată.

Cum se explică acest lucru? Piri Reis ne oferă răspunsul într-o serie de note scrise de mână pe hartă. El spune că nu este responsabil pentru cartografierea hărţii, din contră - admite că rolul său nu a fost decât cel de copist şi compilator, harta fiind alcătuită dintr-o serie de alte hărţi-sursă. Unele dintre acestea fuseseră realizate de surse contemporane (printre care şi Cristo-for Columb), care ajunseseră la vremea aceea în America de Sud şi Caraibe, dar altele erau tocmai din secolul IV î.Ch. sau chiar anterioare.

Piri Reis nu se aventurează să dea vreo indicaţie legată de cine ar fi putut fi cartografii hărţilor vechi.

In 1963, însă, profesorul Hapgood a lansat o teorie nouă şi provocatoare, susţinând că unele dintre hărţile-sursă ale amiralului, mai ales cele din secolul IV î.Ch., se bazau, ele însele, pe surse *şi mai vechi,* care, la rândul lor, se bazau pe surse datând dintr-o perioadă cu adevărat străveche. Aceasta era, susţinea profesorul, dovada irefutabilă că Pământul fusese cu atenţie car-tografiat înainte de anul 4000 î.Ch. de o civilizaţie încă necunoscută, care poseda un nivel înalt

de civilizaţie şi tehnologie:

Se pare că informaţiile s-au transmis din generaţie în generaţie, că hărţile aparţin unui popor necunoscut, de la care au trecut apoi la civilizaţia minoică şi la fenicieni unii dintre cei mai buni marinari ai Antichităţii. Există dovezi că ele au fost adunate şi studiate în marea Bibliotecă din Alexandria, apoi compilate de geografii care lucrau acolo.

De la Alexandria, după reconstituirea lui Hapgood, copii ale acestor compilaţii şi, probabil, unele hărţi-sursă originale au fost transferate în alte centre de cultură, inclusiv la Constantinopol.

Apoi, când Constatinopolul a fost cucerit de veneţieni, în anul 1204, in timpul celei de-a Patra Cruciade, o parte din aceste hărţi au ajuns în mâinile marinarilor şi aventurierilor europeni:

Majoritatea acestor hărţi erau ale Mediteranei şi Mării Negre. Însă au supravieţuit şi hărţi ale altor regiuni. Printre acestea erau hărţi ale celor două Americi şi ale oceanelor Arctic şi Antarctic. Este clar că marinarii antici călătoreau de la un pol la altul. Oricât de incredibil ar părea, dovezile indică în mod clar că un popor din vechime a explorat coastele Antarcticii înainte ca aceasta să fie acoperită cu gheaţă Şi, de asemenea, este clar că ei posedau un instrument de măsurare a longitudinii, superior tuturor celor existente până într-a doua jumătate a secolului XVIII. Această dovadă a unei tehnologii pierdute sprijină credinţa că suntem urmaşi ai unei civilizaţii care s-a pierdut în vremuri imemoriale savanţii au reuşit să respingă aceste dovezi ca fiind mituri, însă există şi dovezi care nu mai pot fi respinse atât de uşor. Şi asta înseamnă că toate acele probe respinse trebuie reana-lizate cu mintea deschisă.

În ciuda sprijinului lui Albert Einstein şi deşi John Wright preşedintele Societăţii Americane de Geografie, a recunoscut ulterior ca „ipoteza lui Hapgood merită din plin să fie analizată" nu s-a făcut nici o altă cercetare asupra acestor hărţi stranii. Mai mult, în loc să fie aplaudat pentru contribuţia sa la dezbaterea asupra vechimii civilizaţiei omeneşti, Hapgood a fost privit cu răceala, până la moartea sa, de către colegi, care i-au tratat opera cu ...un sarcasm grosolan, nemeritat, alegând detalii neimportante şi fapte imposibil de verificat ca puncte de plecare pentru condamnarea ei integrală, ocolind în acest fel punctele-cheie"

Capitolul 2
Fluviile continentului sudic

În timpul vacanţei de Crăciun 1959-1960, Charles Hapgood a studiat tot ce a putut găsi despre Antarctica în Biblioteca Congresului din

Washington DC. El a lucrat acolo câteva săptămâni, adâncit în căutare, literalmente înconjurat de munţi de hărţi şi planuri medievale.

Am descoperit multe lucruri fascinante, lucruri pe care nu mă aşteptam să le găsesc, numeroase hărţi prezentând continentul sudic. Într-o zi, însă, am dat o pagină şi am rămas înmărmurit. Ochii mi-au căzut peste emisfera sudică a unei hărţi a lumii desenată de Oronteus Finaeus în anul 1531 şi mi-am dat seama imediat că aveam în faţă o hartă autentică a Antarcticii. Forma generală a continentului este izbitor de asemănătoare cu cea reprezentată pe hărţile moderne. Poziţia Polului Sud, aproape în mijlocul continentului, este aproximativ cea corectă. Lanţurile muntoase care ajung până pe coastă sunt identice cu cele descoperite recent. Evident, nu putea fi opera unei imaginaţii bogate. Lanţurile muntoase erau individualizate - unele de-a lungul ţărmurilor, altele nu. Majoritatea râurilor curgeau spre coastă, urmând ceea ce părea a fi cel mai natural mod de drenare. Acest lucru indică, desigur, că harta a fost trasată atunci când continentul nu era acoperit de gheaţă. Interiorul continentului, însă, era complet lipsit de munţi sau râuri, ceea ce indică, probabil, faptul că gheaţa îşi făcuse deja apariţia.

Alte investigaţii asupra hărţii lui Oronteus Finaeus, făcute de Hapgood si de dr. Richard Strachan de la Massachussetts Institute of Technology (MIT), au dus la următoarele concluzii: 1. Harta fusese compilată din diverse hărţi-sursă anterioare, desenate în funcţie de diferite proiecţii.

2. Ea prezintă, într-adevăr, condiţii non-glaciare în regiunile de coastă ale Antarcticii, în special în ţările Regina Maud, Enderby, Wilkes, Victoria (partea de est a Mării lui Ross) şi în Ţara Marie Byrd.

3. Ca şi în cazul hărţii lui Piri Reis, conturul general al terenului şi trăsăturile fizice vizibile corespund hărţii desenate în urma măsurătorilor seismice ale terenului *de sub gheaţa* Antarcticii.

Harta lui Oronteus Finaeus, conchidea Hapgood, pare să indice faptul „...surprinzător că Antarctica a fost vizitată şi probabil locuită pe vremea când nu era încă (în întregime) acoperită de gheaţă. Inutil de subliniat că este vorba de o vechime extrem de mare... Harta lui Oronteus Finaeus împinge civilizaţia celor care au trasat harta într-o perioadă contemporană cu sfârşitul ultimei Ere Glaciare în emisfera nordică" .

Harta lui Oronteus Finaeus, pe care se vede Antarctica neacoperită de gheaţă, cu munţi şi râuri

Marea lui Ross

Alte dovezi în sprijinul acestei idei apar din maniera în care este prezentată pe hartă Marea lui Ross. Acolo unde marii gheţari de astăzi, precum Scott şi Bearmore, se varsă în mare, harta din 1531 indică estuare, intrânduri înguste şi guri de râu. Implicaţia evidentă este că nu exista nici un fel de gheaţă la ţărmurile Mării lui Ross atunci când au fost realizate hărţile-sursă utilizate de

Oronteus: „În plus, trebuie să fi existat un teren interior suficient de mare neacoperit de gheaţă, capabil să alimenteze toate aceste râuri. în prezent, toată zona este acoperită de gheaţă, iar Marea lui Ross însăşi prezintă, de fapt, o placă de gheaţă plutitoare de câteva sute de metri grosime" .

Iată un argument solid în favoarea ipotezei că Antarctica a fost cartografiată de o civilizaţie necunoscută, pe vremea când nu era acoperită de gheaţă, adică până în jurul anului 4000 î.Ch. Acest lucru este întărit de descoperirile uneia dintre expediţiile antarctice ale lui Byrd, din 1949, care a luat mostre de sedimente de pe fundul Mării lui Ross. Aceste sedimente prezintă nivele de stratificare bine demarcate, corespunzătoare condiţiilor de mediu din diferite epoci: de „glaciaţiune marină incipientă", de „gla-ciaţiune marină medie", de „glaciaţiune marină avansată" etc. Cea mai surprinzătoare descoperire a fost aceea că „.. .unele dintre aceste straturi sunt alcătuite din sedimente foarte fine, bine amestecate, de tipul celor aduse la ţărmul mării de râurile care curg în zone temperate (adică neacoperite de gheaţă)..."

Utilizând metoda de datare cu ioniu a d-rului W.D. Urry (care utilizează trei elemente radioactive diferite aflate în apa mării), cercetătorii de la Carnegie Institute din Washington DC au descoperit, dincolo de orice dubiu, că astfel de râuri au curs într-adevăr în Antarctica până în urmă cu şase mii de ani, aşa cum indica harta lui Oronteus Finaeus. Abia după această dată, în jurul anului 4000 î.Ch., „.. .au început să se depună sedimente de tip glaciar pe fundul Mării lui Ross [...] Restul sedimentelor indică o îndelungată perioadă de climă caldă" .

Mercator si Buache

Hărţile lui Piri Reis şi Oronteus Finaeus ne prezintă, aşadar, o imagine a Antarcticii pe care nici un cartograf din vremuri istorice nu ar fi putut-o vedea. Ele însele nu sunt suficiente, însă, pentru a ne convinge că avem de-a face cu urme ale unei civilizaţii pierdute. Dar trei, sau patru, sau şase hărţi de acest fel -mai pot fi ele respinse cu aceeaşi uşurinţă?

Ar fi indicat oare să ignorăm, de exemplu, implicaţiile istorice ale unora dintre hărţile realizate de cel mai celebru cartograf al secolului XVI, Gerard Kremer, zis şi Mercator? Cunoscut îndeosebi pentru „proiecţia Mercator", utilizată până astăzi de aproape toate hărţile moderne ale lumii, acest individ enigmatic (care a făcut o vizită inexplicabilă Marii Piramide din Egipt în 1563) era, se spune, „neostenit în căutarea înţelepciunii de demult" şi a petrecut ani buni acumulând o vastă şi eclectică bibliotecă de hărti-sursă vechi.

Harta Mercator, cu munţii şi râurile Antarcticii acoperite de gheaţă

În mod semnificativ, Mercator a inclus harta lui Oronteus Finaeus în *Atlasul* său din 1569 şi a inclus Antarctica pe mai multe hărţi desenate de el însuşi în acelaşi an. Părţi identificabile din, pe atunci, necunoscutul continent sudic sunt: Capul Dart şi Capul Herlacher din Ţara Marie Byrd, Marea Amundsen, insula Thurston din Ţara Ellsworth, insulele Fletcher din Marea Bel-linghausen, insula Alexandru I, Peninsula Antarctică (Palmer), Marea Weddell, Capul Norvegia, Munţii Regula din Ţara Regina Maud (figuraţi ca insule), coasta Prinţul Harald, gheţarul Shirase ca estuar al coastei Prinţul Harald, insula Padda din golful Lut-zow-Holm şi coasta Prinţul Olaf din Ţara Enderby. „În unele cazuri, acestea sunt mult mai distinct reprezentate decât pe harta lui Oronteus Finaeus - observă Hapgood - şi este limpede că Mercator a avut la dispoziţie şi alte hărţi-sursă decât acesta." Şi nu numai Mercator. Geograful francez din secolul XVIII Philippe Buache a publicat şi el o hartă a Antarcticii cu mult înainte ca acest continent să fi.fost "descoperit" oficial. Caracteristica extraordinară a hărţii lui Buache este aceea că se bazează pe hărţi anterioare, poate chiar *cu mii de ani,* celor utilizate de Oronteus şi de Mercator. Buache prezintă o imagine precisă a Antarcticii, aşa cum trebuie să fi arătat ea *când nu era deloc acoperită de gheaţă.* Harta sa dezvăluie topografia sub-glaciară a întregului continent, lucru de care nici măcar noi nu am dispus decât după 1958, Anul Geofizic Internaţional, când a fost întreprinsă o cercetare seismică extrem de complexă.

Această cercetare nu a făcut decât să confirme ceea ce arătase Buache încă din 1737. Bazându-şi cartografierea pe surse străvechi, astăzi pierdute, academicianul francez înfăţişa o largă *strâmtoare* care traversează continentul sudic, împărţindu-l în două, pe o linie marcată astăzi de Munţii Transantarctici.

O astfel de strâmtoare, care lega între ele mările Ross, Weddell şi Bellinghausen, ar fi putut exista numai atunci când Antarctica era neacoperită de gheaţă. Aşa cum avea să confirme studiul din 1958, ceea ce apare pe hărţile moderne sub forma unei mase continentale unice era în trecut un arhipelag de insule mari, unite astăzi prin poduri de gheaţă de mai mulţi kilometri grosime, care se ridica deasupra nivelului mării.

Era cartografilor

Aşa cum am amintit, mulţi geologi ortodocşi consideră că ultima oară când ar fi fost vizibilă această strâmtoare printre masele de gheaţă a fost cu câteva milioane de ani în urmă. Din punct de vedere ştiinţific, însă, este la fel de ortodox să afirmăm că, în acele vremuri îndepărtate, nu existau deloc oameni, şi cu atât mai puţin oameni capabili să cartografieze cu atâta precizie masa continentală a Antarcticii. Problema cu harta lui Buache, întărită de cercetarea din 1958, este că Antarctica pare să *fi fost* cartografiată pe vremea când nu era încă acoperită de gheaţă. Ceea ce-i confruntă pe oamenii de ştiinţă cu două afirmaţii care se exclud reciproc. Care este cea corectă?

Dacă acceptăm teoria geologilor ortodocşi, că de milioane de ani Antarctica este acoperită de gheţuri, înseamnă că toate cunoştinţele acumulate cu greu de distinşi savanţi, începând cu

Harta Buache, pe care Antarctica apare sub forma unor pământuri întinse, aşa cum trebuie să fi arătat înainte de a fi acoperită de gheţuri

Darwin, sunt întru totul eronate. Pare de neconceput: fosilele descoperite atestă că acum câteva milioane de ani nu existau pe Pământ decât strămoşii neevoluaţi ai omenirii - nişte hominizi cu frunţi înguste, care-şi târau braţele pe jos -, incapabili de o activitate intelectuală atât de complexă precum cartografierea.

Să presupunem atunci că e vorba de intervenţia unor cartografi extratereştri, de pe nave spaţiale orbitale, pentru a explica asemenea hărţi sofisticate ale Antarcticii neacoperite de gheaţă? Sau să reconsiderăm teoria lui Hapgood, conform căreia, prin deplasarea scoarţei terestre, continentul sudic era lipsit de gheaţă, în forma figurată de Buache, în urmă cu doar 15.000 de ani?

Este posibil să fi existat o civilizaţie umană suficient de. avansată pentru a cartografia Antarctica pe la anul 13000 î.Ch. şi care mai târziu să, fi dispărut? Şi, dacă este aşa, cât de târziu a dispărut această civilizaţie?

Efectul combinat al hărţilor lui Piri Reis, Oronteus Finaeus, Mercator şi Buache este impresia puternică şi tulburătoare că Antarctica a fost observată *în continuu,* de-a lungul câtorva mii de ani, în care pătura de gheaţă s-a întins treptat, din interiorul către exteriorul continentului, câştigând teren mileniu după mileniu, până când a ajuns să înghită coastele întregului continent, în jurul anului 4000 î.Ch. Deci, sursele originale ale hărţilor lui Piri Reis şi Mercator provin de la finele acestei perioade, când numai coastele Antarcticii rămăseseră neacoperite de gheaţă. Sursele lui Oronteus Finaeus, însă, par a fi mult anterioare, de pe vremea când calota de gheaţă nu exista decât în interiorul continentului. Cât despre sursele lui Buache, ele sunt evident cele mai vechi, datând din jurul anului 13000 î.Ch., când nu exista nici urmă de gheaţă în Antarctica.

America de Sud

Au mai fost şi alte părţi ale lumii studiate şi cartografiate cu precizie, la mari intervale de timp, în aceeaşi epocă - în general între anii 13000 şi 4000 î.Ch.? Răspunsul îl oferă tot harta lui Piri Reis, care conţine şi

alte mistere, în afară de Antarctica:

Sus, stânga-dreapta: *Hărţile Mercator şi Oronteus Finaeus reprezentate schematic, pentru a evidenţia apariţia glaciaţiunii*
Jos, stânga: *Conturul Antarcticii pe harta Buache*
Jos, dreapta: *Topografia subglacială a Antarcticii, conform studiilor seismice moderne*

• Realizată în anul 1513, harta dovedeşte neaşteptat de multe cunoştinţe despre America de Sud - şi nu numai despre coasta ei răsăriteană, ci şi despre Munţii Anzi de pe coasta apuseană, evident necunoscuţi la vremea respectivă. Harta indică în mod corect fluviul Amazon, izvorând din acei munţi necunoscuţi şi curgând spre est.

• Compilată ea însăşi din peste douăzeci de surse de vechimi diferite, harta lui Piri Reis prezintă Amazonul nu doar o singură dată, ci *de două ori* (cel mai probabil ca urmare a unei erori de suprapunere a două documente-sursă utilizate de amiralul turc). Primul dintre cele două Amazoane este înfăţişat până la vărsarea sa în mare, prin gura râului Para, însă importanta insulă Marajo nu apare. După Hapgood, acest lucru indică faptul că harta-sursă datează dintr-o perioadă, probabil în urmă cu 15.000 de ani, când râul Para era principala sau singura gură a Amazonului, iar insula Marajo era încă legată de continent, la nord de fluviu. A doua reprezentare a Amazonului, pe de altă parte,arată insula Marajo (în detalii de o acurateţe uluitoare), în ciuda faptului că această insulă nu a fost descoperită decât în 1543. Din nou, avem în faţă posibilitatea ca o civilizaţie să fi observat şi cartografiat în continuu, de-a lungul câtorva mii de ani, modificările geografiei terestre, Piri Reis utilizând hărţi-sursă mai „recente" sau mai „vechi", lăsate moştenire de această civilizaţie.

• Nici fluviul Orinoco, nici delta sa actuală nu apar pe harta lui Piri Reis. În schimb, aşa cum a demonstrat Hapgood, „două estuare înaintează adânc în interior (pe o distanţă de cca 160 de kilometri) pe amplasamentul actualei albii a fluviului. Atât latitudinea, cât şi longitudinea sunt apropiate de cele ale actualului Orinoco. Este posibil, oare, ca estuarele să fi fost inundate, iar delta să fi înaintat atât de mult de la trasarea hărţilor-sursă?

•Cu toate că au rămas nedescoperite până în 1593, insulele din arhipelagul Falkland apar la latitudinea corectă pe harta din 1513.

• Hărţile-sursă vechi ale lui Piri Reis pot fi responsabile şi de prezenţa pe harta sa a unei insule mari în Oceanul Atlantic, la est de America de Sud, acolo unde astăzi nu există nici o astfel de insulă. Să fie o simplă coincidenţă faptul că această insulă „imaginară" este reprezentată exact deasupra lanţului de munţi sub-atlantici, la nord de Ecuator şi la o mie de kilometri est de coastele Braziliei, acolo unde acum răsar din valuri

crestele vârfurilor submarine Sfinţii Petru şi Pavel? Sau poate harta-sursă a fost trasată demult, în Era Glaciară, când nivelul mării era mult mai jos decât în prezent şi când nu este deloc exclus ca pe acel loc să se fi aflat într-adevăr o insulă?

Nivelul mării şi erele glaciare

Şi alte hărţi din secolul XVI arată ca şi cum s-ar baza pe observaţii ale lumii desfăşurate în timpul ultimei ere glaciare. Una dintre ele a fost compilată în 1559 de turcul Hagi Ahmed, care, aşa cum afirmă Hapgood, trebuie să fi avut acces la „nişte hărţi-sursă de-a dreptul extraordinare".

Hartă rusească de la începutul secolului XIX, care arată că pe vremea aceea existenţa Antarcticii nu era cunoscută. Continentul a fost „descoperit" în anul 1818. Oare să fi fost el cartografiat cu mii de ani mai devreme de cartografii unei civilizaţii preistorice încă neidentificate?

Cea mai ciudată şi izbitoare trăsătură a hărţii lui Hagi Ahmed este faptul că înfăţişează, fără nici un dubiu, o limbă de pământ, de cca 1.600 de kilometri lăţime, care uneşte Alaska de Siberia. Un astfel de „pod de pământ", cum îl numesc geologii, a existat (acolo unde astăzi este strâmtoarea Bering), însă a fost înghiţit de ape la sfârşitul ultimei Ere Glaciare.

Creşterea nivelului mării a fost provocată de topirea rapidă a calotei glaciare în emisfera nordică, în jurul anului 10000 î.Ch. De aceea, este foarte interesant că există cel puţin o hartă veche care prezintă sudul Suediei acoperit de rămăşiţele gheţarilor -aşa cum trebuie să fi arătat pe atunci lucrurile la acele latitudini. Urme ale gheţarilor apar pe celebra Hartă a Nordului a lui Clau-diu Ptolemeu. Compilată iniţial în secolul II d.Ch., această operă remarcabilă a ultimului geograf al Antichităţii clasice a rămas pierdută vreme de sute de ani şi a fost redescoperită abia în secolul XV.

Ptolemeu a fost custode al Bibliotecii din Alexandria, care conţinea cea mai mare colecţie de manuscrise a Antichităţii, şi acolo a avut acces la surse vechi, care i-au permis să compileze harta. Dacă acceptăm ideea că versiunea originală a măcar uneia dintre hărţile-sursă la care a avut el acces datează din jurul anului 10000 î.Ch., atunci putem explica de ce Claudiu Ptolemeu prezintă gheţari, caracteristici pentru epoca respectivă, alături de „lacuri... care sugerează forma lacurilor de astăzi şi râuri care sugerează râuri glaciare... ce izvorăsc din gheţari şi se varsă în

lacuri".

Se înţelege, probabil, de la sine că nimeni nu avea, pe vremea romanilor, nici cea mai vagă idee că nordul Europei a fost odată acoperit de gheaţă. Nici în secolul XV, când harta a fost redescoperită, nu poseda nimeni astfel de cunoştinţe. într-adevăr, este imposibil de conceput cum resturi de gheţari şi alte trăsături care apar pe harta lui Ptolemeu ar fi putut fi observate, imaginate sau chiar inventate de orice civilizaţie cunoscută, anterioară civilizaţiei noastre.

Implicaţiile sunt clare. La fel şi implicaţiile unei alte hărţi, aşa-numita „Portolano" a lui Iehudi Ibn Ben Zara, realizată în anul 1487. Această hartă a Europei şi Africii de Nord pleacă de la surse chiar mai vechi decât cele ale hărţii lui Ptolemeu, fiindcă indică gheţari la o latitudine mult inferioară celei a Suediei (cam la latitudinea Angliei) şi reprezintă mările Mediterană, Egee şi Adriatică aşa cum trebuie să fi arătat ele înainte de topirea calotei glaciare europene. Nivelul mării era considerabil mai scăzut decât astăzi. Este interesant de remarcat că în Marea Egee existau mult mai multe insule decât există astăzi. La prima vedere, acest lucru pare ciudat. Totuşi, dacă trecuseră douăsprezece mii, sau chiar zece mii de ani, de pe vremea când au fost trasate hărţile-sursă ale lui Ibn Ben Zara, discrepanţa poate fi explicată foarte simplu: insulele lipsă trebuie să fi fost acoperite de ape, o dată cu creşterea nivelului mării, la sfârşitul ultimei ere glaciare.

Încă o dată, se pare că avem în faţă amprentele unei civilizaţii dispărute - capabilă să cartografieze hărţi de o acurateţe impresionantă ale unor părţi ale Pământului aflate la mari distanţe unele de altele.

Ce tehnologie, ce nivel al ştiinţei şi culturii ar fi cerut realizarea unei astfel de opere?

Capitolul 3

Amprentele unei ştiinţe pierdute

Am văzut că harta lumii a lui Mercator din 1569 înfăţişează coastele Antarcticii aşa cum ar fi arătat ele cu mii de ani în urmă, când încă nu erau acoperite de gheaţă. Interesant este că aceeaşi hartă este în mod considerabil *mai puţin* exactă când este vorba de reprezentarea coastei vestice a Americii de Sud, decât o hartă anterioară (din 1538) a aceluiaşi Mercator.

Motivul acestei discrepanţe este că geograful din secolul XVI s-a bazat, la prima hartă, pe hărţi-sursă vechi, pe care ştim că le avea la dispoziţie, pe când, pentru cea ulterioară, s-a bazat pe observaţiile şi măsurătorile primelor expediţii spaniole în America de Sud. Cum se presupunea că aceşti exploratori aduceau ultimele informaţii, nu este vina lui Mercator că s-a încrezut în măsurătorile lor. în acest fel, acurateţea lucrărilor sale a scăzut. În 1569, nu existau instrumente pentru măsurarea corectă a longitudinii, dar astfel de instrumente par să

fi fost utilizate la elaborarea hărţilor-sursă utilizate de Mercator pentru harta din 1538.

Misterele longitudinii

Longitudinea este definită ca fiind depărtarea în grade, spre est sau spre vest, faţă de primul meridian. Actualmente, primul meridian este socotit a fi linia imaginară care leagă Polul Nord de Polul Sud, trecând prin Observatorul Regal de la Greenwich, de lângă Londra. Astfel, Greenwich se află la longitudinea de 0°, New Yorkul la 74°-vest, iar Canberra, din Australia, la 150°-est.

Am putea scrie o carte întreagă despre longitudine şi despre ce trebuie făcut pentru a determina cu precizie longitudinea oricărui punct de pe glob. Dar aici nu ne interesează atât detaliile tehnice, cât faptele acceptate *istoric* despre dezvoltarea cunoştinţelor omenirii în legătură cu misterele longitudinii. Printre aceste fapte, cel mai impor

tant este următorul: *până la apariţia unei invenţii extraordinare din secolul XVIII, cartografii şi navigatorii nu puteau determina cu precizie longitudinea.* Nu puteau decât să o aproximeze, de obicei cu erori de sute de kilometri, datorită faptului că le lipsea tehnologia necesară pentru a face corect acest lucru.

Latitudinea la nord sau la sud faţă de Ecuator putea fi determinată fără nici un fel de probleme, cu ajutorul măsurătorilor unghiulare ale Soarelui şi stelelor, lucru care se putea realiza cu instrumente relativ simple. Pentru determinarea corectă a longitudinii, însă, era nevoie de un echipament mai sofisticat, care să poată combina măsurarea poziţiei cu măsurători temporale. De-a lungul istoriei cunoscute, un astfel de aparat s-a dovedit peste puterile oamenilor de ştiinţă, dar, la începutul secolului XVIII, o dată cu creşterea rapidă a traficului maritim, a crescut în mod imperativ necesitatea unui astfel de instrument. Aşa cum declara o autoritate a epocii, „.. .determinarea longitudinii a umbrit viaţa oricărui marinar şi siguranţa circulaţiei maritime. Măsurarea corectă a acesteia trecea drept un vis imposibil, iar expresia «descoperirea longitudinii» ajunsese laitmotivul despre care se spunea în presă: «Când o zbura porcul»".

Era nevoie, mai presus de orice, de un instrument care să măsoare timpul (de la locul de plecare) cu o acurateţe perfectă,

de-a lungul călătoriei pe mare, în ciuda mişcării navei şi a condiţiilor adverse de climă - cald sau rece, umed sau uscat. „Un astfel de orologiu - spunea Isaac Newton în faţa membrilor Comisiei de Longitudine a Guvernului britanic în 1714 - nu a fost încă inventat."

Într-adevăr, în secolul XVII şi la începutul secolului XVIII, instrumentele de măsurare a timpului erau rudimentare şi în mod obişnuit rămâneau în urmă sau o luau înainte cu câte un sfert de oră *pe zi.* Un cronometru marin eficient nu-şi putea permite o astfel de eroare decât la câţiva ani. .

De-abia în anii 1720, talentatul ceasornicar englez John Harrison a început să lucreze la o serie de schiţe care să conducă la fabricarea unui astfel de cronometru. Obiectivul său era acela de a câştiga premiul de 20.000 de lire sterline pus la bătaie de Comisia de Longitudine „pentru inventatorul unui mijloc de măsurare a longitudinii unei nave cu o eroare de 30 de mile marine la sfârşitul unei călătorii de şase săptămâni". Un cronometru capabil de aşa ceva ar fi trebuit să aibă o marjă de eroare de numai trei secunde pe zi. A fost nevoie de aproape patruzeci de ani, timp în care au fost create şi testate mai multe prototipuri, până când Harrison a reuşit să îndeplinească aceste criterii. In cele din urmă, în anul 1761, elegantul Cronometru nr. 4 a părăsit Anglia la bordul navei *Deptford,* cu destinaţia Jamaica, împreună cu fiul lui Harrison, William. După nouă zile, pe baza calculelor de longitudine făcute cu ajutorul cronometrului, William i-a spus căpitanului că aveau să vadă Insulele Madeira în dimineaţa următoare. Căpitanul a pus pariu cu o cotă de 5 la 1 că se înşela, dar a menţinut acelaşi curs. William a câştigat pariul. Două luni mai târziu, în Jamaica, s-a constatat că noua invenţie rămăsese în urmă cu doar cinci secunde.

Harrison depăşise condiţiile impuse de Comisia de Longitudine. Mulţumită, însă, birocraţiei guvernului britanic, el nu şi-a putut încasa premiul decât cu trei ani înainte de moarte, în 1776. Fireşte, abia atunci a divulgat secretul invenţiei sale. Din cauza acestei întârzieri, căpitanul James Cook nu a putut beneficia de cronometru, atunci când a pornit în prima sa călătorie, în 1768. Dar, la cea de-a treia călătorie, din 1778-1779, a reuşit să carto-grafieze Pacificul cu o acurateţe impresionantă, precizând nu numai latitudinea, ci şi longitudinea corectă a fiecărei insule sau coaste. De atunci, „...graţie lui Cook şi cronometrului lui Harrison. .., nici un navigator nu mai are nici o scuză dacă nu găseşte o insulă din Pacific sau dacă eşuează pe o coastă apărută din senin".

Într-adevăr, pentru acurateţea lor, hărţile Pacificului realizate de Cook pot fi considerate printre primele exemple de cartografie modernă. Ele ne reamintesc, însă, că, pentru a realiza o hartă corectă, este nevoie de trei ingrediente-cheie: ample călătorii de explorare, abilităţi matematice şi cartografice de excepţie şi cronometre sofisticate.

De-abia după ce cronometrul lui Harrison s-a răspândit pe scară largă, după 1770, a putut fi îndeplinită şi a treia condiţie. Această invenţie strălucită a permis cartografilor să fixeze longitudinea cu precizie, ceea ce sumerienii, egiptenii, grecii, romanii şi toate celelalte civilizaţii cunoscute nu aveau, teoretic, cum să realizeze până în secolul XVIII. De aceea, este foarte surprinzător şi neliniştitor să întâlneşti hărţi cu mult mai vechi, care să indice cu precizie şi latitudinea, şi longitudinea.

Instrumente de precizie

Aceste inexplicabil de precise latitudini şi longitudini se găsesc, în general, în aceeaşi categorie de documente care conţin şi cunoştinţele avansate de geografie despre care am vorbit.

Harta lui Piri Reis din 1513, de exemplu, plasează America de Sud şi Africa la *longitudini relativ corecte,* o performanţă teoretic imposibilă pentru ştiinţa acelor vremuri. Însă Piri Reis a recunoscut deschis că harta lui se bazează pe surse cu mult anterioare. Nu cumva dintr-o asemenea sursă străveche luase şi longitudinile corecte?

Enigma liniilor

Platoul de la Nazca, din sudul Peru-ului, este un loc pustiu uscat şi neprimitor, gol şi neroditor. Regiunea nu a fost locuită niciodată şi nici în viitor se pare că lucrurile nu se vor schimba; suprafaţa Lunii nu pare nici ea, prin comparaţie, cu mult mai neospitalieră.

Dacă se întâmplă să fii un artist cu planuri măreţe, însă, aceste câmpii înalte şi pustii reprezintă o canava foarte promiţă toare - peste trei sute de kilometri pătraţi pe care să te manifeşti netulburat de nimeni, cu certitudinea că opera nu-ţi va fi luată pe sus de briza deşertică, şi nici acoperită de nisip.

Este adevărat că în zonă bat vânturi puternice, dar, printr-un straniu accident al fizicii, puterea lor este mult redusă la nivelul solului: pietrele pampasului absorb şi reţin căldura soarelui, ridi când un scut protector de aer cald. Mai mult decât atât, solul conţine suficient gips pentru a reţine pietricelele la suprafaţă, acest adeziv natural fiind reînnoit în continuu de roua zorilor, cu efectul ei umidificator. Deci, odată un lucru desenat aici, rămâne desenat pentru totdeauna. De plouat, plouă foarte rar: cu mai puţin de jumătate de oră de picături răzleţe de ploaie la zece ani o dată, Nazca se numără printre cele mai uscate locuri ale Terrei. Cu alte cuvinte, dacă eşti artist şi ai ceva măreţ şi deosebii de exprimat şi dacă doreşti ca opera ta să rămână vizibilă pentri totdeauna, platoul acesta ciudat şi pustiu pare a fi răspunsul la rugăciunile tale.

Experţii şi-au exprimat opiniile cu privire la vechimea com plexului artistic de la Nazca, pe baza fragmentelor de ceramică descoperite pe traseul liniilor şi a datării cu carbon radioactiv a diverselor fragmente organice dezgropate aici. Datele presupuse variază între anii 350 î.Ch. şi 600 d.Ch. În realitate, ele nu spun nimic despre vechimea desenelor, care sunt la fel de indatabile, precum pietrele care au fost îndepărtate pentru realizarea lor. Tot ceea ce se poate afirma cu siguranţă este că cele mai recente au cel puţin 1.400 de ani vechime, însă, teoretic, este posibil ca ele să fie cu mult mai vechi, pentru simplul motiv că obiectele pe care se bazează datarea ar fi putut fi aduse la Nazca ulterior, de alte populaţii.

Majoritatea desenelor se întind pe o suprafaţă bine delimitată din sudul Peru-ului, un deşert decolorat de formă oarecum pătrată, delimitat la nord de Rio Ingenio, la sud de Rio Nazca şi traversat oblic, de sus, de la centru, până jos, în partea dreaptă, pe o lungime de patruzeci şi şase de kilometri, de autostrada pan-americană. Aici, împrăştiate aparent la întâmplare, se află literalmente sute de figuri diferite. Unele reprezintă animale şi păsări (în total, 18 tipuri diferite de păsări). Însă cele mai multe iau forma figurilor geometrice

- trapeze, dreptunghiuri, triunghiuri şi linii drepte. Văzute de sus, cu ochiul zilei de astăzi, acestea din urmă seamănă cu un labirint de piste de aterizare, ca şi cum un inginer megaloman ar fi fost lăsat să-şi dea frâu liber celor mai ciudate fantezii în materie de proiectare de aeroporturi.

De aceea, nu este deloc surprinzător, din moment ce oamenii au putut - teoretic - să zboare abia la începutul secolului XX, că s-au găsit destui care să vadă în liniile de la Nazca nişte piste de aterizare pentru navele extraterestre. Este o idee seducătoare, însă probabil că nu Nazca este cel mai potrivit loc pentru a căuta dovezi în sprijinul ei. Mai întâi, este greu de înţeles de ce nişte extratereştri suficient de avansaţi pentru a traversa hăurile interstelare de sute de ani-lumină ar avea nevoie de asemenea piste de aterizare. Cu siguranţă, asemenea fiinţe ar fi capabile să construiască farfurii zburătoare care să aterizeze vertical, nu-i aşa?

În plus, nici nu se pune problema ca liniile de la Nazca să fi fost folosite ca piste de aterizare - nici de farfuriile zburătoare, nici de nimeni altcineva, cu toate că unele dintre ele aşa par, văzute de sus. De la nivelul solului, însă, ele nu sunt decât nişte "râcâituri" ale suprafeţei solului, obţinute prin îndepărtarea a mii de tone de pietre din tuf vulcanic negru, pentru a scoate la lumină

substratul mai deschis la culoare al deşertului, alcătuit din nisip galben şi lut. Nici una dintre linii nu este mai adâncă de câteva degete şi oricum toate sunt prea puţin rezistente pentru a permite aterizarea unui vehicul de zbor cu roţi. Matematiciana germană Maria Reiche, care şi-a dedicat o jumătate de secol din viaţă studierii acestor linii, a eliminat complet, cu argumentul logicii, teoria extraterestră, spunând, acum câţiva ani: „Mă tem că zburătorii din spaţiu s-ar fi împotmolit aici".

Dacă nu sunt piste de aterizare pentru „carele de foc" ale „zeilor" necunoscuţi, ce altceva ar putea fi liniile de la Nazca? Adevărul este că nimeni nu ştie în ce scop au fost făcute, aşa cum nimeni nu ştie nici ce vârstă au. Liniile acestea constituie unul dintre adevăratele mistere ale trecutului. Şi, cu cât te uiţi la ele mai îndeaproape, cu atât devin mai misterioase.

Este clar, de exemplu, că animalele şi păsările preced geometria „pistelor" de aterizare, pentru că multe dintre trapeze, dreptunghiuri şi linii drepte intersectează (şi astfel, parţial, obliterează) figurile mult mai complexe. Deducţia evidentă este că întregul complex de desene din deşert, aşa cum le vedem astăzi, a fost realizat în două faze. în plus, deşi contravine legilor normale ale progresului tehnic, trebuie să admitem că *prima* dintre cele două faze este mai avansată. Executarea figurilor zoomorfe a necesitat nivele mai înalte de tehnologie şi dexteritate, decât trasarea unor linii drepte. Problema este: cât de departe în timp una de cealaltă sunt cele două generaţii de artişti?

Savanţii nu s-au preocupat de această din urmă problemă. Ei au îngrămădit ambele culturi sub denumirea de „nazcani" şi îi definesc pe artiştii respectivi ca pe nişte triburi primitive care, prin cine-ştie-ce mijloace, au dezvoltat tehnici sofisticate de exprimare artistică şi apoi au dispărut de pe scena peruviană, cu multe sute de ani înainte de apariţia incaşilor, succesorii lor mai cunoscuţi.

Cât de sofisticaţi erau, însă, aceşti „primitivi" nazcani? Ce cunoştinţe trebuie să fi posedat ei, pentru a-şi înscrie semnăturile gigantice pe platou? În primul rând, se pare că erau nişte astronomi destul de buni - cel puţin aşa

demonstrează dr. Phillis Pitluga, un astronom de la Planetariul Adler din Chicago. După ce a studiat amănunţit, cu ajutorul calculatorului, configuraţiile stelare de la Nazca, ea a ajuns la concluzia că *celebra imagine a păianjenului a fost concepută ca o proiecţie terestră a uriaşei constelaţii Orion,* iar liniile perfect drepte legate de figură au fost desenate pentru a marca peste veacuri modificările în declinaţii ale celor trei stele din Centura lui Orion.

Semnificaţia reală a descoperirii dr. Pitluga va deveni clară la momentul oportun. Până atunci, să mai notăm că păianjenul de la Nazca reprezintă cu acurateţe o anumită specie de păianjen, şi anume *Ricinulei.* Aceasta este una dintre cele mai rare specii de păianjen din lume - atât de rară, încât nu a fost descoperită decât în străfundurile îndepărtate şi inaccesibile ale pădurii tropicale amazoniene. Cum au reuşit presupuşii artişti primitivi de la Nazca să călătorească atât de departe, traversând înfricoşă-toarea barieră a Anzilor, pentru a obţine un specimen? Mai mult: de ce să fi vrut să facă acest lucru şi cum au reuşit să reprezinte cu atâta exactitate detalii ale anatomiei păianjenului *Ricinulei,* în mod normal vizibile doar la microscop - mai cu seamă organul de reproducţie, poziţionat la capătul piciorului din faţă-dreapta?

Astfel de mistere sunt foarte numeroase la Nazca şi nici una dintre figurile reprezentate nu prea are ce căuta acolo - poate cu excepţia condorului. Balena şi maimuţa sunt la fel de nelalocul lor acolo ca şi păianjenul amazonian. Figura ciudată a unui bărbat încălţat cu cizme grele, cu braţul drept ridicat ca pentru salut şi cu ochii ca de bufniţă privind înainte, nu poate fi asociată cu nici o epocă sau cultură cunoscută. Şi alte desene reprezentând forme umane sunt la fel de ciudate: cu capetele înconjurate de halouri radiante, par, într-adevăr, nişte vizitatori de pe altă planetă, însăşi mărimea lor este bizară şi merită amintită. Pasărea colibri are 55 de metri lungime, păianjenul 50, condorul aproape 130 de la vârful ciocului până la penele cozii (ca şi pelicanul), iar şopârla, a cărei coadă este acum intersectată de autostrada panamericană, se întinde pe 210 metri. Aproape toate desenele sunt executate la aceeaşi scară ciclopică şi în aceeaşi manieră dificilă, printr-o singură linie continuă, atent trasată.

O atenţie similară acordată detaliilor o găsim şi în figurile geometrice. Unele dintre acestea au forma unor linii drepte lungi de *aproape opt kilometri,* trecând, asemenea drumurilor romane, peste deşert, traversând albii uscate de râu, înălţimi stâncoase, dar nedeviind nici o clipă de la direcţia iniţială.

O asemenea precizie este greu, dar nu imposibil de explicat în termeni convenţionali. De departe mai enigmatice sunt figurile zoomorfe. Cum au putut fi realizate cu atâta precizie fără un aparat de zbor? Creatorii lor nu aveau cum verifica evoluţia operelor, din moment ce nu le puteau vedea din

perspectiva minim necesară. Nici unul dintre aceste desene nu este suficient de mic, încât să poată fi observat de la nivelul solului; de acolo, toate arată pur şi simplu ca nişte dungi amorfe de-a lungul deşertului. Adevărata formă şi-o înfăţişează numai privite de sus, de la o înălţime de câteva zeci de metri. Iar prin apropiere nu există nici o înălţime care să ofere un astfel de punct de observare.

Fusesem deja impresionat de calitatea lucrărilor incaşe în piatră de la Cuzco. Pe măsură ce avansam cu cercetările în oraşul vechi, însă, am descoperit cu surprindere că în nici un caz nu le pot fi atribuite incaşilor cu o precizie arheologică oarecare *toate* construcţiile despre care se presupune că ar fi incaşe. Este adevărat că au fost maeştri îin arta prelucrării pietrei şi că multe monumente din regiunea Cuzco sunt, fără îndoială, opera lor. Şi totuşi, unele dintre cele mai deosebite construcţii atribuite lor par să fi fost clădite de o civilizaţie anterioară. Dovezile indică faptul că incaşii au lucrat, de multe ori, doar ca restauratori ai acestor construcţii, si nu că ei le-ar fi construit.

La fel se pare că stau lucrurile cu sistemul complicat de drumuri care leagă între ele cele patru colţuri ale imperiului. Cititorul îşi aminteşte că această reţea se compunea din două drumuri principale, de la nord la sud, unul pe coastă, celălalt prin Anzi, legate între ele de numeroase drumuri secundare. Cu totul, peste 22.000 de kilometri de şosele pietruite erau utilizate în mod curent şi eficient înainte de cucerirea spaniolă; presupuneam că fuseseră construite chiar de incaşi. Acum aveam să aflu că ei mai curând moşteniseră sistemul. Rolul lor fusese acela de a restaura, menţine şi unifica reţeaua existentă. Într-adevăr, deşi nu se recunoaşte oficial, nimeni nu poate estima cu certitudine cât de vechi sunt aceste şosele incredibile, şi nici cine le-a construit.

Misterul se adânceşte şi mai mult atunci când tradiţiile locale spun nu numai că sistemul de drumuri şi arhitectura atât de elaborată erau deja „străvechi pe vremea incaşilor", ci şi că ambele „erau opera unor oameni albi, cu părul roşcat", care locuiseră pe acele meleaguri cu mii de ani mai devreme.

Lucrarea demonilor?

Vechea citadelă de la Sacsayhuaman.se află în apropiere de Cuzco, spre nord. Am ajuns acolo într-o după-masă, spre seară. Deşi bătea o briză rece peste tundra aceea de mare altitudine, am urcat, totuşi, treptele până sus, la portalurile de piatră şlefuită construite ca pentru giganţi şi m-am plimbat printre şirurile-mamut de pereţi în zig-zag.

Mi-am ridicat privirea şi m-am uitat la un bloc masiv de granit pe lângă care treceam. Avea patru metri înălţime, doi metri şi ceva lăţime şi cântărea mai bine de 100 de tone. Era lucrat de om, nu de natură. Fusese tăiat şi modelat într-o adevărată simfonie de unghiuri, manevrat cu mare uşurinţă, de parcă ar

fi fost din ceară sau lut, şi era bine înfipt într-un zid alcătuit din alte blocuri poligonale, la fel de mari şi de enigmatice, unele aşezate deasupra lui, altele dedesubt, altele de fiecare parte - dar toate într-un echilibru perfect, într-o juxtapunere bine cântărită.

Cum unul dintre aceste blocuri uluitoare fasonate cu grijă are o înălţime de nouă metri şi cântăreşte circa 361 de tone, (cam cât *500 de automobile),* mi se pare că se ivesc un număr de întrebări esenţiale, la care este imperios necesar să se răspundă. Cum au reuşit incaşii sau predecesorii lor să prelucreze pietre la o asemenea scară, de-a dreptul gargantuană?

Cum au reuşit să taie şi să dea forma dorită acestor bolovani ciclopici?

Cum i-au transportat de la cariere? Prin ce mijloace au construit cu ei zidurile, ridicându-i şi aşezându-i unul peste altul cu uşurinţa cu care îşi pune un zidar o cărămidă peste alta? Aceşti oameni n-ar fi trebuit să dispună nici măcar de roată, darămite de maşinării capabile să ridice şi să manevreze atâtea forme neregulate de peste o sută de tone fiecare şi să le sorteze într-un joc de domino tridimensional.

Ştiu că şi cronicarii de la începutul perioadei coloniale au fost la fel de uluiţi ca şi mine. Respectatul Garcilaso de la Vega, de exemplu, care a venit aici în secolul XVI, vorbeşte plin de admiraţie despre fortăreaţa de la Sacsayhuaman:

Proporţiile sale sunt de neconceput pentru cine nu a văzut-o. Iar pentru cine a văzut-o îndeaproape şi a cercetat-o cu atenţie, pare atât de extraordinară, încât ai crede că a fost construită printr-o minune oarecare. Parcă ar fi lucrarea unor demoni, nu a unor oameni. Este făcută din pietre atât de mari şi atât de multe, încât te întrebi cum au reuşit indienii să le taie, să le transporte..." şi cum le-au aşezat una peste alta cu atâta precizie. Fiincă ei nu aveau nici fier, nici oţel cu care să zdrobească piatra, nici căruţe şi boi ca să le transporte şi, de fapt, nu există nicăieri în lume suficiente căruţe şi destui boi pentru o asemenea muncă, atât de uriaşe sunt aceste pietre şi atât de proaste cărările de munte pe care au fost aduse..

Garcilaso mai aminteşte un lucru interesant. în *Comentarii regale despre incaşi,* el relatează cum, în vremuri de demult, un rege incaş a încercat să imite realizările predecesorilor săi care construiseră Sacsayhuaman. Încercarea a însemnat şi aducerea unui bolovan imens de la câţiva kilometri depărtare, pentru a-1 adăuga fortificaţiilor existente: „Bolovanul a fost adus de peste munte de douăzeci de mii de indieni care au suit şi coborât, pe rând, versant după versant. La un moment dat, însă, a alunecat într-o râpă, zdrobind sub el trei mii de persoane". Dintre toate istoriile pe care le-am studiat, aceasta este singura relatare în care incaşii construiesc - mai bine zis încearcă să construiască ceva -cu blocuri uriaşe precum cele de la Sacsayhuaman. Ea indică în mod limpede că ei nu cunoşteau tehnicile respective, încercarea soldându-se cu un dezastru.

Capsula timpului

Pe fereastra trenului, lucrurile evoluau. Spre stânga, umflat de ape sumbre, se vedea Urubamba, un râu sacru al incaşilor şi afluent al Amazonului. Temperatura aerului se încălzise simţitor: iată, coborâsem într-o vale destul de joasă, care îşi avea propriul micro-climat tropical. Versanţii muntoşi care se ridicau pe ambele părţi ale căii ferate erau acoperiţi de păduri dese şi verzi şi mi-am dat seama că ne aflam, într-adevăr, într-o regiune de obstacole

înfricoşătoare, de netrecut. Indiferent cine fuseseră cei care se aventuraseră în ţara-nimănui ca să construiască Machu Picchu, trebuie să fi avut un motiv extrem de puternic pentru o

asemenea întreprindere.

Oricare ar fi fost acest motiv, alegerea unui loc atât de greu accesibil a avut şi un efect benefic: Machu Picchu nu a fost descoperit de conchistadori şi de călugări în perioada lor de zel destructiv. într-adevăr, abia în 1911, când fabuloasa moştenire a vechilor civilizaţii începuse să fie tratată cu infinit mai mult respect, s-a găsit un tânăr explorator american, Hiram Binghama care a deschis ochii omenirii asupra oraşului Machu Picchu. A fost limpede, de la bun început, că aşezarea aceea incredibilă deschidea o fereastră unică asupra civilizaţiei pre-columbiene.

În consecinţă, ruinele au fost protejate de jefuitori şi de vânătorii de suveniruri istorice şi, în acest fel, o importantă felie de trecut a fost păstrată spre uimirea generaţiilor viitoare.

După ce am trecut printr-un orăşel numit Agua Caliente (Apă Fierbinte), unde câteva restaurante dărăpănate şi baruri ief tine îmbiau călătorii de pe ambele părţi ale căii ferate, am ajuns în gara Machu Picchu Puentas Ruinas la ora nouă şi zece dimi neaţa. De acolo, a urmat o călătorie de o jumătate de oră cu autobuzul pe un drum forestier întortocheat şi plin de praf şi am ajuns chiar la Machu Picchu, la ruine, şi ne-am instalat la un hotel prăpădit, unde ni s-a cerut o sumă nesimţit de mare pentru o cameră nici măcar prea curată. Eram singurii oaspeţi. Deşi trecuseră ani buni de când gherilele locale bombardaseră ultima oară trenul care venea la Machu Picchu, nu erau mulţi străini care să se încumete să vină până aici.

Vis cu ochii deschişi la Machu Picchu

Era ora două după-masă. Mă aflam pe o înălţime la capătul sudic al vestigiilor. Ruinele se întindeau spre nord, în terase acoperite de licheni. Nori groşi înconjurau ca nişte inele vârfurile munţilor, străbătuţi totuşi, ici şi colo, de razele soarelui.

În vale, departe, se vedea râul sacru răsucindu-se într-un ac de păr tocmai în jurul muntelui pe care se înălţa Machu Picchu, ca un şanţ de apărare în jurul unui castel gigantic. De unde priveam eu, râul se vedea verde închis, reflectând verdeaţa pantelor abrupte înghiţite de junglă. Din loc în loc, apăreau ochiuri albe de apă, în care zăream splendidele reflecţii înspumate.

Mă uitam pe deasupra ruinelor, spre vârful care le domină. Se numeşte Huana Picchu şi apărea pe toate afişele agenţiilor de turism. Spre surprinderea mea, acum am observat pentru prima oară că o porţiune de circa 100 de metri mai jos de vârful pro-priu-zis fusese cu grijă terasată şi sculptată. Cineva se căţărase până acolo şi cioplise atent stâncile aproape verticale, transformându-le într-o superbă grădină suspendată, care poate că în vremurile de demult fusese plantată cu flori multicolore.

Mi se părea că întregul complex, inclusiv decorul, era o monumentală operă de sculptură compusă cât din munţi, cât din stânci, cât din copaci, cât din pietre - ca şi din apă. Era un loc extraordinar de frumos, cu siguranţă printre cele mai frumoase pe care le-am văzut vreodată.

Cu toată strălucirea lui, însă, parcă m-aş fi uitat peste un oraş al fantomelor. Parcă aveam în faţă epava *Titanicului,* pără-sită şi nemântuită. Casele erau aranjate pe terase lungi. Fiecare casă era măruntă, cu o singură încăpere care dădea direct pe străduţa îngustă, iar arhitectura era solidă şi funcţională, dar în nici un caz ornamentată. În schimb, anumite zone ceremoniale fuse seră proiectate la un nivel infinit superior şi încorporau blocuri

uriaşe, de felul celor pe care le întâlnisem la Sacsayhuaman. Un monolit geometric bine şlefuit avea vreo patru metri lungime, un metru şi jumătate lăţime şi cam tot atât grosime şi nu avea cum cântări mai puţin de 200 de tone. Oare cum reuşiseră vechii constructori să-l care până acolo?

Mai erau zeci de astfel de blocuri aranjate în acele ziduri deja binecunoscute, cu unghiuri amestecate, ca nişte dominouri. La un singur bloc am reuşit să număr nu mai puţin de treizeci şi trei de unghiuri, fiecare îmbucat perfect cu un unghi corespun zător în blocul alăturat. Existau poligoane masive şi pentaedre perfecte cu muchii ascuţite ca lama briciului. Mai erau şi bolovani neprelucraţi integraţi în arhitectura de ansamblu în anumite locuri. Şi mai erau nişte obiecte ciudate şi neobişnuite, cum ar fi Intihuatana, „stâlpul de agăţat soarele". Acest obiect remarcabil consta dintr-o bucată de stâncă, cenuşie şi cristalizată, cioplită în forme geometrice complexe, cu unghiuri şi curbe, nişe incizate şi ieşituri, având în centru o furcă boantă verticală.

Domino

Cât de vechi este Machu Picchu? Oamenii de ştiinţă sunt de acord că oraşul n-ar fi putut fi construit cu mult mai înainte de secolul XV d.Ch. Opinii diferite au fost, însă, exprimate de-a lungul timpului de către specialişti mai curajoşi, dar respectabili În anii '30, de exemplu, Rolf Muller, profesor de astronomie la Universitatea din Potsdam, a descoperit dovezi convingătoare în legătură cu cele mai importante obiective de la Machu Picchu, care ar fi prezentat aliniamente astronomice semnificative. Plecând de la ele şi utilizând calcule matematice complexe pentru a determina poziţia stelelor pe cer în mileniile trecute (care se modifică treptat, datorită fenomenului cunoscut sub numele de „precesiunea echinocţiilor"), Muller a ajuns la concluzia că schema originală a sitului nu ar fi putut fi proiectată decât „în perioada cuprinsă între anii 4000 şi 2000 î.Ch."

Complexul de la Machu Picchu

Zvonuri despre un cataclism

Pe la ora patru după-amiază, a doua zi, am pornit spre lacul Titicaca într-un jeep închiriat, ne-am făcut loc cu mare greutate printre ambuteiajele din traficul absurd, de eternă oră de vârf, al capitalei boliviene şi am reuşit, în cele din urmă, să lăsăm în urmă zgârie-norii şi mahalalele, ieşind în orizonturile vaste şi limpezi ale podişului Altiplano.

La început, aflându-ne încă în apropierea oraşului, drumul trecea prin nişte suburbii cenuşii, pline de barăci, unde se ţineau lanţ atelierele de reparaţii auto şi firmele colectoare de deşeuri, Pe măsură ce ne îndepărtam de La Paz, se răreau treptat semnele vieţuirii omeneşti.

Savanele pustii, ondulate, fără copaci, mărginite în depărtare de vârfurile înzăpezite ale Cordilierei Regale, creau un spectacol de neuitat, al frumuseţii şi puterii naturii. Era, însă, şi un sentiment de „altă lume" în acest loc, care parcă plutea pe deasupra norilor, ca un regat fermecat.

Cu toate că ţinta noastră era Tiahuanaco, în noaptea aceea aveam să rămânem la Copacabana, un orăşel aflat pe un promontoriu, la capătul din sud al lacului Titicaca. Ca să ajungem acolo, a trebuit să traversăm un fir de apă cu un bac improvizat, într-un sat de pescari, Tiquine. Apoi, pe măsură ce se lăsa înserarea, am luat-o pe şoseaua principală, devenită acum doar ceva mai mult decât un drumeag îngust şi denivelat, pe o serie de serpentine strânse şi chiar pe versantul propriu-zis al muntelui. De acolo. de sus, ni se deschidea în faţa ochilor o panoramă contrastantă apele negre, foarte negre ale lacului de dedesubt păreau să măr gineasc㠄 un ocean întreg de umbre, în timp ce culmile înzăpe zite, ca nişte dinţi, ale munţilor din depărtare erau încă inundat de razele unui soare orbitor.

De la bun început, lacul Titicaca mi s-a părut un loc special. Ştiam că se află la cca 4.200 de metri deasupra nivelului mării că frontiera dintre Peru şi Bolivia trece prin el şi că acoperă suprafaţă de peste opt mii de kilometri pătraţi, având o lungime de 220 de kilometri şi o lăţime de 112 kilometri. Mai ştiam şi că

Lacul Titicaca

este foarte adânc, atingînd pe alocuri 330 de metri, şi că avea o istorie geologică de-a dreptul ciudată.

Iată misterele legate de el şi câteva dintre soluţiile avansate:

1- Deşi aflat acum la peste trei kilometrii deasupra nivelului mării, împrejurimile lacului Titicaca sunt pline de milioane şi milioane de scoici fosilizate, ceea ce sugerează că, la un moment dat, întregul podiş Altiplano s-a ridicat brusc de pe fundul mării,

poate chiar cu ocazia înălţării generale a scoarţei terestre, care a dus la formarea Americii de Sud. În timpul acestui proces, o mare parte din apele oceanului, împreună cu miriade de creaturi marine, au fost prinse ca într-un căuş şi au rămas suspendate printre munţii Anzi. Acest lucru s-ar fi petrecut cu cel puţin

100.000.000 de ani în urmă.

2 - Paradoxal, cu toată vechimea acestui eveniment, lacul Titicaca păstrează, până în ziua de astăzi, „o ihtiofaună marină" - cu alte cuvinte, deşi aflat astăzi la sute de kilometri de ocean, peştii şi crustaceele din apele sale sunt mai curând specii marine decât de apă dulce. Printre vietăţile surprinzătoare capturate în plasele pescarilor s-au numărat exemplare de *Hippocampus* (cal de mare). În plus, după cum remarca o

autoritate în domeniu, „diferitele specii de *Allorquestes (hyalella imermis* etc.) şi alte exemplare de faună marină nu lasă nici un dubiu că acest lac a avut apele mult mai sărate decât astăzi sau, mai precis, că apele care l-au format erau de origine marină şi au rămas prinse între munţii Anzi când continentul s-a înălţat".

3 - Cam atât despre evenimentele care au dus la crearea lacului Titicaca. De la formarea sa, această „mare interioară" şi podişul Altiplano însuşi au suferit şi alte schimbări drastice şi dramatice. Dintre acestea, de departe cea mai notabilă o constituie faptul că întinderea lacului pare să fi fluctuat enorm de-a lungul timpului, lucru dovedit de vechea linie a ţărmului, care se vede pe terenul din jur. Lucru curios, însă, această linie nu este la acelaşi nivel, ci *înclinată* substanţial de la nord către sud. La . cel mai nordic punct de observaţie, ea se află la 99 de metri peste actualul nivel al lacului, în timp ce, la 650 de kilometri spre sud se află la 91 de metri sub nivelul actual. Din acest fapt, precum şi din alte multe dovezi, geologii au dedus că podişul Altiplano se înalţă şi în prezent, dar nu în mod egal: partea nordica se ridică la altitudini mai mari decât cea sudică. Procesul acesta are mai puţin de-a face cu modificările de nivel ale apelor lacului (deşi astfel de schimbări au avut loc cu siguranţă), cât mai ales cu modificările de nivel ale întregului teren pe care se află situat lacul.4 - Mult mai greu de explicat în aceşti termeni - dat fiind că modificările geologice au loc, teoretic, în intervale foarte

lungi de timp - este faptul că *odinioară, oraşul Tiahuanaco era port cu docuri întinse, aşezat chiar pe malul lacului Titicaca. P*roblema este că ruinele oraşului se află acum aruncate la 20 de kilometri sud de lac şi la *peste 30 de metri deasupra nivelului actual al apei. Î*n perioada scursă de la construirea oraşului, s-a întâmplat, deci, una din două: fie nivelul lacului a scăzut considerabil, fie terenul pe care se află construit Tiahuanaco s-a înălţat în mod corespunzător.

5 - În orice caz, este clar că au avut loc modificări fizice masive şi dramatice. Unele dintre acestea, cum ar fi înălţarea podişului Altiplano de pe fundul oceanului, au avut loc, desigur, în ere geologice îndepărtate, cu mult înainte de apariţia civilizaţiei umane. Altele, însă, nu sunt chiar atât de vechi şi trebuie să fi avut loc după construirea oraşului. Deci, întrebarea este: *când* a fost construit Tiahuanaco?

Poziţia istorică tradiţională este aceea că ruinele nu pot fi datate cu mult înainte de anul 500 d.Ch. Există şi o cronologic alternativă, care, deşi nu este acceptată de majoritatea specialiştilor, pare să concorde mai mult cu scara modificărilor geologice petrecute în această zonă. Pe baza calculelor matematico-astro-nomice ale profesorului Arthur Posnansky de la Universitatea din La Paz şi ale profesorului Rolf Muller (cel care a pus sub semnul întrebării şi datarea tradiţională a ruinelor de la Machu Picchu), această altă cronologie împinge prima fază a construirii oraşului Tiahuanaco până spre anul *15000 î.Ch.* Ea indică faptul că oraşul a suferit imense distrugeri în timpul unei catastrofe naturale cumplite, care a avut loc în mileniul XI î.Ch., după care a început să se depărteze progresiv de malul lacului.

Vom analiza descoperirile lui Posnansky şi Muller în Capitolul 11, descoperiri care avansează ideea că marele oraş andin Tiahuanaco ar fi înflorit în timpul

ultimei Ere Glaciare, adică în plină noapte adâncă şi neagră a preistoriei civilizaţiei omeneşti.

Capitolul 9

Fost şi viitor rege

În timpul călătoriilor mele prin Anzi, am citit de câteva ori o variantă curioasă a tradiţiei principale legate de Viracocha. În această variantă, provenind din regiunea cunoscută sub numele de Collao, din jurul lacului Titicaca, divinitatea-erou civilizator este numită Thunupa:

Thunupa a apărut în Altiplano în vremuri străvechi, venind dinspre nord, cu cinci discipoli. Un bărbat alb, cu înfăţişare augustă, cu ochi albaştri, cu barbă, era sobru, puritan şi predica împotriva beţiei, a poligamiei şi a războiului.

După ce a colindat pe distanţe mari prin Anzi, unde a creat un regat paşnic şi i-a învăţat pe oameni toate artele civilizaţiei" Thunupa a fost doborât la pământ şi rănit de moarte de către un grup de conspiratori geloşi:

I-au pus trupul binecuvântat într-o barcă de trestie şi i-au dat drumul pe apele lacului Titicaca. Acolo... el a plecat pe apă cu o asemenea viteză, încât cei care au încercat cu atâta cruzime să-1 omoare au rămas în urmă înspăimântaţi şi îngroziţi, fiindcă acest lac nu are nici un curent... Barca a ajuns la ţărm la Cochamarca, acolo unde astăzi se formează râul Desguar dero. Tradiţia indiană afirmă că barca s-a izbit de ţărm cu atâta putere, încât pământul s-a despicat şi a dat naştere râului Desguardero, care înainte nu existase. Şi pe apa astfel descătuşată, sfântul trup a fost purtat multe leghe, până la Arica, la ţărmul mării.. .

Bărci, apă şi salvare

Există aici paralele curioase cu legenda lui Osiris, marele zeu egiptean al morţii şi învierii. Cea mai detaliată relatare a mitului originar ce defineşte această figură misterioasă îi aparţine lui Plutarh, care spune că, după ce a adus roadele civilizaţiei poporului său, învăţându-l tot felul de lucruri utile, eliminând canibalismul şi sacrificiile umane, oferindu-i primul cod de legi, Osiris a părăsit Egiptul şi a călătorit prin toată lumea, pentru a răspândi binefacerile civilizaţiei şi la alte popoare. Niciodată el nu i-a forţat pe barbarii cu care a venit în contact să accepte legile sale, ci a căutat întotdeauna să-i convingă prin vorbă bună, făcând apel la raţiunea lor. Se mai spune că el îşi transmitea învăţăturile prin intermediul unor imnuri şi cântece acompaniate de instrumente muzicale.

În timp ce era plecat, însă, un grup de şaptezeci şi doi de curteni au complotat împotriva lui Osiris, conduşi de propriul lui cumnat, Set. La întoarcerea sa, conspiratorii l-au invitat la un banchet unde se oferea ca premiu un cufăr din lemn nobil şi aur oricărui oaspete care ar fi încăput exact în el. Ceea ce nu ştia Osiris era că acel cufăr fusese construit exact

după măsurile sale. Aşa se face că toţi oaspeţii l-au încercat, dar nu li s-a potrivit. Osiris s-a întins în el foarte confortabil. Până să poată el să iasă, conspiratorii au trântit capacul cufărului, l-au bătut în cuie şi au sigilat fiecare crăpătură a lemnului cu plumb topit, ca să nu mai aibă aer să respire. Cufărul a fost apoi aruncat în Nil. Crezuseră că se va scufunda imediat, dar el s-a îndepărtat în mare viteză, plutind în derivă până a ajuns la ţărmul mării.

Aici a intervenit zeiţa Isis, soţia lui Osiris. Utilizându-şi din plin puterile magice, pentru care era vestită, ea a găsit cufărul şi l-a ascuns într-un loc tainic. Şi totuşi, Set, fratele ei cel ticălos, plecând la vânătoare în deltă, l-a descoperit din nou, l-a deschis şi, într-un acces de furie, a tăiat cadavrul regal în paisprezece bucăţi pe care le-a împrăştiat prin tot Egiptul.

O dată în plus, Isis a pornit să-şi salveze soţul. Ea şi-a făcut o barcă din tulpini de papirus, căptuşită cu smoală, şi a navigat pe Nil în căutarea rămăşiţelor. După ce le-a adunat pe toate, a rostit o vrajă puternică, pentru a readuce trupul dezmembrat în forma lui dinainte. Apoi, reîntregit şi perfect sănătos, Osiris a trecut printr-un proces de renaştere stelară, pentru a deveni zeul morţilor şi regele lumii subterane - de unde, spune legenda, mai revine din când în când pe pământ, luând chipul unui muritor.

Cu toate că există uriaşe diferenţe între tradiţii, este ciudat că Osiris din Egipt şi Thunupa-Viracocha din America de Sud au următoarele puncte în comun:

- ambii au fost eroi civilizatori;
- ambii au fost victime ale unor conspiraţii;
- ambii au fost ucişi;
- ambii au fost închişi apoi într-un recipient sau vas plutitor oarecare;
- ambii au fost aruncaţi în apă;
- ambii au plutit pe o apă;
- ambii au ajuns, în cele din urmă, la mare.

Oare aceste paralelisme trebuie date deoparte, ca simple coincidenţe, sau va fi existând o anumită legătură între mituri?

Bărci de trestie la Suriqui

Aerul era rece ca de munte, iar eu stăteam la prova unei bărci cu motor care zbura, cu aproape douăzeci de noduri peste apele îngheţate ale lacului Titicaca. Cerul era albastru şi senin, cu reflecţii de culoare acvamarin şi turcoaz; suprafaţa lacului, care lucea în nuanţe de cupru şi de argint, părea a se întinde la nesfârşit...

Pasajele din legende care vorbeau despre vasele făcute din trestii meritau analizate, fiindcă ştiam că „bărcile din tulpini de totora" erau o formă tradiţională de transport aici, pe lac. Totuşi, vechiul meşteşug de construire a acestui tip de bărci începuse să dispară din zonă, aşa că ne îndreptam spre Suriqui, singurul loc unde încă se mai făceau cum

trebuie. Pe insula Suriqui, într-un sat de pe ţărmul lacului, am găsit doi indieni bătrâni care construiau o barcă din tulpini de totora împletite. Vasul, elegant, era aproape gata şi măsura vreo cinci metri lungime. La mijloc era foarte lat, dar foarte îngust la cele două capete, cu prova şi pupa curbate în sus.

M-am aşezat pe jos şi i-am urmărit o vreme cum lucrau. Cel mai în vârstă dintre ei, care purta o pălărie de fetru cafenie deasupra unei căciuli ţuguiate de lână, apăsa întruna cu piciorul stâng desculţ în peretele bărcii, pentru a spori presiunea atunci când trăgea de frânghia cu care lega snopurile de trestii împletite. De multe ori freca o porţiune de frânghie de propria-i frunte transpirată, ca să se umezească şi să-şi mărească aderenţa.

Înconjurată de găini şi cercetată din când în când de câte un alpaca timid, dar curios, barca trona peste o grămadă de trestii rupte, în fundul curţii unei case dărăpănate. Era doar una dintre cele pe care am reuşit să le văd în următoarele câteva ore şi, deşi peisajul era tipic andin, nu mi-am putut stăpâni sentimentul unui *deja vu* dintr-un alt timp şi alt loc. Motivul era acela că bărcile de totora din Suriqui erau aproape identice, atât ca metodă de construcţie, cât şi ca înfăţişare finală, cu minunatele vase din tulpini de papirus, cu care faraonii navigaseră pe Nil cu mii de ani mai devreme. In călătoriile mele în Egipt examinasem cu atenţie mii de astfel de vase pictate pe pereţii mormintelor străvechi. M-a trecut un fior rece pe spinare văzându-le readuse la viaţă aici, pe această insulă obscură din mijlocul lacului Titicaca - deşi propriile mele cercetări mă pregătiseră oarecum pentru această coincidenţă. Ştiam că nu exista nici o explicaţie logică pentru similitudinile atât de apropiate şi de bogate în detalii în materie de construcţie a bărcilor. Şi totuşi, după cum spune o autoritate în domeniul navigaţiei străvechi, care şi-a exprimat Părerea în această chestiune:

Avem aceeaşi formă compactă, ascuţită şi ridicată la ambele capete, cu funii dintr-o singură bucată care strâng trestiile pe toată lungimea bărcii... Fiecare tulpină aşezată cu maximă Precizie, pentru a obţine o simetrie perfectă şi o eleganţă deo sebită în navigaţie, cu mănunchiurile de trestii strânse atât de tare, încât seamănă cu nişte trunchiuri aurite încovoiate în formă de arc, şi la prova, şi la pupa

Bărcile de trestie din Egipt şi cele de pe lacul Titicaca (de spre care localnicii susţin că „oamenii lui Viracocha" i-au învăţat să le construiască) mai au şi alte puncte în comun. De exemplu şi unele, şi celelalte erau echipate cu pânze montate pe nişte sisteme curioase de catarge duble. De asemenea, şi unele, şi cele lalte erau utilizate pentru transportul pe distanţe lungi a unor obiecte excepţional de grele: obeliscuri, blocuri de piatră ciclopice pentru templele de la Gizeh, Luxor şi

Abydos, pe de o parte şi pentru misterioasele edificii de la Tiahuanaco, pe de altă parte.

În acele zile de demult, când nivelul apelor lacului Titicaca era cu peste treizeci de metri mai mare, Tiahuanaco se înălţa pe malul lacului, având în faţă o panoramă de o frumuseţe sacră şi tulburătoare. Acum, marele port, capitala lui Viracocha însuşi, zace pierdut printre dealuri dezgolite şi câmpii pustii, bătute de vânturi.

Drumul spre Tiahuanaco...

După ce ne-am întors de pe insula Suriqui pe continent, am plecat cu jeep-ul închiriat peste aceste câmpii, lăsând în urma noastră nori de praf. Drumul ne-a dus prin orăşelele Puccarani ş Laha, populate de indieni *aymara,* oameni solizi care se plimbau agale pe străzile înguste pietruite sau stăteau nemişcaţi la soare în pieţele de la întretăierea străzilor.

Să fi fost aceştia urmaşii celor care au construit Tiahuanaco, aşa cum susţin savanţii? Sau poate legendele erau adevărate? Nu cumva oraşul străvechi era opera unor străini cu puteri divine care s-au stabilit aici în vremuri imemoriale? Capitolul 10

Oraşul de la Poarta Soarelui

Primii călători spanioli care au vizitat ruinele oraşului bolivian Tiahuanaco pe vremea conchistei au fost impresionaţi mai întâi de toate de dimensiunea construcţiilor şi de atmosfera de mister care le înconjura. „I-am întrebat pe băştinaşi dacă aceste edificii au fost construite pe vremea incaşilor" - scrie cronicarul Pedro Cieza de Leon. „Au râs de întrebare şi mi-au spus că au fost făcute cu mult înainte de domnia incaşilor şi că... aşa auziseră de la strămoşii lor, că tot ce se vedea acolo s-a ivit într-o singură noapte..." Un alt călător spaniol din aceeaşi perioadă consemnează o altă tradiţie, care afirma că pietrele fuseseră ridicate în mod miraculos de la pământ: „Erau purtate prin aer la sunetul unei trompete".

La scurt timp după conchistă, istoricul Garcilaso de la Vega a făcut o descriere amănunţită a oraşului. Nu avuseseră loc încă jafurile de bogăţii sau, pur şi simplu, de materiale de construcţii şi, deşi sfâşiat de dinţii nemiloşi ai timpului, complexul îşi păstra încă măreţia irezistibilă:

Acum trebuie să spunem câte ceva despre clădirile gigantice şi aproape incredibile de la Tiahuanaco. Există acolo un deal artificial, foarte înalt, clădit pe o fundaţie din piatră, ca să nu alunece pământul. Sunt câteva

statui uriaşe sculptate în piatră. .. foarte tocite, ceea ce atestă marea lor vechime. Zidurile sunt făcute din pietre atât de mari, încât e greu de imaginat ce forţă omenească ar fi putut să le aşeze acolo. Mai sunt ruinele unor clădiri ciudate, dintre care cele mai remarcabile sunt nişte portaluri de piatră, cioplite din stâncă dură. Acestea sunt aşezate pe nişte socluri care depăşesc 10 metri lungime,

5 metri lăţime şi 2 metri grosime, soclul şi portalul fiind din aceeaşi bucată... Cum şi prin ce mijloace sau cu ce unelte au fost realizate lucrări de asemenea dimensiuni, iată întrebări la care nu putem răspunde... Nici măcar nu putem să ne imaginăm cum au fost aduse aici pietre atât de uriaşe.. .

Asta se întâmpla în secolul XVI. După mai bine de 400 de ani, la finele secolului XX, uimirea lui Garcilaso o împărtăşeam şi eu. Împrăştiaţi prin întregul Tiahuanaco, sfidând jefuitorii care au văduvit situl de atât de multe în anii din urmă, se află monoliţi atât de mari şi de butucănoşi, şi totuşi atât de bine prelucraţi, încât par, cu-adevărat, a fi opera unor fiinţe supranaturale.

Templul scufundat

Ca un discipol la picioarele maestrului, stăteam pe podeaua templului scufundat şi priveam enigmatica figură pe care toţi savanţii o considerau ca reprezentându-l pe însuşi Viracocha. Cine ştie cu câte secole în urmă nişte mâini necunoscute au sculptat acest chip pe un stâlp înalt de piatră roşcată. Deşi serios erodat, încă mai înfăţişa figura unui om împăcat cu sine însuşi - chipul unui om puternic...

Avea fruntea înaltă şi ochi mari şi rotunzi. Nasul era drept, îngust în partea de sus, dar cu nările foarte late. Buzele le avea pline. Dar cea mai izbitoare caracteristică a sa era barba elegantă şi impunătoare, care avea darul de a-i face chipul mai lat la fălci decât la tâmple. Privind mai îndeaproape, am observat că sculptorul cioplise faţa unui bărbat ai cărui obraji erau raşi în jurul buzelor, astfel încât mustaţa sa începea de foarte de sus, aproape paralelă cu nările. De acolo se curba extravagant pe lângă colţurile gurii, formând un barbişon, apoi urmând liniile fălcilor până la urechi.

Deasupra şi dedesubtul urechilor, pe ambele părţi ale capului, erau reprezentate nişte animale ciudate. Sau, mai curând, nişte animale *nelalocul* lor, fiindcă arătau ca un fel de

mamifere pre-istorice, mari, greoaie, cu cozi zdravene şi picioare butucănoase.

Mai erau şi alte lucruri interesante. De exemplu, Viracocha fusese sculptat cu braţele şi palmele încrucişate pe pieptul unui veşmânt lung, cu falduri. De fiecare parte a acestei robe, se află forma sinuoasă a unui şarpe care se înfăşură de jos până sus, la niveiul umerilor. Privind această imagine minunată (al cărei model fusese probabil brodat pe o ţesătură scumpă), mi l-am imaginat pe Viracocha ca pe un vrăjitor sau vraci, un fel de Merlin bărbos, îmbrăcat în haine neobişnuite, dar minunate, care chema focul din ceruri.

„Templul" în care se înălţa stâlpul cu chipul lui Viracocha era, de fapt, o groapă dreptunghiulară, asemenea unei piscine, adâncă de doi metri. Podeaua, de 13 metri lungime pe 10 metri lăţime, era pietruită cu dale. Pereţii verticali erau făcuţi din blocuri pentagonale de dimensiuni diferite, dar precis lipite unul de altul, fără nici un fel de mortar şi aveau din loc în loc inserţii din pietre mai proeminente, cioplite rudimentar în formă de stele. Scara de acces, pe care coborâsem şi eu, se afla pe peretele sudic.

Am înconjurat de câteva .ori stâlpul cu chipul lui Viracocha pipăind piatra arsă de soare şi încercând să înţeleg la ce slujea. Era înalt de peste doi metri şi orientat cu faţa spre sud şi spatele către vechea linie de ţărm a lacului Titicaca (care pe atunci se afla la numai două sute de metri depărtare). În spatele acestui obelisc central, se mai aflau încă două, mai mici, care probabil trebuia să-i reprezinte pe legendarii însoţitori ai lui Viracocha. Toate aceste trei statui, perfect verticale, aruncau umbre precise, fiindcă soarele tocmai trecuse de zenit.

M-am aşezat pe jos şi mi-am rotit încet privirile peste întregul templu. Viracocha îl domina, ca un dirijor de orchestră; şi totuşi, mai importantă era o altă trăsătură: pe toţi pereţii, în diverse locuri şi la diverse înălţimi, vedeai zeci şi zeci de capete umane sculptate în piatră - capete întregi, ca nişte proeminenţe tridimensionale care ieşeau din pereţi. Asupra

funcţiei lor, savanţii au emis mai multe opinii, de altfel contradictorii.

Piramida

De pe podeaua templului scufundat, privind către vest, se vedea un perete imens în care era tăiată o poartă cu o geometrie impresionantă, făcută din blocuri mari de piatră. În deschizătura acestei porţi, soarele după-amiezii proiecta silueta unui gigant. După cum ştiam, peretele închidea o piaţă de ceremonii pe care localnicii o numeau *Kalasasaya* (în limba indienilor aymara, în! semnând, pur şi simplu, „locul unde pietrele stau în picioare"). Iar gigantul era una dintre acele sculpturi erodate de vremuri, la care făcea referire Garcilaso de la Vega.

Eram nerăbdător să-1 văd cu ochii mei, dar, pentru moment, atenţia mi-a fost atrasă către sud de o colină artificială, înaltă de. vreo 17 metri, care mi-a apărut exact în faţă atunci când am urcat înapoi treptele templului scufundat. Colina aceasta, menţionată şi de Garcilaso, era cunoscută sub numele de Piramida Akapana. La fel ca piramidele de la Gizeh, din Egipt, era orientată cu o precizie surprinzătoare către punctele cardinale. Spre deosebire de acele piramide, însă, planul ei de bază era oarecum neregulat.

Cu toate acestea, laturile ei măsurau circa 230 de metri fiecare, ceea ce o făcea să fie o lucrare arhitectonică imensă şi edificiul care domina întregul Tiahuanaco.

M-am îndreptat spre piramidă, m-am plimbat în jurul ei şi am încercat să mă caţăr pe ea. Iniţial, fusese o piramidă normală în trepte, construită din pământ şi tapetată la suprafaţă cu blocuri mari de andezit. În decursul timpului, însă, a fost utilizată drept carieră de piatră de constructori veniţi până şi din La Paz, astfel încât nu au mai rămas decât cel mult 10% din superbele blocuri de andezit care-i căptuşeau faţadele.

Oare ce indicii, ce dovezi au dus cu ei în acest fel jefuitorii anonimi? Urcând pe treptele ei sparte până în vârful plin de gropi unde creştea o vegetaţie întreagă mi-am dat seama că adevăratul scop al piramidei Akapana nu va fi înţeles, probabil, niciodată. Singurul lucru sigur este că nu slujea doar de decor sau pentru ceremonialuri. Dimpotrivă, arăta de parcă ar fi funcţionat ca un fel de mecanism sau maşinărie secretă. În măruntaiele piramidei, arheologii au descoperit o reţea complicată de canale zigzagate, tăiate în piatră şi căptuşite cu acelaşi tip de blocuri pentagonale. Acestea fuseseră îmbinate

cu o măiestrie de invidiat, având o toleranţă de cel mult o jumătate de milimetru, şi serveau pentru a evacua apa dintr-un rezervor mare aflat în vârful structurii printr-o serie de treceri de nivel coborâtoare, către un şanţ care înconjura întreaga piramidă.[6]

Atâta atenţie şi migală investite în toată această instalaţie, atâtea ore de muncă răbdătoare de înaltă calificare nu se justificau decât dacă piramida Akapana slujea unor scopuri extrem de importante. Un număr de arheologi speculaseră că ar fi fost vorba de un cult al ploii sau al râului, care presupunea adoraţia primitivă a puterilor şi atributelor apei curgătoare.

O altă sugestie, de astă dată sinistră, presupunea că „tehnologia" piramidei ar fi fost îndreptată spre un scop letal, plecând de la sensul cuvintelor *hake* şi *apana* în vechea, limbă aymara, care încă se mai vorbea prin acele locuri: *,Hake* înseamnă «oameni» sau «bărbaţi», iar *apana* - «a pieri» (probabil prin apă), deci, *Akapana* ar însemna «locul unde pier oameni»..."

Un alt comentator, însă, care a evaluat cu mare atenţie toate caracteristicile sistemului hidraulic, a propus o altă explicaţie, şi anume că şanţurile de scurgere ar fi putut face parte dintr-un proces tehnologic, de pildă de spălare a minereurilor sub şuvoi de apă.

Poarta Soarelui

Părăsind latura vestică a piramidei enigmatice, m-am îndreptat către colţul de sud-vest al incintei - aşa-numita Kalasasaya. Acum îmi dădeam seama de ce fusese numit „locul unde pietrele stau în picioare": fiindcă exact asta şi era. La intervale regulate, în zidul compus din blocuri trapezoidale fuseseră înfipţi, ca nişte pumnale în solul roşu al platoului Altiplano, monoliţi înalţi de peste 4 metri. Efectul era acela al unei palisade uriaşe, care se ridica peste nivelul solului la o înălţime aproape dublă decât cea la care era scufundat templul.

Să fi fost Kalasasaya o fortăreaţă? Se pare că nu. Savanţii au căzut de acord că ea a funcţionat ca un observator astronomic complex. în loc să ţină duşmanii departe, scopul său era acela de a determina echinocţiile şi solstiţiile şi de a prevedea, cu precizie matematică, anotimpurile anului. Anumite structuri din zidul său (şi, de fapt, zidurile însele) păreau să fi fost

aliniate după anumite constelaţii şi proiectate în aşa fel, încât să faciliteze măsurarea înălţimii soarelui vara, iarna, toamna şi primăvara.[9] în plus, celebra „Poartă a Soarelui", aflată în colţul de nord-vest al incintei, nu era numai o operă de artă unică în lume, ci şi, în opinia celor ce au studiat-o, un calendar complex, foarte precis, sculptat în piatră:

Cu cât cercetezi mai atent această structură, cu atât ajungi la concluzia că dispunerea şi imagistica acestui calendar nu au cum să fie rezultatul inspiraţiei eminamente subiective a vreunui *artist,* ci acele glife pline de semnificaţii reprezintă consemnarea atentă a observaţiilor şi calculelor unui *savant. [...]* Calendarul n-ar fi putut fi proiectat şi realizat decât în acest mod.

Cercetările mele anterioare mă făcuseră deosebit de curios în legătură cu această Poartă a Soarelui, ca şi în legătură cu Kalasasaya ca întreg. Asta fiindcă anumite alinieri astronomice şi solare, pe care le vom analiza în capitolul următor, au făcut posibilă calcularea perioadei aproximative în care a fost construită Kalasasaya. Alinierile respective avansează o dată controversată: anul 15000 î.Ch. - altfel spus, cu aproape şaptesprezece mii de ani în urmă.

Capitolul 11

Discuţii despre vechime

În voluminoasa sa lucrare *Tiahuanacu: The Cradle of American Man* (Tiahuanaco, Leagănul omului american), profesorul Arthur Posnansky, un extraordinar savant germano-bolivian, ale cărui investigaţii printre aceste ruine au durat aproape 50 de ani, lămureşte calculele de paleo-astronomie de la care a plecat când a făcut o datare atât de controversată a oraşului Tiahuanaco. Ele se bazează „...exclusiv pe diferenţa între înclinaţia eclipticii în epoca-în care a fost, construită Kalasasaya şi cea de astăzi".

Ce înseamnă exact „înclinaţia eclipticii" şi de ce face ea ca Tiahuanaco să aibă 17.000 de ani? Potrivit definiţiei din dicţionar, este „unghiul dintre planul orbitei Pământului şi cel al ecuatorului ceresc, în prezent egal cu 23°27'".[2]

Pentru a clarifica această noţiune astronomică obscură, ar fi mai uşor să ne imaginăm Pământul, ca o navă plutind pe vastul ocean al cerului. Ca toate navele (fie planete, fie goelete), şi el are *ruliu,* ca şi oceanul de dedesubt. Imaginaţi-vă că vă aflaţi pe puntea unui astfel de vas, privind către largul mării. Când nava se înalţă pe creasta unui val, orizontul vizibil se măreşte; când coboară între valuri, orizontul scade. Procesul este regulat, matematic, asemănător cu ticăitul unui metronom gigant, o mişcare constantă sus-jos, aproape imperceptibilă, care modifică în continuu unghiul între privitor şi orizont. .

Acum, imaginaţi-vă din nou Pământul. În plutirea sa prin spaţiu, după cum ştie orice copil de şcoală, axa rotaţiei zilnice a minunatei noastre

planete este uşor înclinată faţă de verticala planului de rotaţie în jurul Soarelui. De aici rezultă că ecuatorul restru şi, deci, „ecuatorul ceresc" (care este o extensie imaginară a ecuatorului terestru în sfera cerească) se află la un unghi oarecare faţă de planul orbital. Acest unghi, calculat la Un moment dat, reprezintă înclinaţia eclipticii. Dar, cum Pământul, ca orice navă, are ruliu, înclinaţia *se schimbă* în mod ciclic, la intervale foarte lungi de timp. La fiecare ciclu de 41.000 de ani, înclinaţia variază între 22,1° şi 24,5°, cu o precizie de ceas elveţian. Succesiunea unghiurilor viitoare, ca şi succesiunea tuturor unghiurilor din orice epocă istorică, se calculează cu ajutorul unor ecuaţii foarte clare. Acestea au fost exprimate sub forma unei curbe pe un grafic (prezentat pentru prima oară la Paris, în 1911, la Conferinţa Internaţională a Efemeridelor); acest grafic face posibilă determinarea precisă a unghiurilor şi, plecând de la ele, şi o datare istorică precisă şi credibilă.

Posnanski a reuşit să dateze Kalasasaya, fiindcă evoluţia ciclică a înclinaţiei modifică treptat poziţia azimutală a răsăritului şi apusului de soare, de la un secol la altul. Stabilind alinierile cu Soarele ale anumitor structuri-cheie care acum păreau a fi „nelalocul lor", el a demonstrat că înclinaţia eclipticii era de 23°8'48" la data la care a fost construită Kalasasaya. Suprapu-nând acest unghi cu graficul stabilit la Conferinţa Internaţională a Efemeridelor, a reieşit că el corespundea anului 15000 î.Ch.

Desigur, nici un singur istoric sau arheolog tradiţionalist nu era pregătit să accepte o dată atât de timpurie pentru Tiahuanaco, aceştia preferând estimările amintite în Capitolul 8, care plasau originile oraşului în jurul anului 500 d.Ch. Între 1927 şi 1930, câţiva savanţi din alte discipline au cercetat cu atenţie calculele „astronomico-arheologice" ale lui Posnansky. Aceştia - membri ai unei echipe foarte influente, care au studiat multe alte situri arheologice din Anzi - erau dr. Hans Ludendorff (la vremea respectivă, directorul Observatorului Astronomic din Postdam), dr. Friedrich Becker, de la Specula Vaticanica, şi doi alţi astronomi: prof. dr. Arnold Kohlschutter, de la Universitatea Bonn, şi dr. Rolf Miiller, de la Institutul Astrofizic din Postdam.

În final, după trei ani de muncă, echipa de oameni de ştiinţă a ajuns la concluzia că Posnansky avea, în principiu, dreptate.

Ei nu s-au preocupat de implicaţiile concluziilor lor asupra para digmei predominante a istoriei. Pur şi simplu, au verificat toate faptele observabile în legătură cu alinierile astronomice ale diferitelor structuri de la Tiahuanaco. Dintre concluziile lor, cea mai importantă a fost de departe următoarea: Kalasasaya a fost pro-iectată conform unor observaţii ale cerului făcute cu foarte mult timp în urmă - cu **mult, mult** mai înainte de anul 500 d.Ch. -, iar data avansată de profesorul

Posnansky - anul 15000 î.Ch. - se încadra destul de bine în aceste marje de timp.

Dacă Tiahuanaco a înflorit, într-adevăr, cu atât de mult timp înainte de zorii civilizaţiei umane, ce fel de oameni îl construiseră şi în ce scopuri?

Oamenii-peşte

Există, în Kalasasaya, două statui masive. Una dintre ele, supranumită *El Fraile* (Călugărul), se află în colţul de sud-vest; cealaltă, către centrul laturii estice a incintei, este gigantul pe care îl observasem din templul scufundat.

Sculptat în piatră roşie, atât de erodat şi de vechi, încât este aproape de nerecunoscut, Călugărul are vreo doi metri înălţime şi reprezintă un umanoid androgin, cu ochi mari şi buze groase. în mâna dreaptă, strânge ceva ce seamănă cu un cuţit, cu lama rotunjită, precum un *kris* indonezian. In mâna stângă, are un obiect ce aduce cu o carte legată. Din capătul „cărţii", însă, iese ceva înfipt în ea ca într-o teacă.

De la brâu în jos, personajul este îmbrăcat cu un veşmânt din solzi de peşte şi, ca ca şi cum ar fi vrut să confirme această impresie, sculptorul a figurat fiecare solz din rânduri-rânduri de mici capete de peşte stilizate. Acest semn a fost interpretat în mod convingător de Posnansky ca însemnând peşte în general." Se pare, deci, că acest Călugăr era reprezentarea unui imaginar sau simbolic „om-peşte". Personajul mai este echipat cu o curea sculptată cu forme de crustacee mari, aşa încât ideea pare foarte plauzibilă. Care era menirea lui? Aflasem de o tradiţie locală, care ar fi putut arunca oarecare lumină asupra acestei probleme. Era foarte veche şi vorbea de "zeii lacului, cu cozi de peşte, numiţi Chullua şi Umantua". În această legendă şi în ciudatele personaje îmbrăcate în peşti parcă erau nişte ecouri stranii, nelalocul lor, ale miturilor mesopota-miene, care vorbesc pe larg despre - culmea! - nişte fiinţe amfi-bii, "dăruite cu înţelepciune", care vizitaseră ţara Sumerului în preistoria îndepărtată. Liderul acestora era numit Oannes (sau *Uan).*Potrivit unui scrib caldeean, Berossus,

Trupul lui [Oannes] era ca trupul peştelui; sub capul de peşte mai avea un cap, iar sub coada de peşte, unite cu ea, avea picioare, tot ca de om. Vocea şi vorbirea lui erau limpezi şi omeneşti; iar imaginea lui s-a păstrat până în ziua de astăzi... Când apunea soarele, această Făptură se arunca înapoi în mare şi sălăşluia acolo toată noaptea, fiindcă era amfibiu.

Potrivit tradiţiilor consemnate de Berossus, Oannes era, mai presus de toate, un civilizator:

În timpul zilei vorbea cu oamenii, însă nu mânca nimic de la ei. Şi i-a învăţat literele şi ştiinţele şi toate artele. I-a învăţat cum să construiască locuinţe, temple, cum să alcătuiască legi şi le-a explicat principiile geometriei. I-a învăţat să deosebească seminţele pământului şi le-a arătat cum să culeagă fructe. Pe scurt, i-a instruit în toate privinţele care ar fi putut să le îmbunătăţească felul de a fi şi să-i facă mai umani. De atunci încoace, cunoştinţele primite de la el fiind atât de vaste, nimic n-a mai venit să se adauge, materialiceşte vorbind..

Reprezentările fiinţelor Oannes care au supravieţuit pe basoreliefurile asiriene şi babiloniene înfăţişau în mod limpede nişte oa*meni-peşte.* Motivul dominant de pe veşmintele lor erau solzii de peşte, la fel ca la Călugărul din

faţa mea. O altă similitudine era aceea că şi reprezentările babiloniene aveau în ambele mâini obiecte neidentificate. Atât cât mă ajuta memoria - ulterior mi s-a confirmat că m-a ajutat -, obiectele respective nu erau deloc identice cu cele purtate de Călugăr, dar suficient de asemănătoare pentru a le consemna.

Celălalt mare „idol" de la Kalasasaya, un monolit impunător de andezit gri, foarte gros şi înalt de aproape trei metri, este aşezat către capătul estic al platformei, cu faţa spre poarta cea mare. Capul lat îi iese direct din umerii masivi,, iar faţa plată, lipsită de expresie, priveşte în depărtare. Pe cap poartă o coroană sau ceva ca o banderolă, iar părul îi este strâns în şuviţe lungi verticale, care se văd cel mai bine de la spate.

Chipul este atent sculptat şi decorat pe aproape întreaga suprafaţă, ca şi cum ar fi avut tatuaje. Ca şi Călugărul, poartă de la brâu în jos un veşmânt făcut din solzi de peşte, cu simboluri legate tot de peşti. Şi, tot precum Călugărul, are în mâini două obiecte neidentificate. De astă dată, obiectul din mâna stângă pare mai degrabă o teacă decât o carte şi din el iese un mâner în formă de furcă. Cel din mâna dreaptă seamănă cu un cilindru, mai îngust la mijloc, de unde este ţinut, şi mai larg la cele două capete. Pare a avea mai multe secţiuni sau părţi, îmbinate una în cealaltă, însă este imposibil de ghicit ce reprezintă.

Imagini ale unor specii dispărute

Lăsând în urmă „oamenii-peşte", am ajuns, în sfârşit, şi la Poarta Soarelui, din colţul nord-vestic al complexului Kalasasaya.

Ea s-a dovedit a fi un monolit de andezit gri-verzui de cca 4 metri lăţime, 3 metri şi jumătate înălţime şi vreo 50 de centimetri grosime, cântărind aproximativ zece tone. Gândit, poate, iniţial, ca un arc de triumf, deşi la o scară mult mai mică, în acest decor părea o uşă care lega două dimensiuni invizibile - o poartă între nicăieri şi nimic. Ca lucrare în piatră, era extraordinar de bine făcută şi toate autorităţile în materie sunt de acord că repre-zintă „una dintre minunile arheologice ale Americii".[5] Cea mai curioasă caracteristică a Porţii este aşa-numita „friză-calendar", sculptată în faţada estică, pe toată latura de sus.

În centrul ei, aşezată mai sus, friza este dominată de ceea ce savanţii au considerat a fi o altă reprezentare a lui Viracocha, de astă dată în ipostaza mai înspăimântătoare, de zeu-rege care

cheamă focul din cer. Ipostaza lui mai blândă, părintească, apare şi ea - pe obraji îi curg lacrimi de compasiune -, dar chipul îi este aspru şi dur, pe cap are o tiară regală, impunătoare, iar în ambele mâini, câte

un trăznet." În interpretarea lui Joseph Campbell, unul dintre cei mai cunoscuţi cercetători ai acestui mit din secolul XX, „.. .sensul este acela că energia care se revarsă în univers prin poarta soarelui este una şi aceeaşi cu energia trăznetului, care anihilează si este indestructibilă..."

Îmi întorceam capul de la stânga la dreapta, cercetând atent restul frizei. Era o sculptură bine echilibrată, cu trei rânduri de câte opt figuri, în total 24, aliniate de o parte şi de alta a imaginii centrale, supraînăltate. S-au făcut mai multe încercări, nici una foarte convingătoare, de a explica presupusa funcţie calendaristică a acestor figuri." Tot ceea ce se poate spune cu siguranţă este că au un aer ciudat, artificial, de desen animat, şi că este ceva rece, matematic, aproape mecanic în felul în care par a mărşălui ostăşeşte spre Viracocha. Unele parcă ar purta măşti de pasan, altele au nasuri lungi, ascuţite şi fiecare poartă în mână câte un aparat asemănător cu cel purtat de însuşi zeul cel mare.

Baza frizei era acoperită cu un model cunoscut sub numele de *Meandre* - o serie geometrică de piramide în trepte sculptate într-o linie continuă si aşezate când cu josul în sus, când cu partea dreaptă în sus, despre care se crede că ar avea de asemenea funcţie calendaristică. Pe a treia coloană din dreapta (şi pe co loana a treia din stânga, dar ceva mai slab,) se distingea clar un cap de elefant, cu urechi, fildeşi şi trompă - lucru neobişnuit, din moment ce nicăieri în Lumea Nouă nu există elefanţi. Au existat totuşi, în vremuri preistorice, aşa cum mi s-a confirmat ulterior. Mai ales în Anzii de sud a fost foarte numeroasă, până la brusca ei dispariţie, în jurul anului 10000 Î.Ch., o specie denumită *Cuvieronius,* un proboscidian similar cu elefantul, care avea fil deşi şi trompă, ciudat de asemănător cu aşa-zişii „elefanţi" de pe Poarta Soarelui.

M-am apropiat câţiva paşi, pentru a privi mai indeaproa aceşti elefanţi. Am descoperit că fiecare dintre ei era compus din capetele a doi condori cu creastă, aşezaţi gât în gât: crestele lor

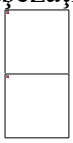

constituiau „urechile", iar gâturile - „fildeşii". Creaturile astfel compuse mie tot nişte elefanţi îmi sugerau, poate datorită iluziei optice pe care sculptorii de la Tiahuanaco au introdus-o în mai toate operele lor subtile şi parcă de pe altă lume, folosindu-se de un lucru pentru a reprezenta un altul. De exemplu, ceea ce pare a fi o ureche de om pe o faţă de om poate fi, de fapt, o aripă de pasăre. La fel, o coroană ornamentată se poate dovedi alcătuită din capete când de peşte, când de condor, o sprânceană poate fi un gât şi cap de pasăre, un deget de la picior poate fi un cap de animal şi aşa mai departe. Aşadar, membrii familiei de elefanţi făacuţi din capete de condori nu sunt neapărat iluzii optice - dimpotrivă, o astfel de compoziţie inventivă se potriveşte perfect cu ansamblul artistic al frizei.

Printre nenumăratele figuri de animale sculptate pe Poarta Soarelui mai apar şi alte specii dispărute. Ştiam din documentaţia mea că una dintre acestea fusese identificată în mod convin-gător de mai mulţi specialişti ca fiind *Toxodon* - un mamifer amfibiu, cu trei degete la picioare, de cca trei metri lungime si peste un metru şi jumătate înălţime la grumaz, care arăta ca o încrucişare mai mică şi mai îndesată între hipopotam şi rinocer. Ca şi *Cuvieronius, Toxodon* a înflorit, în America de Sud, la sfârşitul pliocenului (cu 1,6 milioane de ani în urmă) şi a dispărut cu desăvârşire la sfârşitul pleistocenului, cu cea 12.000 de ani în urmă. pentru mine, acest lucru se corobora de-a dreptul tulburăto cu dovezile astro-arheologice care plasau construcţia oraşului T'ahuanaco către sfârşitul pleistocenului şi submina şi mai mult cronologia tradiţională, care îi atribuia o vechime de doar 1.500 de ani, deoarece *Toxodon* nu avea cum să fie desenat decât după natură. Probabil că acest animal prezenta o importanţă deosebită, întrucât pe friza de pe Poarta Soarelui apar nici mai mult, nici mai puţin decât *46 de capete de Toxodon.* Şi nu apar numai aici stilizări caricaturale ale acestei fiinţe. Dimpotrivă, *Toxodon* a fost identificat pe numeroase fragmente ceramice de la Tiahua-naco. Mai mult decât atât, există câteva sculpturi care îl înfăţişează în întreaga-i splendoare, tridimensional. La acestea vin să se adauge reprezentări ale altor specii dispărute, de pildă *Sheli-doterium,* un patruped diurn, sau .*Macrauchenia,* un animal ceva mai mare decât calul de astăzi, având trei degete la picioare.

Toate aceste imagini făceau din Tiahuanaco un fel de atlas al trecutului, o colecţie de animale bizare, demult praf şi pulbere, care sfidează timpul sculptate în piatra veşnică.

Iată, însă, că însemnările de acest fel s-au întrerupt, într-o bună zi, şi s-a lăsat întunericul. Şi acest lucru a fost consemnat în piatră - Poarta Soarelui, monumentala operă de artă, nu a mai apucat să fie terminată. Anumite aspecte, rămase nefinisate, ale frizei sugerează că s-a întâmplat ceva care a făcut ca sculptorul „să pună jos dalta pentru totdeauna" - după cum s-a exprimat

Posnansky - „exact în momentul în care făcea ultimele retuşuri la opera sa".

.-

Capitolul 12

Sfârşitul Viracochas-ilor

Am văzut în Capitolul 10 că Tiahuanaco a fost construit, iniţial, ca port pe malurile lacului Titicaca, pe vremea când lacul era mult mai larg şi *cu peste 33 de metri mai adânc* decât astăzi. Vastele construcţii portuare, digurile, docurile, ba chiar şi încărcăturile de piatră brută abandonate confirmă această concluzie. într-adevăr, potrivit estimărilor neortodoxe ale profesorului Posnansky, Tiahuanaco era un port activ pe la anul 15000 î.Ch., - data la care el presupune că ar fi fost construită Kalasasaya -şi a continuat să servească drept port mai bine de 5.000 de ani, perioadă foarte îndelungată în care, însă, poziţia sa faţă de ţărm nu s-a modificat semnificativ.[2]

În tot acest interval, portul principal s-a aflat la câteva sute de metri sud-vest de Kalasasaya, pe un amplasament cunoscut astăzi sub numele de *Puma Punku* (adică Poarta Pumei). Aici, excavaţiile lui Posnansky au scos la iveală două docuri drenate artificial, de-o parte şi de alta „a unui adevărat dig sau promontoriu magnific... unde puteau acosta sute de corăbii deodată, ca să-şi încarce şi descarce mărfurile".

Unul dintre blocurile de construcţie din care fusese fasonat digul se află încă acolo şi cântăreşte aproximativ *440 de tone.* Alte blocuri cântăresc între 100 şi 150 de tone. Mai mult decât atât, majoritatea acestor monoliţi au fost uniţi între ei prin cleme de metal în formă de „I". În toată America de Sud, o asemenea tehnică de construcţie nu a fost descoperită decât la ruinele de la Tiahuanaco. Numai pe insula Elefantina de pe Nil, în Egiptul de Sus, mai văzusem, în ruinele blocurilor de piatră, şanţurile tipice făcute pentru cleme. La fel de mult dă de gândit şi apariţia simbolului crucii pe multe dintre aceste blocuri vechi. Vedeam iar şi iar acest simbol, mai ales când mă apropiam dinspre nord de Puma Punku, şi de fiecare dată avea aceeaşi formă: un dublu crucifix cu un contur foarte clar, perfect echilibrat şi armonios, gravat adânc în piatră. Chiar şi după cronologiile tradiţionale, aceste cruci au 1.500 de anii vechime. Cu alte cuvinte, au fost sculptate de oameni care nu aveau habar de creştinism, cu un mileniu înainte de apariţia celor dintâi misionari creştini pe Altiplano.

Fiindcă a venit vorba, de unde şi-au luat creştinii simbolul? Probabil că nu numai din forma construcţiei pe care a fost bătut în cuie Iisus Christos, ci şi din cine-ştie-ce sursă mult mai veche. Nu foloseau, de

exemplu, vechii egipteni o hieroglifa asemănătoare *{ankh* sau *crux ansata)* pentru a simboliza viaţa... suflul vieţii... însăşi viaţa eternă? Să fi fost acest simbol originar din Egipt sau poate apăruse încă şi mai devreme, prin alte părţi?

Răsucind asemenea idei în minte, mergeam agale pe lângă Puma Punku. Perimetrul exterior, care forma un dreptunghi lung de circa o sută de metri, închidea o colină joasă, ca o piramidă,

acoperită cu ierburi înalte. Zeci şi zeci de blocuri masive zăceau împrăştiate peste tot, ca nişte beţe de chibrit, după cum spunea Posnansky, în urma teribilului dezastru natural care a lovit oraşul Tiahuanaco în mileniul XI î.Ch.:

Această catastrofa a fost provocată de mişcări seismice care au dus la revărsarea apelor lacului Titicaca şi la erupţii vulcanice... Este posibil, de asemenea, ca această creştere temporară a nivelului apelor să se fi datorat ruperii unor diguri de pe lacurile din amonte, dinspre nord, situate la o altitudine mai mare... care ape scăpate din zăgazuri au coborât înspre lacul Titicaca în torente năvalnice, de nestăvilit.

Dovezile aduse de Posnansky în sprijinul ideii că un potop a devastat Tiahuanaco sunt acestea:

Descoperirea unei faune lacustre - *Paludestrina cutminea, Paludestrina andecola, Ancylus titicacensis, Planorbis titi-cacensis* etc. - amestecate în aluviuni cu schelete de fiinţe omeneşti care au pierit în cataclism... ca şi descoperirea diferitelor schelete de *Orestias,* un peşte din actuala familie *bogas,* în aceleaşi aluviuni ce conţin şi rămăşiţele umane.. .

In plus, fragmente de schelete umane şi de animale au fost găsite zăcând

.. Într-un haos deplin printre pietre smulse, unelte, scule şi o mulţime de tot felul de lucruri. Toate acestea au fost mutate, sparte şi adunate într-un morman amorf. Oricine sapă un şanţ de doar doi metri nu poate nega forţa destructivă a apelor, care, în combinaţie cu mişcările bruşte ale terenului, a adunat la un loc toate acele oase diferite, amestecându-le cu fragmente ceramice, cu bijuterii, unelte şi ustensile... Straturi de aluviuni acoperă întregul câmp de ruine, iar nisipul lacustru amestecat cu scoici din lacul Titicaca şi cu cenuşă vulcanică s-a adunat în pieţele înconjurate de ziduri...

A fost, într-adevăr, o catastrofa cumplită cea care a năruit Tiahuanaco. Şi, dacă Posnansky are dreptate, ea a avut loc cu peste 12.000 de ani în urmă. Ulterior, deşi apele s-au retras în matcă, „cultura de pe Altiplano nu s-a mai ridicat niciodată la un nivel înalt de dezvoltare, ci a decăzut total şi definitiv".

Luptă şi abandon

Cutremurul care a făcut ca apele lacului Titicaca să înghită Tiahuanaco a fost doar primul dintr-o serie de mişcări seismice care au lovit regiunea ulterior, grăbind, astfel, întregul proces. La început, datorită lor, apele lacului s-au umflat şi s-au revărsat peste maluri; apoi, însă, efectul a fost chiar cel opus, în aşa fel, încât lacul Titicaca a început să scadă treptat şi în suprafaţă, şi în adâncime. Pe măsură ce anii treceau, nivelul apelor scădea, centimetru cu centimetru, îndepărtând oraşul tară milă de lacul care jucase un rol atât de important în viaţa sa economică.

În acelaşi timp, şi clima regiunii Tiahuanaco a devenit mai rece şi mai puţin favorabilă culturilor agricole decât înainte[13], în aşa măsură mai puţin favorabilă, încât astăzi o plantă ca porumbul nu se mai coace cum trebuie aici, şi până şi cartofii ies din pământ piperniciţi.

Cu toate că este foarte dificil de pus cap la cap toate etapele acestui lanţ complex de evenimente, se pare că „...a urmat o perioadă de calm după acel moment critic al seismului" care a inundat oraşul Tiahuanaco. Apoi, încet, dar sigur, „..clima s-a înrăutăţit şi a devenit nemiloasă. În cele din urmă, populaţiile andine au început să migreze către alte zone, unde lupta pentru existenţă să nu fie atât de dificilă".

Se pare că locuitorii atât de civilizaţi din Tiahuanaco, amintiţi în tradiţiile locale drept „viracochas", nu au fugit fără luptă. Există dovezi uluitoare de pe întregul Altiplano despre nişte experimente agricole extrem de avansate şi de savante, care au fost întreprinse cu mare ingeniozitate şi dedicaţie, pentru a compensa înrăutăţirea climei. De exemplu, cercetările recente au demonstrat că, în vremuri străvechi, *cineva* a efectuat nişte analize senzaţional de sofisticate ale plantelor şi tuberculilor otrăvitori de mare altitudine.

Capitolul 13

Sânge şi timp la capătul lumii

Chichen Itza. nordul peninsulei Yucatan. Mexic

În spatele meu, se afla un ziggurat perfect, de peste treizeci de metri înălţime - templul lui Kukulkan. Cele patru scări ale sale aveau câte 91 de trepte fiecare. împreună cu platforma din vârf, care reprezenta şi ea o treaptă, însumau 365 de trepte, adică numărul complet de zile dintr-un an solar. In plus, vechea structură avea o geometrie şi o orientare calibrate cu precizie de ceas elveţian pentru a atinge un obiectiv pe cât de dramatic, pe atât de ezoteric: la echinocţiile de toamnă şi de primăvară, fără greş, luminile şi umbrele dădeau naştere unor modele triunghiulare, care creau iluzia unui şarpe uriaş unduind pe scara dinspre nord. De fiecare dată, iluzia optică dura exact 3 ore şi 22 de minute.

M-am îndepărtat de templul lui Kukulkan, pornind înspre est. în faţa mea, parcă pentru a ridiculiza atât de des repetata eroare potrivit căreia popoarele Americii Centrale nu au utilizat niciodată coloana ca element arhitectonic, se înălţa o pădure de coloane albe de piatră, care, cândva în trecut, sprijiniseră un acoperiş impunător. Soarele ardea nemilos din albastrul opac al cerului tară urmă de nor, iar umbrele răcoroase oferite de această construcţie erau binevenite. Am trecut mai departe şi mi-am îndreptat paşii spre scările abrupte care duceau sus, la templul de alături, cel al Războinicilor.

În vârful acelor trepte, vizibilă abia după ce începeai să urci, se afla statuia uriaşă a idolului *Chacmool,* nici culcat, nici aşezat, într-o postură ciudată, ţeapănă, de

expectativă, cu genunchii flexaţi în sus, cu gambele groase lipite de coapse şi gleznele vârâte sub fese, cu coatele proptite în pământ şi mâinile încrucişate pe burtă, ţinând o farfurie goală, cu spatele într-un unghi incomod, de parcă tocmai ar fi fost pe punctul să se ridice. Dacă

Ce fel de cultură a putut încuraja şi celebra un asemenea comportament demonic? La Chichen Itza, printre ruine datând de mai bine de 1.200 de ani, din amestecul populaţiilor mayaşă şi toltecă s-a format o societate hibridă, care nu făcea, însă, nici o excepţie prin propensiunea ei către nişte ceremonialuri crude şi sălbatice. Dimpotrivă, *toate* marile civilizaţii indigene care au înflorit în Mexic au practicat sacrificiul ritual al fiinţelor umane.

Abatoarele

Villahermosa. Provincia Tabasco

Stăteam şi mă uitam la Altarul Sacrificiului Infantil, creaţie a olmecilor - aşa-numita „cultură-mamă" a Americii Centrale -, care era mai vechi de 3.000 de ani. Era un bloc solid de granit, lat de peste un metru; pe părţile laterale, avea basoreliefuri reprezentând patru bărbaţi cu capetele acoperite de un fel de căşti ciudate; fiecare bărbat purta în braţe câte un bebeluş sănătos, zdravăn, care se zbătea, vizibil disperat de frică. Partea din spate a altarului nu era decorată; pe latura din faţă, era reprezentată o altă persoană, purtând în braţe, ca pe o ofrandă, trupul ciopârţit al unui copil mort.

Olmecii sunt cea dintâi civilizaţie recunoscută a vechiului Mexic, iar sacrificiul uman era un obicei bine rostuit printre ei. După două mii cinci sute de ani, la vremea cuceririi spaniole, aztecii erau ultimii (însă în nici un caz cei din urmă), printre popoarele din regiune, care continuau această veche şi bine împământenită tradiţie.

Şi o făceau cu un zel fanatic. S-a consemnat, de exemplu, că Ahuitzotl, al optulea şi cel mai puternic împărat al dinastiei aztece, „...a celebrat consacrarea templului lui Huitzilopochtli din Tenochitlan făcând să treacă patru şiruri de prizonieri printre două echipe de preoţi, care au muncit neîntrerupt timp de patru zile pentru a-i tranşa. Cu ocazia respectivă, în jur de 80.000 de persoane au fost măcelărite într-o singură ceremonie."

s-ar fi ridicat, am calculat eu, ar fi avut o înălţime de 2,40 metri. Chiar şi aşa, răsturnat pe spate, strâns în el şi încordat, părea plin de o energie teribilă şi neiertătoare. Avea o faţă pătrăţoasă, cu buze subţiri, impenetrabilă, la fel de dură şi indiferentă ca piatra din care era tăiată, cu ochii privind în gol către vest, direcţia asociată prin tradiţie întunericului, morţii şi culorii negre.

În atmosfera aceea mai curând lugubră, am continuat să urc treptele către Templul Războinicilor. Nu puteam să-mi alung din minte faptul că sacrificiile umane se practicau în mod curent aici în perioada pre-columbiană. Farfuria goală de pe burta lui Chac-mool servise odată ca recipient pentru inimile proaspăt smulse din piepturile victimelor. Potrivit unui observator spaniol din secolul XVI,

Pe cel căruia urmau să-i smulgă inima îl conduceau cu mare pompă... şi-1 aşezau pe piatra de sacrificiu. Patru dintre ei îi ţineau mâinile şi picioarele depărtate. Apoi venea călăul, cu un cuţit de obsidian în mână, şi cu mare îndemânare făcea o incizie între coastele din partea stângă, sub sfârc, după care îşi vâra brusc mâna pe acolo şi ca un tigru feroce îi smulgea inima încă palpitând şi o depunea pe farfurie.. .

Aztecilor le plăcea să se îmbrace în pielea jupuită de pe victimele sacrificate. Bernardino de Sahagun, un misionar spaniol, a participat la o astfel de ceremonie, la scurt timp după cucerire:

Celebranţii i-au jupuit şi i-au dezmembrat pe prizonieri; apoi şi-au uns propriile trupuri goale cu grăsime şi s-au îmbrăcat cu pielea... Lăsând în urmă dâre de sânge şi grăsime, oamenii aceia sinistru înveşmântaţi au pornit să alerge prin oraş, îngrozindu-i pe cei după care fugeau... Ritualul de a doua zi a inclus un festin canibal pentru familia fiecărui războinic.

Diego de Duran, un alt cronicar spaniol, a fost şi el martor la un sacrificiu în masă. De astă dată, numărul victimelor a fost atât de mare, încât şiroaiele de sânge care se scurgeau pe scările templului „au ajuns până jos, s-au răcit şi au format nişte chea-guri groase, suficiente pentru a îngrozi pe orişicine".[6] In total, se estimează că numărul celor sacrificaţi anual în imperiul aztec se ridica la 250.000 la începutul secolului XVI.

Ce rost avea această sălbatică distrugere de vieţi omeneşti? După cum spuneau aztecii înşişi, făceau aceste lucruri pentru a întârzia sfârşitul lumii.

Copiii celui de-al Cincilea Soare

La fel ca multele popoare şi culturi care i-au precedat în Mexic, şi aztecii credeau că universul operează în cicluri ample. Preoţii afirmau, ca un fapt deja banal, că trecuseră patru astfel de cicluri, sau „sori", de la crearea rasei omeneşti. La vremea conchistei, era în plină desfăşurare al Cincilea Soare. Şi tot sub acest al Cincilea Soare trăieşte şi în prezent omenirea. Următoarea relatare este preluată dintr-o colecţie de documente aztece rare, cunoscută sub numele de *Codex Vaticano-Latin:*

Primul Soare, *Matlactli Atl:* durata- 4.008 ani. Cei ce trăiau pe atunci mâncau un porumb de apă numit *atzitzintli. În* vremea aceea trăiau giganţii... Primul Soare a fost distrus de apă

sub semnul *Matlactli Atl* (Zece Ape). S-a numit *Apachiohua-liztli* (potop, inundaţie), arta vrăjitorească a ploii permanente. Oamenii s-au transformat în peşti. Unii spun că o singură pereche ar fi scăpat, protejată de un copac bătrân ce creştea lângă apă. Alţii spun că ar fi fost şapte perechi care s-au ascuns într-o peşteră până a trecut potopul şi apele s-au retras. Aceia ar fi repopulat apoi pământul şi au fost veneraţi de popoarele lor ca zei...

Al Doilea Soare, *Ehecoalti.* durata - 4.010 ani. Cei care au trăit pe atunci mâncau fructe sălbatice cunoscute sub numele de *acotzintli.* Acest soare a fost distrus de *Ehecoatl* (Şarpele Sălbatic), iar oamenii au fost transformaţi în maimuţe... Un singur bărbat şi o singură femeie, refugiindu-se pe o stâncă, au scăpat de la distrugere...

Al Treilea Soare, *Tleyquiyahuillo:* durata - 4.081 de ani. Oamenii, descendenţi ai perechii salvate de la moarte sub cel de-al Doilea Soare, mâncau un fruct numit *tzincoacoc.* Acest al Treilea Soare a fost distrus de foc... Al Patrulea Soare, *Tzontlilic:* durata - 5.026 de ani... Oamenii au murit de foame după un potop de sânge şi foc.. .

Un alt „document cultural" al aztecilor, care a supravieţuit ravagiilor conchistei, este „Piatra Soarelui" a lui Axayacatl, cel de-al şaselea împărat al dinastiei regale. Acest monolit uriaş, cioplit în bazalt în anul 1479 d.Ch., cântăreşte 24,5 tone şi prezintă o serie de cercuri cu inscripţii concentrice, fiecare purtând afirmaţii simbolice foarte complicate. La fel ca în codex, aceste inscripţii pornesc de la premiza că au existat deja patru epoci sau sori. Primul şi cel mai îndepărtat dintre aceştia este reprezentat de *Ocelotonatiuh,* zeul-jaguar: „În timpul acestui Soare, au trăit giganţii creaţi de zei, dar care, în cele din urmă, au fost devoraţi de jaguari". Al Doilea Soare este reprezentat de capul de şarpe al lui *Ehecoatl,* zeul aerului: „În vremea aceea, specia omenească a fost distrusă de furtuni şi uragane şi oamenii au fost transformaţi în maimuţe". Simbolul celui de-al Treilea Soare este un cap de ploaie şi foc ceresc: „În această epocă, totul a fost distrus de o ploaie de foc din cer şi de un şuvoi de lavă. Toate casele au ars. Oamenii au fost transformaţi în păsări pentru a supravieţui catastrofei". Al Patrulea Soare este reprezentat de capul zeiţei apelor, *Chalchiuhtlicue:* „Distrugerea a venit sub forma unor ploi torenţiale şi a potopului. Munţii au dispărut şi oamenii au fost transformaţi în peşti".

Simbolul celui de-al Cincilea Soare, adică al vremii noastre este chipul lui *Tonatiuh,* zeul-Soare însuşi. Limba lui, elocvent reprezentată ca un cuţit de obsidian, ţâşneşte lacomă, semnalând nevoia sa de a se hrăni cu sânge uman şi cu inimi. Trăsăturile îi sunt brăzdate de riduri, ceea ce simbolizează vârsta lui înaintată; el apare în interiorul simbolului *Ollin,* care semnifică mişcare.[11]

De ce este denumit al Cincilea Soare „Soarele Mişcării"? Fiindcă- „bătrânii spun că în timpul lui va fi o mişcare puternică a Pământului, în care vom pieri cu toţii".

Şi când va avea loc catastrofa?

Curând, după preoţii azteci. Ei credeau că al Cincilea Soare era deja foarte bătrân şi se apropia de sfârşitul ciclului său (de unde şi chipul ridat al lui Tonatiuh). Vechile tradiţii din America Centrală plasează începutul acestei epoci într-o perioadă foarte îndepărtată, corespunzătoare mileniului IV î.Ch. din calendarul creştin. Metoda prin care se calcula sfârşitul ei fusese deja uitată, însă, pe vremea aztecilor. Această informaţie esenţială lipsind, sacrificiile umane continuau, după câte se pare, în spe-ranţa că iminenta catastrofa ar putea fi amânată. într-adevăr, aztecii ajunseseră să se creadă un popor ales şi erau convinşi că primiseră misiunea divină de a purta războaie şi de a oferi sângele prizonierilor lor pentru hrana lui Tonatiuh, menţinând astfel în viaţă cel de-al Cincilea Soare.

Stuart Friedl, o autoritate în preistoria Americilor, rezumă întreaga poveste în felul următor: „Aztecii credeau că, pentru a preveni distrugerea universului, care se petrecuse deja de patru ori în trecut, zeilor trebuia să li se ofere o hrană constantă, alcătuită din inimi şi sânge uman". Aceeaşi credinţă, cu doar câteva variaţiuni, era împărtăşită de toate marile civilizaţii din America Centrală. Spre deosebire de azteci, însă, unele dintre popoarele mai vechi calculaseră *cu exactitate* când urma să aibă loc marea mişcare a pământului care avea să pună capăt celui de-al Cincilea Soare.

Tula. La baza Piramidei B, spre nord şi est, erau nişte picturi murale reprezentând jagua
şi patru idoli îspăintători, fiecare avînd câte 3 metrii înălţime. În faţa mea, spre stânga s
cactuşi, iar dincolo de ea erau alte movile asemănătoare, necercetate încă de arheologi. I
vremuri străvechi cumplite spectacole de gladiatori. Echipele - sau, uneori, numai câte do
de cauciuc. Cine pierdea era decapitat.

Idolii de pe platforma din spatele meu aveau în ei ceva solemn şi intimidant. M-am ridic
nasuri coroiate şi ochi goi, de parcă nu cunoşteau nici mila, nici vreo emoţie oarecare. Cee
care le ţineau în mâini. Arheologii au recunoscut că nu ştiu ce reprezintă acele obiecte, dar

Această identificare a prins şi acum trece drept adevăr consacrat faptul că idolii ţin, în
„suliţe, săgeţi şi să-culeţi cu tămâie". N-are nici o importanţă, din câte se pare, că obiectele

Fotografiile Santhei Faiia îl vor ajuta pe cititor să-şi formeze propria opinie despre acele
confecţionate, iniţial, din metal. Cel din mâna dreaptă, care parcă iese dintr-o teacă sau u
fost un fel de armă.

Mi-am adus aminte de legenda potrivit căreia zeii vechiului Mexic erau înarmaţi cu *xiuh*
străpungă şi să dezmembreze trupul omenesc. Să fi fost oare şerpi de foc obiectele pe care

Indiferent ce sunt, ambele obiecte sugerează o tehnologie oarecare. În anumite privinţe
complexul Kala-sasaya de la Tiahuanaco.

Sanctuarul Şarpelui

Santha şi cu mine am ajuns la Tula/Tollan fiindcă locul era asociat atât cu Quetzalcoatl,
omnipotent, omniprezent şi omniscient, Tezcatilpoca era asociat, în legende, cu noaptea,
uneori ca o umbră zburătoare, alteori ca un monstru înspăimântător". Descris adeseori ca u
fumegândă - de unde îi venea supranumele -, cu care putea urmări de la mari depărtări acti

oamenilor sau ale zeilor. Savanţii au presupus că era vorba despre o piatră lustruită de obsidian: „Obsidianul era cu precădere sacru pentru mexicani, fiindcă din el erau confecţionate cuţitele de sacrificiu utilizate de preoţi... [Cronicarul spaniol] Bernal Diaz spune că piatra aceasta se numea *Tezcat.* Din ea se făceau şi oglinzi utilizate de vrăjitori ca medii de divinaţie".

Reprezentând forţele întunericului şi ale răului care pradă, Tezcatilpoca a intrat în conflict cu Quetzalcoatl, iar acest conflict s-a întins pe o perioadă incredibil de lungă. Din când în când, unul dintre ei părea să capete un avantaj asupra celuilalt, apoi rolurile se inversau. Până la urmă, bătălia cosmică s-a încheiat atunci când binele a fost înfrânt de rău, iar Quetzalcoatl, alungat din Tollan. Sub influenţa cultului sinistru al lui Tezcatilpoca, sacrificiile umane au fost reintroduse în toată America Centrală.

Aşa cum am văzut, despre Quetzalcoatl se credea că a fugit până pe ţărm şi de acolo pe mare, pe o plută de şerpi. O legendă spune că „şi-a ars casele făcute din argint şi scoici, şi-a îngropat comoara şi a plecat pe Marea din Răsărit, în urma însoţitorilor săi, care se preschimbaseră în nişte păsări splendide".

Acest moment esenţial al plecării ar fi avut loc, se pare, la Coatzacoalos, ceea ce înseamnă „Sanctuarul Şarpelui". Acolo, înainte de a pleca, Quetzalcoatl le-a promis adepţilor săi că se va întoarce într-o bună zi, pentru a răsturna cultul lui Tezcatilpoca şi pentru a inaugura o nouă epocă, în care zeii să nu mai accepte „alte sacrificii decât flori" şi să nu mai fie atât de setoşi de sânge uman.

Există un precedent care întăreşte şi mai mult posibilitatea ca rămăşiţele unei civilizaţii cu adevărat străvechi să se mai afle încă împrăştiate prin America Centrală, aşteptând să fie recunoscute ca atare. Chiar la sud de campusul universitar din Mexico City, lângă şoseaua principală ce leagă capitala de Cuernavaca se află o piramidă circulară în trepte de mare complexitate, cu patru galerii şi o scară centrală, care a fost excavată parţial, în anii '20, de sub mantia de lavă care o acoperea. La faţa locului au fost chemaţi geologi pentru a ajuta la datarea lavei şi a face teste detaliate. Spre surpriza tuturor, ei au ajuns la concluzia că erupţia vulcanică în urma căreia trei laturi ale piramidei şi apoi o suprafaţă de cca 150 de kilometri pătraţi din terenul înconjurător au fost îngropate sub lavă a avut loc, probabil, în urmă cucei puţin *şapte mii de ani.*

Această dovadă geologică pare să fi fost ignorată de arheologi şi istorici, care nu cred că în Mexic ar fi putut exista, atât de timpuriu, o civilizaţie capabilă să construiască piramide. Merită amintit, totuşi, că Byron Cummings, arheologul american care a excavat situl respectiv în numele Societăţii Naţionale de Geografie, era convins, date fiind straturile clar demarcate deasupra şi dedesubtul piramidei (deci şi anterioare şi posterioare erupţiei vulcanice), că era vorba de „cel mai vechi templu descoperit până acum pe continentul american". El a mers şi mai departe decât geologii, susţinând categoric că templul „a căzut în ruina cu vreo opt mii cinci sute de ani în urmă".

Piramide peste piramide

Intrând în piramida de la Cholula, ai realmente senzaţia că intri în interiorul unui munte făcut de mâna omului. Tunelurile (care însumează aproape zece kilometri) nu sunt vechi: au fost lăsate în urmă de echipele de arheologi care au săpat aici cu tenacitate din 1931 până în 1966, când li s-au terminat fondurile. Aceste coridoare înguste şi scunde au împrumutat câte ceva din atmosfera de vechime a imensei structuri de deasupra. Umede şi reci, ele te întâmpină cu o ispititoare şi tainică întunecime.

Urmărind petele de lumină ale lanternelor, am pătruns în măruntaiele piramidei. Săpăturile arheologice au scos la iveală faptul că nu era produsul unei singure dinastii (aşa cum se crede că stau lucrurile în cazul piramidelor de la Gizeh, din Egipt), ci că a fost construită într-un interval foarte lung de timp - vreo două mii de ani, la o estimare neîndrăzneaţă. Cu alte cuvinte, a fost un proiect colectiv, creat de o forţă de muncă mai presus de noţiunea de generaţie, venită din diferitele culturi - olmeci, teotihuacanieni, zapoteci, mixteci, cholulani şi azteci - care au trecut prin Cholula încă din zorii civilizaţiei mexicane.

Deşi nu se ştie cine au fost primii constructori, atât cât a fost posibil să se stabilească, se pare că edificiul cel mai vechi din întregul complex este o piramidă conică, înaltă, de forma unei găleţi răsturnate, cu vârful plat, pe care probabil că se afla templul. Mult mai târziu, exact deasupra acestei movile iniţiale a fost construită o alta, similară, o a doua găleată răsturnată, făcută din lut şi piatră tasată, ceea ce a înălţat platforma templului la vreo şaptezeci de metri deasupra câmpiei înconjurătoare. Apoi, în următoarele cinci sute de ani, se estimează că patru sau cinci alte culturi au contribuit la înfăţişarea finală a monumentului, lărgindu-i baza în mai multe etape, dar nu şi înălţimea. In acest mod, parcă după un plan bine pus la punct, muntele-făcut-de-mâna-omului de la Cholula şi-a atins forma caracteristică de zig-gurat în patru trepte. Astăzi, laturile sale măsoară aproape 500 de metri la bază - de aproape două ori cât cele ale Marii Piramide de la Gizeh - iar volumul i-a fost estimat la o cifră uluitoare: circa trei milioane de metri cubi, ceea o face - cum simplu

se exprima o autoritate în materie - „cea mai mare construcţie ridicată vreodată pe faţa pământului".

Dar de ce? De ce atâtea eforturi? Ce fel de nume voiau să-şi facă oamenii din America Centrală?

Plimbându-mă prin labirintul de coridoare şi pasaje, inhalând aerul rece si umed, mi-am conştientizat - şi nu mi-a căzut deloc bine - imensa greutate şi masa piramidei de deasupra mea.

Iată *cea mai mare construcţie din lume* - înălţată în cinstea unei zeităţi central-americane, despre care nu se ştie aproape nimic.

San Lorenzo

Am ajuns la San Lorenzo după-amiaza târziu. Aici, în zorii istoriei Americii Centrale, olmecii ridicaseră o movilă artificială înaltă de vreo treizeci şi cinci de metri, ca parte a unei structuri imense măsurând circa 1.350 de metri lungime şi 670 lăţime. Am urcat şi noi pe movila principală, acum acoperită cu totul de vegetaţia tropicală luxuriantă şi din vârful ei am putut vedea, la depărtări de kilometri întregi, o mulţime de alte movile mai mici, iar în jurul câtorva dintre ele, şanţurile adânci săpate de arheologul Michael Coe care a excavat situl în 1966.

Echipa lui Coe a făcut câteva descoperiri interesante aici, printre care şi peste douăzeci de rezervoare de apă artificiale, legate între ele printr-o reţea complicată de conducte de bazalt. O parte a acestui sistem era construită sub forma unui val de pământ. Când a fost redescoperit, apa încă mai ţâşnea din el în zilele ploioase, aşa cum făcea şi în urmă cu trei mii de ani. Linia principală de drenaj mergea de la est către vest. În ea se vărsau, printr-un sistem de legături savant concepute, alte trei linii, subsidiare. După ce au cercetat situl cu mare atenţie, arheologii au recunoscut că nu înţelegeau rostul acelui sistem complicat de canalizare şi aducţiune a apei.

După cum nu au fost capabili să avanseze o explicaţie nici la o altă enigmă. Este vorba de îngroparea deliberată, de-a lungul unor aliniamente precise, a cinci dintre acele sculpturi masive, cu trăsături negroide, identificate de-acum drept „capete olmece" Aceste morminte ciudate şi aparent rituale conţineau cel puţin şaizeci de obiecte preţioase de artă, printre care nişte instrumente minunate făcute din jad şi statuete deosebit de fin sculptate. Unele dintre statuete fuseseră în mod sistematic mutilate înainte de a fi îngropate.

Dat fiind modul în care au fost băgate în pământ statuile de la San Lorenzo, datarea lor cu precizie devine extrem de dificilă, chiar dacă în aceleaşi straturi ca şi obiectele îngropate au fost descoperite bucăţi de mangal. Spre deosebire de sculpturi, mangalul a putut fi datat prin metoda carbonului radioactiv, rezultatele indicând, ca orizont de timp, anul 1200 î.Ch.[7] Ceea ce nu înseamnă automat că şi sculpturile au fost realizate tot atunci. Se poate să fi fost. Tot aşa cum puteau să provină dintr-o epocă mai veche cu sute sau chiar mii de ani. Nu este deloc imposibil ca aceste minunate opere de artă, cu frumuseţea lor intrinsecă şi o anumită puturi înainte de a fi îngropate la San Lorenzo. Mangalul descoperit lângă ele demonstrează un singur lucru: că sculpturile datează *cel puţin* din 1200 î.Ch., fără, însă, a stabili o limită superioară a vechimii lor.tere de seducţie greu de definit, să fi fost păstrate şi venerate de multe alte cul

La Venta

Am plecat din San Lorenzo la asfinţitul soarelui, îndreptân-du-ne spre oraşul Villahermosa, la peste 150 de kilometri spre est, în provincia Tabasco.

Pentru a ajunge acolo, am revenit pe şoseaua principală Acayucan-Villahermosa şi am trecut pe lângă portul Coatzecoalcos, într-o zonă de rafinării, sonde şi poduri suspendate ultramoderne. Schimbarea de decor între zona rurală paşnică în care dormita San Lorenzo şi peisajul industrial bolnăvicios de pe lângă Coatzecoalcos era şocantă. în plus, singurul motiv pentru care siluetele mâncate de timp ale şirului olmec supravieţuiseră la San Lorenzo este că acolo nu s-a descoperit încă petrol.

La La Venta, în schimb, se descoperise, spre marea pierdere a arheologiei... Treceam acum pe lângă La Venta.

Înspre nord, dacă făceai o buclă care ieşea din şoseaua prin-cipală, vedeai cum pâlpâia în întuneric oraşul petrolier, lumina de lămpile cu sodiu. Încă din anii '40, s-a „dezvoltat" extensiv prin industria petrolului; acum, iată, o pistă de aterizare tăia în două locul unde odinioară se înălţa o piramidă dintre cele mai neobişnuite, iar fumurile nenumăratelor coşuri întunecau cerul spre care căutau odată cititorii în stele olmeci, pentru a desluşi mersul planetelor. Din păcate, buldozerele industriaşilor nivelaseră practic orice ar fi fost de interes, înainte să fie întreprinse excavaţiile necesare, astfel că multe din construcţiile antice nu au fost cercetate deloc. Nu vom şti niciodată ce ne-ar fi putut spune ele despre cei care le-au construit şi utilizat. Matthew Stirling, cel ce a excavat Tres Zapotes, a efectuat grosul muncii arheologice şi la La Venta, înainte ca progresul şi afacerile cu petrol să facă totul una cu pământul. Datările cu carbon radioactiv au indicat faptul că olmecii s-au stabilit aici între anii 1500 şi 1100 î.Ch. şi au continuat să ocupe această regiune - adică, în esenţă, o insulă amplasată în mlaştinile de pe malul răsăritean al râului Tonala - până pe la anul 400 î.Ch. Apoi, construcţiile au fost abandonate brusc, toate clădirile existente au fost în mod ritual desfigurate sau demolate, iar câteva capete uriaşe de piatră şi alte sculpturi de mai mici dimensiuni au fost îngropate tot ritual în morminte ciudate, la fel ca la San Lorenzo. Mormintele de la La Venta au fost pregătite cu minuţiozitate şi cu atenţie, tapetate cu mii de plăcuţe albastre de ceramică ş umplute cu straturi peste straturi de lut multicolor. Într-un loc, a fost săpat un puţ adânc, din care s-au scos aproximativ 450 de metri cubi de pământ; fundul puţului a fost acoperit cu blocuri de serpentin şi apoi s-a pus la loc tot pământul. Alte trei pavaje mozaicate au fost găsite într-adins îngropate sub mai multe straturi alternative de lut şi chirpici. Piramida principală de la La Venta se înalţă la capătul sudic al complexului. Aproape circulară la nivelul solului, ea ia forma unui con ondulat, ale cărui părţi rotunjite constau din zece ondulaţii verticale, despărţite de adâncituri. Piramida are 33 de metri înălţime, aproape 70 în diametru şi un volum general estimat la 8400 de metri cubi - un monument impresionant după oricare standarde. Restul complexului se întinde pe aproape o jumătate de kilometru, de-a lungul unei axe orientate cu exact 8° înspre nord-vest. Centrate pe această axă, cu toate construcţiile perfect aliniate, se mai aflau câteva piramide mai mici, pieţe, platforme şi movile, acoperind o suprafaţă de aproape opt kilometri pătraţi.

La Venta îţi creează o senzaţie de detaşare, de distanţare; rămâi acolo cu sentimentul că nu ai înţeles cum trebuie care era funcţia ei originară. Arheologii văd în ea un „centru de ceremonii" şi este foarte probabil ca exact asta să fi fost. Şi totuşi, cine vrea să fie cinstit va recunoaşte că ar fi putut servi la fel de bine şi altor scopuri. Adevărul este că nu se ştie mai nimic despre organizarea socială, ceremoniile şi sistemul de credinţe ale ol-mecilor. Nu ştim ce limbă vorbeau sau ce tradiţii le transmiteau copiilor. Nu ştim nici măcar cărei familii etnice îi aparţineau. Dată fiind umiditatea deosebită din Golful Mexic, nici un schelet olmec nu s-a păstrat. De fapt, dincolo de numele cu care i-am botezat şi de ideile pe care ni le-am format despre ei, oamenii aceştia ne sunt complet necunoscuţi.

Se poate foarte bine ca enigmaticile sculpturi pe care „ei" le-au lăsat în urmă, despre care presupunem că îi reprezintă, să nu fie deloc opera „lor", ci a unei alte populaţii, mult mai vechi şi deja uitate. Nu era pentru prima dată când mă întrebam dacă nu

cumva capetele uriaşe şi celelalte obiecte atribuite olmecilor nu fuseseră, de fapt, preluate ca nişte ştafete, poate chiar peste multe milenii, de acele culturi care au ridicat, mult mai târziu, movilele şi piramidele de la San Lorenzo şi La Venta. Dacă aşa stau lucrurile, despre cine vorbim când utilizăm eticheta de „olmeci"? Despre constructorii movilelor? Sau poate despree acei indivizi puternici şi impunători, cu trăsături negroide, care au slujit drept modele pentru capetele monolitice?

Din fericire, în jur de cincizeci de sculpturi monumentale "olmece", inclusiv trei capete gigantice, au fost salvate de la La Venta de către poetul şi istoricul local Carlos Pellicer Camara, care a intervenit energic atunci când forajele întreprinse de compania PEMEX au pus în pericol ruinele. Făcând un lobby asiduu printre politicienii din provincia Tabasco, unde se află La Venta, el a reuşit să mute cele mai importante descoperiri într-un parc din suburbiile oraşului Villahermosa.

Luate împreună, aceste descoperiri constituie o preţioasă şi de neînlocuit arhivă culturală - mai curând o întreagă bibliotecă de însemnări culturale - lăsate în urmă de o civilizaţie dispărută, însă nimeni nu ştie să citească limba acestor însemnări.

Deux ex machina

Villahermosa. Provincia Tabasco

Privesc un basorelief complicat denumit „Omul în Şarpe" de către arheologii care l-au descoperit la La Venta. Potrivit unei opinii autorizate, reprezintă „un olmec care poartă o cască şi are în mână un săculeţ de tămâie, înfăşurat într-un şarpe cu pene".

Basorelieful a fost sculptat într-o placă de granit măsurând cam 1,2 metri lăţime si 1,5 metri înălţime si înfăţişează un om care stă cu picioarele întinse înainte, ca şi cum ar vrea să atingă nişte pedale. În mâna dreaptă, ţine ceva ce seamănă cu o găleată. Cu stânga, parcă trage de un mâner. „Casca" pe care o poartă este un acoperământ de cap cel puţin curios şi foarte complicat. Mie mi se pare mai degrabă funcţională decât ceremonială, deşi nu-mi pot imagina la ce ar fi putut folosi. Pe ea, sau poate pe o consolă, deasupra ei, se află două cruci în formă de X.

Mi-am concentrat atenţia către elementul principal al sculp-turii - „şarpele cu pene". Dintr-o anumită privinţă, exact acest lucru şi reprezenta, un şarpe cu pene, simbolul străvechi al lui Quetzalcoatl, pe care, aşadar, se pare că olmecii l-au adorat (ori, cel puţin, l-au recunoscut). Savanţii nu discută această interpre-tare. -

Simbolul antic egiptean al leului dublu, reprezentându-i pe Akeru, *zeii-lei ai trecutului şi prezentului. Religiile din Egipt şi America Centrală prezintă multe alte similitudini în materie de imagini şi idei. De remarcat că* p'achi, *termenul central-american care desemna sacrificiul uman, însemna, literal, „a deschide gura" - ceea ce trimite la un ritual funerar straniu din Egiptul antic, numit „ deschiderea gurii". Mai mult decât atât, în ambele zone geografice se credea că sufletele regilor morţi se reîntrupau sub formă de stele.*

Capitolul 18

Străinii bătători la ochi

Matthew Stirling, arheologul american care a excavat la La Venta în anii '40, a făcut o serie de descoperiri spectaculoase. Cea mai spectaculoasă dintre toate este Stela Bărboşilor.

Planul vechiului sit olmec, aşa cum am văzut, se întinde pe o axă înclinată cu 8° faţă de nord, spre vest. La capătul sudic al acestei axe, se găseşte marea piramidă în formă de con ondulat, înaltă de 33 de metri. Alături de ea, la nivelul solului, se află un fel de prag de vreo 30 de centimetri înălţime, care delimitează o zonă dreptunghiulară de dimensiuni considerabile, cam cât un sfert dintr-un teren de fotbal. Când arheologii au început să de-coperteze acest prag, au descoperit cu surprindere că era vorba, de fapt, de partea superioară a unui şir de coloane. Excavaţiile ulterioare au scos la lumină, de sub straturile acumulate în timp, nişte coloane de trei metri înălţime. Erau peste 600 de astfel de coloane, aşezate atât de aproape una de alta, încât formau un fel de scut aproape de netrecut. Cioplite din bazalt şi transportate la La Venta de la cariere aflate la vreo sută de kilometri depărtare, coloanele cântăreau în jur de două tone fiecare.

De ce atâta efort? Ce trebuia să protejeze un asemenea scut?

Chiar şi înainte de începerea excavaţiilor, în centrul zonei împrejmuite se vedea ieşind din pământ vârful unui bloc masiv de rocă, aplecat într-o parte şi care se înălţa la peste un metru deasupra aşa-zisului „prag". Era acoperit cu inscripţii. Acestea continuau în jos, în pământ, sub straturile de sol care umple vechea colonadă până la o înălţime de aproape trei metri.

Stirling şi echipa lui au muncit două zile pentru a dezgropa blocul de piatră. Odată scos la lumină, s-a dovedit a fi o stelă im-

unătoare, de mai bine de patru metri înălţime, doi metri lăţime şi aproape un metru grosime. Sculpturile reprezentau întâlnirea dintre doi bărbaţi înalţi, amândoi îmbrăcaţi în veşminte bogate şi purtând încălţări elegante, cu vârfurile întoarse. Fie eroziunea, fie mutilarea deliberată (o practică obişnuită la monumentele olmece) distrusese complet chipul unuia dintre ei. Celălalt era intact. Era vorba, evident, de un bărbat caucazian cu nasul proeminent şi o barbă lungă şi stufoasă, pe care arheologii, amuzaţi, l-au botezat imediat „Unchiul Sam".

M-am plimbat încet în jurul acele stele de douăzeci de tone, gândindu-mă că zăcuse îngropată în pământ mai bine de trei mii de ani. Abia în ultima jumătate de secol, de când cu excavaţiile lui Stirling, văzuse din nou lumina zilei. Care va fi soarta ei de acum înainte? Va rezista ea încă treizeci de secole, spre uimirea şi admiraţia generaţiilor viitoare, care vor căsca gura la ea şi o vor adora? Sau, poate, într-un interval atât de mare de timp condiţiile se vor schimba din nou atât de mult, încât va fi îngropată la loc şi ascunsă?

Poate nici una, nici alta. Mi-am adus aminte de vechiul sis temul calendaristic iniţiat de olmeci. Dacă ar fi să ne luăm după ei şi după urmaşii lor mai celebri, mayaşii, n-a mai rămas prea mult timp - nici vorbă de trei milenii. Al Cincilea Soare este aproape pe sfârşite şi un cutremur teribil este pe cale să distrugă omenirea în ajunul Crăciunului din anul 2012 d.Ch.

Mi-am întors atenţia la stelă. Două lucruri păreau limpezi: scena întâlnirii, pe care o înfăţişa, trebuie să fi fost - cine ştie din ce motiv? - de o importanţă capitală pentru olmeci, de unde şi această stelă grandioasă şi formidabilul scut

de coloane ridicate ca s-o protejeze. Şi, la fel ca în cazul capetelor de negri, chipul caucazianului cu barbă nu ar fi putut fi sculptat decât după un model uman. Trăsăturile erau mult prea verosimile, pentru a fi fost inventate de un artist oarecare.

Acelaşi lucru era valabil şi în cazul celorlalte chipuri cauca-ziene pe care am reuşit să le identific pe monumentele rămase de la La Venta. Unul era sculptat în basorelief pe o placă grea de piatră, aproximativ circulară, cu un diametru de circa un metru.

îmbrăcat cu un fel de pantloni mulaţi pe corp, trăsăturile sale erau acelea ale unui anglo-saxon. Avea o barbă deasă şi ascuţita şi purta pe cap o cuşmă ciudată. În mâna stângă avea un steag sau poate o armă oarecare. Mâna dreaptă, pe care şi-o ţinea lipită de piept, era goală. În jurul taliei subţiri avea o curea elegantă. Celălalt chip caucazian, de astă dată gravat pe latura unui stâlp îngust, avea barba şi veşmintele similare.

Cine erau aceşti străini bătători la ochi? Ce căutau în America Centrală? Când veniseră? Şi în ce relaţie se aflau cu ceilalţi străini stabiliţi în zăpuşeala acestei jungle de cauciuc - cei care serviseră drept modele pentru capetele uriaşe de negri?

Unii cercetători radicali, respingând dogma potrivit căreia Lumea Nouă ar fi trăit izolată până în 1492 au avansat o soluţie aparent viabilă a dilemei: acei indivizi cu bărbi şi feţe prelungi ar fi fost fenicieni din Marea Mediterană, care trecuseră printre Coloanele lui Hercule, traversând Atlanticul în mileniul II î.Ch. Avocaţii acestei teorii mai susţin că negrii înfăţişaţi în siturile respective ar fi fost „sclavi" pe care fenicienii l-ar fi înhăţat de pe coasta vestică a Africii înainte de călătoria transatlantică.

Cu cât priveam mai atent sculpturile de la La Venta, cu atât-ipoteza mi se părea mai nesatislacătoare. Probabil că fenicienii şi alte popoare din Lumea Veche chiar au traversat Atlanticul cu mult timp înainte de Columb, aşa cum indică numeroase dovezi care, însă, depăşesc scopul acestei cărţi. Problema este că fenicienii, care au lăsat atâtea dovezi certe ale măiestriei lor deosebite, aici, la siturile olmece din America Centrală, nu au lăsat nici o astfel de urmă. Nici capetele de negri, nici basoreliefurile înfăţişând oameni albi cu barbă nu au nici în stilul, nici în lucră-tura, nici în caracterul lor nimic care să sugereze vreo inspiraţie feniciană. Într-adevăr, din punct de vedere stilistic, aceste opere de artă atât de puternice par a aparţine unei culturi, unei tradiţii, unui gen necunoscut. Ele par a fi fără precedent atât în Lumea

Nouă, cât şi în cea Veche.

Par a nu avea rădăcini... lucru, desigur, imposibil, fiindcă toate formele de exprimare artistică îşi au rădăcinile undeva.

Monte Alban: căderea stăpânitorilor

Complexul Monte Alban, considerat a avea cam trei mii de ani vechime, se întinde pe platoul unei coline artificial nivelate, care domină Oaxaca. El constă dintr-o uriaşă zonă dreptunghiulară, numită Grand Piaza, delimitată de grupuri de piramide şi de alte clădiri, dispuse în nişte relaţii geometrice precise unele faţă de altele. În ansamblu, situl creează un sentiment de armonie şi proporţie, datorită planului său simetric, bine conceput.

Urmând sfatul celor de la CICOM, cu care vorbisem înainte de a pleca din Villahermosa, m-am îndreptat mai întâi spre colţul cel mai de sud-vest al complexului de la Monte Alban. Acolo, îngrămădite în dezordine lângă peretele unei piramide joase, se găseau obiectele pe care făcusem atâta drum ca să le văd: câteva zeci de stele gravate, reprezentând negri şi caucazieni... egali în viaţă... egali şi în moarte.

Dacă o mare civilizaţie s-a pierdut, într-adevăr, în istorie şi dacă aceste sculpturi spuneau măcar parţial povestea ei, mesajul transmis era unul de egalitate rasială. Cine a remarcat mândria sau a simţit carisma acelor capete uriaşe de negri de la La Venta nu ar putea concepe cu seriozitate că modelele originare ale acelor magistrale sculpturi ar fi putut fi sclavi. Şi nici bărbaţii aceia cu bărbi, cu feţe prelungi, nu arătau ca şi cum ar fi îngenuncheat în faţa cuiva. Şi ei aveau o ţinută mult prea aristocratică.

La Monte Alban, însă, parcă se desfăşura, gravată în piatră, o cronică a căderii acestor stăpânitori. Nu părea să fie lucrarea aceloraşi artişti care realizaseră sculpturile de la La Venta, standardul artistic era mult prea scăzut pentru aşa ceva.

Cu siguranţă, însă, aceşti artişti - indiferent cine vor fi fost ei şi indiferent dacă opera lor este inferioară - au încercat să redea aceiaşi negroizi şi aceiaşi caucazieni cu barbişon, pe care-i văzusem şi la La Venta. Acolo, sculpturile reflectau forţă, putere şi vitalitate. Aici, la Monte Alban, străinii aceia grozavi erau morţi. Cu toţii erau goi, majoritatea - castraţi, unii stăteau ghemuiţi în poziţii de fetuşi, ca şi cum s-ar fi ferit de un potop de lovituri, alţii zăceau cu membrele desfăcute.

Arheologii afirmă că aceste sculpturi ar reprezenta „cadavrele unor prizonieri capturaţi în luptă".

Ce fel de prizonieri? De unde?

În fond, era vorba despre America Centrală, despre Lumea Nouă, cu mii de ani înainte de Columb - deci nu era ciudat că aceste imagini ale unor victime pe câmpul de luptă nu reprezen tau nici măcar un singur băştinaş american, ci numai şi numai tipuri rasiale din Lumea Veche?

Din cine-ştie-ce motiv, cercetătorii tradiţionalişti nu au găsit enigmatic acest lucru, deşi, chiar şi după calculele lor, sculpturile erau extrem de vechi (datând dintre anii 1000 şi 600 î.Ch.). La fe lca şi la alte situri, această datare fusese dedusă din analizele materiei organice asociate cu sculpturile, şi nu ale sculpturilor propriu-zise, care erau gravate pe stele de granit şi, prin urmare greu de datat în mod obiectiv.

Moştenirea

La Monte Alban s-a descoperit o inscripţie hieroglifică încă nedescifrată, dar foarte complicată, gravată, în mare parte, pe aceleaşi stele ca şi figurile de

caucazieni şi negroizi. Experţii au căzut de acord că era vorba de „cea mai veche scriere cunoscută în Mexic". La fel de limpede era că oamenii care trăiseră aici fuseseră nişte constructori pricepuţi, preocupaţi în mod special de astronomie. Un observator, constând dintr-o structură bizară, în forma unui vârf de săgeată, stătea aşezat într-un unghi de 45° faţă de axa principală (ea însăşi deviată intenţionat cu câteva grade faţă de direcţia nord-sud). Strecurându-mă în interiorul acestui observator, am descoperit că era o catacombă de tuneluri joase şi strâmte şi scări interioare abrupte, care oferea direcţii de observaţie spre diferite regiuni ale cerului.

Populaţia din Monte Alban, la fel ca aceea din Tres Zapotes, a lăsat dovezi clare ale cunoştinţelor sale matematice, sub forma unor calcule făcute din bare şi puncte. De asemenea, locuitorii au folosit minunatul calendar conceput de olmeci şi adeseori asociat cu mayaşii de mai târziu, care prezicea că sfârşitul lumii avea să vină pe data de 23 decembrie, în anul 2012 d.Ch.

Dacă acest calendar şi preocupările legate de timp făceau parte din moştenirea unei străvechi civilizaţii uitate, atunci mayaşii pot fi consideraţi cei mai fideli şi inspiraţi beneficiari ai acelei moşteniri. După cum spunea, în 1950, arheologul Eric Thompson: „Timpul era misterul suprem al religiei maya şi un subiect care a străbătut gândirea mayaşă într-o măsură fără egal în istoria omenirii".

Pe măsură ce-mi continuam călătoria prin America Centrală, mă simţeam atras din ce în ce mai profund în labirinturile acestei enigme stranii şi impresionante.

Capitolul 20

Copiii primilor oameni

Palenque, Provincia Chiapas

Se înnsera. Stăteam aşezat chiar sub colţul dinspre nord-est al Templului mayaş al Inscripţiilor şi priveam spre nord, peste jungla tot mai întunecată, către locul unde pământul începea să coboare în direcţia luncii inundabile a Usumacintei.

Templul consta din trei camere şi se înălţa în vârful unei piramide cu nouă trepte, înaltă de peste 30 de metri. Liniile clare şi armonioase ale acestei construcţii îi confereau o anume delicateţe, dar nu şi slăbiciune. Dădea impresia de a fi puternică, solid înrădăcinată în pământ, durabilă - o creaţie a geometriei pure şi a imaginaţiei.

Privind spre dreapta, vedeam Palatul, un spaţios complex dreptunghiular cu bază piramidală, dominat de un turn îngust, cu patru etaje, considerat un fel de observator al preoţilor mayaşi.

În jurul meu, unde papagali şi macawi cu pene viu colorate zburau razant peste vârfurile copacilor, se zăreau alte câteva clădiri spectaculoase, pe jumătate înghiţite de pădurea luxuriantă. Acestea erau Templul Crucii Foliate, Templul Soarelui, Templul Numărătorii şi Templul Leului - toate, nume atribuite de arheo-logi. Atât de mult din tot ceea ce reprezenta civilizaţia maya, din lucrurile la care ţinea ea, în care credea şi pe care şi le reamintea în vremuri trecute s-a pierdut şi nu mai poate fi recuperat. Deşi am învăţat de

mult să le citim datele, nu eram decât la început în materie de decriptare a complicatelor lor hieroglife.

M-am ridicat în picioare şi am urcat ultimele câteva trepte spre camera centrală a templului. În peretele din fund erau încas-trate două lespezi cenuşii mari, pe care stăteau înscrise, aliniate

pe mai multe rânduri, ca piesele de pe o tablă de şah - 620 de hieroglife mayaşe distincte. Toate aveau formele unor feţe, care de monştri şi care de oameni, alături de un întreg bestiariu viermuitor de făpturi mitologice.

Ce scria acolo? Nimeni nu ştia sigur, întrucât inscripţiile, un amestec de ideograme şi simboluri fonetice, încă nu fuseseră complet decodate. Era evident, însă, că o parte dintre hieroglife se refereau la epoci vechi de mii de ani, vorbind despre oameni şi zei care jucaseră nişte roluri în cutare evenimente preistorice.

Mormântul lui Pacal

Din partea stângă a hieroglifelor, pornea în jos o scară interioară abruptă, săpată în dalele uriaşe din pardoseala templului-Aceasta ducea spre o cameră îngropată adânc în subsolul pira midei, unde se afla mormântul Stăpânului Pacal. Treptele, făcute din blocuri de calcar bine lustruite, erau înguste şi surprinzător

de alunecoase şi de umede. Luând o poziţie chinuită, laterală, ca un crab, mi-am aprins lanterna şi am început să cobor atent în întuneric, sprijinindu-mă de peretele dinspre sud.

Scara umedă rămăsese ascunsă de la data închiderii sale, în anul 683 d.Ch., până în iunie 1952, când arheologul mexican Alberto Ruz a ridicat lespezile din pardoseala templului. Deşi în 1994, la Palenque, s-a găsit şi un al doilea mormânt asemănător, lui Ruz i-a revenit onoarea de a fi fost primul om care a descoperit o asemenea trăsătură în interiorul unei piramide din Lumea Nouă. Constructorii umpluseră intenţionat scara cu pietre şi au fost necesari încă patru ani pentru ca arheologii s-o elibereze cu totul şi să ajungă până jos.

Când au ajuns acolo, au intrat într-o cameră îngustă, cu bolta proptită pe console. În jurul lor, se aflau răsfirate cinci sau şase schelete descompuse, ale unor tinere victime sacrificate. În fundul camerei, se vedea o enormă lespede de piatră triunghiulară. Dând-o la o parte, Ruz a descoperit un mormânt remarcabil, pe care 1-a descris ca fiind „.. .o încăpere enormă, care parcă fusese scobită în gheaţă, un fel de grotă ai cărei pereţi şi plafon parcă fuseseră şlefuiţi sub forma unor suprafeţe plane perfecte, sau o capelă abandonată a cărei cupolă era drapată cu perdele de stalactite şi din solul căreia se înălţau nişte stalagmite groase, precum scurgerile de ceară ale lumânărilor".

Camera, având şi ea plafonul că o boltă sprijinită pe console, avea cam 10 metri lungime şi 7 metri şi jumătate înălţime. De jur-împrejurul pereţilor, un basorelief de stuc reprezenta figurile călări ale Stăpânilor Nopţii - „Eneada" celor nouă divinităţi ce domneau peste ceasurile de întuneric. În centrul scenei, dominat de aceste personaje, se afla un imens sarcofag monolitic, acope-rit cu o lespede de piatră bogat încrustată, de vreo cinci tone. În sarcofag se afla un schelet înalt, înfăşurat într-un adevărat tezaur de ornamente din jad. O mască mortuară mozaicată, din 200 de fragmente de jad, era aplicată pe faţa craniului. Acestea trebuie să fi fost rămăşiţele pământeşti ale lui Pacal, un conducător al oraşului Palenque din secolul VII d.Ch. Inscripţiile

afirmau că respectivul monarh murise la vârsta de 80 de ani, însă scheletul

îmbrăcat în jad găsit de arheologi în sarcofag părea să fi fost al unui bărbat de numai jumătate din această vârstă.

Ajungând în capătul de jos al scării, la vreo 25-26 de metri sub podeaua templului, am traversat camera unde fuseseră des coperite victimele sacrificiului, ca să privesc direct în mormân tul lui Pacal. Aerul era umed, surprinzător de rece şi mirosea din plin a mucegai şi putreziciune. Fixat în podeaua templului, sarcofagul avea o formă curioasă, cu capătul de la picioare răsucit în sus, precum cutiile mumiilor din Egiptul antic. Acolo, picioarele acelor cutii erau lucrate din lemn şi înzestrate cu postamente late, fiindcă de multe ori erau aşezate în poziţie verticală. Dar coşciugul lui Pacal era făcut din piatră masivă şi fusese conceput, fără doar şi poate, ca să stea la orizontală. Şi atunci, de ce se chinuiseră atâta artizanii mayaşi să-i lăţească baza, ştiind prea bine că nu servea practic la nimic? E posibil să fi copiat orbeşte o anumită formă după un model străvechi, la mult timp după ce raţiunea de a fi a acelei forme fusese uitată? Ca şi cu credinţele privitoare la pericolele vieţii de dincolo, să fi fost sarcofagul lui Pacal expresia unei moşteniri comune care lega Egiptul antic de culturile străvechi din America Centrală?

De formă dreptunghiulară, capacul greu de piatră al sarcofagului avea 25 de centimetri grosime, aproape un metru lăţime şi patru metri lungime. Şi el părea să fi fost modelat după acelaşi original cu cel al minunatelor blocuri gravate folosite de vechii egipteni exact în acest scop. Într-adevăr, nu ar fi arătat deloc nelalocul lui în Valea Regilor. Exista, însă, o deosebire esenţială Scena sculptată pe faţa capacului sarcofagului nu semăna cu nici o imagine din Egipt. În lumina lanternei mele, ea reprezenta un bărbat cu chipul bărbierit, îmbrăcat într-un fel de costum strâns pe corp, cu mânecile şi pantalonii adunaţi la încheieturi şi glezne sub forma unor manşete complicate. Omul stătea în poziţie semi-culcată, într-un scaun-cupă în care îi încăpeau şalele şi coapsele şi privea cu atenţie înainte. Mâinile sale păreau să fie în mişcare ca şi cum ar fi acţionat nişte mânere şi dispozitive de comandă, iar picioarele le avea desculţe, aruncate la întâmplare în faţa.

Acesta să fi fost Pacal, regele mayaş?

Dacă da, de ce era înfăţişat acţionând un soi de maşinărie? Se presupune că mayaşii nu aveau maşinării de nici un fel. Nici măcar roata nu o descoperiseră, din câte se pare. Şi totuşi, struc tura în care se afla Pacal, cu panourile ei laterale, cu niturile, tuburile şi celelalte componente, semăna mult mai mult cu un dispozitiv tehnologic oarecare decât cu „trecerea sufletului nemuritor al omului înspre tărâmurile morţilor", aşa cum susţinea o autoritate în domeniu, sau cu „regele căzând pe spate în botul descărnat al monstrului pământului ", cum pretindea altcineva. Mi-am amintit de „Omul în Şarpe", basorelieful olmec descris în Capitolul 17. Şi acela arăta ca o reprezentare naivă a unei maşini tehnologice. Mai mult, „Omul în Şarpe" provenea de la La Venta, unde se afla alături de mai multe personaje cu bărbi, care păreau a fi caucazieni. Mormântul lui Pacal este cu cel puţin o mie de ani mai recent decât oricare dintre descoperirile de la La Venta. Cu toate acestea, în preajma scheletului din sarcofag s-a găsit o mică statuetă de jad, care părea să fie mult mai veche decât celelalte articole depuse în acelaşi mormânt. Ea reprezenta un caucazian în vârstă, cu

barbişon, purtând un veşmânt lung.

Piramida Magicianului

Uxmal. Yucatan

Într-o după-amiază furtunoasă, la 700 de kilometri nord de Palenque, am început să urc treptele unei alte piramide. Era o clădire abruptă, având baza mai curând ovală decât pătrată, cu o lungime de 80 de metri şi o lăţime de 40. Era şi foarte înaltă, ajungând până la 40 de metri deasupra câmpiei înconjurătoare.

Din vremuri imemoriale, acest edificiu, care arăta, într-ade văr, ca palatul unui necromant, fusese cunoscut sub numele fie de "Piramida Magicianului", fie de „Casa Piticului". Aceste două nume erau derivate dintr-o legendă maya, care afirma că toată construcţia fusese înălţată, într-o singură noapte, de un pitic cu puteri supranaturale.

Treptele, pe măsură ce le urcam, păreau de o îngustime din ce în ce mai perversă. Instinctul îmi spunea să mă aplec înainte să mă lipesc de latura piramidei, ca să nu mor cu zile. În schimb am ridicat privirea spre cerul acoperit, ameninţător, de deasupra mea. Stoluri de păsări zburau în cerc, ţipând înnebunite, ca şi cum ar fi căutat să se adăpostească de un dezastru iminent, iar masa compactă de nori joşi care acoperise soarele de câteva ore era acum atât de agitată de vânturile intense, încât părea să fiarbă în clocot.

Piramida Magicianului nu era în nici un caz unică prin aso-cierea ei cu puterile supranaturale ale piticilor, ale căror talente în materie de arhitectură şi zidărie erau renumite în întreaga Americă Centrală. „Munca de constructori era uşoară pentru ei - afirma o legendă mayaşă tipică -, nu aveau de făcut altceva decât să fluiere şi pietrele oricât de grele, se aşezau singure la locul lor."

O tradiţie foarte asemănătoare, după cum cititorul poate îşi aminteşte, afirma că blocurile gigantice de piatră din misteriosul oraş andin Tiahuanaco fuseseră „transportate prin aer în sunetele unei trompete".

Prin urmare, atât în America Centrală, cât şi în îndepărtaţii munţi Anzi, sunete stranii fuseseră asociate cu levitatia miracu-. loasă a unor stânci masive.

Ce să înţeleg din asta? Poate că, prin cine-ştie-ce capriciu al sorţii, în aceste arii îndepărtate din punct de vedere geografic să fi fost inventate în mod independent două „fantezii" aproape identice. Aşa ceva pare, însă, foarte puţin probabil. Demnă de atenţie ar fi şi posibilitatea ca în poveştile de acest gen să se fi păstrat amintiri comune ale unei străvechi tehnologii din domeniul construcţiilor, o tehnologie capabilă să ridice de la pământ blocuri uriaşe de piatră cu o uşurinţă „miraculoasă". Să fie, oare, relevant faptul că şi în Egiptul antic s-au conservat amintirile unor miracole aproape identice? Acolo, potrivit unei tradiţii tipice, se spunea că un vrăjitor ridicase în văzduh „o boltă enormă de piatră, lungă de 200 de coţi şi lată de 50 de coţi"?

Laturile scării pe care o escaladam erau decorate bogat cu „o specie de mozaic sculptat" - aşa cum o descria exploratorul american John Lloyd Stephens, în secolul XIX. Curios lucru, cu toate că Piramida Magicianului a fost construită cu secole întregi înaintea conchistei, simbolul cel mai des folosit în aceste mozaicuri era o aproximare destul de fidelă a crucii creştine, într-adevăr, existau două tipuri distincte de cruci „creştine": una era celebra *croix-patte* malteză, preferată de Cavalerii Templieri Şi de alte ordine cruciate în secolele XII-XIII; cealaltă era crucea în formă de X a Sfântului Andrei.

După ce am mai urcat câteva scări mai scurte, am ajuns la templul aflat chiar în vârful Piramidei Magicianului. Acesta era, de fapt, o singură încăpere cu bolta sprijinită pe console, de al cărei plafon stăteau agăţaţi o mulţime de lilieci. Ca şi păsările şi norii, şi aceştia erau vizibil tulburaţi de sentimentul unei furtuni năprasnice care stătea să izbucnească. Se agitau nervoşi cu cape tele în jos, ca o masă de blăniţe, strângându-şi şi desfacându-şi aripioarele ca de piele.

M-am aşezat să mă odihnesc pe platforma înaltă care înconjura încăperea. De aici, privind în jos, vedeam mult mai multe cruci. Se găseau pretutindeni - literalmente pe toată întinderea acelui complex străvechi şi bizar. Mi-am amintit de oraşul andin Tiahuanaco şi de crucile care fuseseră sculptate acolo, în îndepărtatele timpuri pre-columbiene, pe unele dintre uriaşele blocuri de piatră care zăceau risipite în jurul construcţiei cunoscute sub numele de Puma Punku. „Omul în Şarpe", sculptura olmecă de la La Venta, fusese gravat şi el cu două cruci ale Sfântului Andrei, cu mult timp înainte de naşterea lui Christos. Iar acum, la Piramida Magicianului din complexul mayaş Uxmal, mă confruntam din nou cu cruci.

Oameni cu bărbi ...

Şerpi...

Cruci...

Cât de posibil ar fi ca nişte simboluri atât de distinctive ca acestea să se repete numai din întâmplare într-o scrie de culturi amplu separate şi în perioade diferite ale istoriei? De ce erau atât de des încorporate în urzeala unor sofisticate opere de artă plastică şi arhitecturală?

O ştiinţă a profeţiei

Nu pentru întâia oară, bănuiam că se putea să privesc nişte semne şi imagini lăsate în urmă de cine-ştie-ce cult sau societate secretă care căutase să păstreze aprinsă făclia civilizaţiei în America Centrală (şi, poate, şi în alte locuri) pe parcursul unor îndelungate epoci obscurantiste. Mi se părea demn de remarcat faptul că motivul bărbaţilor cu barbă, cel al Şarpelui cu Pene şi cel al crucii tindeau toate trei să apară oriunde şi oricând existau senine că era posibil ca o civizilaţie avansată din punct de vedere tehnologic şi încă neidentificată să fi intrat la un moment dat în contact cu culturile băştinaşe. Iar acest contact inspira sentimentul unei mari vechimi, ca şi cum ar fi avut loc foarte demult, fiind de-atunci aproape complet uitat. M-am gândit din nou la cât de brusc apăruseră olmecii, cam pe la jumătatea celui de-al doilea mileniu înainte

de Christos, din ceţurile învolburate ale unei preistorii sumbre. Toate probele arheologice indică faptul că, încă de la început, veneraseră capetele uriaşe de piatră şi stelele care reprezentau oameni bărboşi. Mă pomeneam tot mai mult atras de posibilitatea ca unele dintre aceste sculpturi remarcabile să fi făcut parte dintr-o vastă moştenire de civilizaţie lăsată popoarelor din America Centrală cu multe mii de ani *înainte* de mileniul II î.Ch. şi, prin urmare, încredinţată pentru păstrare în siguranţă unui cult iniţiatic secret, poate cultul lui Quetzalcoatl.

O mare parte s-a pierdut. Totuşi, triburile din regiune - în special mayaşii, constructorii localităţilor Palenque şi Uxmal -păstraseră ceva şi mai enigmatic şi miraculos decât misterioşii monoliţi, un lucru care se auto-declara într-un mod şi mai persistent ca fiind moştenirea unei civilizaţii superioare mai vechi. Vom vedea în capitolul următor că este vorba de ştiinţa mistică a unei străvechi tradiţii de contemplare a stelelor, o ştiinţă a timpului, a măsurărilor şi a predicţiilor - a profeţiei chiar - pe care mayaşii o păstraseră aproape perfect din trecut. O dată cu ea, au moştenit amintirile unui cumplit potop care a distrus pământul şi moştenirea idiosincratică a cunoaşterii empirice, cunoaştere de ordin superior, pe care nu era firesc s-o deţină - o cunoaştere pe care noi nu am redobândit-o decât foarte recent...

. Graţie progreselor ştiinţifice realizat din anul 1582 încoace, ştim acum că durata *exactă* a anului solar este de 365,2422 de zile. Prin urmare, calendarul gregorian introduce o foarte mică eroare pozitivă, de numai trei zecimi de miimi de zi - ceea ce reprezintă un grad de exactitate destul de impresionant pentru secolul XVI.

Curios, deşi originile sale se pierd în ceţurile unei antichi tăţi cu mult anterioare secolului XVI, calendarul mayaş a atins o şi mai mare precizie. El calcula anul solar la 365,2420 de zile cu o eroare negativă de numai două zecimi de miimi de zi.

De asemenea, mayaşii cunoşteau perioada necesară Lunii pentru a orbita în jurul Pământului. Această perioadă o estimau la 29,528395 de zile - o cifră extrem de apropiată de cea reală, de 29,530588 de zile, calculată prin cele mai complicate metode moderne. Preoţii mayaşi aveau, de asemenea, în posesia lor tabele foarte exacte pentru prezicerea eclipselor solare şi lunare şi ştiau că acestea nu se pot produce decât într-un interval de plus sau minus 18 zile faţă de nod (momentul în care traiectoria Lunii intersectează traiectoria aparentă a Soarelui). În sfârşit, mayaşii erau nişte matematicieni remarcabil de înzestraţi. Aveau o tehnică înaintată de calcul metric, cu ajutorul unui instrument caroiat pe care noi înşine l-am descoperit - sau redescoperit? -abia în secolul XIX. Totodată, înţelegeau perfect şi foloseau conceptul abstract de zero şi erau bine familiarizaţi cu bazele de numeraţie.

Aceste domenii sunt ezoterice. Aşa cum observa Thompson:

Nulul (zero) şi sistemele de numărare sunt atât de integrate în moştenirea noastră culturală şi par a fi nişte accesorii atât de evidente, încât este dificil de înţeles cum s-a putut ca inventarea lor să se amâne atât de mult. Şi totuşi, nici Grecia antică şi nici Roma, cu toţi marii lor matematicieni, nu aveau habar nici de nul, nici de bazele de numărare. Pentru a scrie numărul 1848 în cifre romane, sunt necesare unsprezece litere: MDCCCXLVIII. Mayaşii, în schimb, aveau un sistem de numărare foarte asemănător cu al nostru, într-o vreme în care romanii încă mai foloseau metoda lor greoaie. Nu este oarecum ciudat că acest trib din America Centrală, altminteri obscur, a nimerit la o dată atât de timpurie, peste o

inovaţie pe care Otto Neugebauer, istoricul ştiinţelor, o descria ca fiind „una dintre cele mai fertile invenţii ale omenirii"?

Ştiinţa altcuiva?

Să ne îndreptăm acum atenţia spre Venus, o planetă de o importanţă simbolică imensă pentru toate popoarele antice din America Centrală, care o identificau stăruitor cu Quetzalcoatl (sau Gucumatz, sau Kukulkan - cum mai era numit Şarpele-cu-Pene în dialectele mayaşe).

Spre deosebire de vechii greci, dar asemenea egiptenilor, mayaşii înţelegeau că Venus era atât „luceafărul de zi", cât şi „luceafărul de seară". Şi înţelegeau şi alte lucruri cu privire la această stea. „Revoluţia sinodică" a unei planete este timpul necesar acelei planete pentru a reveni într-un anume punct de pe cer - privind de pe Pământ. Venus parcurge o orbită completă în jurul Soarelui în 224,7 zile, pe când Pământul îşi urmează propria lui orbită, puţin mai amplă. Rezultatul compozit al acestor două mişcări face ca Venus să răsară în exact acelaşi loc al orizontului terestru o dată la aproximativ 584 de zile.

Cei care au inventat complicatul sistem calendaristic moştenit de mayaşi erau conştienţi de acest lucru şi descoperiseră căi igenioase de a-l integra cu alte cicluri întrepătrunse. Mai mult, din calculele matematice care uneau la un loc toate aceste cicluri reiese clar că străvechii specialişti ai calendarului înţeleseseră că Perioada de 584 de zile nu reprezintă decât o *aproximaţie* şi că mişcările lui Venus nu sunt în nici un caz regulate. Prin urmare, ei ajunseseră la cifra exactă stabilită de ştiinţa contemporană. Pentru revoluţia sinodică *medie* a lui Venus pe intervale de timp foarte lungi. Această cifră este de 583,92 de zile şi se găseşte împletită în urzeala calendarului mayaş în nenumărate moduri amănunţite şi complexe. De exemplu, pentru a o reconcilia cu aşa-numitul „an sacru" *(tzolkin)* de 260 de zile, împărţit în 13 luni a câte 20 de zile fiecare, calendarul impunea o corecţie de patru zile o dată la fiecare 61 de ani venusieni. În plus, în timpul fie cărui al cincilea ciclu, se făcea o corecţie de opt zile, la sfârşitul celei de-a 57-a revoluţii. Odată luate aceste măsuri, *tzolkin*-ul şi revoluţia sinodică a lui Venus se întrepătrundeau atât de strâns încât gradul de eroare care afecta ecuaţia devenea infim — o zi la 6.000 de ani. Iar ceea ce făcea toate aceste lucruri cu atât mai remarcabile era faptul că o serie suplimentară de ajustări perfect calculate menţineau ciclul venusian şi *tzolkin*-ul nu numai în armonie reciprocă, ci şi în relaţie exactă cu anul solar. Din nou acest lucru se realiza într-un mod care garanta capacitatea calendarului de a-şi îndeplini funcţia virtualmente scutit de erori, de-a lungul unor lungi perioade de timp.

Ce *nevoie* aveau mayaşii „semi-civilizaţi" de o atât de înaltă precizie? Nu cumva ei au moştenit, în perfectă stare de funcţionare, un calendar conceput în aşa fel, încât să corespundă necesităţilor unei civilizaţii mult anterioare şi mult mai avansate?

Să nu uităm aşa-numita „Numărătoare Lungă", perla coroanei calendaristicii mayaşe. Acest sistem de calculare a datelor exprima şi credinţe despre trecut - în special, convingerea larg răspândită potrivit căreia timpul acţiona în nişte Mari Cicluri, care erau martore ale unor repetate creeri şi distrugeri ale lumii. Potrivit mayaşilor, actualul Mare Ciclu a început în întuneric, la 4 *Ahau* 8 *Cumku,* o dată care corespunde, în calendarul nostru, zilei de 13 august 3114 î.Ch. După cum am văzut, se credea şi că actualul Ciclu urma să ia sfârşit, printr-o distrugere globală, în ziua de 4 *Ahau* 3 *Kankin* - adică 23 decembrie 2012 d.Ch., în calendarul nostru. Rostul Numărătorii Lungi era acela de a înregistra trecerea timpului de la începutul actualului Mare Ciclu -numărând efectiv, unul câte unul, cei 5.125 de ani rezervaţi creaţiunii noastre prezente.

Poate că Numărătoarea Lungă se imaginează cel mai bine sub forma unui aparat de numărat ceresc, care calcula şi recalcula în continuu scara datoriei noastre crescânde faţă de univers Această datorie va deveni scadentă, până

la ultima centimă, momentul când contorul va arăta 5.125. Sau, cel puţin, aşa credeau mayaşii.

Desigur, computerul Numărătorii Lungi nu calcula cu numerele cunoscute de noi. Mayaşii foloseau propriile lor notaţii, pe care le obţinuseră de la olmeci, iar aceştia le obţinuseră, la rândul lor, de la... nimeni nu ştie. Acest sistem de numărare consta dintr-o combinaţie de puncte (reprezentând cifrele unu sau unităţile sau multiplii de 20), linii (semnificând cifrele cinci sau multiplii lui 20, din cinci în cinci) şi o glifa în formă de scoică, semnificând zero. Timpul era numărat în zile *(kit),* intervale de câte 20 de zile *(uinal),* „ani de calcul" având câte 360 de zile *(tun),* perioade de câte 20 de t*un-i* (numite *katun)* şi perioade de câte 20 de *katun-i* (numite *bactun).* Mai existau perioade de 8.000 de *tun-i (pictun)* şi perioade de 160.000 de *tun-i (calab-tun),* pentru a rezolva calcule şi mai ample.

Toate acestea ar trebui să demonstreze clar că, deşi mayaşii considerau că trăiau într-un Mare Ciclu care urma să ia sfârşit, cu siguranţă, în împrejurări violente, ei mai ştiau şi că timpul este infinit şi că misterioasele sale revoluţii continuă, indiferent de vieţile sau civilizaţiile individuale.

După cum rezuma Thompson, în remarcabilul său studiu asupra acestui subiect:

În concepţia mayaşilor, drumul pe care se deplasa timpul se întindea spre un trecut atât de depărtat, încât mintea omului nu-i putea percepe dimensiunile. Şi totuşi, mayaşii au pornit cu curaj înapoi pe acest drum, căutându-i punctul de plecare. La fiecare escală se desfăşura câte o viziune inedită, ducând şi mai în urmă; secolele îmblânzite se contopeau în milenii, iar acestea, în zeci de mii de ani, pe măsură ce acei neobosiţi cercetători explorau mai adânc şi tot mai adânc eternitatea trecutului. Pe o stelă de la Quiriga, în Guatemala, este calculată o dată din urmă cu peste nouăzeci de milioane de ani; pe alta, figurează o dată anterioară cu peste trei sute de milioane de ani. Acestea sunt calcule efective, care stabilesc corect ziua şi luna, fiind comparabile cu calculele din calendarul nostru, care stabilesc datele din lună când trebuie să fi căzut Paştele, la distanţe echivalente în trecut. Mintea se cutremură, la gândul unor asemenea cifre astronomice...

Citadela, templul şi harta cerului

Teotihuacan. la 50 de kilometri nord-est de Mexico City

Stăteam în incinta spaţioasă a Citadelei, privind spre nord prin pâcla dimineţii, la Piramidele Soarelui şi a Lunii Înălţate în mijlocul unui ţinut arid, presărat cu boscheţi cenuşiu-verzui şi înconjurat de munţi îndepărtaţi, aceste două mari monumente îşi jucau rolurile lor într-o simfonie a ruinelor înşirate de-a lungul aşa-numitei „Străzi a Morţilor". Citadela se afla cam la mijlocul acestui drum larg, care se întindea perfect drept, cale de mai bine de 4 kilometri. Piramida Lunii se găsea în extremitatea nordică, iar Piramida Soarelui, lateral, puţin mai spre est.

În contextul unui asemenea complex geometric, ar fi fost de aşteptat o orientare exactă nord-sud sau est-vest. Prin urmare, era surprinzător că arhitecţii care făcuseră planurile Teotihuaca-nului hotărâseră în mod deliberat să-abată Strada Morţilor cu 15°30' spre est, faţă de nord. Au fost formulate mai multe teorii cu privire la motivul pentru care fusese

aleasă această orientare excentrică, dar nici una suficient de convingătoare. Totuşi, din ce în ce mai mulţi savanţi s-au întrebat dacă nu cumva era vorba de anumite alinieri astronomice. Unul, de pildă, a avansat ipoteza că Strada Morţilor ar fi fost „construită cu faţa spre locul unde apuneau Pleiadele, în vremea realizării ei". Un altul, profesorul Gerald Hawkins, a sugerat că o „axă Sirius-Pleiade" ar fi putut juca un anumit rol. Iar Stansbury Hagar, secretarul Facultăţii de Etnologie de la Institutul de Arte şi Ştiinţe din Brooklyn, a fost de părere că strada ar fi putut reprezenta Calea Lactee.

Hagar a mers şi mai departe, văzând reprezentarea anumitor planete şi stele în nenumăratele piramide, movile şi alte structuri care străjuiau ca nişte sateliţi ficşi Strada Morţilor. Ipoteza sa completă afirma că oraşul Teotihuacan fusese proiectat ca un fel de „hartă a cerului": acesta „reproducea pe pământ un presupus plan celest al lumii cerului, unde locuiau divinităţile şi spiritele morţilor."

În anii '60 şi '70, presupunerile lui Hagar au fost verificate pe teren de către Hugh Harleston jr., un inginer american rezident în Mexic, care a efectuat un cuprinzător studiu topometrie la Teotihuacan. Harleston şi-a prezentat concluziile în octombrie 1974, la Congresul Internaţional al Americaniştilor. Articolul său, care era plin de idei îndrăzneţe şi novatoare, conţinea unele informaţii deosebit de incitante despre Citadelă şi despre Templul lui Quetzalcoatl, amplasat în extremitatea estică a acestei uriaşe incinte pătrate.

Templul era considerat de cercetători unul dintre cele mai bine conservate monumente arheologice din America Centrală Acest lucru se datora faptului că structura sa iniţială, preistorică, fusese parţial îngropată sub o movilă cu mult mai târzie, aflată imediat în faţa ei, spre apus. Excavarea acelei movile scosese la iveală eleganta piramidă cu şase trepte care se înălţa acum în faţa mea. Avea o înălţime de 24 de metri, iar baza ei acoperea o suprafaţă de circa 7.700 de metri pătraţi.

Purtând încă urme ale picturilor multicolore iniţiale care îi acoperiseră în antichitate, Templul dezgropat oferea o privelişte frumoasă şi stranie. Motivul sculptural predominant îl reprezenta un lung şir de capete enorme de şerpi, care ieşeau în relief din blocurile faţadelor şi mărgineau pereţii masivei scări centrale Fălcile alungite ale acestor reptile cu un ciudat aspect umanoid erau înzestrate cu colţi din belşug, iar pe buza superioară purtau un fel de mustaţă în formă de toartă. Gâtul gros al fiecărui şarpe era înfăşurat într-un penaj complicat - simbolul inconfundabil al lui Quetzalcoatl.

Ceea ce au demonstrat investigaţiile lui Harleston era faptul că părea să existe un complex sistem de relaţii matematice între construcţiile

principale aliniate de-a lungul Străzii Morţilor (şi chiar dincolo de aceasta). Aceste relaţii sugerau un lucru extraordinar, şi anume că oraşul Teotihuacan ar fi fost proiectat iniţial ca un model precis, la scară, al sistemului solar. În orice caz, dacă se consideră că axa centrală a Templului lui Quetzalcoatl denotă poziţia Soarelui, atunci diferitele jaloane dispuse înspre nord faţă de ea, de-a lungul Străzii Morţilor, par să indice distanţele orbitale corecte ale planetelor interioare, ale centurii de asteroizi, ale lui Jupiter, Saturn (reprezentat de aşa-numita Piramidă „a Soarelui"), Uranus (reprezentat de Piramida „Lunii") şi ale lui Neptun şi Pluto, reprezentate de mai multe movile încă neexcavate, aflate la câţiva kilometri mai spre nord.

Dacă aceste corelaţii sunt mai mult decât nişte simple coincidenţe, atunci ele indică prezenţa, la Teotihuacan, cel puţin a unei astronomii observaţionale avansate, pe care ştiinţa modernă nu a depăşit-o decât relativ recent. Uranus le-a rămas necunoscut astronomilor noştri până în anul 1787, Neptun, până în 1846, iar Pluto, până în 1930. Chiar şi cele mai conservatoare estimări ale vechimii oraşului Teotihuacan sugerează, prin contrast, că principalele elemente ale planului topografic (inclusiv Citadela, Strada Morţilor şi Piramidele Soarelui şi a Lunii) trebuie să dateze *măcar* de pe vremea lui Christos. Se presupune că nici o civilizaţie cunoscută din epocă, atât în Lumea Veche, cât şi în Lumea Nouă, nu putea avea cunoştinţă despre planetele exterioare - necum să mai fi deţinut şi informaţii exacte privind distanţele orbitale dintre ele şi a fiecăreia faţă de Soare.

Egipt şi Mexic - alte coincidenţe?

După ce şi-a încheiat studiile asupra piramidelor şi bulevardelor din Teotihuacan, Stansbury Hagar a conchis: „Nu suntem conştienţi încă nici de importanţa sau rafinamentul, nici de larga răspândire prin toată America antică, a cultului astronomic din care făcea parte acest plan ceresc şi care îşi avea unul dintre principalele centre la Teotihuacan" .

Dar era acesta numai un „cult" astronomic? Sau poate fi asemuit mai îndeaproape cu ceea ce am putea numi „ştiinţă"? Apoi, fie el cult, fie ştiinţă, este realist să presupunem că se bucurase de o „largă răspândire" numai în cele două Americi, când există atâtea dovezi care îl asociază cu alte părţi ale lumii antice?

De pildă, paleo-astronomii au demonstrat recent, folosind cele mai recente programe de computer pentru cartografierea spaţiului cosmic, că triada celebrelor piramide de pe platoul de la Gizeh, din Egipt, formau o proiecţie terestră exactă a celor trei stele din centura constelaţiei lui Orion. Iar aceasta nu era nici pe departe limita hărţii cereşti pe care o creaseră preoţii Egiptului Antic în nisipurile de pe malul apusean al Nilului. În viziunea lor de ansamblu, după cum vom vedea în Părţile a Şasea şi a Şaptea, figura un element natural - fluviul Nil - situat exact în locul potrivit pentru a reprezenta Calea Lactee.

Incorporarea unui „plan ceresc" în siturile-cheie din Egipt şi Mexic nu excludea în nici un caz funcţiile religioase. Dimpotrivă, indiferent ce alte scopuri au urmărit, este indubitabil că rnonumentele de la Teotihuacan, ca şi cele de pe platoul de la Gizeh, jucau roluri religioase importante în viaţa comunităţilor pe care le-au slujit.

(....)

Aluzii la o înţelepciune uitată

Lăsând în urmă Templul lui Quetzalcoatl, am traversat din nou Citadela, de astă dată spre apus.

Nu exista nici un indiciu arheologic care să arate că această incintă enormă ar fi servit vreodată drept cetate, sau ca ar fi avut vreo funcţie cât-de-cât militară sau defensivă. La fel ca multe alte elemente de la Teotihuacan, fusese planificată evident cu o grijă chinuitoare şi executată cu eforturi enorme, dar adevăratul său scop a rămas până azi neidentificat de cercetarea modernă. Nici chiar aztecii, cărora li se datora denumirea de Piramide ale Soarelui şi Lunii (atribuire care a prins, deşi nimeni nu avea idee cum le numiseră constructorii iniţiali), nu au reuşit să inventeze un nume pentru Citadelă. Le-a revenit spaniolilor datoria de a o eticheta aşa cum au făcut - cu o infatuare uşor de înţeles-, din moment ce curtea centrală din La Ciudadela, cu o suprafaţă de 36 de acri, era înconjurată de valuri groase şi masive de pământ, înalte de peste 7 metri şi lungi de circa 500 de metri pe fiecare latură.

Tot plimbându-mă, ajunsesem în extremitatea dinspre vest a curţii. Am urcat o scară abruptă care ducea pe culmea valului de pământ şi am cotit-o spre nord, în direcţia Străzii Morţilor A trebuit să-mi reamintesc încă o dată că, aproape cu siguranţă, nu aşa numiseră locuitorii din Teotihuacan (oricine vor fi fost ei) imensul şi impresionantul bulevard. Numele spaniol *Caile de los Muertos* era de origine aztecă, plecând, se pare, de la ideea că numeroasele movile de pe ambele laturi ale Străzii ar fi fost morminte (ceea ce, întâmplător, nu erau).

Am analizat deja posibilitatea ca Strada Morţilor să fi servit drept analogie terestră a Căii Lactee. Din acest punct de vedere

prezintă interes opera unui alt american, Alfred E. Schlemmer, care - asemenea lui Hugh Harleston jr. - era inginer. Domeniul lui Sschlemmer era prognoza tehnologică, cu aplicaţie în special la prezicerea cutremurelor de pământ, asupra căreia a prezen tat o comunicare la cel de-al Xl-lea Congres Naţional al Ingine-rilor Chimişti - desfăşurat la Mexico City, în octombrie 1971.

Argumentul lui Schlemmer era acela că s-ar putea ca Strada Morţilor nici să nu fi fost, propriu-zis, o stradă. În schimb, este posibil ca ea să fi fost iniţial alcătuită dintr-un şir de bazine unite, cu oglindă de apă, care apă se scurgea, printr-o succesiune de jgheaburi, de la Piramida Lunii, în extremitatea nordică, până la Citadelă, în cea sudică.

În timp ce mergeam cu pas alert înspre nord, spre Piramida Lunii - şi mai aveam de mers, nu glumă! - mă gândeam că existau câteva argumente în favoarea acestei teorii. În primul rând, „Strada" era blocată la intervale regulate de ziduri despărţitoare înalte, la baza cărora încă se mai puteau vedea clar resturile unor jgheaburi de scurgere bine lucrate. Mai mult, topografia terenului ar fi facilitat un flux hidraulic

nord-sud, întrucât baza Piramidei Lunii se afla pe un amplasament cu circa 30 de metri mai înalt decât zona din faţa Citadelei. Secţiunile despărţite se prea poate să fi fost un lung şir de oglinzi de apă, creând un spectacol mult mai dramatic decât cele oferite de Taj Mahal sau de legendarele Grădini Suspendate. În fine, Proiectul Cartografic Teotihuacan (finanţat de Fundaţia Naţională de Ştiinţe din Washington DC şi condus de profesorul Rene Milion de la Universitatea din Rochester) demonstrase concludent că străvechiul oraş avu-sese „o mulţime de canale şi sisteme de căi acvatice ramificate, atent dispuse, excavate prin mijloace artificiale sub forma unor porţiuni îndreptate ale unui râu, care formau o reţea în interiorul oraşului Teotihuacan şi parcurgeau toată distanţa (până la Lacul Texcoco), aflat actualmente la vreo 16 kilometri depărtare, dar care în antichitate era, probabil, mai aproape."

S-au iscat multe discuţii cu privire la scopul în care fusese realizat acest vast sistem hidraulic. Ipoteza lui Schlemmer era că această cale acvatică anume, identificată de el, fusese construită

pentru a servi unui scop pragmatic, ca „monitor seismic cu rază lungă de acţiune" - făcând parte dintr-o ştiinţă ancestrală, care astăzi nu mai este înţeleasă". Schlemmer a atras atenţia asupra faptului că seismele „pot provoca formarea de unde staţionare la suprafaţa unui lichid de la mari depărtări, chiar şi de la antipozi" şi a sugerat că bazinele cu oglindă de apă, atent gradate şi dispuse pe Strada Morţilor se poate să fi fost concepute „pentru a le da teotihuacanezilor posibilitatea de a deduce, din undele staţionare formate pe suprafaţa lor, locurile şi forţele cutremurelor de pe tot globul, permiţându-le astfel să prezică asemenea evenimente în propria lor regiune"

Desigur, nu există nici o dovadă a teoriei lui Schlemmer. Totuşi, când mi-am amintit fixaţia faţă de cutremure şi inundaţii, prezentă peste tot în mitologia mexicană, şi preocuparea la fel de obsesivă privitoare la pronosticarea evenimentelor viitoare, evidentă în calendarul mayaş, m-am simţit mai puţin înclinat să resping concluziile aparent trase de păr ale inginerului american. Dacă Schlemmer a avut dreptate şi dacă vechii teotihuacanezi înţelesesem într-adevăr principiile vibraţiilor de rezonanţă şi le puseseră în aplicare pentru prognozarea seismologică, reieşea că erau deţinătorii unei ştiinţe avansate. Iar dacă oameni ca Hagar şi Harleston au avut dreptate - dacă, de exemplu, în geometria elementară a oraşului Teotihuacan fusese construit şi un model la scară redusă al sistemului solar -, atunci şi acest lucru sugera că oraşul a fost întemeiat de o civilizaţie evoluată din punct de vedere ştiinţific, încă neidentificată.

Mi-am continuat drumul spre nord, pe Strada Morţilor, apoi am cotit spre est, în direcţia Piramidei Soarelui. Înainte de a ajunge la acest mare monument, însă, m-am oprit să examinez o curte în ruine; elementul ei principal era un

„templu" străvechi, care se ascundea, sub suprafaţa sa de piatră, un mister stupefiant.

Capitolul 23

Soarele, Luna şi Calea Morţilor

Unele descoperiri arheologice sunt făcute publice cu multă fanfară; altele, din diverse motive, nu sunt date publicităţii. În această ultimă categorie trebuie să includem stratul gros şi vast de mică găsit intercalat între două dintre nivelurile superioare ale Piramidei Soarelui din Teotihuacan, când a fost sondată pentru restaurare, în 1906. Lipsa de interes cu care a fost întâmpinată această descoperire, precum şi absenţa oricăror studii ulterioare pentru a i se determina posibila funcţie sunt întru totul de înţeles, întrucât mica, un mineral cu o valoare comercială considerabilă, a fost extrasă şi vândută imediat după excavare. Se pare că făptaşul ar fi fost Leopoldo Bartres, cel însărcinat de guvernul mexican să restaureze piramida mâncată de vreme.

De asemenea, mult mai recent, la Teotihuacan s-a găsit din nou mică (în „Templul de Mică"), dar şi această descoperire a trecut aproape neobservată. În acest caz, motivul este mai greu de explicat, întrucât nu s-a săvârşit nici un jaf, iar mica a rămas la faţa locului.

Făcând parte dintr-un grup de clădiri, Templul de Mică est situat în jurul unei incinte aflate cam la 300 de metri spre sud de faţada vestică a Piramidei Soarelui. Imediat sub o podea pardo sită cu lespezi masive de piatră, arheologii finanţaţi de Fundaţia Viking au excavat două folii masive de mică, instalate cu grijă şi meticulozitate, la o dată foarte îndepărtată în trecut, de nişte oameni care trebuie să fi fost pricepuţi în tăierea şi mânuirea acestui material. Foliile au câte zece metri pătraţi şi formează două straturi, fiind plasate una peste alta.

Mica nu este o substanţă omogenă, ea conţine urme ale unor

metale diverse, în funcţie de felul formaţiunii de rocă în care a fost găsită. În mod obişnuit, printre aceste metale se numără po-tasiul, aluminiul şi, în cantităţi variabile, minereurile feroase şi ferice, magneziul, litiul, manganul şi titanul. Urmele de elemente din Templul de Mică de la Teotihuacan indică faptul că foliile de sub podea aparţin unui gen care există numai în Brazilia, la vreo trei mii de kilometri depărtare. Prin urmare, este limpede că oricine va fi construit templul avea nevoie în mod specific de acest gen anume de mică şi era dispus să se deplaseze la distanţe considerabile ca s-o obţină, altminteri ar fi putut folosi, mult mai simplu şi ieftin, sortimentul disponibil pe plan local.

Mica nu este ceea ce s-ar putea numi un material folosit cu precădere pentru pardosirea podelelor. Întrebuinţarea ei pentru a forma straturi aflate *sub* o podea - şi, astfel, complet ascunse vederii - pare cu atât mai bizară, când ne amintim că nu s-a mai găsit o asemenea caracteristică în nici o altă construcţie veche de pe continentul american sau din oricare alt loc al lumii.

Este frustrant faptul că nu vom putea stabili niciodată poziţia exactă, şi cu atât mai puţin scopul foliei mari pe care Bartres a excavat-o şi a înlăturat-o din Piramida Soarelui, în 1906. Cele două straturi intacte din Templul de Mică, pe de altă parte, fiind depuse într-un loc unde nu aveau nici o funcţie decorativă, par să fi fost destinate unui scop precis. Să remarcăm în trecere că mica are caracteristici care o fac să fie deosebit de indicată pentru o gamă largă de aplicaţii tehnologice. În industria modernă, se foloseşte la construirea condensatoarelor şi este foarte căutată ca izolator termic şi electric. În plus,

este inertă faţă de neutronii rapizi şi poate acţiona ca moderator în reacţiile nucleare.

Ştergerea mesajelor din trecut

Piramida Soarelui. Teotihuacan

După ce am urcat peste 70 de metri, pe o serie de scări cu trepte din piatră, am ajuns în vârf, de unde am privit spre zenit. Era amiaza zilei de 19 mai; soarele se afla direct deasupra mea,

aşa cum avea să fie din nou pe 25 iulie. Nu întâmplător, la cele două date, faţa vestică a piramidei este orientată exact spre locul unde apune soarele.

Un efect mai curios, dar obţinut tot în mod deliberat, poate fi observat la datele echinocţiilor - 20 martie şi 22 septembrie Atunci, trecerea razelor soarelui de la sud spre nord rezultă la amiază, în ştergerea treptată a unei umbre perfect drepte care se întinde de-a lungul uneia dintre treptele inferioare ale- faţadei apusene. Întregul proces, de la umbrirea completă la iluminarea totală, durează exact 66,6 secunde. Aşa se întâmplă invariabil în fiecare an, de când s-a construit piramida, şi va continua până când din marele edificiu nu va mai rămâne decât praful.

Desigur, aceasta înseamnă că, printre numeroasele funcţii ale piramidei se număra şi aceea de a servi drept „ceas peren", semnalând cu precizie echinocţiile şi facilitând astfel corecţiile calendaristice ori de câte ori erau necesare, pentru un popor ca mayaşii, care par să fi fost obsedaţi de trecerea şi măsurarea timpului. O altă implicaţie ar, fi aceea că marii constructori din Teotihuacan trebuie să fi avut o enormă bază de date astronomice şi geodezice, de care s-au folosit pentru a amplasa Piramida Soarelui cu orientarea exact necesară, pentru a obţine efectele

echinocţiale dorite.

Toate acestea indică o arhitectură şi o planificare de cel mai înalt nivel. Au supravieţuit trecerii mileniilor, aşa cum au supravieţuit şi remodelării de ansamblu a unei mari părţi din învelişu exterior al piramidei, realizată în primul deceniu al secolului XX de către originalul restaurator Leopoldo Bartres. Pe lângă faptul că a prădat indicii preţioase care ne-ar fi putut ajuta să înţelegem mai bine scopurile pentru care a fost clădit enigmaticul edificiu acest lacheu respingător al dictatorului mexican corupt care e Porfirio Diaz a înlăturat stratul exterior de piatră, mortar şi ten cuială, *până la o adâncime de aproape şapte metri,* de pe toată întinderea faţadelor de nord, est şi sud. Rezultatul a fost de-a dreptul catastrofal: suprafaţa de dedesubt, din lut, a început să se dizolve sub ploile torenţiale şi să alunece, ameninţând să dis trugă întregul edificiu. Deşi alunecările au fost oprite cu ajutorul unor remedii grabnice, nimic nu a mai putut schimba faptul că Piramida Soarelui a rămas lipsită de aproape toate elementele ei de suprafaţă iniţiale.

După standardele arheologice moderne, aceasta a fost, de sigur o profanare de neiertat. Datorită ei, nu vom afla niciodată semnificaţia numeroaselor sculpturi, inscripţii, basoreliefuri şi obiecte care, aproape cu siguranţă, au fost sustrase o dată cu cei şapte metri ai învelişului exterior. Iar aceasta nu a fost singura consecinţă, şi nici cea mai regretabilă, a vandalismului grotesc al lui Bartres. Există dovezi indubitabile care arată că se poate ca arhitecţii necunoscuţi ai Piramidei Soarelui să fi încorporat

în mod intenţionat date ştiinţifice în multe dimensiuni-cheie ale marii construcţii. Aceste dovezi au fost adunate şi extrapolate de pe faţada vestică, rămasă intactă (fiind, deloc întâmplător, faţada unde încă mai pot fi văzute efectele echinocţiale urmărite), însă, graţie lui Bartres, nu mai există şanse să se obţină informaţii similare de pe nici una dintre celelalte trei laturi, datorită modi-ficărilor arbitrare care le-au fost impuse. Într-adevăr, denaturând drastic forma şi mărimea iniţiale ale unei părţi atât de mari din piramidă, „restauratorul" mexican poate să fi privat posteritatea de unele dintre cele mai importante lecţii pe care le aveam de învăţat de la Teotihuacan.

Piramida Soarelui avuse patru nivele, dar Bartres se apucase să-i adauge cu de la el putere un al cincilea nivel, între al treilea
şi al patrulea iniţiale.

Exista, însă, un element originar al Piramidei Soarelui pe care Bartres nu-l putuse pângări: un pasaj subteran, care ducea dintr-o grotă naturală, până sub faţada apuseană. Descoperit în tâmplător în 1971, acest pasaj a fost explorat cu minuţiozitate S-a constatat că pasajul, înalt de doi metri şi zece centimetri se îndrepta spre est pe o distanţă de peste 100 de metri, până când ajungea într-un punct apropiat de centrul geometric al piramidei. Aici se deschidea într-o a doua grotă, de mari dimensiuni care fusese extinsă artificial într-o formă foarte asemănătoare cu aceea a unui trifoi cu patru foi. „Frunzele" erau camere, fiecare cu o circumferinţă de circa 20 de metri, conţinând o diversitate de obiecte, cum ar fi discuri de ardezie frumos gravate şi câteva oglinzi foarte bine şlefuite. Mai exista şi un sistem complex de drenaj, alcătuit din segmente de ţevi din piatră, conectate între
ele.

Această ultimă caracteristică era deosebit de ciudată, pentru că nu se descoperise nici o sursă de apă în interiorul piramidei.. Jgheaburile de scurgere, însă, nu lasă nici o îndoială asupra faptului că apa era prezentă în vremuri de demult, cel mai probabil în cantităţi mari. Acest lucru aminteşte de indiciile că, în trecut, pe Strada Morţilor curgea apă: jgheaburile şi pereţii despărţitori pe care le văzusem la nord de Citadelă, combinate cu teoria lui Schlemmer cu bazinele cu oglindă de apă care ar fi fost utilizate
la prognozarea seismică.

Într-adevăr, cu cât mă gândeam mai mult, cu atât părea mai credibil că apa reprezentase motivul dominant la Teotihuacan. Deşi nu observasem în dimineaţa aceea, Templul lui Quetzal coatl era decorat nu numai cu efigii ale Şarpelui-cu-Pene, ci şi cu simboluri negreşit acvatice, mai ales cu un model unduitor, care sugera valuri şi un mare număr de scoici splendid sculptate. Având în minte aceste imagini, am ajuns în marea piaţă de la baza Piramidei Lunii şi mi-am închipuit-o plină cu apă, cum esteposibil să fi fost, până la o adâncime de circa 3 metri. Trebuie să fi arătat magnific, inspirând măreţie, putere şi seninătate.

Piramida Akapana din îndepărtatul Tiahuanaco fusese şi ea înconjurată de apă, care reprezenta acolo motivul dominant - la fel cum constatam acum că se întâmplase şi la Teotihuacan.

Am început să escaladez Piramida Lunii, care era mai mică decât cât Piramida Soarelui (mai puţin de jumătate din mărimea ei) şi este estima că ar fi conţinut cam un milion de tone de pietre şi pământ, faţă de cele două milioane şi jumătate de tone ale Piramidei Soarelui. Cu alte cuvinte, cele două monumente însumau o masă de trei milioane şi jumătate de tone. Se crede că

trebuie să fi fost cel puţin 15.000 de oameni care au manevrat această cantitate de materiale şi s-a calculat că până şi o asemenea forţă de muncă ar fi avut nevoie de minimum treizeci de ani pentru a finaliza o sarcină atât de grandioasă.

Cu siguranţă că în vecinătate se găseau suficienţi lucrători: Proiectul Cartografic Teotihuacan a demonstrat că, în vremurile de glorie ale oraşului, populaţia sa ajunsese până la 200.000 de oameni, ceea ce însemna că fusese o metropolă mai mare decât Roma imperială a Cezarilor. De asemenea, Proiectul a stabilit că principalele monumente vizibile în zilele noastre nu acopereau decât o mică parte din suprafaţa totală a vechiului Teotihuacan. La apogeul său, oraşul se întindea peste mai mult de 25 de kilometri pătraţi şi cuprindea cam 50.000 de locuinţe individuale, în 2.000 de clădiri cu apartamente, 600 de piramide şi temple subsidiare şi 500 de zone „industriale", unde se prelucrau ceramica, figurinele, lapidariile, scoicile, bazaltul, ardezia şi pietrişul.

La ultimul nivel al Piramidei Lunii, m-am oprit şi m-am învârtit încet în loc. Peste toată valea, care cobora uşor spre sud, se întindea acum în faţa mea întregul Teotihuacan - un oraş geo-metric, conceput şi construit de arhitecţi necunoscuţi, în timpuri dinainte de începuturile istoriei. La est, dominând Strada Morţi lor dreaptă ca săgeata, se înălţa Piramida Soarelui, care „repeta" la nesfârşit mesajul matematic programat cu veacuri în urmă în structura ei, un mesaj ce părea să ne atragă atenţia asupra formei Pământului. Ai fi zis că civilizaţia care a construit Teotihuacanul codificase într-adins nişte informaţii complexe în monumentele sale durabile, iar în acest scop folosise un limbaj matematic.

Avînd o valoare cu puţin mai mare de 3,14, *pi* reprezintă raportul dintre circumferinţa unui cerc şi diametrul acestuia. Dacă un cerc are diametrul de 12 cm., atunci circumferinţa lui va fi de 12 cm x 3,14 = 37,68 cm. Deasemenea diametrul cercului fiind egal cu dublul razei, putem folosi numărul *pi* pentru a calcula circumferinţa orcărui cerc cu ajutorul razei. Formula constă în lungimea razei înmulţit cu 2*pi.* Să luăm din nou un cerc cu diametrul de 12 cm. Raza lui va fi de 6 cm.,iar circumfrinţa se poate obţine după cum urmează: 6 c m x 2 x 3 , 1 4 = 37,68 cm. În mod similar, un cerc cu raza de 10 cm va avea o circumferinţa de 67,8 cm (10 cm x 2 x 3,14), iar un cerc cu raza de 7 cm va avea circumferinţa de 43,96 cm (7 cm x 2 x 3,14).

Aceste formule care folosesc valoarea lui *pi* pentru a calcula circumferinţa pornind fie de la diametru, fie de la rază se aplică în cazul tuturor cercurilor, oricât de mari sau de mici ar fi şi, la fel, evident, tuturor sferelor şi emisferelor. La prima vedere, ele par relativ simple. Şi totuşi, se consideră că descoperirea lor -un eveniment revoluţionar în domeniul matematicii - a avut loc relativ târziu în istoria omenirii. Opinia generală este aceea că Arhimede ar fi fost primul om, în secolul III î.Ch., care a calculat corect valoarea lui *pi*, de 3,14. Oamenii de ştiinţă nu acceptă ideea că vreun matematician din Lumea Nouă s-ar fi apropiat măcar de cunoaşterea lui *pi* înainte de sosirea europenilor, în secolul XVI. Prin urmare, este derutant să descoperi că Marea Piramidă de la Gizeh (construită cu peste două mii de ani înainte de naşterea lui Arhimede) şi Piramida Soarelui din Teotihuacan, ridicată cu mult înaintea conchistei, încorporează, şi una şi alta, valoarea lui *pi.* Mai mult decât atât, o încorporează oarecum în acelaşi mod şi într-o manieră care nu lasă nici o urmă de îndoială

asupra faptului că străvechii constructori de pe ambele maluri ale Atlanticului erau complet familiarizaţi cu acest număr transcendent.

Principalii factori implicaţi în geometria oricărei piramide sunt: (1) înălţimea vârfului faţă de sol şi (2) perimetrul monu mentului la nivelul solului. În ceea ce priveşte Marea Piramidă raportul dintre perimetru - 921,428 m - şi înălţimea iniţială de 146,724 m reiese a fi acelaşi cu raportul dintre circumferinţa şi raza unui cerc, adică de *2pi.* Astfel, dacă luăm înălţimea mo numentului şi o înmulţim cu *2pi* (cum am face cu raza cercului pentru a-i calcula circumferinţa), obţinem valoarea exactă a perimetrului piramidei (146,724 m x 3,14 = 921,428 m). Dimpo trivă, dacă inversăm ecuaţia şi începem cu perimetrul la nivelul solului, ajungem la o valoare corectă a înălţimii până la vârf (921,428 m : 2 : 3,14 = 146,724 m).

Întrucât este aproape de neconceput ca o corelaţie matema tică atât de precisă să fi fost realizată întâmplător, suntem nevoiţi să considerăm că arhitecţii Marii Piramide erau familiarizaţi cu numărul *pi* şi că în mod deliberat i-au încorporat valoarea în dimensiunile monumentului.

Să revenim acum la Piramida Soarelui de la Teotihuacan. Unghiul laturilor sale este de 43,5° (spre deosebire de cele 52°, în cazul Marii Piramide). Monumentul, mexican are o pantă mai blândă, perimetrul bazei sale, care totalizează 891,772 m, nefiind cu mult mai mic decât cel al omologului său egiptean, în timp ce vârful se află considerabil mai jos (la aproximativ 71 m, inainte de "restaurarea" lui Bartres).

Formula cu *2pi,* aplicată la Marea Piramidă, nu este valabilă şi în cazul acestor dimensiuni. Dar formula cu 4*pi* - da. Astfel, dacă luăm înălţimea Piramidei Soarelui (71 m) şi o înmulţit cu *4pi,* obţinem din nou o cifră aproape egală cu perimetrul bazei: 71 x 4 x 3,14 = 891,76 m (cu o dfferenţă doar de aproximativ un centimetru faţă de valoarea reală, care are 891,772 m).

Cu siguranţă, nici aceasta nu poate fi o coincidenţă, cum nu poate fi nici relaţia dependentă de *pi,* extrapolată din dimensiunile monumentului egiptean. Mai mult, însuşi faptul că ambele construcţii încorporează relaţii care conţin numărul *pi* (ceea ce nu se întâmplă în cazul nici unei alte piramide nici de pe o parte a Atlanticului, nici de pe cealaltă) sugerează în mod convingător nu numai existenţa unor cunoştinţe matematice avansate în anti-chitate, ci şi un anumit *scop comun* fundamental.

După cum am văzut, proporţia dorită între perimetrul şi înălţimea Marii Piramide (de *2pi)* cerea atingerea unui unghi dificil şi idiosincratic al pantei faţadelor, de 52°. De asemenea, raportul dorit între perimetrul şi înălţimea Piramidei Soarelui (de 4*pi)* necesita atingerea unui unghi al pantei la fel de excentric, de 43,5°. Dacă nu avuseseră alte motive, mai importante, cu siguranţă că arhitecţilor din Mexicul şi Egiptul antic le-ar fi fost mai uşor să opteze pentru unghiul de 45° (pe care l-ar fi obţinut şi verificat foarte simplu, împărţind în două un unghi drept).

Care ar fi putut să fie scopul comun care i-a determinat pe constructorii de piramide de pe ambele ţărmuri ale Atlanticului să facă asemenea eforturi pentru a inocula atât de precis valoa-rea lui *pi* în cele două remarcabile monumente? Întrucât nu pare să fi existat nici un contact direct între

civilizaţiile din Mexic şi Egipt în perioadele când au fost construite piramidele, nu ar fi rezonabil să deducem că amândouă, la o dată cu mult anterioara, au moştenit anumite idei dintr-o sursă comună?

Este posibil ca ideea comună exprimată în Marea Piramidă şi în Piramida Soarelui să fi avut o legătură cu *sferele,* dat find că acestea, asemenea piramidelor, sunt obiecte tridimensionale (pe când cercurile au doar două dimensiuni)? Eventuala dorinţă de a simboliza sfere în monumente tridimensionale cu suprafeţe plane ar explica de ce s-au făcut atâtea eforturi pentru a asigura înglobarea unor relaţii inconfundabil dependente de *pi* şi în una

şi în cealaltă. Probabil, însă, că intenţia constructorilor ambelor monumente nu a fost aceea de a simboliza sfere în general, ci de

a atrage atenţia asupra unei sfere în particular - planeta Pământ. Va mai trece mult timp până când arheologii tradiţionalişti vor fi pregătiţi să accepte ideea că unele populaţii foarte vechi erau destul de avansate pe plan ştiinţific pentru a avea informaţii precise despre forma şi mărimea Pământului. Totuşi, conform calculelor lui Livio Catullo Stecchini, profesor american de istoria ştiinţei şi expert recunoscut în măsurătorile antice, dovezile existenţei unor asemenea cunoştinţe enigmatice în antichitate sunt indubitabile. Concluziile lui Stecchini, care au legătură în primul rând cu Egiptul, sunt cu atât mai impresionante, cu cât au fost obţinute pornind de la date matematice şi astronomice care, prin consens, se află dincolo de orice dispută serioasă. Un examen mai complet al acestor concluzii şi al naturii datelor pe care se bazează este prezentat în Partea a Şaptea a cărţii de faţă. Aici, însă, câteva cuvinte ale lui Stecchini pot aduce o lumină suplimentară asupra misterului cu care ne confruntăm:

Ideea fundamentală a Marii Piramide era aceea de a reprezenta emisfera nordică a Pământului, o emisferă proiectată pe suprafeţe plane, aşa cum se procedează în cartografie... Marea Piramidă era o proiecţie pe patru suprafeţe triunghiulare. Vârful reprezenta polul, iar perimetrul reprezenta ecuatorul. Acesta este motivul pentru care perimetrul se află în relaţie de *2pi* cu înălţimea. Marea Piramidă reprezintă emisfera nordică la scara de 1:43.200.

Capitolul 24

Ecourile viselor noastre

Într-unele dintre cele mai convingătoare şi durabile mituri pe care le-am moştenit din vremurile vechi, specia noastră pare să fi păstrat amintirea confuză, dar răsunătoare, a unei terifiante catastrofe globale.

De unde provin aceste mituri? Dacă provin de la culturi care nu au nici o legătură între ele, de ce au nişte fire narative atât de asemănătoare? De ce sunt pline de simboluri comune? Şi de ce prezintă atât de des aceleaşi intrigi şi personaje principale? Dacă sunt, într-adevăr, nişte *amintiri,* atunci de ce nu există nici o consemnare istorică a dezastrului planetar la care par să se refere?

Se poate, oare, ca *miturile însele* să fie documente istorice? Este, oare, de conceput ca aceste poveşti iscusite şi nemuritoare, compuse de genii anonime, să fi fost mijloacele folosite pentru a înregistra informaţiile respective şi a le transmite din generaţie în generaţie, încă dinainte de începuturile istoriei?

Şi arca plutea peste faţa apelor

A fost odată un rege, în vechiul Sumer, care aspira la viaţa veşnică. El se numea Ghilgameş. Îi cunoaştem faptele de vitejie, fiindcă miturile şi tradiţiile din Mesopotamia, gravate în scriere cuneiformă pe tăbliţe de lut ars, au supravieţuit. Mii şi mii de astfel de tăbliţe, unele datând de la începutul mileniului III î.Ch., au fost dezgropate din nisipurile Irakului de astăzi. Ele transmit imaginea unică a unei culturi dispărute şi ne reamintesc că până şi în ale vremuri ancestrale oamenii păstrau amintiri ale unor

timpuri şi mai îndepărtate - de care îi despărţea epoca unui mare şi cumplit diluviu:

Voi proclama lumii faptele lui Ghilgameş. Acesta a fost omul căruia toate lucrurile îi erau cunoscute, acesta era regele care cunoştea ţările lumii. Era înţelept, vedea lucruri misterioase şi cunoştea lucruri tainice şi ne-a adus o poveste despre zilele dinaintea potopului. El a făcut o călătorie lungă, era istovit frânt de oboseală, iar la întoarcere s-a odihnit şi a gravat pe o piatră toată povestea.

Lui Ghilgameş, povestea cu care se întorsese din călătorie i-o spusese un anume Utnapiştim, un rege care domnise cu mii de ani mai devreme, care supravieţuise marelui potop şi fusese răsplătit cu darul nemuririi, fiindcă păstrase sămânţa omenirii şi a tuturor vieţuitoarelor.

Demult, foarte demult, povestea Utnapiştim, zeii sălăşluiau pe Pământ: Anu - stăpânul firmamentului; Enlil - cel ce punea în aplicare hotărârile divine; Iştar - zeiţa războiului şi a iubirii sexuale; şi Ea - stăpânul apelor, protectorul şi prietenul natural al omului.

În vremurile acelea, lumea forfotea, oamenii se înmulţeau, lumea mugea ca un bivol sălbatic şi zarva l-a trezit din somn pe marele zeu. Enlil a auzit gălăgia şi le-a spus zeilor adunaţi la sfat: „Hărmălaia omenirii este nepermisă şi nu mai putem dormi din cauza acestei gălăgii". Aşa încât zeii au hotărât să nimicească omenirea.

Lui Ea, însă, i s-a făcut milă de Utnapiştim. Vorbindu-i prin peretele de stuf al casei, el i-a spus regelui despre catastrofa imi nentă şi 1-a învăţat să construiască o corabie în care el şi familia lui puteau supravieţui:

Dărâmă-ţi casa şi fă-ţi o barcă, lasă-ţi lucrurile şi salvează-ţi viaţa, dispreţuieşte bunurile lumeşti, mântuieşte-ţi sufletul.. Dărâmă-ţi casa, cum îţi spun, şi construieşte-ţi o corabie cu dimensiunile proporţionale - lăţimea şi lungimea ei să fie în armonie. Ia cu tine, la bord, sămânţa tuturor făpturilor vii Cât ai bate din palme, Utnapiştim a construit corabia, aşa cum i se poruncise. „Am îmbarcat în ea tot ce-am avut - spunea el - am încărcat-o cu sămânţa tuturor făpturilor vii":

Am luat la bord toate neamurile şi rubedeniile mele, am luat vite, am luat animale sălbatice de la câmpie, toate felurile de meşteşugari... Sorocul s-a împlinit. Când s-a ivit prima lu-mină a zorilor, un nor negru s-a înălţat de la temelia cerului; tuna pe dinăuntru, pe unde călărea Adad, stăpânul furtunii... Un val de deznădejde s-a înălţat spre cer, când zeul furtunii a prefăcut lumina zilei în întunecime, când a sfărâmat ţinutul ca pe un ulcior... În prima zi, furtuna a suflat cu repeziciune şi a adus potopul... Nici un om nu-şi putea

vedea aproapele. Nici oamenii nu se mai deosebeau de cer. Până şi zeilor li s-a făcut frică de puhoi. Au dat înapoi, s-au urcat în cerul lui Anu şi s-au chircit pe la margini. Zeii s-au făcut mici ca nişte căţelandri, iar Iştar a strigat, ţipând cu voce tare: „Dat-am naştere acestor oameni ai mei numai ca să îndop cu ei marea de parcă ar fi peşti?"

Între timp, continuă Utnapiştim:

Vreme de şase zile şi nopţi vântul a suflat, şuvoiul, furtuna şi potopul au copleşit lumea, năprasna şi puhoaiele au bântuit laolaltă ca oştirile în bătălie. Când s-au ivit zorii celei de-a şaptea zile, marea s-a liniştit, potopul s-a potolit. Am privit faţa lumii şi domnea tăcerea. Apele mării se întindeau netede ca un acoperiş. Toată omenirea se întorsese în lutul din care fusese făcută... Am deschis un oblon şi lumina mi-a scăldat faţa. Atunci m-am aplecat adânc, m-am aşezat şi am plâns, cu lacrimile şiroindu-mi pe obraji, fiindcă de jur-împrejur nu se vedea decât întinderea apelor... La patrusprezece leghe depărtare a apărut un munte, şi acolo a acostat corabia; pe muntele Nisir, acolo s-a oprit corabia, s-a prins bine şi nu s-a mai clintit... Când s-a crăpat de ziuă, în cea de-a şaptea zi, am dat drumul unei porumbiţe şi am lăsat-o să zboare. Ea a plecat, dar, negăsind loc de popas, s-a întors. Apoi, am dat drumul unei rândunici, care a plecat şi ea, dar, negăsind loc de popas, s-a întors şi ea. Am dat drumul şi unui corb, care a văzut că apele se trăseseră, a mâncat, a zburat în târcoale, a croncăit şi nu s-a mai întors" .

Utnapiştim a ştiut că acum putea debarca liniştit:

Am vărsat o libaţie pe vârful muntelui... Am făcut o grămadă de lemne şi trestii şi cedru şi mirt... Când zeii au simţit dulcea mireasmă, s-au adunat ca muştele la jertfelnic... "

Aceste texte nu sunt nicidecum singurele care ne-au rămas din vechea ţară a Sumerului. În alte tăbliţe - unele, vechi de aproape 5.000 de ani, altele mai recente de 3.000 de ani -personajul „gen-Noe" al lui Utnapiştim poartă nume diverse: Zisudra Xisuthros sau Atrahasis. Chiar şi aşa, el este întotdeauna şi ime-diat recognoscibil: acelaşi tip patriarhal, avertizat de acelaşi zeu milostiv, care înfruntă acelaşi potop universal în aceeaşi arcă azvârlită de valurile furtunii şi ai cărui urmaşi repopulează lumea.

Există numeroase asemănări evidente între mitul mesopota-mian al diluviului şi celebra legendă biblică a potopului lui Noe (vezi nota). Oamenii de ştiinţă discută interminabil cu privire la natura acestor asemănări. Ceea ce contează cu adevărat, însă, este faptul că, din fiecare sferă de influenţă, posteritatea a păstrat aceeaşi tradiţie solemnă - o tradiţie care vorbeşte, într-un limbaj pitoresc, despre o catastrofă globală şi despre anihilarea cvasi-totală a omenirii.

America Centrală

Un mesaj identic s-a păstrat în Valea Mexicului, tocmai în cealaltă parte a lumii faţă de Munţii Ararat şi Nisir. Şi poveştile de acolo vorbeau, cu secole întregi înainte de sosirea spaniolilor despre un mare diluviu, deşi acele regiuni erau izolate din punct de vedere cultural şi geografic de orice influenţă iudeo-creştină După cum cititorul îşi aminteşte din Partea a Treia, se credea că potopul respectiv ar fi măturat întreg Pământul, la sfârşitul celui de-al Patrulea Soare: „Distrugerea a venit sub forma unor ploi torenţiale şi a potopului. Munţii au dispărut şi oamenii au fost transformaţi în peşti..."

Potrivit, mitologiei aztece, numai două fiinţe omeneşti au supravieţuit: un bărbat, Coxcoxtli, şi soţia lui, Xochiquetzal, care fuseseră preveniţi asupra

cataclismului de către un zeu. Aceştia au scăpat cu o corabie uriaşă, pe care fuseseră învăţaţi cum s-o construiască, şi au acostat pe vârful unui munte înalt. Acolo s-au aşezat şi apoi au avut mulţi copii, care au rămas muţi până când o porumbiţă, din vârful unui copac, i-a înzestrat cu darul vorbirii Limbile lor erau, însă, atât de diferite între ele, încât copiii nu se puteau înţelege unii cu alţii.

O tradiţie înrudită din America Centrală, aceea a indienilor *mechoacanesec,* se aseamănă şi mai frapant cu povestea pe care o cunoaştem din Cartea *Genezei* şi din sursele mesopotamiene. Potrivit acestei tradiţii, zeul Tezcatilpoca s-a hotărât să distrugă întreaga omenire cu un potop, cruţându-l numai pe un anumit Tezpi, care s-a îmbarcat pe o corabie încăpătoare, cu soţia lui, cu copiii şi cu o mulţime de animale şi păsări, precum şi cu provizii de seminţe şi răsaduri, a căror păstrare era esenţială pentru subzistenţa viitoare a speciei omeneşti. Corabia s-a oprit pe vârful unui munte care ieşea din apă, după ce Tezcatilpoca a poruncit ca apele potopului să se retragă. Dorind să ştie dacă putea coborî în siguranţă de pe corabie, Tezpi a trimis un vultur care, tot hră-nindu-se cu cadavrele care înţesau acum întreg pământul, nu s-a mai întors. Omul a trimis apoi şi alte păsări, dintre care nu s-a înapoiat decât pasărea colibri, cu o ramură înfrunzită în cioc. Văzând în acest semn că pământul începuse să se reînnoiască, Tezpi şi familia lui şi-au părăsit arca, s-au înmulţit şi au repopu-!at pământul.

Într-un mod asemănător, *karen-ii* din Birmania au tradiţii despre un diluviu global din care au scăpat doi fraţi, pe o plută. Un asemenea potop face parte şi din mitologia vietnameză, unde se spune că un frate şi o soră au supravieţuit într-un cufăr mare de lemn, care conţinea, de asemenea, câte o pereche din fiecare specie de animale.

Mai multe triburi aborigene din Australia, în special cele ale căror regiuni tradiţionale se află pe coasta tropicală de nord, îşi pun propriile origini pe seama unui mare potop care a măturat peisajul şi societatea dinainte. Totodată, în miturile originare ale multor altor triburi, şarpele cosmic Yurlunggur (asemănat curcubeului) este făcut răspunzător pentru diluviu.

Există unele tradiţii japoneze, potrivit cărora insulele din Pacific ale Oceaniei s-au format după ce s-au retras apele unui mare potop. In Oceania însăşi, un mit al băştinaşilor din Hawaii povesteşte cum a fost distrusă lumea de un potop şi refăcută apoi de un zeu numit Tangaloa. Samoanii cred că odinioară a avut loc o inundaţie care a stârpit aproape toată omenirea. I-au supravieţuit doar două fiinţe omeneşti, care au plecat pe mare cu o barcă, pentru a poposi, până la urmă, în arhipelagul samoan.

Grecia, India şi Egipt

La antipozi, mitologia greacă e bântuită şi ea de amintirile unui diluviu. Aici, însă - ca şi în America Centrală -, inundaţia nu este privită ca un eveniment izolat, ci făcând parte dintr-o serie întreagă de distrugeri şi refaceri ale lumii. Aztecii şi maya-şii vorbeau în termenii unor „sori" sau epoci succesive - dintre care a noastră este considerată a fi a cincea şi ultima. În acelaşi mod, tradiţiile orale din Grecia antică, pe care Hesiod le-a cules şi le-a scris în secolul VIII î.Ch., relatează că, înainte de actuala

creaţiune, au mai trăit pe Pământ patru spiţe omeneşti anterioare.

Fiecare dintre ele era considerată a fi fost mai avansată decât cea care i-a urmat. Şi fiecare, la sorocul hărăzit, a fost „înghiţită" de un cataclism geologic.

Prima şi cea mai veche creaţiune a fost „spiţa de aur" - a oamenilor care „trăiau ca zeii, scutiţi de orice griji, fără necazuri sau suferinţe... Cu mădulare fără vârstă petreceau la banchete... Când mureau, păreau nişte oameni biruiţi de somn". Cu timpul, la porunca lui Zeus, această spiţă de aur a sfârşit prin a se „scufunda în măruntaiele pământului". I-a urmat „spiţa de argint", care a fost înlocuită de „spiţa de bronz", urmată, la rândul ei, de „spiţa eroilor", după care a venit „spiţa de fier" - a noastră - cea de-a cincea şi cea mai recentă creaţiune.

Pentru studiul de faţă, soarta spiţei de bronz prezintă un interes deosebit. Descrişi în mituri ca având „forţa unor giganţi şi mâini puternice pe braţele lor voinice", aceşti oameni înfricoşători au fost exterminaţi de Zeus regele zeilor, ca pedeapsă pentru faptele lui Prometeu titanul rebel carea dăruit omenirii focul. Mecanismul prin care divinitatea răzbunătoare a măturat pământul a fost un potop cotropitor.

În versiunea cea mai larg răspândită a legendei, Prometeu ar fi fecundat o femeie de om. Aceasta i-a născut un fiu pe nume Deucalion, care a domnit peste ţara Ftiei, din Tesalia, şi s-a căsătorit cu Pyrrha, fiica „blond-roşcată" a lui Epimeteu şi a Pandorei. Când Zeus a luat hotărârea fatidică de a distruge spiţa de bronz, Deucalion, avertizat de Prometeu, a făcut o ladă de lemn, în care a depozitat „toate cele de trebuinţă" şi s-a urcat în ea, înpreună cu Pyrrha. Regele zeilor a făcut să plouă năpraznic din cer, inundând cea mai mare parte a Pământului. În acest diluviu, a pierit toată omenirea, cu excepţia câtorva oameni care fugiseră pe cei mai înalţi munţi. „S-a mai întâmplat, în vremea aceea, ca munţii din Tesalia să crape în două şi toată ţara, până la Istm şi Pelopones, a devenit o singură pânză de apă."

Deucalion şi Pyrrha au plutit pe această mare, cu lada lor, timp de nouă zile şi nouă nopţi, acostând, în cele din urmă, pe muntele Parnas. După încetarea ploilor, au debarcat acolo şi au

adus jertfe zeilor. Ca răspuns, Zeus 1-a trimis pe Hermes la Deu calion, cu permisiunea de a cere tot ce-şi dorea. Deucalion şi-a dorit noi oameni. Atunci, Zeus 1-a pus să ia pietre şi să le arunce peste umăr. Pietrele aruncate astfel de Deucalion s-au transfor mat în bărbaţi, iar cele aruncate de Pyrrha au devenit femei

La fel cum evreii se revendicau de la Noe, grecii din timpu rile istorice se revendicau de la Deucalion - ca străbun al nea mului lor şi întemeietor al multor oraşe şi temple.

Un personaj similar era venerat în India Vedelor, cu peste 3.000 de ani în urmă. într-o zi, spune povestea,

.. .când un anume înţelept, numit Manu, îşi făcea abluţiunile, el a găsit în căuşul palmei un peştişor care i-a cerut să-1 lase în viaţă. Făcându-i-se milă de el, 1-a pus într-un ulcior. Dar, a doua zi, peştele crescuse atât de mare, încât a trebuit să-1 ducă la un lac. Curând, lacul a devenit prea mic. „Aruncă-mă în mare", i-a spus peştele [care în realitate era o manifestară a zeului Vişnu], „şi-am să mă simt mai bine." Apoi, el 1-a prevenit pe Manu că se apropia un potop. I-a trimis o corabie uriaşă, cu poruncă s-o încarce cu câte o pereche de animale din fiecare specie şi seminţe de-ale fiecărei plante şi apoi să se urce şi el la bord.

Manu abia a apucat să îndeplinească aceste porunci, când apele oceanului s-au umflat, au înghiţit totul şi nu s-a mai văzut nimic, numai Vişnu, sub forma sa de peşte - transformat acum într-o făptură enormă, cu solzi de aur şi un corn în frunte. Manu şi-a legat arca de cornul peştelui, iar Vişnu a tras-o peste apele furtunoase, până a poposit pe piscul „Muntelui din Miazănoapte", care ieşea din valuri.

Peştele a spus: „Ţi-am salvat viaţa; leagă vasul de un copac, ca să nu-l ia apa câtă vreme tu eşti pe munte; şi pe măsură ce apele se trag în matca lor, coboară-te şi tu". Manu a coborât o dată cu apele. Potopul luase cu el toate vietăţile şi Manu rămăsese singur.

Cu Manu, cu animalele şi cu plantele pe care le salvase de la distrugere, a început o epocă nouă a lumii. După un an, din

ape a ieşit o femeie care s-a declarat a fi fost „fiica lui Manu". Cei doi s-au căsătorit şi au adus pe lume copii, devenind astfel strămoşii actualului neam omenesc.

Ultimele, dar în nici un caz cele din urmă, tradiţiile egiptene antice se referă şi ele la un mare potop. Un text funerar descoperit în mormântul faraonului Seti I, de exemplu, vorbeşte despre nimicirea omenirii păcătoase de către un diluviu. Motivele catastrofei sunt expuse în Capitolul CLXXV din *Cartea Morţilor,* care îi atribuie următorul discurs Zeului Lunii, Toth:

Au purtat lupte, au încurajat răzvrătirile, au făcut fapte rele, au provocat vrăjmăşii, au măcelărit, au pricinuit necazuri şi asuprire... [Prin urmare], voi spulbera tot ce-am făurit. Acest pământ intra-va în abisul apelor pe calea unui potop pustiitor şi se va nivela cum era în vremuri imemoriale.

Capitolul 26

O specie născută în lunga iarnă a Pământului

Pe tot parcursul a ceea ce numim „istorie" - tot ce ne amintim clar despre noi înşine ca specie -, omenirea nu s-a apropiat nici măcar o singură dată de anihilarea totală. În diverse regiuni şi în diverse momente au avut loc catastrofe naturale cumplite. Dar, în ultimii 5.000 de ani, nu a existat nici măcar o singură ocazie în care să se fi putut spune că omenirea ca un tot unitar s-a confruntat cu dispariţia.

Oare a fost aşa dintotdeauna? Sau este posibil ca, dacă ne întoarcem destul de mult în timp, să descoperim o epocă în care strămoşii noştri au fost aproape eradicaţi? Tocmai asupra unei asemenea epoci par să se concentreze marile mituri cataclismice. În mod normal, oamenii de ştiinţă atribuie aceste mituri fanteziei vechilor poeţi. Dar dacă savanţii se înşeală? Dacă o serie teribilă de catastrofe naturale i-a redus pe strămoşii noştri preistorici la o mână de indivizi risipiţi ici-colo pe faţa Pământului, la mari distanţe unii de alţii, fără nici o legătură între ei?

Căutăm o eră căreia miturile să i se potrivească precum pantoful Cenuşăresei. în căutarea ei, însă, nu are nici un sens, evident, să investigăm perioadele anterioare apariţiei pe planeta a fiinţelor omeneşti moderne recognoscibile. Nu ne interesează *Homo habilis* sau *Homo erectus* - nici măcar *Homo sapiens ne anderthalensis.* Ne interesează exclusiv *Homo sapiens sapiens,* propria noastră specie, care nu există de prea multă vreme.

Cercetătorii omului primitiv se contrazic, într-o oarecare măsură, asupra duratei de când existăm. Unii oameni de ştiinţă

după cum vom vedea, afirmă că anumite rămăşiţe omeneşti parţiale, vechi de peste 100.000 de ani, pot fi „absolut moderne". Alţii susţin o vechime mai redusă, în intervalul 35.000-40.000 de ani, iar alţii propun un compromis - 50.000 de ani. Nimeni, însă, nu ştie sigur. „Originea oamenilor complet moderni, la care se feră denumirea subspeciei *Homo sapiens sapiens,* rămâne una dintre marile enigme ale paleontologiei", recunoaşte o autoritate în materie.

Dovezile fosile indică o evoluţie mai mult sau mai puţin relevantă de aproximativ trei milioane şi jumătate de ani. Pentru scopuri practice, seria începe cu un hominid mic, biped (poreclit *Lucy),* ale cărei rămăşiţe au fost descoperite în 1974, în partea etiopiana a Văii Marii Faleze din Africa de Est. Având un volum al creierului de 400 cm^3 (sub o treime din volumul mediu de azi), Lucy nu era în nici un caz umană. Dar nici maimuţă antropoidă nu era şi avea unele trăsături remarcabil de „omeneşti", mai ales ţinuta verticală, forma pelvisului şi a dinţilor de jos. Din aceste motive, precum şi din altele, specia ei - clasificată ca *Australo-pithecus afarensis* - a fost acceptată de majoritatea paleoantro-pologilor ca fiind cel mai vechi strămoş direct al nostru.

În urmă cu vreo două milioane de ani, reprezentanţii speciei *Homo habilis,* fondatorii liniei *Homo* din care facem parte şi noi, au început să-şi lase în urmă craniile şi scheletele fosilizate. Cu timpul, această specie a început să prezinte semne clare de evoluţie spre o formă mereu mai „graţioasă" şi mai rafinată şi spre un creier mai mare şi mai versatil. Acum aproximativ 1.600.000 de ani, a apărut *Homo erectus,* care s-a suprapus peste *Homo habilis* şi apoi i-a succedat, o specie cu un volum al creierului în jurul valorii de 900 cm^3 (faţă de cei 700 cm^3, în cazul lui *Homo habilis).* Milionul de ani care a urmat, cam până în urmă cu 400.000 de ani, nu a cunoscut nici o schimbare evolutivă însem nată - sau, cel puţin, nici una atestată de eventuale resturi fosile. Apoi, *Homo erectus* a trecut pe poarta dispariţiei în paradisul hominid şi, încet - foarte, foarte încet -, a început să apară ceea ce paleoantropologii numesc „gradul sapient":

Când anume a început tranziţia înspre o formă mai sapientă este dificil de stabilit. Unii cred că tranziţia, care a implicat creşterea volumului cerebral şi scăderea robusteţii oaselor craniene, a început nu mai recent de acum 400.000 de ani Din nefericire, nu există suficiente fosile din acea perioadă importantă, ca să putem fi siguri de ce s-a întâmplat".

Ceea ce este clar că *nu* s-a întâmplat acum 400.000 de ani a fost apariţia unei subspecii identificabile drept *Homo sapiens sapiens,* povestitoarea şi făuritoarea noastră de mituri. S-a convenit că „fiinţele umane sapiente trebuie să fi evoluat din *Homo erectus"* şi este adevărat că un număr de populaţii „arhaice sapiente" şi-au manifestat prezenţa într-o perioadă cuprinsă între 400.000 şi 100.000 de ani în urmă. Din păcate, înrudirea acestor specii de tranziţie cu noi înşine este departe de a fi clară. Aşa cum am arătat, cei dintâi candidaţi pentru apartenenţa la clubul exclusivist al lui *Homo sapiens sapiens* au fost plasaţi de unii cercetători în ultima parte a acestei perioade. Dar toate rămăşiţele respective sunt parţiale, iar identificarea lor nu este nicidecum acceptată de toată lumea. Cea mai veche rămăşiţă, o parte de calotă craniană, aparţine unui specimen uman putativ din jurul anului 113000 î.Ch. Tot prin

jurul acestei date, a apărut pentru prima oară *Homo sapiens neanderthalensis,* o subspecie absolut distinctă, pe care cei mai mulţi dintre noi o cunosc sub numele de „Omul de Neanderthal".

Înalt, foarte musculos, cu arcade proeminente şi faţă protuberantă, Omul de Neanderthal avea un creier mai mare, în medie, decât al oamenilor moderni (1.400 cm^3, faţă de cei 1.360 cm^3 ai noştri). Posesia unui creier atât de mare era, fără îndoială, un atu important al acestor „fiinţe inteligente, inventive şi sensibile din punct de vedere spiritual", iar dovezile fosile sugerează că ele au reprezentat specia dominantă pe planetă începând de acum 100.000 de ani, până în urmă cu 40.000 de ani. La un moment dat, în cursul acestei perioade atât de lungi şi de puţin înţelese, s-a impus *Homo sapiens sapiens,* lăsând în urmă resturi fosile de acum 40.000 de ani, care aparţin în mod indiscutabil unor fiinţe umane moderne, iar acum aproximativ 35.000 de ani 1-a înlocuit complet pe Omul de Neanderthal.

Pe scurt, fiinţe umane ca noi înşine, pe care le-am putea zări pe stradă fără să ne atragă atenţia, dacă ar fi bărbierite şi îmbrăcate în haine moderne, datează de cel mult 115.000 de ani - şi, cel1 mai probabil, de numai vreo 50.000 de ani. De aici reiese că, dacă miturile cataclismice pe care le-am trecut în revistă reflectă într-adevăr o epocă de frământări geologice resimţită de omenire, aceste evenimente au avut loc în ultimii 115.000 de ani - sau, mai exact şi mai probabil, în ultimii 50.000 de ani.

Pantoful Cenuşăresei

Printr-o curioasă coincidenţă geologico-paleoantropologică, începutul şi desfăşurarea ultimei glaciaţiuni se suprapun, mai mult sau mai puţin, cu apariţia şi răspândirea omului modern. La fel de curios este faptul că despre amândouă se ştie atât de puţin. În America de Nord, ultima eră glaciară este denumită *Gla ciaţiunea Wisconsin* (după depunerile de rocă studiate în statul Wisconsin), iar etapa ei timpurie a fost plasată de geologi în urmă cu 115.000 de ani. Au urmat diverse înaintări şi retrageri ale calotei de gheaţă, cea mai rapidă rată a acumulării înregistrân-du-se în intervalul dintre 60.000 şi 17.000 de ani în trecut - proces care a culminat cu înaintarea Tazewell, când glaciaţiunea a atins întinderea maximă, în jurul anului 15000 î.Ch. Pe la anul 13000 î.Ch., milioane de kilometri pătraţi de gheaţă se topiseră, din motive ce nu au fost niciodată explicate convingător, iar prin anul 8000 î.Ch., Glaciaţiunea Wisconsin se retrăsese cu totul.

Era glaciară a fost un fenomen global, care a afectat şi emi-stera nordică, şi pe cea sudică, aşa încât şi în alte părţi ale lumii au predominat condiţii climaterice şi geologice similare (mai ales în estul Asiei, Australia, Noua Zeelandă şi America de Sud). Au avut loc îngheţuri masive şi în Europa, unde gheaţa a ajuns, inaintând din Scandinavia şi Scoţia, să acopere cea mai mare parte a Marii Britanii, Danemarcei, Poloniei, Rusiei, zone întinse din Germania, toată Elveţia şi bucăţi întregi din Austria, Italia şi Franţa. Denumită tehnic *Glaciaţiunea Wurm,* era glaciară euro

peana a început cam acum 70.000 de ani, puţin mai târziu decât omoloaga sa americană, dar a atins măsura maximă concomitent cu aceasta, în urmă cu 17.000 de ani, după care a intrat în acelaşi proces de retragere rapidă şi s-a terminat cam la aceeaşi dată Astfel, etapele cruciale ale cronologiei Erei Glaciare par să fie următoarele:

1) acum 60.000 de ani, când glaciaţiunile Wurm, Wisconsin şi celelalte erau în plină desfăşurare;

2) acum aproximativ 17.000 de ani, când suprafeţele acoperite de gheaţă atinseseră întinderea maximă, atât în Lumea Veche, cât şi în Lumea Nouă;

3) cei 7.000 de ani ai dezgheţului care au urmat.

Prin urmare, apariţia lui *Homo sapiens sapiens* a coincis cu o perioadă prelungită de turbulenţe geologice şi climaterice, o perioadă caracterizată, mai presus de orice altceva, prin îngheţuri şi inundaţii năpraznice. Numeroasele milenii în timpul cărora gheţurile se răspândeau necruţător trebuie să fi fost groaznice şi înfricoşătoare pentru strămoşii noştri. Dar ultimii 7.000 de ani ai dezgheţului, şi mai ales episoadele topirilor foarte rapide şi extinse, au fost cu siguranţă şi mai grei.

Să nu ne repezim să tragem concluzii cu privire la starea de dezvoltare socială, religioasă, ştiinţifică sau intelectuală a fiinţelor omeneşti care au trăit în timpul prelungitului colaps al acelei epoci tumultuoase. S-ar putea ca stereotipul atât de răspândit, de a presupune că erau cu toţii nişte locuitori primitivi ai cavernelor, să fie greşit. În realitate, se ştiu foarte puţine despre ei şi nu se poate spune decât că erau - fiziologic şi psihologic vorbind -nişte bărbaţi şi femei *exact la fel ca noi.*

Este posibil ca ei să se fi apropiat de dispariţia totală cu mai multe ocazii, în timpul frământărilor prin care au trecut; la fel de posibil este ca marile mituri cataclismice, cărora savanţii nu le atribuie nici o valoare istorică, să conţină consemnări corecte şi relatări de martori oculari ai unor evenimente reale. După cum vom vedea în capitolul următor, dacă este să căutăm o perioadă care să se potrivească acestor mituri precum pantoful Cenuşăre sei, s-ar părea că e vorba de ultima eră glaciară.

Capitolul 27

Faţa pământului s-a întunecat şi o ploaie neagră a început să cadă

În timpul ultimei ere glaciare, forţe cumplite s-au dezlănţuit asupra tuturor fiinţelor vii. Putem deduce în ce mod au afectat acestea omenirea, după dovezile concludente ale consecinţelor lor asupra altor specii mari. Adesea, aceste dovezi par derutante. Aşa cum observa Charles Darwin, după ce a vizitat America de Sud:

> Cred că nimeni nu s-ar fi putut minuna mai mult ca mine de dispariţia unor specii. Când am găsit, în La Plata (Argentina), un dinte de cal alături de rămăşiţele de mastodont, de *Mega-therium,* de toxodon şi de alţi monştri dispăruţi, care au co-existat cu toţii într-o epocă geologică târzie, am rămas de-a dreptul uimit; ştiind că, încă de când a fost adus de spanioli în America de Sud, calul a alergat în sălbăticie prin toată ţara şi şi-a sporit numărul într-un ritm de neegalat, m-am întrebat ce anume ar fi putut extermina atât de recent calul anterior, în nişte condiţii de viaţă aparent aşa de prielnice?

Răspunsul este, desigur, unul: era glaciară. Ea este cea care a exterminat caii precedenţi de pe continentul american, precum şi un număr de alte mamifere care înainte proliferaseră. Iar dis-pariţiile nu s-au mărginit la Lumea Nouă. Dimpotrivă, în diverse părţi ale Pământului (din motive diferite şi în momente diferite), îndelungata epocă a îngheţului a asistat la mai multe *episoade* de disariţii absolut distincte. În toate regiunile, marea majoritate a numeroaselor specii distruse s-au pierdut în ultimii 7.000 de ani ai erei glaciare, de pe la anul 15000 până pe la anul 8000 î.Ch.

În acest stadiu al investigaţiei noastre, nu este necesar să stabilim natura specifică a evenimentelor climaterice, seismic şi geologice asociate cu diversele înaintări şi retrageri ale calote lor de gheaţă, care au exterminat animalele. Putem deduce în mod rezonabil că valurile seismice, cutremurele, furtunile gigantice şi bruştele declanşări şi încetări ale condiţiilor glaciare şi-au jucat fiecare, rolul său. Mai importantă, însă - indiferent prin intermediul căror agenţi propriu-zişi s-a manifestat - este realitatea empirică nudă a faptului că dispariţii în masă ale animalelor *au avut loc* - şi anume datorită tumulturilor din ultima eră glaciară

Aceste tumulturi trebuie să fi zguduit „întreaga construcţie a globului", după cum conchidea Darwin în *Jurnalul* său. De exemplu, în Lumea Nouă, în intervalul 15000-8000 î.Ch., peste 70 de genuri de mamifere mari au dispărut, inclusiv toţi membrii nord-americani din şapte familii şi un ordin complet, acela al Proboscideelor. Aceste pierderi irecuperabile, care presupun exterminarea violentă a peste patruzeci de milioane de animale, nu s-au desfăşurat omogen în toată perioada; dimpotrivă, marea majoritate a dispariţiilor s-au produs în numai două mii de ani, între 11000 şi 9000 î.Ch. Pentru a plasa lucrurile în perspectivă, în cei 300.000 de ani anteriori, nu dispăruseră decât aproximativ douăzeci de genuri.

Acelaşi sistem al dispariţiilor târzii şi masive s-a repetat în Europa şi Asia. Nici chiar îndepărtata Australie nu a fost cruţată, pierzând, probabil, nouăsprezece genuri de vertebrate mari, nu toate mamifere, într-un interval de timp relativ scurt.

Alaska si Siberia: îngheţul brusc

Regiunile nordice ale Alaskăi şi Siberiei par să fi fost cele mai crunt lovite de frământările ucigătoare care au avut loc în urmă cu 13.000-11.000 de ani. În urma unui uriaş val de moarte care a măturat întreaga lungime a Cercului Polar de Nord, au fost găsite rămăşiţele a nenumărate animale mari, inclusiv numeroase cadavre cu carnea încă intactă şi cantităţi uluitoare de fildeşi de

mamut conservaţi perfect. Mai mult, în ambele regiuni, au fost dezgheţate carcase de mamut, pentru a fi hrăniţi câinii de sanie, iar pe listele de bucate ale restaurantelor din Fairbanks au figurat fripturi de mamut. Un specialist comenta astfel: „Sute de mii de exemplare trebuie să fi îngheţat imediat după moarte, rămânând congelate, altfel carnea şi fildeşul s-ar fi stricat... Este limpede că această catastrofa a fost provocată de o forţă oarecare, puternică şi generalizată".

Doctorul Dale Guthrie, de la Institutul de Biologie Arctică, făcea o observaţie interesantă cu privire la marea *diversitate* de animale care prosperau în Alaska, înainte de mileniul XI î.Ch.:

Când auzim despre acest amestec exotic de feline cu colţi, cămile, cai, rinoceri, măgari, cerbi cu coame gigantice, lei, dihori şi saiga, nu putem să nu ne punem întrebări despre lumea în care trăiau. Această mare diversitate a speciilor, atât de diferită de situaţia din zilele noastre, ridică întrebarea cea mai evidentă: nu e de presupus că şi restul mediului ambiant era diferit?

Mâlul din Alaska în care sunt îngropate rămăşiţele seamănă cu un nisip fin, cenuşiu închis. Congelate în această masă, spunea profesorului Hibben de la Universitatea din New Mexico,

.. .zac fragmente răsucite de animale şi copaci, amestecate cu lentile de gheaţă, straturi de turbă şi muşchi... Bizoni, cai, lupi, urşi, lei - turme întregi de animale par să fi murit laolaltă, răpuse de o putere unică... Asemenea mormane de trupuri

animale sau umane pur şi simplu nu se formează în urma vreunor fenomene naturale obişnuite.

La diverse niveluri, s-au găsit obiecte din piatră, „îngheţate *in situ* la mari adâncimi şi în asociere cu fauna erei glaciare, ceea ce confirmă că oamenii au fost contemporani cu animalele dis-părute din Alaska".

Prin toate mâlurile din Alaska se mai găsesc:

..dovezi ale unor perturbaţii atmosferice de o violenţă fără egal. Mamuţi şi bizoni deopotrivă au fost sfâşiaţi şi stâlciţi

ca de o mână cosmică, de mânia lui Dumnezeu. Într-un loc, se află piciorul anterior şi umărul unui mamut, cu porţiuni de carne, unghii şi păr încă prinse de oasele înnegrite. În apropiere zac gâtul şi ţeasta unui bizon, având vertebrele expuse tendoanele şi ligamentele intacte, ca şi învelişul chitinos al coamelor. Nu se vede nici o urmă de cuţit sau alt instrument de tăiere [cum ar trebui să se întâmple, dacă ar fi intervenit nişte vânători uman!, de exemplu]. Animalele au fost pur şi simplu sfârtecate în bucăţi şi împrăştiate pe suprafeţe întinse, ca nişte păpuşi de paie, deşi unele dintre ele cântăreau câteva tone. Printre grămezile de oase sunt amestecaţi şi copaci, tot frânţi, răsuciţi şi îngrămădiţi în mormane încâlcite; şi totul este acoperit de un mâl din nisip fin, îngheţat bocnă.

Cam acelaşi tablou se conturează şi în Siberia, unde schimbările climaterice şi frământările geologice catastrofale au avut loc cam prin aceeaşi perioadă. Aici, cimitirele de mamuţi îngheţaţi, „prospectate" pentru fildeşi încă din perioada romană, mai ofereau câte aproximativ 20.000 de perechi de colţi în fiecare deceniu, la începutul secolului XX.

Încă o dată, aceste dispariţii în masă par să fi fost provocate de un factor oarecare misterios. Cu blănurile şi pieile lor groase, mamuţii sunt consideraţi în general bine adaptaţi pentru vremea friguroasă şi nu este surprinzător că rămăşiţele lor au fost descoperite în Siberia. Mai greu de explicat este faptul că, laolaltă cu ei, au murit şi fiinţe omeneşti, precum şi multe alte animale care nu pot fi considerate nicidecum nişte specii adaptate la frig:

Câmpiile din nordul Siberiei dezvăluie o mare diversitate de rinoceri, antilope, cai, bizoni şi alte ierbivore, cu care se hrăneau o mulţime de carnivore, precum tigrul-cu-colţi... Ca şi mamuţii, aceste animale ajungeau până în extremul nord al Siberiei, pe malurile Oceanului Arctic şi mai departe, până în insulele Liahov şi Noua Siberie, adică la o aruncătură de băţ de Polul Nord.

Cercetătorii au confirmat că, dintre cele treizeci şi patru de specii de animale care trăiau în Siberia înainte de catastrofele din mileniul XI î.Ch. - de pildă, mamutul lui Ossip, cerbul gigant

hiena de peşteră şi leii cavernelor - cel puţin douăzeci şi opt erau adaptate *numai unor condiţii de climă temperată. Î*n acest con-text, unul dintre cele mai curioase aspecte ale dispariţiilor, care se bate cap în cap cu ceea ce sugerează actualele condiţii geo-grafice şi climaterice, este acesta: cu cât mergem mai mult spre nord cu atât *creşte* numărul rămăşiţelor de mamuţi şi alte animale. Ba chiar, unele dintre insulele Noua Siberie, aflate mult dincolo de Cercul Polar, au fost descrise de primii exploratori care le-au descoperit ca fiind formate aproape în întregime din oase şi fildeşi de mamuţi. Singura concluzie logică, după cum spunea în secolul XIX zoologul francez Georges Cuvier, este că "acest îngheţ etern nu existase mai înainte în acele zone unde

au îngheţat animalele, fiindcă ele nu ar fi putut supravieţui la asemenea temperaturi. În clipa în care viaţa a părăsit aceste făpturi, regiunea pe care o locuiau ele a şi îngheţat".

Există foarte multe alte probe care sugerează că în Siberia ar fi avut loc, în mileniul XI î.Ch., un îngheţ brusc. În studiul său asupra insulelor Noua Siberie, exploratorul polar baron Eduard von Toll a găsit resturile „unui tigru-cu-colţi şi un pom fructifer care, când stătea în picioare, avusese 30 de metri înălţime. Copacul era bine conservat ân gheaţa permanentă, cu tot cu rădăcini şi seminţe. Pe ramurile sale încă se mai găseau frunze verzi şi fructe coapte... Astăzi, unica reprezentantă a vegetaţiei dendro-logice din insule este o salcie care creşte numai 3 centimetri". La fel de elocventă cu privire la schimbarea cataclismică produsă la începutul marelui îngheţ din Siberia este hrana pe care o ingeraseră animalele dispărute, înainte de moarte: „Mamuţii au murit subit, în condiţii de ger intens şi în numere mari. Moartea s-a produs atât de repede, încât vegetaţia înghiţită este şi astăzi nedigerată... S-au găsit ierburi, clopoţei, piciorul-coco-şului, lăstari fragezi şi fasole sălbatică, identificabile şi încă ne-deteriorate, în gurile şi stomacurile lor".

Inutil să mai spunem că în Siberia zilelor noastre nu creşte nicăieri o asemenea floră. Prezenţa ei acolo, în mileniul XI î.Ch., ne obligă să acceptăm faptul că regiunea avea un climat plăcut, cald.

O mie de vulcani Krakatoa simultan

Multe dintre miturile cataclismice vorbesc despre vremuri cu ger năprasnic, cer întunecat şi ploi negre, arzătoare, bituminoase. Probabil că aşa au stat lucrurile timp de secole întregi, pe toată întinderea arcului morţii care acoperă porţiuni imense din Siberia, peninsula Yukon şi Alaska. Aici, „intercalate în adâncurile mâlului şi, uneori, chiar printre grămezile de oase şi fildeşi, se găsesc straturi de cenuşă vulcanică. Nu încape nici o îndoială că [dispariţiile] au coincis cu erupţii vulcanice de proporţii ieşite din comun"[5]

Există o cantitate remarcabilă de dovezi ale unei activităţi vulcanice excesive, în timpul declinului glaciaţiunii Wisconsin. Spre sud, departe de mâlurile îngheţate ale Alaskăi, mii de animale şi plante preistorice s-au împotmolit, toate deodată, în cele brele gropi de smoală La Brea din Los Angeles. Printre fiinţele dezgropate s-au numărat bizoni, cai, cămile, leneşi, mamuţi, mastodonţi şi cel puţin *şapte sute* de tigri-cu-colţi. S-a găsit şi un schelet omenesc dezmembrat, învelit complet în bitum, arnes tecat cu oasele unei specii dispărute de vultur. În general, rămă şiţele de la La Brea („zdrobite, terciuite, deformate şi amestecate într-o masă complet eterogenă") vorbesc mai mult decât eloc vent despre un cataclism vulcanic brusc şi îngrozitor.

Mostre similare de păsări şi mamifere tipice pentru era gla ciară târzie au fost dezgropate din alte două locuri din California (Carpinteria şi McKittrick). În Valea San Pedro, au fost desco perite schelete de mastodonţi stând încă în picioare, înghiţite de mormane uriaşe de nisip şi cenuşă vulcanică. Fosilele de la lacul glaciar Floristan din Colorado, precum şi cele din Bazinul John Day din Oregon, au fost şi ele excavate din morminte de cenuşă vulcanică.-

Deşi cumplitele erupţii care au creat aceste gropi comune trebuie să-şi fi atins punctul de maximă intensitate pe la finalul Glaciaţiunii Wisconsin, ele par să se fi repetat de multe ori pe tot parcursul erei glaciare, nu numai în

America de Nord, ci şi în America Centrală şi de Sud în zona Atlanticului de Nord ca şi în Asia continentală şi Japonia.

Este dificil să ne imaginăm ce a însemnat această activitate vulcanica larg răspândită pentru "oamenii care trăiau în timpurile acelea stranii şi înfricoşătoare. Dar cei care îşi amintesc norii de praf, fum şi cenuşă, în formă de conopidă, azvârliţi în straturile superioare ale atmosferei de erupţia Muntelui St. Helens în 1980 vor fi de acord că un mare număr de asemenea explozii - pro-ducându-se una după alta, de-a lungul unei perioade compacte, în diferite puncte de pe toată suprafaţa Pământului - nu numai că ar avea efecte locale devastatoare, dar ar provoca şi o degradare severă a climei mondiale.

Vulcanul St. Helens a scuipat aproximativ un kilometru cub de rocă şi a avut o erupţie de mici dimensiuni, în comparaţie cu activităţile vulcanice tipice erei glaciare. O impresie mai reprezentativă ne-ar oferi vulcanul indonezian Krakatoa, care a erupt în 1883, cu o asemenea violenţă, încât au murit peste 36.000 de oameni, iar explozia s-a auzit până la o distanţă de 5.000 de kilo metrii De la epicentrul din Strâmtoarea Sunda, valuri *tsunami* înalte de 30 de metri au măturat Marea Java şi Oceanul Indian; purtând vapoarele pe uscat până la depărtări de kilometri întregi şi provocând inundaţii care s-au extins până în Africa de Est şi pe coastele vestice ale Americii. Optsprezece kilometri cubi de rocă şi cantităţi enorme de cenuşă şi praf au fost pompate atunci

în straturile superioare ale atmosferei, cerurile din întreaga lume s-au întunecat vizibil timp de peste doi ani, iar apusurile de soare au devenit mult mai roşii. Temperaturile globale medii au scăzut perceptibil în această perioadă, fiindcă particulele de praf vulca nic reflectă razele soarelui înapoi în spaţiu.

În timpul episoadelor de activitate vulcanică intensă, care au caracterizat era glaciară, trebuie să ne imaginăm nu unul, ci mai mulţi Krakatoa. Efectul combinat ar fi constat, la început, într-o intensificare accentuată a condiţiilor glaciare, dat fiind că lumina soarelui era obturată de norii de praf în clocot, iar temperaturile şi aşa joase, au coborât şi mai mult. Totodată, vulcanii injectează în atmosferă volume enorme de bioxid de carbon, iar bioxidul de carbon este un „gaz de seră"; prin urmare, trebuie să presupunem că, în timp ce praful începea să se aşeze, pe parcursul perioadelor de calm relativ, se producea o oarecare încălzire globală. Un număr de specialişti atribuie înaintările şi retragerile repetate ale marilor calote de gheaţă tocmai acestor interacţiuni oscilante dintre activităţile vulcanice si condiţiile climaterice.

Inundaţii globale

Geologii au convenit că, în jurul anului 8000 î.Ch., marile calote de gheaţă Wisconsin şi Wurm se retrăseseră. Era Glaciară se sfârşise. Totuşi, în cei şapte mii de ani *anteriori* acestei date avuseseră loc turbulenţe climaterice şi geologice de dimensiuni aproape inimaginabile. Sărind din cataclism în dezastru şi de la nenorocire la calamitate, puţinele triburi împrăştiate de supra-vieţuitori umani trebuie să fi dus o viaţă de continuă teroare şi confuzie: treceau prin perioade de linişte, când sperau că tot ce era mai rău trecuse. Dar, în timp ce topirea gheţarilor gigantici continua, episoadele de calm erau probabil punctate, iar şi iar, de inundaţii violente. Mai mult, părţi întregi din scoarţa Pământu lui, presate până atunci în jos, spre astenosferă, de miliardele de tone de gheaţă, erau eliberate prin dezgheţ şi începeau să se ri dice din nou,

uneori rapid, provocând cutremure devastatoare umplând aerul cu un zgomot asurzitor.

Unele perioade erau mult mai grele decât altele. Grosul dis pariţiilor de animale a avut loc între anii 11000 şi 9000 î.Ch., când s-au produs fluctuaţii violente şi inexplicabile ale climei. (După cum spunea geologul John Imbrie, „acum circa 11.000 de ani, a avut loc o revoluţie climatică".) De asemenea, s-au înregistrat rate mărite ale sedimentării şi o creştere bruscă a temperaturii, cu 6-10°, în apele de la suprafaţa Oceanului Atlantic.

Un alt episod turbulent, din nou însoţit de dispariţii în masă, a avut loc între anii 15000 şi 13000 î.Ch. Am văzut în capitolul anterior că înaintarea Tazewell a împins suprafeţele de gheaţă la întinderea maximă aproximativ cu 17.000 de ani în urmă, după care a urmat un dezgheţ dramatic şi prelungit, care a scos la lumină de sub gheţuri milioane de kilometri pătraţi din America de Nord şi Europa în mai puţin de două mii de ani.

Au existat şi unele anomalii: toată Alaska de vest, teritoriul Yukon din Canada şi cea mai mare parte a Siberiei, inclusiv insulele Noua Siberie (care astăzi se numără printre cele mai friguroase zone ale lumii), au rămas neînghеţate până spre sfârşitul erei glaciare. Ele şi-au dobândit actualul climat doar cu vreo 12.000 de ani în urmă - foarte brusc, se pare -, când mamuţii şi alte mamifere mari au înghеţat pe picioare.

In alte părţi, tabloul arăta diferit. Cea mai mare parte din Europa era îngropată sub o gheaţă groasă de 3 kilometri. La fel era şi aproape toată America de Nord, unde calota glaciară se întinsese de la centrul aflat în apropierea Golfului Hudson, învăluind tot estul Canadei, Noua Anglie şi o mare parte a Vestului Mijlociu, până la paralela de 37° - mult spre sud faţă de Cincin-nati, în valea fluviului Mississippi, şi mai mult de jumătatea distanţei până la Ecuator.

La apogeul erei glaciare, acum 17.000 de ani, s-a calculat că volumul total al gheţii care acoperea emisfera nordică se situa în jurul valorii de 24.000.000 de kilometri cubi - şi, desigur, au existat glaciaţiuni extinse şi în emisfera sudică, după cum am observat. Surplusul de apă din care erau formate aceste nume-roase calote de gheaţă provenea din mările şi oceanele lumii, al căror nivel era, pe atunci, cam cu 130 de metri sub cel actual.

Freneticul dans ceresc

Pământul execută o rotaţie completă în jurul axei sale o dată la 24 de ore şi are o circumferinţă ecuatorială de 40.068 de kilo-etri Reiese, aşadar, că un om care stă nemişcat pe ecuator se află de fapt, în mişcare, rotindu-se o dată cu planeta, cu o viteză de peste 1.600 de kilometri pe oră. Privind din spaţiul cosmic de deasupra Polului Nord, direcţia de rotaţie este opusă acelor de ceasornic.

În timp ce se roteşte zilnic în jurul propriei axe, Pământul orbitează, de asemenea, în jurul Soarelui (tot în direcţie contrară acelor de ceasornic), pe o traiectorie nu perfect circulară, ci uşor eliptică. El parcurge această orbită cu o viteză realmente vertiginoasă, deplasându-se de-a lungul ei, într-o oră, cu

107.159 de kilometri - cam cât parcurge un şofer, în medie, în şase ani. Pentru a reduce la scară calculele, aceasta înseamnă că ne repezim prin spaţiu mult mai repede decât orice glonţ, cu viteza de 29,76 kilometri pe *secundă.* În timpul care v-a fost necesar pentru a citi acest paragraf, am parcurs deja vreo 885 de kilometri pe traiectoria Pământului în jurul Soarelui.

Având nevoie de un an pentru a încheia un circuit complet, singura probă vizibilă pe care o avem despre ameţitoarea cursă orbitală la care luăm parte este lenta succesiune a anotimpurilor. Iar fenomenele sezoniere însele denotă efectele unui mecanism miraculos şi imparţial, care distribuie echitabil primăvara, vara, toamna şi iarna pe tot globul, în emisferele nordică şi sudică, pe parcursul întregului an, cu maximă regularitate.

Axa de rotaţie a Pământului este înclinată în raport cu pla nul orbitei într-un unghi de aproximativ 23,5° faţă de verticală. Această înclinaţie, care determină anotimpurile, „îndreaptă" Po lul Nord şi întreaga emisferă boreală în direcţia opusă Soarelui, timp de şase luni pe an (când în emisfera sudică este vară), apoi îndreaptă Polul Sud şi emisfera australă în direcţia opusă Soare lui în celelalte şase luni (când în emisfera nordică este vară). Anotimpurile rezultă de pe urma variaţiei anuale a unghiului sub

care ajung razele soarelui în oricare punct dat de pe suprafaţa Pământului, pre cum şi din variaţia anuală a numărului de ore de lu. mină solară ajunsă în locul respectiv în diferitele momente ale anului.

Unghiul pe care-1 face axa Pământului cu verticala se numeşte, în limbaj tehnic, *înclinaţie,* iar planul orbitei terestre, extins în afară pentru a forma un mare cerc în sfera cereas- că, se numeşte *ecliptică.*

Astronomii mai vorbesc şi despre *ecuatorul ceresc,* care reprezintă o prelungire plană a ecuatorului terestru în sfera cerească. Ecuatorul ceresc este înclinat în prezent cu circa 23,5° faţă de ecliptică - pentru că şi axa Pământului este înclinată tot cu 23,5° faţă de verticală. Acest unghi, denumit *înclinaţia eclipticii,* nu este fix şi invariabil pentru eternitate. Dimpotrivă (după cum am văzut în Capitolul 11, privind datarea oraşului andin Tiahuana co), înclinaţia eclipticii este supusă unor oscilaţii foarte lente, dar constante. Acestea au loc într-o marjă puţin mai mică de 3º, apropiindu-se de verticală la maximum 22,l° şi îndepărtându-se până la cel mult 24,5°. Un ciclu complet, de la 24,5° până 22,1° şi înapoi la 24,5°, durează aproximativ 41.000 de ani.

Astfel, fragila noastră planetă se năpusteşte pe calea ei orbi tală rotindu-se, totodată, în jurul axei şi oscilând faţă de ecliptică.

Revoluţia durează un an, rotaţia - o zi, iar oscilaţia - 41.000 de ani. Pare să aibă loc un frenetic dans ceresc, în timp ce ne avân tăm, alunecăm şi ne învârtim prin eternitate, simţind efectul unor tendinţe contradictorii: de a cădea către Soare, pe de o parte şi de a ţâşni spre vidul exterior, pe de altă parte.

Influenţe obscure

Domeniul gravitaţional al Soarelui, în ale cărui cercuri inte-rioare este ţinut captiv Pământul, se ştie acum că se întinde până 1a peste *douăzeci şi cinci de mii de*

miliarde de kilometri în spaţiu - aproape jumătate din distanţa până la cea mai apropiată stea. Prin urmare, atracţia sa asupra planetei noastre este imensă. De asemenea, ne afectează şi gravitaţia celorlalte planete cu care îm-părtim Sistemul Solar. Fiecare dintre acestea exercită o atracţie care tinde să devieze Pământul de pe orbita sa regulată în jurul Soarelui. Planetele, însă, au mărimi diferite şi evoluează în jurul Soarelui cu viteze diferite. Astfel, influenţele gravitaţionale combinate pe care le pot exercita se modifică pe parcursul timpului, în moduri complexe, dar previzibile, iar orbita, drept răspuns, îşi schimbă în permanenţă forma. Orbita având o formă eliptică, aceste modificări îi afectează gradul de elongaţie, numit în limbaj tehnic *excentricitate.* Aceasta variază de la o valoare redusă, apropiată de zero (când orbita se apropie cel mai mult de forma unui cerc perfect), până la o valoare maximă, de circa 6%, când atinge cea mai mare alungire eliptică.

Există şi alte forme de influenţe planetare. Astfel, deşi încă nu a fost avansată nici o explicaţie, se ştie că frecvenţele radio pe unde scurte sunt perturbate atunci când se aliniază planetele Jupiter, Saturn şi Marte. Iar în legătură cu aceasta a mai reieşit:

...o stranie şi neaşteptată corelaţie între poziţiile lui Jupiter Saturn şi Marte, pe orbitele lor în jurul Soarelui, şi anumite perturbaţii electrice violente în straturile superioare ale atmosferei terestre. Acestea par să indice că planetele şi Soarele au în comun mecanismul unui echilibru cosmo-electric care se întinde până la o distanţă de peste un miliard şi jumătate de kilometri de centrul sistemului nostru solar. Un asemenea echilibru nu este explicat de teoriile astrofizice existente.

Ziarul *New York Times,* din care este extras pasajul de mai sus, nu încearcă să clarifice mai mult problema. Autorii articolului nu ştiu, probabil, cât de mult seamănă cuvintele lor cu cele ale lui Berosus, istoricul, astronomul şi vizionarul caldeean din secolul III î.Ch., care a efectuat un studiu în profunzime asupra augurilor despre care credea că anunţau distrugerea finală a lumii. El conchidea: „Eu, Berosus, interpret al lui Bellus, afirm că tot ce moşteneşte pământul va fi osândit la flacără când cele cinci planete se vor aduna în Rac, în aşa fel aranjate în şir, încât prin sferele lor să poată trece o linie dreaptă".

O conjuncţie a cinci planete, de la care se aşteaptă să aibă efecte gravitaţionale profunde, va avea loc în ziua de 5 mai 2000, când Neptun, Uranus, Venus, Mercur şi Marte se vor alinia cu Pământul de cealaltă parte a Soarelui, declanşând un fel de tras de-frânghie cosmic. Să mai remarcăm şi că astrologii moderni care au calculat data mayaşă a sfârşitului celui de-al Cincilea Soare calculează că, în acea perioadă, va avea loc un aranjament al planetelor cum nu se poate mai aparte, *atât* de aparte, încât „...nu se poate produce decât o dată la 45.200 de ani..- De la această configuraţie extraordinară, putem să ne aşteptăm foarte bine la un efect extraordinar".

Nici un om în toate minţile nu s-ar repezi să accepte o ase menea afirmaţie. Totuşi, nu se poate nega faptul că, în interiorul sistemului nostru solar, par să acţioneze influenţe multiple, dintre

care pe multe nu le înţelegem complet. Dintre aceste influenţe, deosebit de puternică este cea a satelitului nostru natural, Luna. Cutremurele, de exemplu,

se produc mult mai des când este lună plină, sau când Pământul se află între Lună şi Soare; când e lună nouă sau când Luna e situată între Soare şi Pământ; când Luna traversează meridianul localităţii afectate; şi, în fine, când Luna se găseşte în punctul cel mai apropiat de Pământ al orbitei sale. Într-adevăr, când Luna ajunge în acest punct (numit în limbaj tehnic *perigeu),* atracţia ei gravitaţională creşte cu aproape 6%. Acest lucru se întâmplă o dată la douăzeci şi şapte de zile şi o treime. Atracţia mareică pe care o exercită Luna cu aceste ocazii afectează nu numai amplele mişcări ale oceanelor noastre, ci şi pe acelea ale rezervoarelor de magmă fierbinte comprimate sub scoarţa subţire a Pământului (care a fost descrisă ca semănând cu „o pungă de hârtie umplută cu miere sau melasă, care se învârte cu o viteză de 1.600 de kilometri pe oră sau chiar mai mult, în jurul propriei axe la ecuator şi cu peste 100.000 de kilometri pe oră, pe orbită".

Oscilaţia unei planete deformate

Toată această mişcare circulară generează forţe centrifuge imense, iar acestea, după cum a demonstrat Sir Isaac Newton în secolul XVII, fac ca „punga de hârtie" care este Pământul să se umfle în afară la ecuator. Corolarul constă într-o turtire la poli. În consecinţă, planeta noastră deviază uşor de la forma unei sfere perfecte, fiind descrisă mai exact drept un „sferoid turtit". Raza sa la ecuator (6.377,06 km) este cu aproximativ 22 de kilometri mai lungă decât raza la poli (6.355,42 km).

Timp de miliarde de ani, polii turtiţi şi ecuatorul bombat au fost angajaţi într-o interacţiune matematică ascunsă cu influenţa obscură a gravitaţiei. „Întrucât Pământul este turtit - explică un specialist -, gravitaţia Lunii tinde să încline axa Pământului, în aşa fel încât să devină perpendiculară pe orbita Lunii, iar acelaşi lucru este valabil, în mai mică măsură, şi pentru Soare".

În acelaşi timp, convexitatea ecuatorială - masa suplimen tară distribuită în jurul ecuatorului - acţionează precum inelul unui giroscop, pentru a menţine Pământul stabil pe axă.

Pe tot parcursul anului, la scară planetară, acest efect giro scopic împiedică atracţia Soarelui şi a Lunii să modifice radical axa de rotaţie a Pământului. Forţa conjugată pe care o exercită aceste două corpuri cereşti este, totuşi, suficient de puternică pentru a sili axa să „preceseze", ceea ce înseamnă că oscilează încet în direcţia acelor de ceasornic, opusă rotaţiei Pământului Această mişcare importantă este semnătura caracteristică a planetei noastre în sistemul solar. Oricine a pus vreodată un titirez să se învârtească trebuie să poată înţelege fără dificultate acest lucru; în fond, un titirez nu este altceva decât un gen mai simplu de giroscop. În rotaţie completă şi neîntreruptă, el rămâne drept. Dar, în momentul în care axa i se abate de la verticală, începe să prezinte un al doilea comportament: o oscilaţie inversă lentă şi obstinată, în jurul unui cerc mai mare. Această oscilaţie, care este *tocmai* precesiunea, schimbă direcţia în care este îndreptată axa, ţinându-i constant noul unghi înclinat.

O a doua analogie, oarecum diferită ca abordare, ne poate ajuta să clarificăm puţin mai mult lucrurile:

1. Imaginaţi-vă Pământul, plutind în spaţiu, înclinat la aproximativ 23,5° faţă de verticală şi rotindu-se în jurul propriei axe o dată la 24 de ore.

2. Imaginaţi-vă că această axă este un pivot masiv şi puternic, sau un *ax,* care trece prin centrul Pământului, ieşind pe la poli şi prelungindu-se, de acolo, în ambele direcţii.

3. Imaginaţi-vă că sunteţi un uriaş care vine spre Sistemul Solar, cu ordine de a îndeplini o sarcină concretă.

4. Imaginaţi-vă că vă apropiaţi de Pământul înclinat (care, datorită dimensiunilor dumneavoastră gigantice, vi se pare acum nu mai mare decât o roată de moară).

5. Imaginaţi-vă că întindeţi mâinile şi apucaţi cele două capete ale axei prelungite.

6. Şi imaginaţi-vă că începeţi să le schimbaţi încet poziţia împingându-l pe unul şi trăgându-1 pe celălalt, în sens circular

7. Când aţi sosit, Pământul se învârtea deja.

8. Prin urmare, aţi primit ordin să nu vă implicaţi în rotaţia sa axială, ci mai degrabă să-i imprimaţi *cealaltă* mişcare: acea lentă oscilaţie în sensul acelor de ceasornic, numită precesiune.

9. Pentru a îndeplini această misiune, va trebui să împingeţi Patul nordic al axei prelungite în sus şi în jurul unui cerc mare din emisfera cerească nordică, în acelaşi timp trăgând de capătul sudic pe un cerc la fel de mare din emisfera cerească sudică.

Acest lucru va implica o mişcare înecată de pedalare cu mâinile şi umerii.

10. Totuşi, atenţie: „roata de moară" a Pământului este mai grea decât pare, cu atât mai grea, de fapt, încât veţi avea nevoie de 25.776 de ani pentru a descrie cu cele două capete ale axei un cerc precesional complet (la sfârşitul căruia ele vor fi orien tate spre aceleaşi puncte ale sferei cereşti ca în momentul când aţi sosit).

11. A, da, acum, dacă v-aţi apucat de treabă, vă putem spune că nu vi se va permite să plecaţi niciodată. Imediat ce se încheie un ciclu precesional, trebuie să înceapă altul. Şi altul... şi altul, şi altul... şi aşa mai departe, la nesfârşit, în vecii vecilor.

12. Îl puteţi considera, dacă vreţi, unul dintre mecanismele elementare ale sistemului solar - sau, dacă preferaţi, una dintre poruncile fundamentale ale voinţei divine.

Pe parcursul procesului, puţin câte puţin, pe măsură ce îm-pingeşi încet, de jur-împrejurul cerului, axa prelungită, cele două capete ale sale vor indica una după alta stelele, la latitudinile polare ale emisferei cereşti sudice (iar uneori, desigur, vor arăta în gol), şi o stea după alta la latitudinile polare ale emisferei cereşti nordice. Iar ceea ce ţine totul în mişcare este precesiunea axială a Pământului - o mişcare generată de forţe gravitaţionale şi giroscopice uriaşe, care este regulată, previzibilă şi relativ uşor de calculat cu ajutorul echipamentelor moderne. De pildă, steaua care indică Polul Nord este, în prezent, *alpha Ursae Minoris* (numită şi Polaris sau Steaua Polară). Dar calculele computerizate ne dau posibilitatea să declarăm cu deplină certitudine că, prin anul 3000 î.Ch., poziţia polară era ocupată de *alpha*

Draco-nis; pe vremea vechilor greci, steaua Polului Nord era *beta Ursae Minoris,* iar în anul 14000 d.Ch., va fi *Vega.*

Un mare secret din trecut

Nu strică să ne amintim unele dintre datele fundamentale privitoare la mişcările Pământului şi orientarea sa în spaţiu:

- Este înclinat cu circa 23,5° faţă de verticală, unghi care poate varia cu maximum 1,5° în fiecare parte, de-a lungul unor perioade de 41.000 ani.
- Parcurge un ciclu precesional complet în 25.776 de ani.
- Se roteşte în jurul axei proprii în răstimp de 24 de ore.
- Orbitează în jurul Soarelui o dată la 365 de zile (de fapt, la 365,2422 zile).
- Cea mai importantă influenţă asupra anotimpurilor sale constă în unghiul sub care cad razele Soarelui în diverse puncte de pe traiectorie.

Să mai reţinem că fiecare an are patru momente astronomice cruciale, marcând începutul oficial al fiecăruia dintre cele patru anotimpuri. Aceste momente (sau puncte cardinale), care au avut o importanţă imensă pentru antici, sunt solstiţiile de iarnă şi vară şi echinocţule de primăvară şi toamnă. În emisfera nordică, sol-

stiţiul de iarnă, ziua cea mai scurtă, cade în ziua de 21 decembrie, iar solstiţiul de vară, ziua cea mai lungă, pe 21 iunie. În emisfera sudică, însă, toate sunt literalmente cu capul în jos: acolo iarna începe pe 21 iunie, iar vara, pe 21 decembrie.

Echinocţiile, dimpotrivă, sunt cele două momente din an în care ziua şi noaptea au lungime egală pe toată planeta. Din nou însă, la fel ca în cazul solstiţiilor, data care marchează începutul primăverii în emisfera nordică (20 martie) marchează începutul toamnei în emisfera sudică, iar data de început a toamnei în emisfera nordică (22 septembrie) marchează începutul primăverii în emisfera sudică.

La fel ca variaţiile subtile ale anotimpurilor, toate acestea sunt determinate de înclinaţia binevoitoare a planetei. Solstiţiul de vară din emisfera de nord cade în punctul de pe orbită când Polul Nord este îndreptat aproape direct *spre* Soare; cu şase luni mai târziu, solstiţiul de iarnă marchează momentul când Polul Nord este îndreptat aproape direct în direcţia *opusă* Soarelui. Şi, destul de logic, motivul pentru care ziua şi noaptea sunt exact la fel de lungi pe toată planeta, la echinocţiile de primăvară şi de toamnă, este că acestea marchează cele două puncte în care axa de rotaţie a Pământului este dispusă perpendicular pe Soare.

Să aruncăm acum o privire la un straniu şi miraculos fenomen al mecanicii cereşti, aşa-numita *precesiune a echinocţiilor* Aceasta are calităţi matematice rigide şi repetitive, care pot fi analizate şi prezise cu exactitate. Precesiunea echinocţiilor, însă este extrem de dificil de observat şi chiar mai greu de măsurat corect, fără instrumente sofisticate.

S-ar putea ca în acest fenomen să se afle cheia unuia dintre marile mistere ale trecutului.

Capitolul 29

Un cod străvechi, pentru prima oară spart

Planul orbitei terestre, proiectat în afară pentru a forma un cerc imens în sfera cerească, se numeşte *ecliptică.* In jurul eclipticii se înşiră, ca un cordon stelar care se întinde până la circa 7° nord şi sud, cele douăsprezece constelaţii

ale zodiacului: Berbec, Taur, Gemeni, Rac, Leu, Fecioară, Balanţă, Scorpion, Săgetător, Capricorn, Vărsător şi Peşti. Aceste constelaţii sunt neregulate ca mărime, formă şi distribuire. Cu toate acestea (şi întâmplător, se presupune!), distanţele dintre ele de-a lungul perimetrului eclipticii sunt suficient de egale pentru a impune un sentiment de ordine cosmică răsăriturilor şi apusurilor zilnice ale Soarelui.

Pentru a vă imagina despre ce este vorba, procedaţi astfel: (1) marcaţi un punct în centrul unei coli albe de hârtie; (2) desenaţi un cerc în jurul punctului, cam la un centimetru distanţă de el; (3) înconjuraţi acel cerc cu un al doilea cerc, mai mare.

Punctul reprezintă Soarele. Cel mai mic dintre cele două cercuri concentrice reprezintă orbita Pământului. Cel mai mare reprezintă marginea eclipticii. În continuare, pe perimetrul aces tui cerc mai mare, trebuie să desenaţi douăsprezece căsuţe, egal de mari, reprezentând constelaţiile zodiacului. Cercul având 360°, se poate considera că fiecare constelaţie ocupă un spaţiu de 30° de-a lungul eclipticii, Punctul este Soarele. Cercul interior dintre cele două este orbita Pământului. Ştim că Pământul se deplasează pe orbită în direcţie contrară acelor de ceasornic, de la vest spre est, şi că de asemenea, la fiecare 24 de ore încheie şi o rotaţie completă în jurul propriei axe (tot de la vest către est).

De pe urma acestor două mişcări, rezultă două iluzii:

1. În fiecare zi, în timp ce planeta se învârteşte de la vest 1a est, Soarele (care este, desigur, un punct fix) pare să se „mişte" pe cer de la est către vest.

2. La fiecare 30 de zile, aproximativ, concomitent cu depla sarea Pământului pe traiectoria sa circumsolară, Soarele însuşi pare să „treacă", unul după altul, prin cele douăsprezece constelaţii zodiacale (care sunt tot puncte fixe), tot printr-o „mişcare" aparentă pe direcţia est-vest.

Altfel spus, în fiecare zi anume a anului (corespunzând, în diagrama noastră, cu orice punct am alege pe cercul interior care marchează orbita Pământului), este evident că Soarele se va afla *între* observatorul de pe Pământ şi una dintre cele douăsprezece constelaţii zodiacale. În ziua aceea, cu condiţia să se trezească cu mult înainte de ivirea zorilor, observatorul va vedea Soarele răsărind de la est, în porţiunea de cer ocupată de acea constelaţie anume

Sub cerul senin şi nepoluat al lumii antice, e uşor de înţeles cât de încurajaţi se puteau simţi oamenii de nişte mişcări cereşti atât de regulate ca acestea. La fel de uşor este să înţelegem de ce pretutindeni li se acorda celor patru puncte cardinale ale anului (echinocţiile de primăvară şi toamnă, solstiţiile de iarnă şi vară) o semnificaţie imensă. O şi mai mare semnificaţie era acordată conjuncţiei acestor puncte cardinale cu constelaţiile zodiacale. Dar cea mai semnificativă din toate era constelaţia în care Soarele era observat răsărind în dimineaţa echinoxului de primăvara (sau vernal). Datorită precesiunii axiale a Pământului, anticii au descoperit că această constelaţie *nu* era fixă sau permanentă, onoarea de a „găzdui" sau „ţine" Soarele în ziua echinoxului vernal trecând - *foarte, foarte încet* - pe la toate constelaţiile

zodiacului.

După cum spunea Giorgio de Santillana: „Poziţia Soarelui printre constelaţii la echinoxul vernal era indicatorul care arăta «orele» ciclului

precesional - nişte ore foarte lungi, într-adevăr Soarele echinocţial ocupând fiecare constelaţie zodiacală timp de aproape 2.200 de ani".

Pe parcursul fiecărui an, mişcarea Pământului pe orbită face ca fundalul stelar pe care este văzut răsărind Soarele să se modifice de la o lună la alta: Vărsător -» Peşti -» Berbec -» Taur -» Gemeni -» Rac -» Leu etc. În prezent, la echinoxul vernal, Soarele răsare la est' între Peşti şi Vărsător. Sub efectul pre cesiunii, ,,punctul vernal" este atins cu o fracţiune mai devreme pe orbită în fiecare an, de unde rezultă că acesta se mişcă foarte încet prin toate cele 12 "case" ale zodiacului, petrecând câte 2.160 de ani „în " fiecare semn şi efectuind un circuit complet în 25.920 de ani. Direcţia acestei aşa-numite „derive precesionale", în opoziţie cu „calea" anuală a Soarelui, este: Leu -» Rac -» Gemenii -» Taur -» *Berbec -» Peşti -» Vărsător. De exemplu, „Era Leului", adică cei 2.160 de ani în timpul căruia soarele a răsărit, la echinoxul vernal, pe fundalul constelaţiei Leului, a durat din anul 10.970 până în 8.810 î.Ch.*

Actualmente, ne aflăm pe astrologicul tărâm-al-nimănui de la sfârşitul „Erei Peştilor"i în pragul „Noii Ere" a Vărsătorului. După tradiţie, aceste perioade de tranziţie între o eră şi următoarea sunt considerate ca fiind nefaste.

Capitolul 31 **Numerele lui Osiris**

Arheo-astronomul Jane B. Sellers, care a studiat egiptologia la Universitatea Institutului Orientalistic din Chicago, îşi petrece iernile în Portland, Maine, iar verile la Ripley Neck, o enclavă din secolul XIX, înspre estul coastei stâncoase a statului Maine. Acolo - afirmă ea - cerul de noapte poate fi senin ca deşertul şi nimeni nu se supără dacă le citeşti cu voce tare pescăruşilor Textele Piramidelor..."

Aflată printre puţinii oameni de ştiinţă serioşi care au pus la încercare teoria avansată de Santillana şi Von Dechend în *Moara lui Hamlet,* Sellers a fost salutată pentru a fi atras atenţia asupra necesităţii de a folosi astronomia, şi mai cu seamă precesiunea, pentru a studia cum se cuvine Egiptul Antic şi religia acestuia. Citând-i din nou: „Arheologilor le lipseşte, în linii mari, o înţelegere a precesiunii, ceea ce le afectează concluziile privitoare la miturile străvechi, zeii arhaici şi aliniamentele templelor ancestrale... Pentru astronomi, precesiunea este un fapt ferm stabilit; ceicare lucrează în domeniul omului arhaic au responsabilitatea de a accede la înţelegerea ei".

Opinia lui Sellers, exprimată elocvent într-o carte recentă, *Moartea zeilor în Egiptul Antic,* este aceea că se poate ca mitul lui Osiris să fi fost codificat în mod deliberat, prin intermediul unui grup de numere-cheie care reprezintă un „bagaj redundant" Punctul de vedere al naraţiunii, dar care oferă un calcul etern cu ajutorul căruia pot fi deduse valori surprinzător de exacte pentru următoarele:

1. Timpul necesar pentru ca lenta oscilaţie precesională a Pământului să facă în aşa fel, încât poziţia răsăritului de soare la

echinoxul vernal să se mute cu *un grad* de-a lungul eclipticii (în relaţie cu fundalul stelar);

2. Timpul necesar pentru ca Soarele să treacă printr-un seg ment zodiacal complet, de *treizeci de grade;*

3. Timpul necesar pentru ca Soarele să treacă prin două seg mente zodiacale complete (totalizând *şaizeci de grade);*

4. Timpul necesar pentru a se ajunge la „Marea Întoarcere" adică Soarele să se deplaseze cu toate cele *trei sute şaizeci de grade* de-a lungul eclipticii, încheind astfel un ciclu precesional complet, aşa-numitul „An Mare".

Calculul Marii Întoarceri

Numerele precesionale evidenţiate de Sellers în mitul lui Osiris sunt 360, 72, 30 şi 12. Majoritatea se găsesc într-o parte a mitului care oferă detalii biografice ale diverselor personaje. Acestea au fost rezumate de către E.A. Wallis Budge, fost custode al Antichităţilor Egiptene la *British Museum:*

Zeiţa Nut, soţia zeului-soare Ra, era iubită de zeul Geb. Când a descoperit intriga, Ra şi-a blestemat soţia şi a declarat că nu mai are voie să aducă pe lume copii în nici o lună a anului. Atunci, zeul Toth, care o iubea şi el pe Nut, a jucat table cu Luna şi a câştigat de la ea cinci zile întregi. Pe acestea, le-a adăugat la cele 360 de zile *din care era compus anul pe atunci [subl. n*.]. În prima dintre cele cinci zile, a venit pe lume Osiris; iar în momentul naşterii lui, s-a auzit un glas care a proclamat că s-a născut domnul creaţiunii.

În altă parte, mitul ne informează că anul de 360 de zile constă din „12 luni a câte 30 de zile fiecare". În general, după cum observă Sellers, „.. .se folosesc fraze care determină calcule mentale simple şi o atenţie sporită acordată numerelor".

Până acum, ni s-au oferit trei dintre numerele precesionale ale lui Sellers: 360, 12 şi 30. Al patrulea număr, care apare mai târziu în text, este de departe şi cel mai important.

Numărul predominant al codului este 72. La acesta se adună frecvent 36, rezultând 108, şi este permis să se înmulţească 108 cu 100, pentru a obţine 10.800, sau a-1 împărţi la 2 pentru a se ajunge la 54, care apoi poate fi înmulţit cu 10 şi exprimat ca 540 (sau ca 54.000, sau ca 540.000, ca 5.400.000 şi aşa mai departe) La fel de semnificativ este 2.160 (numărul de ani necesari pen tru ca punctul echinocţial să tranziteze o constelaţie zodiacală care uneori este înmulţit cu 10 şi cu multipli ai lui 10 (pentru a da 216.000, 2.160.000 şi aşa mai departe) şi uneori cu 2, pentru a avea 4.320, 43.200, 432.000, *ad infinitum.*

Întrecându-l pe Hipparchus

Dacă ipoteza lui Sellers - potrivit căreia calculele necesare pentru a obţine aceste numere au fost codificate intenţionat în mitul lui Osiris, spre a le transmite informaţii precesionale celor iniţiaţi - este corectă, atunci avem de-a face cu o anomalie care nedumereşte. Dacă este vorba, într-adevăr, despre precesiune, numerele sunt nelalocul lor în timp. Ştiinţa pe care o conţin este - prea avansată pentru ca ele să fi fost calculate de oricare dintre civilizaţiile cunoscute ale antichităţii.

Să nu uităm că numerele figurează într-un mit de la primele începuturi ale scrisului în Egipt (într-adevăr, unele elemente ale poveştii lui Osiris pot fi găsite în Textele Piramidelor, datând de prin anul 2450 î.Ch., într-un context care sugerează că, încă şi pe atunci, erau extraordinar de vechi). Aşa-zisul descoperitor al precesiunii, Hipparchus, a trăit în secolul II î.Ch. El a propus o valoare de 45-46 de secunde unghiulare pentru un an de mişcare precesională. Aceste cifre presupun o deplasare de un grad pe ecliptică în 80 de ani (la 45 de secunde unghiulare pe an), res pectiv 78 de ani, 3 luni, 3 zile şi 12 ore (la 46 de secunde unghiu lare pe an). Cifra corectă, calculată de ştiinţa secolului XX, de 71 de ani, 7 luni şi 3 zile. Prin urmare, dacă teoria lui Sellers este corectă, „numerele lui Osiris", care dau o valoare de 72 de ani, sunt *semnificativ mai exacte* decât cele ale lui Hipparchus

De asemenea, după cum am văzut în Capitolul 24, se spun că tradiţiile chineze ancestrale referitoare la un cataclism uni versal au fost consemnate într-un text amplu, constând din exact 4.320 de volume.

Să fie doar o coincidenţă că, la mii de kilometri depărtare istoricul babilonian Berossus (secolul III î.Ch.) atribuia o domnie totală de 432.000 de ani regilor mitologici care au guvernat ţara Sumerului înainte de potop? Şi oare tot printr-o coincidenţă acelaşi Berossus a măsurat la 2.160.000 de ani perioada „dintre facerea lumii şi catastrofa universală"?

Oare miturile unor popoare amerindiene arhaice, de pildă ale mayaşilor, conţin şi ele - sau ne dau posibilitatea de a calcula -numere ca 72, 2.160, 4.320 etc? Probabil nu vom şti niciodată, graţie conchistadorilor şi călugărilor zeloşi care au distrus moş-tenirea tradiţională a Americii Centrale şi ne-au lăsat prea puţine materiale cu care să lucrăm. Ceea ce putem spune, însă, este că numerele relevante apar totuşi, destul de abundent, în calendarul mayaş al aşa-numitei Numărători Lungi. Unele detalii privitoare la acest calendar au fost prezentate în Capitolul 21. Indicii numerici necesari pentru calculul precesiunii se află în formulele: 1 *katun* = 7.200 de zile; 1 *tun* = 360 de zile; 2 *tun-i* = 720 de zile; 5 *baktun-i* = 720.000 de zile; 5 *katun-i* = 36.000 de zile; 6 *katun-i* = 43.200 de zile; 6 *tun-i* = 2.160 de zile; 15 *katun-i* == 2.160.000 de zile.

Se pare, de asemenea, că acest „cod" al lui Sellers nu se limitează la mitologie. În junglele din Kampuchia, complexul de temple din Angkor dă impresia că ar fi fost construit anume ca metaforă precesională. De exemplu, complexul are cinci porţi, spre fiecare ducând câte un drum care traversează şanţul de apă rare infestat cu crocodili din jural întregului sit. Fiecare dintre aceste drumuri este mărginit de câte 108 statui gigantice din pia tră, împărţite pe două şiruri de câte 54 pe fiecare parte (însu mând 540 de statui în total), şi fiecare şir ţine câte un şarpe Naga enorm. Mai mult, după cum arată Santillana şi Von Dechend în *Moara lui Hamlet,* persoanele nu „duc" şarpele, ci sunt repre zentate „trăgându-l", ceea ce sugerează că aceste 540 de statui

tăiată din lume. Precedând cu mult construcţiile romane şi gre ceşti din acelaşi sit, cele trei blocuri care formează aşa-numitul „Trilithion" sunt înalte cât nişte clădiri cu cinci etaje şi cântăresc câte 600 de tone fiecare. Un al patrulea megalit are aproape 30 de metri lungime şi cântăreşte 1.100 de tone. Este uluitor, dar aceste blocuri gigantice au fost tăiate, modelate perfect şi trans portate, nu se ştie cum, până la Baalbeck, de la o carieră aflată la kilometri întregi distanţă. În plus, ele au fost încorporate, 1a o înălţime considerabilă deasupra nivelului solului, în pereţii de susţinere ai unui templu magnific. Acest templu era înconjurat cu 54 de coloane de o înălţime şi o grosime imense.

În subcontinentul indian (unde constelaţia Orion este numită *Lal-Purush,* ceea ce înseamnă „Omul-Timp"), constatăm că numerele lui Osiris definite de Sellers se transmit printr-o gamă largă de mijloace, în moduri tot mai dificil de atribuit hazardului. De exemplu, Agnicayana, altarul indian al focului, arc exact 10.800 de cărămizi. *Rigveda,* cel mai vechi dintre textele vedice. are 10.800 de strofe şi este un tezaur bogat de mitologie indiană. Fiecare strofa este formată din câte 40 de silabe, cu rezultatul că întreaga compoziţie constă din 432.000 de silabe - nici mai mult. nici mai puţin.[17] Iar *Rigveda,* I, 64 (o strofa tipică) vorbeşte d o „roată cu 12 spiţe, pe care s-au aşezat 720 de fii ai lui Agni". În Kabbala ebraică, 72 este numărul îngerilor prin interme diul cărora cei care le cunosc numele şi numerele pot să invoc sau să se apropie de Sefirot (puterile divine).

Tradiţia rozicruciană menţionează cicluri de 108 ani (72+ 36), potrivit cărora societatea secretă îşi face simţită influenţa. Tot aşa, numărul 72., alături de permutările şi subdiviziunile sale, are o mare semnificaţie pentru societăţile secrete chineze numite *Triade.* Un ritual străvechi cere ca fiecare candidat la ini ţiere să plătească o taxă care include „360 de caşi pentru «croitorul hainelor», 108 caşi «pentru pungă», 72 de caşi pentru instrucţie şi 36 de caşi pentru decapitarea «subiectului trădător». Sigur că vechea monedă chinezească universală, din alamă, cu o gaură pătrată în centru, „caş"-ul, nu mai este în circulaţie, dar *numerele* transmise pe cale rituală din vremuri imemoriale au supravieţuit.

Moara durerii

Deşi par să fie implicate mai multe mecanisme diferite, de natură astronomică ş geologică, şi chiar dacă nu toate acestea sunt înţelese pe deplin, rămâne sigur faptul că ciclu precesiunii este într-adevăr foarte strâns corelat cu *începutul şi sfârşitul erelor glaciare.*

Trebuie să coincidă mai mulţi factori declanşatori - motiv pentru care nu orice trecere d la o epocă astronomică la alta este implicată în acest proces. Totuşi, se acceptă c precesiunea are impact atât asupra glaciaţiunii, cât şi asupra deglaciaţiunii, la intervale foart mari. Ştiinţa noastră nu a recunoscut acest lucru decât la sfârşitul anilor '70. Totuşi, indiciil din mituri sugerează că o civilizaţie încă neidentificată, din străfundurile ultimei er glaciare, ar fi putut ajunge la acelaşi nivel de cunoaştere. Sugestia clară pe care suntem poate, îndemnaţi s-o percepem este aceea că teribilele cataclisme cu inundaţii, foc şi gheaţ pe care le descriu miturile au avut anumite *legături cauzale* cu greoaiele mişcări al coordonatelor cereşti prin marele ciclu al zodiacului. Citându-i o dată în plus pe Santillan şi Von Dechend, „anticilor nu le era străină ideea că morile zeilor macină încet, rezultatu fiind îndeobşte dureros".

În prezent, se ştie că trei factori principali, cu care ne-am mai întâlnit, sunt profun implicaţi în declanşarea şi retragerea erelor glaciare (desigur, împreună cu diversel cataclisme care rezultă de pe urma îngheţurilor şi a dezgheţurilor bruşte). Toţi aceşti factor au legătură cu variaţiunile din geometria orbitală a Pământului. Ei sunt următorii:

1. *Înclinaţia eclipticii,* adică unghiul axei planetare de rota ţie, care este şi unghiul dintr ecuatorul ceresc şi ecliptică. După cum am văzut, această înclinaţie variază, în cursul uno intervale uriaşe de timp, între 22,1° (punctul maximei apropieri *de* verti cală) şi 24,5 (punctul maximei îndepărtări de verticală).

2. *Excentricitatea orbitei,* adică forma de elipsă mai mult sau mai puţin alungită a orbite terestre circumsolare, în orice epocă dată).

O precizie inexplicabilă

În timp ce gărzile..îşi continuau patrula spre apus, de-a lungul faţadei nordice a Marii Piramide, noi am ocolit colţul de nord-est şi am pornit pe lângă baza faţadei estice.

Vedere de ansamblu a complexului de la Gizeh privit dinspre nord spre nord având Marea Piramidă în prim plan

Piramidă din Egipt, unul dintre cele mai mari edificii clădite vreodată de om şi unul dintre cele mai vechi. Latura sa de nord are o lungime de 230,242 metri, latura de vest are 230,347 metrii latura de est are 230,382 metri, iar latura de sud, 230,445 metrii. Aceasta înseamnă că între latura sa cea mai lungă şi latura cea mai scurtă este o diferenţă de numai 20 de centimetri şi 3 mili metri; o eroare echivalentă cu o infimă fracţiune din unu la sută la o lungime medie a laturilor de peste 230,200 metri.

Încă o dată, ştiam că, din perspectivă inginerească, simplele cifre nu justificau enormele grijă şi dibăcie necesare pentru a le realiza. Mai ştiam şi că oamenii de

ştiinţă încă nu formulaseră o explicaţie convingătoare a motivului pentru care constructorii Piramidei au respectat cu stricteţe nişte standarde de precizie atât de înalte.

Ceea ce mă interesa cu adevărat, însă, era întrebarea şi mai importantă cu privire la altă problemă: de ce şi-au impus lor înşişi nişte standarde atât de exigente? Dacă îşi permiteau o marjă de eroare de unu-doi la sută - în loc de sub unu la mie - şi-ar fi putut uşura munca, fără nici o scădere calitativă perceptibilă. De ce n-au făcut-o? De ce au insistat să realizeze totul la un asemenea nivel de dificultate? Pe scurt, de ce la un monument de piatră aşa-zis „primitiv", construit acum peste 4.500 de ani, vedem această respectare stranie, obsesivă, a unor standarde de precizii din epoca maşinilor?

O gaură neagră a istoriei

Planul nostru era să escaladăm Marea Piramidă - activitate devenită strict ilegală din 1983 încoace, când căderile soldate cu răniri grave ale câtorva turişti necugetaţi au determinat guvernul să o interzică. Mi-am dat seama că şi eu eram nechibzuit (mai ales încercând escaladarea în timpul nopţii) şi nu mă simţeam deloc bine încălcând o lege care, în esenţă, era de bun simţ. De acum, însă, intensul meu interes faţă de Piramidă şi dorinţa de a afla tot ce puteam despre ea îmi învinseseră bunul simţ.

decât cele de care dispunem în zilele noastre -n-ar fi putut evolua decât după mi de ani de dezvoltare şi experimentare. Şi totuşi, nu există nici o dovadă că în Egip ar fi avut loc un proces de acest gen. Marea Piramidă şi vecinele sale de la Gizeh s au ivit dintr-o gaură neagră în istoria arhitecturii, atât de adâncă şi atât de largă, încâ nu i-au putut fi identificate vreodată nici fundul, nici partea cealaltă.

Corăbii în deşert

Călăuziţi de Ali, care transpira din ce în ce mai tare şi încă nu ne explicase de c trebuia să ocolim toată Piramida înainte de a o escalada, am pornit acum spre vest de-a lungul laturii sudice a monumentului. Aici existau încă două gropi în formă d corabie, dintre care una, deşi încă astupată, fusese cercetată cu camere de luat veder pe bază de fibre optice şi, după cum se aflase, conţinea o corabie maritimă cu carena înaltă şi cu o lungime de peste 33 de metri. Cealaltă groapă fusese excavată în ani 1950. Conţinutul ei - o corabie maritimă şi mai lungă, de 47 de metri - a fost plasat în aşa-numitul Muzeu al Bărcilor, o construcţie modernă şi hidoasă, cocoţată p proptele la picioarele faţadei sudice a Piramidei.

Lucrată din lemn de cedru, frumoasa corabie din muzeu erau încă în perfectă stare la 4.500 de ani după ce a fost construit. Cu un deplasament de circa 40 de tone, ave un model deosebit de incitant, încorporând - aşa cum formula un expert - „...toat proprietăţile caracteristice ale navelor maritime, cu prova şi pupa ridicate afară di apă, mai sus decât ale unui drakkar viking, pentru a străpunge brizanţii şi valurile d furtună, şi nu pentru a se mulţumi cu vălurelele Nilului".

O altă autoritate în materie considera că proiectarea atentă şi iscusită a aceste stranii corăbii de lângă Piramidă ar fi putut face din ea „o navă mult mai puternică pe mare decât toate cele pe care le-a avut la dispoziţie Columb". Mai mult, experţi au convenit că fusese construită după un proiect care n-ar fi putut

Vederi interioare ale Templului din Vale

Se observă megaliţii de calcar uzaţi puternic de intenperii, deasupra şi în spatele blocurilor granitice de faţadă. S-ar putea ca acestea din urmă să fi fost instalate mult mai târziu decât cei *dintâi*

Să fie, oare, o coincidenţă faptul că sistemul tip-„puzzle" al zidăriei Templului din Vale seamănă atât de frapant cu lucrările decoperite în Peru?

Piramida lui Khafre/Khefren, în zorii zilei, având vârful luminat de primele raze ale soarelui la răsărit

Apus de soare peste Piramida lui Menkaure/Mykerinos, la solstiţiul de iarnă

agăţaţi precar la asemenea altitudini (şi altele, mult mai mari), ridicând, manevrând şi amplasând cu precizie interminabilul lanţ de producţie al monoliţilor grei de calcar - dintre care cel mai mic cântărea nu mai puţin decât două maşini din zilele noastre

Cât timp durase ca să fie terminată Piramida? Câţi oameni lucraseră la ea? Printre egiptologi, opinia generală este că a fost nevoie de două decenii şi de 100.000 de oameni. De asemenea s-a convenit în general că proiectul de construcţie nu se desfăşura pe tot parcursul anului, ci era restrâns (din cauza disponibilităţii forţei de muncă) la cele trei luni ale sezonului anual de pauză în agricultură, impus de revărsările Nilului.

În timp ce continuam să urc, mi-am reamintit de implicaţiile tuturor acestor lucruri. Cât era anul de lung, se produceau fără îndoială adevărate crize din cauza *milioanelor* de blocuri „de dimensiuni medii", cântărind, să zicem, câte două tone şi jumătate, care trebuiau să fie aduse şi ele la nivelul de lucru. S-a estimat, fără nici o exagerare, că piramida are în total 2.300.000 de blocuri. Presupunând că zidarii lucrau câte 10 ore pe zi, timp de 365 de zile pe an, un calcul matematic simplu arată că trebuia să poziţioneze câte 31 de blocuri pe oră (cam un bloc la fiecare două minute), pentru a termina Piramida în douăzeci de ani. Presupunând că munca de construcţie se restrânsese la concediul agricol anual de trei luni, problemele se înmulţesc: trebuia să fie plasate câte patru blocuri pe minut, sau 240 pe oră.

Asemenea scenarii sunt, desigur, esenţa coşmarurilor oricărui antreprenor de construcţii. Imaginaţi-vă, de pildă, uluitorul grad de coordonare care trebuia menţinut între zidari şi pietrari de la cariere, pentru a asigura fluxul necesar de blocuri aduse pe şantier. Mai închipuiţi-vă haosul produs dacă un singur bloc de două tone şi jumătate era scăpat, să zicem, de la nivelul 175.

Numai obstacolele fizice şi administrative în sine par complet descurajatoare, dar dincolo de ele mai exista şi provocarea geometrică impusă de Piramidă însăşi, care trebuia să ajungă cu vârful poziţionat exact deasupra centrului bazei. Până şi cele mai infime erori din unghiul sau panta oricăreia dintre laturi, 1a bază, ar fi condus la o nealiniere substanţială a muchiilor la vârf

monstrat că asemenea rampe s-ar fi năruit sub propria greutate dacă erau clădite din materiale mai puţin costisitoare şi stabile decât blocurile de calcar ale Piramidei însăşi.

Întrucât aşa ceva nu are, evident, nici un sens (în plus, unde au fost duşi cei 8.000.000 de metri cubi de blocuri suplimenta re, după terminarea lucrării?), alţi egiptologi au propus folosirea unor rampe *în spirală,* construite din cărămizi de chirpici şi ataşate de laturile piramidei. Desigur, construirea acestora ar fi necesitat mai puţin material, dar nici ele n-ar fi reuşit să ajungă în vârf. Ar fi prezentat dificultăţi mortale şi probabil insurmontabile pentru echipele de lucrători care încercau să târască blocurile uriaşe de piatră pe la colţurile strânse ale rampelor. Şi s-ar fi surpat de prea multă folosinţă. Cel mai problematic aspect dintre toate este acela că asemenea rampe ar fi acoperit toată Piramida, împiedicându-i astfel pe arhitecţi să verifice precizia construcţiei în timpul lucrului.

Dar constructorii piramidelor *au verificat* corectitudinea lucrării şi au *realizat-o,* fiindcă vârful Piramidei este situat exact peste centrul bazei, unghiurile şi colţurile sale sunt precise, fiecare bloc se află la locul potrivit şi fiecare strat a fost dispus perfect neted - cu o simetrie şi o aliniere aproape perfecte faţă de punctele cardinale. Apoi, ca pentru a demonstra că asemenea *tours-de-force* ale tehnicii nu erau decât simple fleacuri, meşterii zidari din vechime s-au apucat de nişte jocuri matematice inteligente cu dimensiunile monumentului, oferindu-ne, de exemplu, aşa cum am văzut în Capitolul 23, o folosire corectă a numărului transcendent Pi în proporţia dintre perimetrul bazei şi înălţime. De asemenea, din cine-ştie-ce motiv, le-a venit ideea să plaseze Marea Piramidă aproape exact pe paralela 30, la latitudinea de 29°58'51". După cum observa un fost astronom regal al Scoţiei, era „o deplasare sensibilă de la 30°", dar nu neapărat eronată:

Dacă proiectantul iniţial a dorit ca oamenii să vadă cu trupul, nu cu ochiul minţii, polul cerului de la baza Marii Piramide, având în faţă o altitudine de 30°, ar fi trebuit să ţină seama de refracţia atmosferică, iar aceasta ar fi necesitat amplasarea construcţiei nu la 30°, ci la 29°58'22".

Deşi nu s-ar putea spunecă stratul 203 al Marii Piramide poate fi comparat cu un covor. Măsurând mai puţin de 10 metri pe fiecare latură - faşă de laturile monumentului la bază, care au câte 230 de metri fiecare -, terasa constă din câteva sute de blo curi de calcar înalte până la talie, cântărind fiecare aproximativ cinci tone. Suprafaţa nu era complet nivelată: câteva blocuri lip seau sau se spărseseră, iar spre capătul sudic se înălţau resturile substanţiale ale unei jumătăţi suplimentare de strat de zidărie. Mai mult, chiar în centrul platformei, cineva pusese să se înalţe un eşafodaj triunghiular de lemn, prin mijlocul căruia de ridica o prăjină groasă, lungă de 10 metri şi ceva, care marca adevărata înălţime iniţială a monumentului, de 146,724 metri. Sub ea generaţii întregi de turişti scrijeliseră în calcar un păienjeniş de inscripţii.

Ascensiunea completă a Marii Piramide ne luase o jumătate de oră, acum fiind cinci şi câteva minute, ora rugăciunii de dimineaţă. Aproape la unison, glasurile a o mie unu muezini au început să răsune de pe balcoanele minaretelor din Cairo, chemând credincioşii la rugăciune şi reafirmând măreţia, indivizibilitatea, milostenia şi compasiunea lui Dumnezeu. În spatele meu, spre sud-est, cele douăzeci şi două de straturi superioare ale piramidei lui Khefren, încă acoperite cu pietrele lor originale de suprafaţă, păreau să plutească asemenea unui aisberg pe oceanul de lumină de lună.

Ştiind că nu puteam sta mult în acel loc magic, m-am aşezat şi am privit cerul în jurul meu. Spre apus, peste nisipurile nemărginite ale deşertului, Regulus dispăruse dincolo de zare, iar restul trupului leonin stătea pregătit s-o urmeze.

Constelaţiile Fecioarei şi a Balanţei coborâseră şi ele spre orizont, iar mult mai spre nord vedeam Ursa Mare şi Ursa Mică descriindu-şi lent cercul etern în jurul polului ceresc.

Am privit spre sud-est, peste Valea Nilului, unde am văzut cornul lunii continuând să-şi răspândească razele spectrale de pe malul Căii Lactee. Urmând cursul râului ceresc, am privit cătn sud: acolo, traversând meridianul, se vedea strălucitoarea con stelaţie a Scorpionului, dominată de steaua de primă magnitu dine Antares - o supergigantă roşie cu diametrul de 300 de ori cât cel al Soarelui. La nord-est, deasupra oraşului Cairo, plutea *Cygnus,* Lebăda, cu penele din coadă marcate de Deneb, o super

mentate atât de precis şi aliniate atât de atent, încât era imposibil să strecori între ele fie şi lama unui briceag. „Simpla amplasare a unor asemenea pietre într-un contact precis necesită o atenţie deosebită - a recunoscut el - dar s-o mai faci şi cu ciment între ele pare aproape imposibil; o lucrare comparabilă cu a celor mai fini opticieni, pe o suprafaţă de zeci de mii de metri pătraţi "

Desigur, îmbinarea pietrelor de suprafaţă nu a fost în nici un caz singura trăsătură „aproape imposibilă" a Marii Piramide Alinierile faţă de nord, sud, est şi vest erau şi ele „aproape imposibile", ca şi colţurile de 90° aproape perfecte şi incredibila simetrie a celor patru faţade enorme. Şi, de asemenea, logistica inginerească de a ridica milioane de pietre gigantice la sute de metri în aer...

Prin urmare, arhitecţii, inginerii şi zidarii care au proiectat şi construit cu succes acest monument stupefiant, indiferent cine au fost, trebuie într-adevăr să fi „gândit ca nişte oameni înalţi de 30 de metri", cum comenta cândva Jean-Francois Champollion, fondatorul egiptologiei moderne. Champollion a văzut limpede un lucru faţă de care generaţii întregi de succesori ai săi aveau să închidă ochii: şi anume că realizatorii Piramidei n-au putut fi decât nişte oameni de o statură intelectuală gigantică. Pe lângă egiptenii din vechime, a adăugat el, „noi, europenii, nu suntem decât nişte liliputani".

joasă decât piramida fratelui său, dar altminteri e de aceeaşi măreţie (...). Khefren a domnit cincizeci şi şase de ani (...) după care a urmat Mykerinos, fiul lui Kheops (...). Acesta a lăsat o piramidă mult mai mică decât cea a tatălui său.

Herodot a văzut monumentele în secolul V î.Ch., cu peste 2.000 de ani după ce fuseseră construite. Totuşi, întreaga concepţie ulterioară asupra istoriei s-a constituit în mare parte pe baza mărturiei lui. Toţi ceilalţi comentatori, de atunci şi până în zilele noastre, au continuat fără discernământ să calce pe urmele istoricului grec. Şi, de-a lungul epocilor - deşi iniţial apăruse doar din auzite - atribuirea Marii Piramide lui Kheops, a celei de-a doua piramide lui Khefren şi

a celei dc-a treia piramide lui Mykerinos a dobândit un statut de realitate inatacabilă.

Trivializarea misterului

După ce ne-am despărţit de Ali, Santha şi cu mine ne-am continuat drumul prin deşert. Ocolind imensul colţ de sud-vest al celei de-a doua piramide, ochii noştri au fost atraşi spre vârful acesteia. Acolo, am observat din nou pietrele de faţadă intacte care încă mai acopereau ultimele douăzeci şi două de stratun. De asemenea, am remarcat că primele straturi de deasupra bazei având fiecare câte o „talpă" de circa 80.000 de metri pătraţi, erau alcătuite din blocuri de calcar cu adevărat masive, aproape prea înalte pentru a le putea escalada fără ajutor, care aveau cam 7 metri lungime şi 2 metri grosime. Aceşti monoliţi extraordi nari, după cum aveam să descopăr ulterior, cântăreau câte 200 de tone şi aparţineau unui stil distinctiv de zidărie, descoperit în mai multe locuri diferite, răzleţite prin toată incinta necropolei de la Gizeh.

Pe laturile de nord şi vest, cea de-a doua piramidă spri jinea pe o platformă orizontală tăiată în roca de bază înconjură toare, fiind împrejmuită astfel de un şanţ lat şi adânc, pe alocuri de peste 5 metri. Mergând spre sud, în paralel cu faţada vestică

Khufu... Khafre... Menkaure... După toţi egiptologii ortodocşi, piramidele au fost construite pe post de morminte - şi numai morminte - pentru aceşti trei faraoni. Şi totuşi, asemenea afumaţii întâmpină unele dificultăţi evidente. De pildă, camera funerară spaţioasă din piramida lui Khafre/Khefren era goală, în 1818, când a fost deschisă de exploratorul european Giovanni Pelzoni. Şi nu numai goală, ci de-a dreptul pustie, fără nici un obiect sau ornament. Sarcofagul de granit şlefuit care fusese incastrat în planşeu a fost găsit şi el gol, cu capacul spart în două bucăţi care zăceau în apropiere.

Cum se explica acest lucru?

Pentru egiptologi, răspunsul părea evident. La o dată ante rioară, probabil nu cu multe sute de ani după moartea lui Khafre, jefuitorii de morminte au pătruns în cameră şi au furat întregul conţinut, inclusiv trupul mumificat al faraonului.

Cam acelaşi lucru pare să se fi întâmplat şi în cea de-a treia piramidă, mult mai mică, spre care ne îndreptam acum Santha şi cu mine - piramida atribuită lui Menkaure/Mykerinos. Aici primul european care a pătruns înăuntru a fost colonelul britanic Howard Vyse, care a deschis camera mortuară în anul 1873. Vyse a găsit un sarcofag de bazalt gol, un capac de sicriu antropoid lucrat din lemn şi câteva oase. Supoziţia firească a fost că acestea erau rămăşiţele pământeşti ale lui Menkaure. Ştiinţa modernă a dovedit, însă, ulterior că oasele şi capacul de sicriu datau de la începuturile erei creştine, deci cam cu 2.500 de ani după epoca piramidelor, reprezentând astfel „înmormântarea in-truzivă" a unui individ cu mult ulterior (practică foarte comună în istoria Egiptului antic). În ceea ce priveşte sarcofagul de bazalt - ei bine, se poate ca acesta să-i fi aparţinut lui Menkaure. Din păcate, însă, nimeni nu a avut ocazia să-l examineze, întrucât s-a pierdut în mare, când corabia cu care Vyse îl trimisese în Anglia s-a scufundat în largul coastelor Spaniei. Cum sarcofagul fusese găsit gol de către Vyse, s-a presupus din nou că trupul faraonului fusese furat de jefuitorii de morminte.

O presupunere similară s-a făcut şi în legătură cu trupul lui Khufu/Kheops, care lipsea şi el. Aici, consensul oamenilor de ştiinţă, exprimat, printre alţii, de către George Hart, de la British Museum, era că, „nu mai târziu de 500 de ani după funeraliile 1ui Khufu", hoţii intraseră cu forţa în Marea Piramidă „pentru a fura tezaurul funerar".

Implicaţia este că această incursiune trebuie să fi fost săvârşită în jurul anului 2000 î.Ch. sau mai devreme întrucât se presupune că moartea lui Khufu a avut loc în anul 2528 î.Ch. Mai mult,, profesorul I.E.S. Edwards, reputat specialist în domeniu, a presupus că tezaurul funerar fusese sustras din celebrul sanctuar interior, cunoscut acum sub denumirea Camera Regelui, şi că „sarcofagul de granit" gol care stătea ridi

Implicaţiile erau evidente. Cum nici un căutător de comori precedent nu mai ajunsese atât de departe, interiorul Piramidei ar fi trebuit să fie încă un teritoriu virgin. Probabil că săpătorii şi-au frecat mâinile de nerăbdare, cu gândul la imensele cantităţi de aur şi pietre preţioase pe care se aşteptau acum să le găsească De asemenea - deşi poate din motive diferite - Ma'mun trebuie să fi dorit şi el să fie primul care intra în camerele din faţă. S-a. raportat că principalul motiv pentru care guvernatorul iniţiase această investigaţie nu fusese ambiţia de a-şi mări deja fabuloasa avere personală, ci dorinţa de a obţine accesul la un tezaur de înţelepciune şi tehnologie ancestrală, despre care se credea că era îngropat în interiorul monumentului. În acest tezaur, potrivit tradiţiilor străvechi, constructorii piramidei puseseră „instrumente de fier şi arme ce nu ruginesc, şi sticlă ce se poate îndoi, dar nu şi rupe şi vrăji ciudate..."

Dar Ma'mun şi oamenii lui nu au găsit nimic, nici măcar comori lumeşti - şi, cu siguranţă, nici un fel de arme imune la rugină sau instrumente de înaltă tehnicitate, din fler, plastic ori alte substanţe anacronice... şi nici descântece stranii.

Încăperea denumită eronat „Camera Reginei" (care se află la capătul unui pasaj orizontal lung care se ramifică din coridorul ascendent) era complet goală - nimic altceva decât o cameră austeră, de formă geometrică.

O dezamăgire şi mai mare a fost aceea că nici Camera Regelui (la care arabii au ajuns urcând prin impunătoarea Galerie Mare) nu conţinea nimic demn de interes. Singurul ei mobilier era un cufăr de granit suficient de mare pentru a conţine un trup omenesc. Identificat ulterior (deşi fără nici o justificare serioasă ca fiind „sarcofagul", acest cufăr de piatră fără decoraţiuni a fost abordat cu emoţie de Ma'mun şi echipa sa, care l-au găsit fără capac şi la fel de gol ca tot restul Piramidei.

De ce, cum şi când anume a fost golită de conţinut Marea Piramidă? Oare la 500 de ani după moartea lui Khufu, aşa cum susţin egiptologii? Nu cumva e mai verosimil, aşa cum încep să sugereze probele, că încăperile interioare ale piramidei au fost goale de la bun început, adică din ziua când monumentul a fost

Gâtuituri în puţ

Exista o altă cale de acces.

Mai departe în lungul coridorului descendent, la peste 70 de metri de locul unde fusese descoperit capătul blocat al coridorului ascendent, se afla intrarea camuflată a unei alte galerii secrete în adâncurile patului de rocă subteran al platoului de la Gizeh. Dacă Ma'mun ar fi descoperit acest pasaj, ar fi fost scutit de multe greutăţi, fiindcă el îi oferea un drum gata făcut împrejurul blocurilor care obturau coridorul ascendent. Atenţia lui Ma'mun fusese, însă, distrasă de efortul forării pe lângă blocurile respective, aşa încât nu a mai făcut nici un efort de a investiga zonele inferioare ale coridorului descendent - pe care a sfârşit prin a-1 folosi ca groapă de gunoi pentru tonele de piatră pe care le-au extras săpătorii lui din mijlocul piramidei.

În Antichitatea clasică, coridorul descendent era cunoscut şi explorat pe toată lungimea sa. Geograful greco-roman Strabon ne-a lăsat o descriere foarte limpede a marii camere subterane în care ducea acest coridor (la o adâncime de aproape 200 de metri sub vârful Piramidei). În această cameră subterană, s-au găsit scrijelituri din perioada ocupaţiei romane în Egipt, confirmând că în vremea aceea era vizitată cu regularitate. Totuşi, întrucât la început fusese ascunsă atât de iscusit, deschiderea

secretă care ducea într-o parte, cam la două treimi din lungimea peretelui apusean al coridorului descendent, a rămas sigilată şi nedescoperită până în secolul XIX.

Acea deschizătură dădea într-un puţ îngust, lung cam de 50 de metri, care urca aproape vertical prin patul de rocă şi peste 20 de straturi complete din blocurile interioare de calcar ale Marii Piramide, până ajungea la sistemul principal de coridoare interne de la baza Marii Galerii. Nu există nici o probă care să indice la ce ar fi putut folosi această stranie caracteristică arhitectonică (deşi unii cercetători s-au hazardat să ghicească). Într-adevăr, singurul lucru clar este că a fost realizată în vremea construirii Piramidei, nu ca rezultat al vreunei intruziuni din partea jefuito-

Este, oare, de presupus că un asemenea puţ strâmt, blocat ar fi putut fi folosit ca rută convenabilă de extras comorile 1ui Khufu, despre care se spunea că ar fi fost cel mai mare faraon din magnifica Dinastie a Patra?

Chiar dacă nu era înfundat cu resturi şi închis la capătul de jos, puţul nu putea fi folosit pentru a scoate mai mult decât o infimă parte din comorile unui mormânt regal tipic, fiindcă are doar un metru în diametru şi cuprinde mai multe tronsoane verticale periculoase.

Prin urmare, ar fi fost de aşteptat ca măcar în jurul anului 820 d.Ch., când Ma'mun şi oamenii lui au pătruns cu forţa în Camera Regelui, unele dintre piesele cele mai mari şi mai grele din materialul funerar originar să se fi găsit încă la locul lor-de exemplu statuile şi altarele atât de voluminoase care umpleau mormântul lui Tutankhamon, mult ulterior ca dată şi, probabil, inferior ca prestigiu. Dar în Marea Piramidă a lui Khufu nu s-a găsit *nimic,* ceea ce înseamnă că presupusele jefuiri ale acesteia şi ale monumentului lui Khafre au fost singurele prădări de morminte din istoria Egiptului care au reuşit să mănture absolut totul, nelăsând nici o urmă - nici o cârpă ruptă, nici un ciob de ceramică, nici o statuetă nedorită, nici o bijuterie trecută cu vederea numai pereţii goi, planşeele pustii şi gurile căscate ale sarcofagelor goale.

Un mormânt deosebit de celelalte

Era trecut de ora şase dimineaţa, iar soarele care răsărise mătura vârfurile piramidelor lui Khufu şi Khafre într-o lumina trandafirie pastelată. Piramida lui Menkaure, cam cu 70 de metri mai scundă decât celelalte două, era cufundată în umbră încă atunci când Santha si cu mine i-am ocolit coltul de nord-vest continuându-ne drumul printre dunele unduitoare de nisip a deşertului din jur.

Continua să mă frământe teoria jefuitorilor de morminl Din câte îmi dădeam eu seama, singura probă concludenta

Un anumit miros...

Descoperitorul semnelor de carieră a fost colonelul Howard Vyse, în timpul distrugătoarelor excavaţii pe care le-a întreprins la Gizeh în 1837. Prelungind o galerie existentă, Vyse a scobit un tunel prin seria de cavităţi înguste, numite „camere de uşu rare", care se află imediat deasupra Camerei Regelui. Pe pereţii şi plafoanele primelor patru asemenea cavităţi de sus s-au găsit semne de carieră care exprimau mesaje ca acestea:

LIGA MEŞTEŞUGARILOR, CE PUTERNICĂ ESTE
COROANA ALBĂ A LUI KHNUM-KHUFU
KHUFU
KHNUM-KHUFU

ANUL ŞAPTESPREZECE

Totul era extrem de convenabil. Chiar la sfârşitul unui sezon de săpături costisitor şi până atunci infructuos, tocmai când era necesară o descoperire arheologică majoră pentru a justifica toate cheltuielile pe care şi le asumase, Vyse nimerise peste revelaţia deceniului - prima dovadă incontestabilă care, iată, confirma că faraonul Khufu fusese într-adevăr constructorul Marii Piramide, până atunci anonimă.

S-ar fi crezut că o descoperire de această natură ar fi lămurit concludent orice îndoială rămasă asupra posesiunii şi scopului acestui monument enigmatic. Dar îndoielile au rămas, în mare măsură fiindcă, de la bun început, peste dovezile lui Vyse plute "un anumit miros":

1. În mod ciudat, aceste semne au fost singurele apariţii ale numelui „Khufu" găsite oriunde în interiorul Marii Piramide
2. În mod la fel de ciudat, s-au găsit într-un colţ obscur şi greu accesibil al imensei clădiri;
3. Nu mai puţin ciudat este faptul că inscripţiile *s-au găsit* pur şi simplu, într-un monument altminteri lipsit de orice fel de însemne;

clădite ca morminte şi numai morminte. Egiptologii, însă în loc să investigheze declaraţiile anacronice din Stela-Inventar, au ales să le ignore. Influentul cercetător american James H. Breasted spunea: „Aceste referinţe ar avea cea mai mare importanţă dacă stela ar fi contemporană cu Khufu; dar probele ortografice ale datei sale ulterioare sunt perfect concludente..."

Breasted voia să spună că natura sistemului hieroglific de scriere folosit în inscripţii nu corespundea cu cel folosit în timpul Dinastiei a Patra, ci aparţinea unei epoci mult mai recente Toţi egiptologii au fost de acord cu această analiză, iar concluzia finală, acceptată şi în zilele noastre, este că stela a fost gravată în timpul Dinastiei a Douăzeci şi Una, cam la 1.500 de ani după domnia lui Khufu, trebuind prin urmare să fie privită ca o scriere de ficţiune istorică.

Astfel, citând dovezi ortografice, o întreagă disciplină academică a găsit motive de a ignora implicaţiile zguduitoare ale Stelei-Inventar şi nu a acordat nici un moment atenţia cuvenită posibilităţii ca aceasta să se fi bazat pe o inscripţie autentică din Dinastia a Patra (la fel cum *Noua Biblie Englezească,* de pildă, se bazează pe un original mult mai vechi). Aceiaşi cercetători, însă, acceptaseră fără ezitare autenticitatea unui set dubios de „semne de carieră", închizând ochii faţă de particularităţile lor ortografice şi de altă natură.

De ce această duplicitate? Poate fiindcă informaţiile oferite de „semnele de carieră" erau strict conforme cu opinia ortodoxă potrivit căreia Marea Piramidă fusese construită ca mormânt pentru Khufu, câtă vreme informaţiile din Stela-Inventar contraziceau această opinie?

Privire de ansamblu

Până spre ora şapte dimineaţa, Santha şi cu mine am mers departe în deşertul dinspre sud-vestul piramidelor de la Gizeh şi ne-am aşezat la umbra unei dune uriaşe, de unde aveam o panoramă neîntreruptă asupra întregului complex.

Un sentiment apăsător aparte

Gizeh. Egipt. 16 martie 1993. ora 8 dimineaţa Înaltă de aproape 70 de metri (cu o lungime a laturii la bază de 108 metri), piramida a treia avea mai puţin de jumătate din înălţimea şi mult mai puţin de jumătate din masa Marii Piramide. Cu toate acestea, ea inspira o impozantă şi uluitoare măreţie proprie. Când am intrat în enorma ei umbră de formă geometrică, fugind de soarele deşertului, mi-am amintit ce spunea despre ea scriitorul irakian Abdul Latif când a vizitat-o, în secolul XII: „Pare mică în comparaţie cu celelalte două; dar, privită din apropiere şi făcând abstracţie de acestea, suscită în imaginaţie un sentiment apăsător aparte şi nu poate fi contemplată fără să-ţi afecteze în chip dureros privirea..."

Primele şaisprezece straturi inferioare ale monumentului erau încă acoperite, aşa cum fuseseră de la bun început, cu blocuri de faţadă tăiate din granit roşu („...deci, extrem de dure spune Abdul Latif-, astfel încât şi cu fierul îţi ia multă vreme, şi mult efort, pentru a lăsa semne pe ele"). Unele dintre blocuri erau foarte mari; de asemenea, erau strâns îmbinate, şi abil, printr-un sistem complex de întrepătrundere, ca un joc de *puzzle,* amintind de zidăriile ciclopice de la Cuzco, Machu Picchu şi din alte locuri din îndepărtatul Peru.

După cum era şi firesc, intrarea în cea de-a treia piramida se afla pe faţada ei nordică, la o oarecare înălţime deasupra solului

Lungă de 4 metri şi lată de 2,5 metri, orientată de la nord la sud avea pereţii şi planşeul, foarte spart şi degradat, zidite dintr-un granit deosebit de dens, de culoarea ciocolatei, care părea să ab soarbă lumina şi sunetul. Plafonul era făcut din optsprezece les pezi enorme din acelaşi material, câte nouă pe fiecare latură aliniate în două şiruri de frontispicii dispuse faţă în faţă. Întrucât fuseseră scobite de jos în sus, pentru a forma o suprafaţă cu con cavitate accentuată, aceşti mari monoliţi dădeau efectul unei bolţi în formă perfectă de butoi, foarte asemănătoare cu cele pe care ne aşteptăm să le găsim în criptele catedralelor romano-catolice Revenind pe urmele propriilor noştri paşi, am părăsit camerele inferioare şi am urcat pe rampă spre camera mare cu plafon plat, scobită în piatră, de deasupra. Trecând prin deschizătura neregulată din peretele ei vestic, ne-am pomenit având drept în faţă părţile superioare ale celor optsprezece lespezi care formau plafonul camerei de jos. Din această perspectivă, adevărata lor formă de boltă în arc frânt se distingea imediat. Mai puţin clar era modul cum fuseseră aduse acolo - ca să nu mai vorbim de precizia cu care fuseseră poziţionate. Fiecare trebuia să cântărească mai multe tone, fiind destul de grele pentru ca mânuirea lor să

fie extrem de dificilă în orice împrejurări. Iar aceste împrejurări nu erau deloc obişnuite. Ca şi cum ar fi urmărit intenţionat să-şi complice sarcinile (sau, poate, fiindcă aceste sarcini erau simple pentru ei?) constructorii piramidei omiseseră să-şi creeze un spaţiu de muncă adecvat între lespezi şi roca masivă de deasupra lor. Târându-mă în această cavitate, am putut stabili că spaţiul varia între circa 60 de centimetri, în capătul sudic, şi doar câţiva centimetri, în cel nordic. Nu exista nici o posibilitate ca monoliţii să fi fost coborâţi la locurile lor, într-un spaţiu atât de înghesuit. Prin urmare, logic, însemna că fuseseră ridicaţi de pe pardoseala camerei, dar cum se putuse realiza acest lucru? Camera era atât de mică, încât în ea n-ar fi putut să lucreze decât puţini oameni la un moment dat - prea puţini pentru a avea puterea musculară necesară ca să ridice monoliţii prin forţă bruta. Se presupune că, în epoca piramidelor, scripeţii încă nu existau (şi, chiar dacă ar fi existat, spaţiul era insuficient pentru a instala

Degetul ce se mişcă scrie şi, o dată ce a scris, se mişcă mai departe

Părăsind camerele subterane, care parcă vibrau în inima celei de-a treia piramide, asemenea inimii întortocheate şi cu multe valve a unui Leviathan adormit, am pornit prin coridorul îngust de la intrare, până am ieşit la aer.

Următorul nostru obiectiv era a doua piramidă. Am pornit de-a lungul laturii ei vestice (lungă de aproape 215 metri), am cotit la dreapta şi, în cele din urmă, am ajuns la un punct de pe latura ei nordică, aflat cam la 13 metri est faţă de axa centrală nord-sud, unde se aflau intrările principale. Una dintre acestea era săpată direct în roca de bază, la nivelul solului şi la o distanţă cam de 10 metri în faţa monumentului, iar cealaltă era tăiată în faţada de nord, la înălţimea de aproape 17 metri. De la aceasta din urmă, un coridor cobora într-o pantă de 25°55'. De la cea dintâi, pe unde am intrat în piramidă, un alt coridor descendent cobora spre adâncurile pământului, apoi devenea orizontal pe o scurtă porţiune, trecând printr-o cameră subterană, după care urca abrupt şi, în sfârşit, redevenea orizontal, sub forma unui pasaj lung pe direcţia sud (unde ajungea şi coridorul superior care cobora de la intrarea din faţada nordică).

Suficient de încăpător ca să putem sta în picioare şi căptuşit la început cu granit, apoi cu calcar lustruit, pasajul orizontal se afla aproape la nivelul solului, trecând imediat pe sub primul strat de zidărie al piramidei. De asemenea, era extrem de lung,

lui Zoser, Sekhemkhet, a cărui piramidă se înalţă tot la Saqqarah.. Prin urmare, în pofida lipsei de inscripţii, se considera evident faptul că piramidele de la Gizeh *trebuia* să fi fost construite de Khufu, Khafre şi Menkaure şi *trebuia* să fi avut rol de morminte.

Nu este nevoie să repetăm aici numeroasele neajunsuri ale teoriei piramidelor ca „morminte şi numai morminte". Totuşi aceste lipsuri nu se limitează numai la piramidele de la Gizeh, ci li se aplică *tuturor celorlalte* piramide din Dinastiile a Treia şi a Patra enumerate mai sus. În nici unul dintre aceste monument nu s-a găsit nici un trup neînsufleţit de faraon, nici oricare alte genuri de semne ale unor funeralii regale.

Unele dintre ele nici măcar nu erau dotate cu sarcofage - de exemplu Piramida Prăbuşită de la Meidum. Piramida lui Sekhemkhet de la Saqqarah (în care au intrat pentru prima oară, în anul 1954, reprezentanţi ai Organizaţiei Egiptene a Antichităţilor) conţinea un sarcofag care rămăsese în mod cert închis şi neatins, încă de când fusese instalat în „mormânt". Jefuitorii de morminte nu reuşiseră niciodată să-l găsească - dar, când a fost deschis, s-a constatat că era gol.

Şi atunci? De ce să fi îngrămădit peste 25.000.000 de tone de piatră, pentru a construi piramidele de la Gizeh, Dhaşur, Meidum şi Saqqarah, dacă singurul scop al acestui exerciţiu fusese acela de a instala nişte sarcofage goale în camere goale? Chiar şi admiţând eventualele excese ale unui megaloman sau doi, pare puţin probabil ca o întreagă succesiune de faraoni să fi sancţionat o asemenea risipă.

Cutia Pandorei

Îngropaţi sub cele 5 milioane de tone ale celei de-a doua piramide de la Gizeh, Santha şi cu mine am intrat acum în spa ţioasa cameră interioară a monumentului, care putea să fi fost un mormânt, dar la fel de bine putea să fi servit unui alt scop, încă neidentificat. Măsurând 14 metri lungime pe direcţia est-vest şi 5 metri lăţime pe direcţia nord-sud, acest apartament gol şi steril

Capitolul 37

Făurită de mâna unui zeu

}n noaptea trecută, escaladasem Marea Piramidă, dar acum în timp ce mă apropiam de ea în plină lumină a amiezei, nu aveam nici un sentiment de triumf. Dimpotrivă, stând la baza ei în partea dinspre nord, mă simţeam neînsemnat, cât o muscă -o fiinţă efemeră, de carne şi sânge, confruntată cu impresionanta splendoare a eternităţii. Aveam impresia că se putea afla acolo de o veşnicie, „făurită de mâna unui zeu şi pusă cu trupu-i în nisipul din jur" - cum comenta istoricul grec Diodor din Sicilia, în secolul I î.Ch. Dar care zeu, dacă nu Regele-Zeu Khufu, cu al cărui nume au asociat-o generaţii întregi de egipteni?

Pentru a doua oară în ultimele douăsprezece ore, am început să escaladez monumentul. De aproape, în lumina aceea puternică, indiferent la cronologiile omeneşti şi supus numai lentelor forţe de eroziune ale timpului geologic, se înălţa deasupra mea ca un stei stâncos crunt, înfricoşător. Din fericire, nu aveam de urcat decât şase straturi, pe alocuri cu ajutorul unor trepte moderne, înainte de a ajunge la Gaura lui Ma'mun, care servea acum drept intrare principală a piramidei.

Intrarea *originară,* încă ascunsă în secolul IX, când Ma'mun şi-a început forajele, se afla mai sus cu vreo zece straturi, la 18 metri deasupra solului şi 8 metri est de principala axă nord-sud. Protejată de o boltă uriaşă de calcar, era, de fapt, gura coridoru lui descendent, care cobora sub un unghi de $26^0$31'23". Ciudat, deşi măsura, el însuşi, aproximativ, numai un metru pe un metru acest coridor era strâns între blocurile plafonului, groase de 3 şi late de 4 metri, şi o lespede de pardoseală (aşa-numita „Placă de bază") groasă de 70 de centimetri şi lată de 11 metri.

ocupa o suprafaţă de teren de peste 2.000 de metri pătraţi? De ce avea aproape 170 de metri înălţime? Cu alte cuvinte, dacă avea scopul de a ascunde şi proteja trupul lui Khufu, de ce fusese con ceptă astfel încât să atragă irezistibil - în orice epocă şi în orice împrejurare imaginabilă - atenţia aventurierilor înnebuniţi după comori şi a intelectualilor iscoditori şi plini de imaginaţie?

Pur şi simplu nu este credibil ca strălucitii arhitecţi,.zidari supraveghetori şi constructori care au înălţat Marea Piramidă să nu fi cunoscut cea mai elementară psihologie omenească. Ambi ţia vastă şi frumuseţea transcendentă, puterea şi măiestria operei lor dovedesc talente rafinate, o intuiţie profundă şi o deplină înţelegere a simbolurilor şi modelelor primordiale potrivit cărora pot fi manipulate minţile omeneşti. Prin urmare, logica sugerează că realizatorii Piramidei trebuie, de asemenea, să fi înţeles exact ce fel de far înălţau (cu o asemenea precizie incredibilă) pe acel platou bătut de vânturi de pe malul apusean al Nilului, în acele epoci nobile şi îndepărtate.

Pe scurt, ei trebuie să fi dorit ca această remarcabilă construcţie să exercite o fascinaţie perenă: să fie violată de intruşi, să fie măsurată cu o exactitate mereu crescândă şi să urmărească imaginaţia colectivă a omenirii ca un spectru persistent, sugerând aluzii la un secret profund şi de mult uitat.

Jocurile intelectuale ale constructorilor de piramide

Punctul unde Gaura lui Ma'mun intersecta coridorul înclinat la 26° era închis cu o uşă modernă de oţel. Dincolo de ea, spre nord, coridorul urca pentru a ajunge la bolta intrării iniţiale a monumentului. La sud, aşa cum am văzut, coridorul cobora incă aproape 120 de metri în patul de rocă, apoi se deschidea într-o imensă cameră subterană, la 200 de metri sub vârful piramidei Precizia acestui coridor era uluitoare. De sus şi până jos, abate rea medie de la linia dreaptă nu depăşea şase milimetri pe pereţii laterali şi opt milimetri pe plafon.

Nu cumva constructorii Piramidei au *intenţionat* ca primul intrus care ajungea până aici să simtă acest lucru? Ar fi prematur să excludem o asemenea posibilitate stranie şi neliniştitoare În orice caz, graţie lui Ma'mun (şi constantelor previzibile ale firii omeneşti), acum am putut pătrunde în partea superioară, neblo cată, a coridorului ascendent iniţial. O deschizătură tăiată neted cu lăţimea de 1,04 metri şi înălţimea de 1,19 metri (exact aceleaşi dimensiuni ca ale coridorului descendent) urca în întuneric sub un unghi de 26°2'30" (faţă de panta de 26°31'23" a coridorului descendent).

Ce însemna această respectare meticuloasă a unghiului de 26°? Oare numai printr-o coincidenţă el reprezenta jumătate din unghiul de înclinaţie al faţadelor piramidei, de 52°?

Cititorul îşi reaminteşte, poate, semnificaţia acestui unghi. Era un ingredient-cheie al complicatei şi avansatei formule prin care Marea Piramidă fusese proiectată să corespundă precis cu dinamica geometriei sferice. Astfel, între perimetrul bazei monumentului şi înălţimea sa originară există acelaşi raport ca între circumferinţa şi raza unei sfere. Acest raport este *2pi* (2 x 3,14) şi, pentru a-1 exprima, constructorii au fost obligaţi să aleagă unghiul dificil şi idiosincratic de 52° pentru laturile piramidei (întrucât orice pantă mai accentuată sau mai redusă ar fi condus la o proporţie diferită între înălţime şi perimetru).

În Capitolul 23 am văzut că aşa-numita Piramidă a Soarelui de la Teotihuacan, din Mexic, exprima şi ea cunoaşterea şi folosirea deliberată a numărului transcendent *pi;* în cazul ei, între perimetrul bazei (893,87 metri) şi înălţime (71,16 metri) raportul este de *4pi.*

În concluzie, monumentul cel mai remarcabil din Egiptul antic şi monumentul cel mai remarcabil din Mexicul antic încorporau amândouă relaţii în funcţie de *pi,* cu mult timp înainte şi foarte departe în spaţiu de „descoperirea" oficială, de către greci a acestui număr transcendent. Mai mult decât atât, probele duceau la concluzia că folosirea lui *pi* semnala ceva - aproape sigur *acelaşi* lucru în ambele cazuri.

Necunoscuta distantă obscură

La capătul coridorului ascendent, am ajuns la o altă caracte ristică inexplicabilă a piramidei, „cea mai celebră operă de arhitectură care a supravieţuit din Vechiul Regat" - Marea Galerie. Urcând în continuare sub acelaşi unghi maiestuos de 26° şi dispărând aproape cu totul în întunericul de deasupra, spaţioasa ei boltă pe console crea o impresie uluitoare.

Încă nu intenţionam să escaladez Marea Galerie. De la baza ei se ramifica spre sud un lung pasaj orizontal, înalt de 1,14 metri şi lung de 38 de metri, care ducea la Camera Reginei. Doream să revăd această cameră, pe care o admirasem pentru frumuseţea ei austeră în urmă cu mulţi ani, când făcusem cunoştinţă pentru prima oară cu Marea Piramidă. Astăzi, însă, spre teribila mea iritare, trecerea era barată la câţiva paşi după intrare.

Motivul, deşi în acel moment nu ştiam, era că înăuntru lucra un inginer german în robotică, pe nume Rudolf Gantenbrink, care manevra încet şi cu multă dificultate un robot de 250.000 de dolari în susul îngustului puţ sudic care pornea din Camera Reginei. Angajat de Organizaţia Egipteană a Antichităţilor pentru a îmbunătăţi ventilaţia Marii Piramide, Gantenbrink folosise deja acest echipament de înaltă tehnicitate pentru a curaţi de resturi „puţul sudic" îngust din Camera Regelui (considerat de toţi

Marea Piramidă de la Gizeh: Marea Galerie şi Camerele Regelui şi Regina cu puţurile lor nordice şi sudice

sudic, punându-şi „tâmplarul şi omul bun-la-toate, Bill Grundy, să spargă în acel loc o gaură, cu ciocanul şi dalta de oţel. Astfel, credinciosul băiat s-a apucat de lucru cu multă voinţă şi în scurt timp a început să-şi croiască drum prin piatra moale (de calcar) în acest loc, când iată! - după comparativ foarte puţine lovituri, dalta a intrat drept prin piatră, în nu-se-ştie-ce".

Acest „nu-se-ştie-ce" în care ajunsese dalta lui Bill Grundy a reieşit că era „...un canal orizontal, dreptunghiular, tubular cam de nouă pe opt ţoli în lăţime transversală şi înălţime [23 x 20 centimetri], care se adâncea în perete cale de şapte picioare [2,15 metri], apoi urca oblic prin întuneric, până la o distanţă necunoscută..."

Prin acest „întuneric", spre această „distanţă necunoscută", şi-a trimis Rudolf Gantenbrink robotul, după 121 de ani - când tehnologia speciei noastre ne-a ajuns în

sfârşit din urmă puternicele instincte iscoditoare. Este clar că, în 1872, aceste instincte nu erau cu nimic mai slabe decât în 1993; printre numeroasele lucruri interesante pe care a reuşit să le filmeze camera cu telecomandă în puţurile din Camera Reginei figurează capătul unei tije lungi de metal secţionat din secolul XIX, pe care Waynman Dixon şi credinciosul Bill Grundy o împinseseră în enigmaticul canal. După cum era de prevăzut, ei se gândiseră că, dacă realizatorii Piramidei îşi dăduseră osteneala de a construi şi apoi camufla puţurile, însemna că ascunseseră înăuntrul lor ceva ce merita să fie căutat.

Presupunerea că, de la bun început, ar fi putut exista *intenţia* de a stimula asemenea investigaţii ar părea cu totul neverosimilă, dacă deznodământul final al descoperirii şi explorării puţurilor ar fi fost nul. Însă, după cum am văzut, s-a găsit o uşă - o uşa glisantă, pe şanţuri, cu furnituri metalice curioase şi un incitant spaţiu gol la bază, prin care fasciculul laser proiectat de robotul lui Gantenbrink a fost văzut dispărând complet...

Încă o dată, aceasta părea să fie o invitaţie clară de a merge mai departe, cea mai recentă dintr-un lung şir de invitaţii care îi încurajaseră pe Califul Ma'mun şi săpătorii lui să pătrundă în coridoarele şi camerele centrale ale monumentului, care îl aştep

Instrument

Marea Galerie avea şi ea misterele ei. Într-adevăr, se număra printre cele mai misterioase dintre toate elementele interne ale Marii Piramide. Măsurând 2,04 metri la nivelul planşeului, pereţii ei se înălţau vertical până la 2,18 metri; deasupra acestui nivel, alte câteva straturi de zidărie (fiecare ieşind în afara peretelui cam cu 7-8 centimetri faţă de cel imediat inferior) formau bolta, cu înălţimea ei totală de 8,53 metri şi lăţimea, din cel mai înalt punct, de 1,03 metri.

Reţineţi că, din punct de vedere structural, Marea Galerie trebuia să susţină, *pentru totdeauna,* milioanele de tone ale celor trei sferturi superioare din cel mai mare şi mai greu monument de piatră construit vreodată pe planeta Pământ. Nu era absolut remarcabil că un grup de oameni „cu tehnologie primitivă", cum se presupune, nu numai că au imaginat şi conceput un asemenea element arhitectonic, ci l-au şi realizat cu succes, cu peste 4.500 de ani înainte de zilele noastre?

Chiar dacă ar fi făcut galeria lungă de doar 7 metri şi ar fi căutat s-o construiască pe direcţie orizontală, sarcina ar fi fost destul de dificilă - ba chiar extraordinar de dificilă. Ei, însă, au preferat să clădească această uluitoare boltă pe console după o pantă de 26°, prelungind-o până la stupefianta distanţă de 46 de metri. Mai mult, au realizat-o pe toată lungimea din megaliţi de calcar - blocuri enorme, tăiate în formă de paralelograme cu unghiurile corespunzătoare pantei, şlefuite fin şi îmbinate atât de strâns şi cu o precizie atât de riguroasă, încât liniile dintre ele sunt aproape invizibile cu ochiul liber.

în acelaşi timp, eram conştient de solemnitatea concentrată a stilului şi gravitatea manierei, care păreau să oblige la o atitu dine de atenţie serioasă şi completă.

Între timp, urcasem până la jumătatea Galeriei. În faţa şi în spatele meu, luminile şi umbrele se fugăreau printre pereţii înalţi de piatră. Oprindu-mă, am întors capul, privind în sus prin întuneric, spre tavanul boltit care susţinea greutatea zdrobitoare a Marii Piramide din Egipt.

Dintr-odată, m-a frapat realitatea provocatoare şi tulburătoare a *vechimii* ei şi a faptului că, în momentul acela, viaţa mea depindea cu totul de priceperea străvechilor constructori. Blocurile masive care formau plafonul îndepărtat exemplificau această pricepere - fiecare dintre ele fiind dispus într-un unghi puţin mai abrupt decât cel al galeriei. După cum a observat marele arheolog şi topograf Flinders Petrie, acest lucru se realizase

în scopul ca marginea inferioară a fiecărei pietre să se agaţe ca un clichet într-o canelură scobită în partea de sus a peretelui; astfel, nici o piatră nu o apasă pe cea de sub ea, încât să provoace o presiune cumulativă asupra întregului plafon; şi fiecare piatră e susţinută separat de pereţii laterali pe care stă rezemată.

Iar aceasta era opera unor oameni a căror civilizaţie ieşise de curând din epoca neolitică a vânătorilor şi culegătorilor?

Am pornit mai departe în sus prin Galerie, păşind prin şanţul central, adânc de 60 de centimetri. O podişcă modernă din lemn, cu stinghii transversale de sprijin şi balustrăzi laterale, uşura întrucâtva ascensiunea. În antichitate, însă, pardoseala fusese din calcar şlefuit lucios care, pe o pantă de 26°, trebuie să fi fost aproape imposibil de escaladat.

Cum se realizase escaladarea - *dacă* se făcuse vreodată?

În capătul Marii Galerii se profila intrarea neagră în Camera Regelui, ademenind orice pelerin curios către inima enigmei.

Antecamera

Înalt de 1,06 metri, coridorul de intrare în Camera Regelui le cere tuturor oamenilor de statură normală să se aplece. Cam la 1,20 metri distanţă, am ajuns în „Antecamera", unde plafonul se ridica brusc până la înălţimea de 4 metri deasupra planşeului. Pereţii de la est şi vest ai Antecamerei erau construiţi din granit roşu, în care erau tăiate patru perechi de fante paralele late, dispuse faţă în faţă, despre care egiptologii presupun că foloseau la prinderea unor lespezi-ghilotină groase. Trei dintre aceste perechi de fante

se prelungeau până la planşeu şi erau goale. A patra (cea dinspre nord) fusese scobită în jos numai până la nivelul plafonului din pasajul de intrare (adică, la 1,06 metri *deasupra* planşeului) şi încă mai conţinea o placă masivă de granit, groasa de vreo 22 de centimetri şi înaltă de 1,80 metri. Între aceasta ghilotină de piatră suspendată şi capătul nordic al pasajului de

Mi-am reamintit ce comenta Flinders Petrie, care a studiat sistematic întreaga necropolă de la Gizeh, la sfârşitul secolului XIX, cu privire la o enigmă similară din cea de-a doua piramidă: „Ghilotina de granit din pasajul inferior denotă o mare măiestrie în deplasarea maselor grele, fiind necesari între 40 şi 60 de oa meni ca s-o ridice; şi totuşi, ea a fost deplasată şi înălţată la locul ei, într-un pasaj îngust, unde nu puteau ajunge la ea decât puţini oameni". Exact aceleaşi observaţii se aplicau şi în cazul lespe-zilor-ghilotină din Marea Piramidă. Dacă erau într-adevăr nişte ghilotine - porţi capabile de a fi ridicate şi coborâte.

Problema era aceea că fizica mişcărilor lor ascendente şi descendente cerea să fie mai scurte decât înălţimea totală a Ante-camerei, astfel încât să poată fi ridicate în spaţiul de sub tavan pentru a permite intrarea şi ieşirea indivizilor autorizaţi, înainte de închiderea mormântului. Aceasta însemna, desigur, că, atunci când marginea de jos a lespezilor era coborâtă până la contactul cu planşeul, pentru a bloca accesul în Antecameră la acel nivel, se deschidea un spaţiu analog, egal ca mărime, între marginile superioare şi plafon, pe unde, cu siguranţă, ar fi putut trece orice jefuitor de morminte întreprinzător.

Antecamera se califica în mod clar în categoria numeroaselor paradoxuri incitante ale Piramidei, în care complexitatea construcţiei se combina cu aparenta lipsă de sens a funcţiei.

Un tunel de ieşire, având aceeaşi înălţime şi lăţime cu tunelul de intrare şi căptuşit cu granit roşu masiv, pornea din extremitatea sudică a Antecamerei (zidită tot cu granit, dar încorporând în partea de sus un strat de calcar gros de 30 de centimetri). După încă vreo 3 metri, tunelul ajungea în Camera Regelui, o încăpere masivă de culoare roşu-închis, zidită în întregime din granit, care emana o atmosferă de mare putere şi energie. .

Enigme în piatră

Am ajuns în centrul Camerei Regelui, a cărei axă lungă era orientată perfect pe direcţia est-vest, iar axa scurtă era orientata la fel pe direcţia nord-sud. Camera avea exact 5,81 metri înălţime

în care erau montaţi „dinţi tăietori" confecţionaţi din minerale şi mai dure: „Caracteru lucrării pare să indice aproape cu siguranţă diamantul ca fiind acest mineral tăietor; şi numa considerentele legate de raritatea sa în general şi absenţa lui din Egipt ar putea contrazice această concluzie..."

Un mister şi mai mare înconjura scobirea sarcofagului o întreprindere vizibil mult ma dificilă decât separarea sa dintr-un bloc al rocii de bază. În acest caz, Petrie a conchis că egiptenii

.. .trebuie să-şi fi adaptat principiul tăietor într-o formă circulară, în locul celei rectilinii îndoind pânza în formă de tub, pentru a scobi prin rotaţie un şanţ circular; astfel, spărgând miezul rămas în şanţurile de acest gen, au putut săpa găuri mari cu un efort minim. Aceste ferăstraie tubulare variau de la un sfert de ţol la cinci ţoli în diametru, şi de la a treizecea la a cincea parte dintr-un ţol în grosime...

Desigur, după cum a recunoscut acelaşi Petrie, egiptologii nu au găsit nici un burghiu sau ferăstrău propriu-zis cu cristale. Dar urmele vizibile ale acţiunilor de sfredelire şi tăiere

realizate l-au determinat să deducă existenţa unor asemenea instrumente. El a deveni deosebit de preocupat de acest lucru şi şi-a extins studiile spre a include nu numai sarcofagu din Camera Regelui, ci şi multe alte artefacte de granit şi „mase forate" din granit pe care le-a recoltat de la Gizeh. Totuşi, cu cât cerceta mai în profunzime, cu atât tehnologia de tăiere a pietrei din Egiptul Antic devenea mai bizară:

Cantitatea de presiune, demonstrată de repeziciunea cu care burghiele şi ferăstraiele străbăteau rocile dure, este absolut surprinzătoare; probabil că pe burghiele de patru ţoli care penetrau granitul erau plasate greutăţi de cel puţin o tonă sau două. Pe blocul de granit nr. 7, spirala tăieturii se afundă cu un ţol în circumferinţa de şase ţoli, cu o rată de pătrundere uluitoare... Aceste înfiletări rapide nu pot fi atribuite altui fenomen decât coborârii burghiului în granit sub efectul unei presiuni enorme...

exerciţiu nu era, însă, la fel de uşor pentru instrumentul necunos cut capabil să incizeze hieroglife în diorit, în anul 2.500 î.Ch - în orice caz, nu fără a presupune existenţa unei tehnologii mult superioare faţă de nivelul considerat acceptabil de egiptologi

Şi nu era vorba doar de câteva hieroglife, sau câteva vase de diorit. În timpul călătoriilor mele prin Egipt, examinasem multe vase de piatră - datând, în unele cazuri, din timpuri pre-dinastice - care fuseseră scobite în mod misterios, dintr-o gamă întreagă de materiale ca dioritul, bazaltul, cristalele de cuarţ şi şisturile metamorfice.

De exemplu, în camerele de sub Piramida în Trepte a lui Zoser, din Dinastia a Treia, la Saqqarah, s-au găsit peste 30.000 de asemenea vase. Aceasta însemna că erau cel puţin la fel de vechi precum Zoser - adică datând din jurul anului 2650 î.Ch. Teoretic, ar fi putut fi şi mai vechi, fiindcă vase identice au fost găsite în straturi predinastice care datau din anul 4000 î.Ch. şi chiar mai devreme şi fiindcă practica de a preda din generaţie în generaţie moşteniri de mare preţ fusese adânc înrădăcinată în tradiţiile egiptene, încă din vremuri imemoriale.

Indiferent dacă au fost realizate în 2500 î.Ch., în 4000 î.Ch. sau chiar mai devreme, vasele de piatră din Piramida în Trepte erau remarcabile prin măiestria lor, care părea din nou să fi fost realizată cu ajutorul unor unelte încă neimaginate (dacă nu chiar inimaginabile).

De ce inimaginabile? Fiindcă multe dintre vase erau nişte vaze înalte, cu gâturi lungi, subţiri şi elegante şi corp foarte eva-zat, încorporând adesea umeri complet goi pe dinăuntru. Nici un instrument inventat până în acele vremuri nu era capabil să modeleze vasele în asemenea formă, întrucât un astfel de instrument ar fi trebuit să fie destul de îngust pentru a încăpea prin gâtul vazei şi destul de puternic (şi potrivit ca formă) pentru a scobi umerii şi interiorul rotunjit. Şi cum s-ar fi putut genera şi aplica o presiune suficientă de jos în sus, în interiorul vaselor, pentru a obţine aceste efecte?

Vazele înalte nu erau în nici un caz singurele vase enigma tice dezgropate din Piramida lui Zoser, precum şi dintr-un număr

Napoleon oare încercase să doarmă în sarcofag?

Acţionând sub imperiul unui impuls, am intrat în cufarul de granit şi m-am culcat, cu fata în sus, picioarele spre sud şi capul către nord.

Napoleon era un om scund, aşa încât probabil că a încăput comod. Şi pentru mine era destul loc. Dar oare faraonul Khufu a zăcut vreodată acolo?

M-am relaxat, încercând să nu mă gândesc la posibilitatea ca vreunul dintre paznicii Piramidei să intre, găsindu-mă în poziţia aceea jenantă şi, mai mult ca sigur, nepermisă. Sperând că aveam să rămân nederanjat câteva minute, mi-am împreunat mâinile pe piept şi am scos un sunet prelung, jos - lucru pe care îl mai încercasem de câteva ori, în alte puncte din Camera Regelui. Cu acele ocazii, stând în centrul planşeului, observasem că pereţii şi plafonul păreau să capteze sunetul, amplificându-l şi proiectân-du-l înapoi spre mine, aşa încât simţeam vibraţiile ecourilor prin picioare, piele şi craniu.

Acum, în interiorul sarcofagului, am perceput acelaşi efect, parcă amplificat şi colectat de mai multe ori. Parcă m-aş fi aflat în cutia de rezonanţă a unui instrument muzical gigantic, destinat să emită la nesfârşit doar o singură notă reverberată. Sunetul era intens şi absolut tulburător. Mi l-am imaginat înălţându-se din cufăr şi ricoşând din granitul roşu al pereţilor şi al tavanului din Camera Regelui, repezindu-se în sus prin puţurile „de ventilaţie" de la nord şi sud şi răspândindu-se peste platoul de la Gizeh ca un nor sonic în formă de ciupercă.

Cu această ambiţioasă viziune în minte şi cu sunetul notei joase răsunându-mi în urechi şi făcând sarcofagul să vibreze în jurul meu, am închis ochii. Peste câteva minute, când i-am deschis din nou, am văzut o privelişte care m-a descumpănit: şase turişti japonezi, de diverse vârste şi sexe, se adunaseră în jurul sarco fagului - doi stând la est, doi la vest şi câte unul la nord şi sud

Mă priveau... uimiţi. La fel de uimit eram şi eu văzându-i. Date fiind recentele atacuri ale extremiştilor islamişti înarmaţi, în ultima vreme nu mai veneau aproape deloc turişti la Gizeh şi mă aşteptasem să nu fiu deranjat de nimeni în Camera Regelui.

Conducătorul jocului

Acum, când aveam din nou Camera la dispoziţie, am mers spre peretele de la vest, în partea opusă celei în care se afla sar cofagul, şi m-am întors cu faţa către est.

Uriaşa încăpere dovedea o capacitate nesfârşită de a genera indicii ale unor jocuri matematice. De exemplu, înălţimea ei (5,81 metri) era exact jumătate din lungimea diagonalei planşeu lui (11,62 metri). Mai mult decât atât, cum Camera Regelui forma un dreptunghi perfect, cu proporţia laturilor de doi la unu, era, oare, posibil ca realizatorii Piramidei să nu fi fost conştienţi că o făcuseră să exprime şi să exemplifice „secţiunea de aur"?

Cunoscută sub numele de *phi,* „secţiunea de aur" nu este altceva decât tot un număr transcendent, ca şi *pi* - care nu poate fi calculat pe cale aritmetică. Valoarea sa este egală cu rădăcina pătrată a lui 5, plus 1, împărţit la 2 - echivalând cu 1,61803. Aceasta s-a dovedit a fi „valoarea-limită a raportului dintre numerele succesive ale şirului lui Fibonacci - seria de numere care începe cu 0, 1, 1, 2, 3, 5, 8, 13... - fiecare termen fiind suma celor doi termeni anteriori".

Phi poate fi obţinut şi schematic, împărţind segmentul A-B într-un punct C, în aşa fel, încât segmentul întreg A-B să fie mai lung decât primul segment, A-C, în aceeaşi proporţie în care primul segment, A-C, este mai lung decât segmentul rămas, C-B. Această proporţie, care s-a dovedit a fi deosebit de armonioasă şi plăcută ochiului, se presupune că a fost descoperită de greci pitagoreici, care au încorporat-o în Parthenonul din Atena. Totuşi, nu încape absolut nici o îndoială cu *phi* fusese obţinut şi ilustrat cu cel puţin 2.000 de ani înainte, în Camera Regelui din Marea Piramidă de la Gizeh.

Pentru a înţelege cum, este necesar să se imagineze planşeul dreptunghiular al Camerei Regelui împărţit în două pătrate ima ginare de mărime egală, latura fiecăruia având valoarea de unu. Dacă oricare dintre cele două pătrate e împărţit apoi în jumătate, formând astfel două noi dreptunghiuri, şi dacă diagonala celui

Egiptologii consideră că toate acestea nu sunt decât simple coincidenţe. Şi totuşi, ei, mi-e greu să-mi imaginez nişte oameni cu minţi organizate mai sistematic, mai r

Mi-era de-ajuns cu atâtea jocuri matematice pentru o sin gură zi. Când am ieşit d stratul 50 din zidăria Marii Piramide, la o înălţime de circa 50 de metri deasupra Petrie, constructorii reuşiseră s-o plaseze „la nivelul unde secţiunea verticală a pira aria bazei, unde diagonala de la un colţ la altul era egală cu lungimea bazei şi unde

Manevrând cu eficienţă şi în cunoştinţă de cauză mai mult de 6.000.000 de tone după bunul lor plac, realizând o simetrie aproape perfectă, unghiuri drepte aproape constructori ai Marii Piramide îşi găsiseră timp să joace multe alte farse cu dimensi

De ce funcţionau astfel minţile lor? Ce încercaseră să facă sau să spună? Şi de ce, o influenţă magnetică asupra atâtor oameni, din atâtea domenii diferite ale vieţii, ca

În apropiere se afla un Sfinx, aşa că m-am gândit să-i pun lui aceste întrebări...

Capitolul 39

Locul începuturilor

Gizeh. Egipt. 16 martie 1993. ora 15:30

Se făcuse jumătatea după-amiezei, când am ieşit din Marea Piramidă. Reluând drumul urmat în noaptea trecută, când am escaladat monumentul, Santha şi cu mine am pornit spre est, de-a lungul feţei nordice, apoi spre sud, pe lângă latura estică, ne-am urcat peste câteva movile de pietre şi morminte străvechi care se îngrămădeau în acea parte a necropolei şi am ieşit pe platoul de calcar acoperit cu nisip al complexului de la Gizeh, care cobora în pantă spre sud şi est.

La baza acestui povârniş prelung şi blând, cam la o jumătate de kilometru distanţă de colţul sud-estic al Marii Piramide, pe fundul gropii sale săpate în piatră, stătea culcat Sfinxul. înalt de 22 de metri şi lung de peste 80 de metri, cu capul doar măsurând 4,16 metri, Sfinxul este, cu o marjă de toleranţă considerabilă, cea mai mare sculptură individuală din lume - şi cea mai celebră: "0 figură cu trup de leu şi cap de om,/ Cu privirea goală şi nemiloasă ca soarele".

Apropiindu-mă de monument dinspre nord-vest, am traversat vechiul drum de acces care uneşte cea de-a doua piramidă cu aşa-numitul Templu din Vale al lui Khafre, o construcţie cum nu se poate mai neobişnuită, amplasată la 17 metri distanţă de Sfinx, spre sud, pe latura estică a necropolei de la Gizeh.

Multă vreme, s-a crezut că acest templu este mult mai vechi decât epoca lui Khafre. Ba chiar, pe parcursul unei îndelungate perioade din secolul XIX, printre oamenii de ştiinţă a domnit consensul că fusese construit în preistoria îndepărtată şi nu avea nici o legătură cu arhitectura Egiptului dinastic.

Ceea ce a schimbat această opinie a fost descoperirea unui număr de statui ale lui Khafre cu inscripţii, îngropate în incinta templului. Majoritatea erau destul de sfărâmate, însă una, care a fost descoperită cu capul în jos într-o groapă adâncă dintr-o ante cameră, rămăsese aproape intactă. În mărime naturală, sculptată cu mult rafinament din diorit

negru, dur ca diamantul, îl repre zenta pe faraonul Khafre/Khefren din Dinastia a Patra aşezat pe tron, privind în neant, cu o seninătate indiferentă.

În acest punct, raţionamentele tăioase ca briciul ale egipto logiei au fost puse la grea încercare şi s-a găsit o soluţie de o inteligenţă aproape impresionantă: dacă în Templul din Vale se găsiseră statui ale lui Khafre, însemna că Templul din Vale fusese construit de Khafre. Flinders Petrie, un om de obicei raţional, a rezumat concluzia: „Faptul că singurele relicve databile găsite în templu erau nişte statui ale lui Khafre demonstrează că templul datează din perioada lui, întrucât ideea ca faraonul să-şi fi însuşit o construcţie de dată anterioară este foarte puţin probabilă".

Dar de ce era atât de puţin probabilă o asemenea idee?

Pe tot parcursul istoriei Egiptului dinastic, mulţi faraoni şi-au însuşit clădirile predecesorilor lor, uneori distrugând în mod deliberat inscripţiile lăsate de constructorii originari şi înlocuin-du-le cu ale lor. Nu exista nici un motiv întemeiat de a presupune că faraonul Khafre ar fi ezitat să se pună în legătură cu Templul din Vale, mai ales dacă acesta nu fusese asociat în mintea lui cu un domnitor istoric precedent, ci cu marii „zei" despre care egiptenii antici spuneau că aduseseră în Valea Nilului civilizaţia, în epoca îndepărtată şi mitică denumită Începutul Timpurilor. Khafre s-a putut gândi că într-un asemenea loc, plin cu puteri arhaice şi misterioase, *asupra căruia el nu pare să fi intervenit în nici un alt mod,* instalarea unor frumoase statui în mărime naturală reprezentându-l pe el însuşi i-ar fi putut aduce beneficii eterne. Iar dacă, printre zei, Templul din Vale fusese asociat cu Osiris (pe care orice faraon urmărea să-l întâlnească în viaţa de apoi), folosirea statuilor de către Khafre pentru a fauri o legă tură simbolică strânsă ar fi si mai uşor de înţeles.

măsoară 6 metri lungime pe 3 metri lăţime şi 2,5 metri înalţime iar unii ajung până la 10 metri lungime, 4 metri lăţime şi 3 metri înălţime. Depăşind, aproape fiecare, o masă de 200 de tone, sunt mai grei decât o locomotivă diesel modernă - şi se numără cu sutele.

Oare acest lucru este misterios în vreun sens?

Egiptologii nu par să fie de această părere; ba chiar, puţini dintre ei s-au deranjat să comenteze altfel decât în cel mai super ficial mod - fie referitor la dimensiunile gigantice ale acestor blocuri, fie privind mijloacele logistice stupefiante cu ajutorul cărora au putut fi instalate. După cum am văzut, nişte monoliţi cu o masă ajungând până la 70 de tone, grei fiecare cam cât 100 de microbuze, au fost ridicaţi până la nivelul Camerei Regelui din Marea Piramidă - din nou, tot fără a provoca prea multe comentarii din partea comunităţii egiptologice - astfel încât lipsa de curiozitate faţă de Templul din Vale nu ar trebui să ne surprindă. Cu toate acestea, mărimea blocurilor era cu adevărat extraordinară, părând să aparţină nu numai unei alte epoci, ci şi unei cu totul alte *etici* - care reflectă preocupări estetice şi structurale de neînţeles şi sugerează o scară a priorităţilor complet diferită de a noastră. De ce, de exemplu, s-a insistat să se folosească aceşti monoliţi uriaşi de 200 de tone, când fiecare ar fi putut să fie tăiat în câte 10, 20, 40 sau 80 de blocuri mai mici, mult mai uşor de manevrat? De ce să-ţi autoimpui nişte sarcini atât de dificile, când acelaşi efect vizual ar putea fi obţinut cu eforturi mult mai reduse?

Şi cum au reuşit constructorii Templului din Vale să ridice aceşti megaliţi colosali, până la înălţimi de peste 13 m?

Actualmente, în toată lumea nu există decât două macarale cu baza pe sol care pot ridica greutăţi de o asemenea magnitudine. Aflate la frontiera tehnologiei construcţiilor, amândouă sunt nişte agregate industriale vaste, cu turnul înalt de peste 70 de metri, necesitând contragreutăţi încorporate de 160 de tone, ca să nu se răstoarne. Perioada de pregătire pentru ridicarea unei singure sarcini acoperă cam şase săptămâni şi presupune calificările unor echipe specializate ajungând până la 20 de oameni.

granit care, aşa cum vom vedea, în interiorul clădirii era aproape neatinsă, dar în exterior căzuse în mare parte. O privire mai atentă asupra unora dintre blocurile exterioare de faţadă rămase, în locurile unde se desprinseseră de zidul structural, a dezvăluit un fapt curios. În antichitate, când au fost amplasate în poziţie, părţile dinapoi ale acestor blocuri fuseseră tăiate astfel încât să se potrivească în interiorul şi în jurul concavităţilor şi al protuberanţelor *lăsate de intemperii* pe structura de calcar. Prezenţa acestor configuraţii părea să sugereze că blocurile structurale stătuseră acolo, expuse elementelor naturii, un interval de timp imens, înainte de a fi fost placate cu granit.

Stăpânul Rostau-lui

Am ocolit apoi spre intrarea în Templul din Vale, amplasată lângă capătul nordic al zidului de la est, înalt de 13 metri. Aici, am văzut că faţada de granit era încă în perfectă stare, constând din lespezi enorme, cântărind fiecare între 70 şi 80 de tone, care protejau ca o armură blocurile structurale de calcar aflate dedesubt, încorporând un coridor îngust şi înalt, fără acoperiş, acest portal impunător şi întunecat mergea iniţial pe direcţia est-vest, după care cotea în unghi drept spre sud, conducându-mă într-o antecameră spaţioasă. Aici se găsise statuia din diorit a faraonului Khafre, în mărime naturală, cu capul în jos şi părând a fi fost îngropată în mod ritual, pe fundul unei gropi adânci.

Interiorul antecamerei era placat peste tot cu un maiestuos *puzzle* din blocuri de granit lustruite (care continuau prin toata clădirea). Exact la fel ca blocurile unora dintre cele mai mari şi. mai bizare monumente pre-incaşe din Peru, acestea includeau multiple unghiuri cizelate fin în locurile de îmbinare, prezentând un model de ansamblu complex. Deosebit de interesant era mo dul în care anumite blocuri îmbrăţişau colţurile, fiind întâmpinate de unghiuri de formă corespunzătoare, tăiate în alte blocuri.

Din antecameră, am trecut printr-un coridor elegant care ducea spre vest, până într-o sală vastă în formă de T. Am ajuns

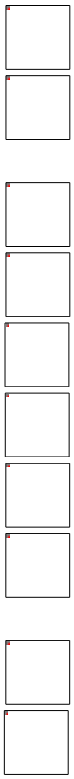

Ultra-, răs-, arhi-străvechi

Urmând îndrumările oferite în Stela-Inventar - care declara că Sfinxul stătea „la nord-vest de Casa lui Osiris"[16] - am pornit spre capătul nordic al peretelui apusean care închidea sala în formă de T din Templul din Vale. Am trecut printr-o uşă monolitică, intrând într-un coridor lung, înclinat, cu pardoseală de alabastru (orientat tot spre nord-vest), care, în cele din urmă se deschidea la capătul inferior al drumului care cobora dinspre cea de-a doua piramidă.

De pe marginea drumului, vedeam limpede Sfinxul, aflat foarte aproape, la nord. Lung cât un rând de blocuri şi înalt cât o clădire cu cinci etaje, era orientat *perfect* spre est, stând astfel cu faţa spre răsăritul soarelui, în zilele celor două echinocţii din an. Cu cap de om şi trup de leu, culcat ca şi cum ar fi în sfârşit gata să-şi mişte coapsele masive după milenii întregi de somn împietrit, fusese sculptat dintr-o singură bucată, într-o culme de calcar, pe un loc care trebuie să fi fost ales cu cea mai mare grijă. Excepţionala caracteristică a acestui sit, pe lângă faptul că domină Valea Nilului, este aceea că, în configuraţia sa geologică, este încorporat un mamelon de rocă dură, care se ridică la cel puţin 10 metri deasupra nivelului general al crestei de calcar. Din acest mamelon au fost cioplite capul şi gâtul Sfinxului, în timp ce, dedesubt, era separat din roca de bază înconjurătoare uriaşul paralelipiped de calcar căruia urma să i se dea formă trupului. Constructorii au făcut acest lucru săpând de jur împrejur un şanţ lat de 6 metri şi adânc de 8 metri, care lăsa în mijlocul său un monolit izolat.

Prima şi cea mai durabilă impresie pe care o lasă Sfinxul şi împrejurimile sale este aceea a unei imense vechimi - nu doar câteva mii de ani, precum Dinastia a Patra de faraoni egipteni, ci a unui timp ultra-, răs, arhi-străvechi. Aşa vedeau monumentul egiptenii antici din toate perioadele istoriei lor, considerând că el păzea „Splendidul Loc al Începutului Tuturor Timpurilor" şi venerându-l ca fiind un punct focal al unei „mari puteri magice care se întinde peste toată regiunea".

Şi totuşi: este, oare, verosimil să ne imaginăm că Sfinxul ar fi fost clădit pe vremea când platoul de la Gizeh era încă verde - cu mult, foarte mult timp în urmă?

După cum vom vedea, asemenea idei echivalează cu o ana temă pentru egiptologii moderni, care sunt nevoiţi să recunoască totuşi - pentru a-l cita pe doctorul Mark Lehner, directorul Proiectului de Cartografiere a complexului de la Gizeh -, că "nu există nici o cale directă de a data Sfinxul, întrucât este sculptat din rocă naturală". În absenţa unor teste mai obiective, a subliniat în continuare Lehner, arheologii au fost nevoiţi „să dateze lucrurile *prin context"*. Iar contextul Sfinxului - adică, al necropolei de la Gizeh, un sit

binecunoscut din Dinastia a Patra - făcea să reiasă în mod evident că şi Sfinxul ar fi aparţinut tot Dinastiei a Patra. Distinşii predecesori din secolul XIX ai lui Lehner nu au considerat axiomatic un asemenea raţionament, ei fiind convinşi, într-o vreme, că Sfinxul era mult mai vechi decât Dinastia a Patra.

În fond, al cui e Sfinxul?

În cartea sa *Apusul imperiilor,* publicată în 1900, distinsul egiptolog francez Gaston Maspero, care a efectuat un studiu special al conţinutului Stelei Sfinxului gravată de Tutmosis IV, a scris:

Stela Sfinxului poartă, pe rândul al treisprezecelea, cartuşul lui Khafre (un chenar alungit) în mijlocul unui spaţiu gol... Cred că aceasta e o indicaţie a [unei renovări şi degajări a] Sfinxului, întreprinsă sub domnia acestui prinţ şi, în consecinţă, dovada mai mult sau mai puţin certă că Sfinxul era deja acoperit cu nisip pe vremea lui Khufu şi a predecesorilor lui...

La fel, distinsul Auguste Mariette a fost de aceeaşi părere în mod destul de firesc, din moment ce el fusese descoperitorul Stelei-Inventar (care, aşa cum am văzut, afirma pe un ton indi

ferent că Sfinxul se înălţa pe platoul de la Gizeh cu mult timp înainte de epoca lui Khufu). La acelaşi nivel general, au confirmat ideea Brugsch *{Egiptul sub faraoni,* Londra, 1891), Petrie, Sayce şi mulţi alţi savanţi eminenţi ai aceleiaşi perioade. Unii scriitori călători, precum John Ward, au afirmat că „Marele Sfinx trebuie să fie infinit mai bătrân chiar şi decât Piramidele". Iar în 1904, Wallis Budge, respectabil custode al Antichităţilor Egiptene de la British Museum, nu a ezitat să facă următoarea afirmaţie fără echivoc:

Cea mai veche şi mai rafinată statuie leonină cu cap de om este celebrul „Sfinx" de la Gizeh. Acest obiect miraculos exista deja în zilele lui Khafre, constructorul celei de-a Doua Piramide, şi era, probabil, foarte vechi chiar şi în epoca aceea timpurie... Se crede că Sfinxul avea o anumită legătură cu străinii sau cu o religie străină, care data din timpurile pre-dinastice.

Între începutul şi sfârşitul secolului XX, însă, opiniile egiptologilor despre antichitatea Sfinxului s-au modificat dramatic. În zilele noastre, nu mai există nici un egiptolog ortodox, care să discute măcar, necum să ia în serios, sugestia nebunească şi iresponsabilă, cândva atât de răspândită, că Sfinxul ar putea să fi fost construit cu mii de ani înaintea domniei lui Khafre.

De pildă, potrivit d-rului Zahi Hawass, directorul Siturilor de la Gizeh şi Saqqarah al Organizaţiei Antichităţilor Egiptene, multe asemenea teorii au fost avansate, dar au dispărut „spulberate de vânt", fiindcă „noi, egiptologii, avem probe concludente care dovedesc că Sfinxul datează din epoca lui Khafre".

De asemenea, Carol Redmont, arheolog în cadrul campusului Berkeley al Universităţii statului California, s-a arătat necon vinsă atunci când i s-a sugerat că Sfinxul ar putea fi cu mii de ani mai vechi decât epoca lui Khafre: „Aşa ceva nu are cum să fie adevărat. Populaţia acelei regiuni nu putea să aibă tehnologia, instituţiile de guvernare sau măcar voinţa de a construi o asemenea structură, cu mii de ani înainte de domnia lui Khafre".

Când am început cercetările asupra acestui subiect, presu puneam, aşa cum părea
noi, incontestabile, care dovedeau identitatea constructorilor monumentului. Nici vo

Ba chiar, nu există decât *trei* motive, „contextuale", pentru care construirea an convingere faraonului Khafre: **1. *Datorită cartuşului lui Khafre, din rândul trei* explicaţie absolut rezonabilă pentru prezenţa acestui cartuş: Tutmosis fusese un re monumentului - întreprinsă de către Khafre, în timpul Dinastiei a Patra. Această ex *de pe vremea lui Khafre,* e respinsă de egiptologii moderni. Cu obişnuita lor identit stelă pentru a recunoaşte faptul că faraonul Khafre fusese constructorul iniţial (şi *nu*

Întrucât niciodată nu s-a găsit mai mult decât acest unic cartuş - şi din moment ce ar fi puţin cam prematur să tragem nişte concluzii atât de categorice? Ce fel de „ Dinastia a Patra (pe o stelă gravată de un faraon din Dinastia a Optsprezecea) să det şi acest cartuş s-a şters între timp şi nu mai poate fi examinat...

2. *Pentru că şi Templul din Vale, aflat alături, îi este atribuit tot lui Khafre.* Acea este cel puţin şubredă Totuşi, ea s-a bucurat din plin de susţinerea egiptologilor, care Sfinx şi Templul din Vale există legături atât de evidente).

3. F*iindcă se crede că faţa Sfinxului seamănă cu statuia intactă a lui Khafre de*

Desigur aceasta este o simplă chestiune de opinie. Eu, unul, nu am observat nici ce găsit-o nici experţii criminalişti de la Departamentul Poliţiei newyorkeze, chemaţi n vom vedea în Partea a Şaptea).

Prin urmare, una peste alta, către seara zilei de 16 martie 1993, în timp ce stăteam atribuire corectă a monumentului - fie lui Khafre, pe de o parte, fie arhitecţilor ur parte. Chiar dacă moda actuală a lunii (sau a secolului) era, întâmplător, de partea eg erau necesare dovezi materiale absolut lipsite de orice ambiguitate, care să clarifice

Captivat de câmpul de forţă al acestei prezenţe oculte puternice, îmi reveneau vii în minte miturile precesionale pe care le studiasem în timpul ultimului an. Printre aceste mituri circulau încoace şi-ncolo personaje canine, într-un mod care uneori păruse aproape prea elaborat, în sens literar. Începusem să mă întreb dacă nu cumva simbolistica şacalilor, a lupilor a câinilor şi aşa mai departe a fost folosită *deliberat* de autorii de demult ai miturilor, pentru a-i călăuzi pe iniţiaţi, printr-un labirint de indicii, spre tezaure secrete de cunoştinţe ştiinţifice pierdute

Printre aceste tezaure, bănuiam eu, se număra şi mitul lui Osiris. Acesta a fost dramatizat şi pus în scenă mai mult decât oricare alt mit, în Egiptul antic, sub forma unui mister teatral anual - un artefact literar „elaborat", transmis din generaţie în generaţie ca o tradiţie de mare preţ, încă din timpuri preistorice. Această tradiţie, după cum am văzut în Partea a Cincea, conţinea valori pentru rata mişcării precesionale, atât de precise şi consistente, încât ar fi fost dificil să fie atribuite hazardului. Şi nu părea probabil nici ca zeului-şacal să i se fi atribuit doar din întâmplare un rol central al dramei, servind ca spirit călăuzitor al lui Osiris în călătoria sa pe lumea cealaltă. La fel de ispititor era şi să mă întreb dacă nu cumva exista vreo semnificaţie în faptul că Anubis fusese numit de preoţii egipteni din antichitate „păzitorul scrierilor secrete şi sacre". Sub capacul cu şanţuri al cufărului aurit pe care stătea acum culcată efigia lui se găsise o inscripţie: „Iniţiat în secrete". Traducerile alternative ale aceluiaşi text hieroglific l-au redat în diverse moduri, atât ca „paznicul secretelor", cât şi „cel care stă peste secrete".

Dar au mai rămas secrete în Egipt? După mai bine de un secol de investigaţii arheologice intense, era posibil ca nisipurile acestei ţări străvechi să ne mai rezerve şi alte surprize?

Stelele lui Bauval şi pietrele lui West

În 1993, s-a realizat o nouă şi uluitoare descoperire, care sugera că mai sunt încă multe de aflat despre Egiptul antic. Mai

rnult, descoperitorul nu era cine-ştie-ce arheolog miop care îşi croia drum prin praful mileniilor, ci un străin de domeniu: Robert Bauval, un inginer constructor belgian cu fler pentru astronomie, care a observat pe cer o corelaţie ce le-a scăpat experţilor, în fixaţia lor faţă de pământul de sub picioare.

Iată ce a văzut Bauval: în timp ce traversau meridianul la Gizeh, pe.cerul sudic, cele trei stele ale Centurii din constelaţia lui Orion nu stăteau în linie perfect dreaptă. Cele două stele de jos, *Al-Nitak* şi *Al-Nilam,* formau o diagonală perfectă, dar a treia stea, *Mintaka,* părea deviată spre stânga observatorului -adică, spre est.

În mod destul de curios (după cum am văzut în Capitolul 36), acesta era exact planul dispunerii celor trei piramide enigmatice de pe platoul de la Gizeh. Bauval şi-a dat seama că vederea de sus a necropolei din Gizeh ar prezenta Marea Piramidă a lui Khufu ocupând poziţia stelei *Al-Nitak,* a doua piramidă, cea a lui Khafre, poziţia stelei *Al-Nilam,* iar a treia piramidă, cea a lui Menkaure, puţin mai la est faţă de diagonala formată ce celelalte două - completând astfel ceea ce la început părea a fi o fastă diagramă a stelelor.

Oare asta reprezentau, într-adevăr, piramidele de la Gizeh? Ştiam că activitatea ulterioară a lui Bauval, care fusese susţinută din toată inima de matematicieni şi astronomi, s-a bazat pe această intuiţie inspirată. Dovezile lui (recapitulate integral în Capitolul 49) demonstrau că cele trei piramide constituiau o hartă terestră incredibil de precisă a celor trei stele din Centura lui Orion, reflectând exact unghiurile dintre ele şi chiar oferind (prin intermediul mărimilor lor respective) unele indicaţii privitoare la magnitudinile individuale[6] Mai mult, această hartă se extindea spre nord şi sud, cuprinzând alte câteva structuri de pe Platoul de la Gizeh - din nou, cu o precizie ireproşabilă. Totuşi, adevărata surpriză dezvăluită de calculele astronomice ale lui Bauval era următoarea: în pofida faptului că unele aspecte ale Marii Piramide erau, într-adevăr, asociate din punct de vedere astronomic cu epoca piramidelor, monumentele de la Gizeh în ansamblul lor erau aranjate în aşa fel, încât să formeze o imagine

Cele trei piramide de la Gizeh, corelate cu cele trei stele ale Centurii din constelaţia Orion

a cerului - care îşi modifică înfăţişarea de-a lungul mileniilor, în urma precesiunii echinocţiale - nu aşa cum arăta în timpul dinastiei a Patra, prin anul 2500 î.Ch., ci aşa cum arătase - şi *numai* aşa cum arătase - în jurul anului 10450 î.Ch.

Venisem în Egipt pentru a vizita situl de la Gizeh împreună cu Robert Bauval şi ca să-1 chestionez despre teoria lui de corelare cu stelele. În plus, doream să-i aflu opinia despre genul de societate umană care ar fi putut avea, cu atâta timp în urmă, cunoştinţele tehnologice necesare pentru a măsura corect altitudinile stelelor şi a concepe un plan atât de matematic şi ambiţios precum cel al necropolei de la Gizeh.

De asemenea, venisem să fac cunoştinţă cu un alt cercetător care sfidase cronologia ortodoxă a Egiptului Antic, cu afirmaţia întemeiată că găsise probe concludente ale existenţei unei civilizaţii evoluate din Valea Nilului, în anul 10000 î.Ch. - sau chiar mai devreme. Asemenea datelor astronomice ale lui Bauval, dovezile existaseră tot timpul, dar nu reuşiseră să atragă atenţia egiptologilor consacraţi. Omul răspunzător de a le fi adus acum la cunoştinţa publicului era cercetătorul american John Anthony West, care susţinea că specialiştii le omiseseră nu fiindcă n-ar fi reuşit să le găsească, ci deoarece, deşi le găsiseră, nu le putuseră interpreta corect.

Dovezile lui West se concentrau asupra anumitor structuri-cheie, mai cu seamă Sfinxul şi Templul din Vale de la Gizeh -Şi, mult mai departe înspre sud, misteriosul templu Osireion şi complexul de la Abydos. West argumenta că aceste monumente din deşert prezentau numeroase semne inconfundabile din punct de vedere ştiinţific de a fi fost erodate de *apă,* un agent faţă de care nu putuseră fi expuse în proporţii suficiente decât pe parcursul perioadei „pluviale" umede care a însoţit sfârşitul ultimei ere glaciare, în jurul mileniului XI î.Ch. Implicaţia acestui sis-tem de erodare „provocată de precipitaţii", aparte şi extrem de distinctiv, era aceea că templul Osireion, Sfinxul de la Gizeh şi celelalte construcţii asociate cu ele ar fi fost construite înaintea anului 10000 î.Ch

Un ziarist britanic de investigaţii rezuma efectul astfel-

West reprezintă realmente cel mai cumplit coşmar al comunităţii academice, pentru că apare din afara domeniului, cu o teorie perfect gândită, impecabil prezentată şi coerent descrisă, plină de date incontestabile, care le trage tuturor covorul de sub picioare. Aşa încât, ce pot face? O ignoră. Speră că va trece... şi nu va trece.

Motivul pentru care noua teorie nu avea să dispară nici în ruptul capului, în pofida respingerii sale de către cârduri întregi de „egiptologi competenţi", era acela că obţinuse sprijinul larg al altei discipline ştiinţifice - geologia. Robert Schoch, profesor de geologie la Universitatea din Boston, a jucat un rol-cheie în validarea estimaţiilor lui West cu privire la adevărata vârstă a Sfinxului, iar opiniile lui au fost susţinute de aproape 300 de geologi la Congresul anual din 1992 al Societăţii Geologice din America.

De atunci, cel mai adesea fără ştiinţa publicului, a început să se coacă o dispută înverşunată între geologi şi egiptologi. Şi, cu toate că foarte puţini oameni, în afară de John West, erau pregătiţi s-o recunoască, miza acestei dispute era o răsturnare totală a opiniilor acceptate despre evoluţia civilizaţiei omeneşti.

Potrivit lui West:

Ni se spune că evoluţia civilizaţiei umane e un proces liniar -că se desfăşoară de la proştii de oameni ai cavernelor până la deştepţii de noi, cu bombele noastre cu hidrogen şi pastele de dinţi vărgate. Dar dovada că Sfinxul este cu multe, multe mii de ani mai vechi decât credeau arheologii, că a precedat cu mii şi mii de ani până şi Egiptul dinastic, înseamnă că trebuie să fi existat, într-un moment îndepărtat al istoriei, o civilizaţie evoluată şi complexă - întocmai aşa cum afirmă legendele.

Propriile mele călătorii şi cercetări din cei patru ani prece denţi îmi deschiseseră ochii faţă de electrizanta posibilitate ca aceste legende să fie

adevărate, motiv pentru care revenisem în Egipt ca să mă întâlnesc cu West şi Bauval. Mă frapase modul

în care direcţiile lor de investigaţii, până atunci disparate, se întâlniseră atât de convingător în punctul a ceea ce păreau a fi amprcntele astronomice şi geologice ale unei civilizaţii pierdute, care putea să fi apărut sau nu în Valea Nilului, dar părea să fi fost prezentă acolo încă în mileniul XI î.Ch.

Drumul şacalului

Anubis, păzitorul secretelor, zeul camerei funerare, deschizătorul de drumuri al morţilor, ghidul şi însoţitorul cu cap de şacal al lui Osiris...

Era aproximativ cinci după-amiază, ora închiderii Muzeului din Cairo, când Santha s-a declarat mulţumită de fotografiile luate sinistrei efigii negre. La nivelurile inferioare, paznicii fluierau şi băteau din palme, căutând să grăbească ultimii vizitatori spre ieşirea din săli, dar la etajul doi al clădirii vechi de 100 de ani, unde ancestralul Anubis stătea culcat în poziţia sa de veghe milenară, domneau liniştea şi nemişcarea.

Am ieşit din muzeul întunecat, în lumina soarelui care încă mai scălda aglomerata Piaţă Tahrir din Cairo.

Mă gândeam că Anubis îşi împărţise îndatoririle ca spirit călăuzitor şi paznic al înscrisurilor secrete cu un alt zeu, Upuaut, reprezentat şi simbolizat tot de şacal, al cărui nume se traducea prin „deschizător de drumuri". Ambele zeităţi canine fuseseră asociate din timpuri imemoriale cu străvechiul oraş Abydos din Egiptul de Sus, al cărui zeu originar, Khenti-Amentiu (numit, în mod straniu, „Cel-dintâi-dintre-apuseni") fusese şi el reprezentat ca un membru al familiei câinelui, stând de obicei culcat pe un piedestal negru.

Exista vreo semnificaţie în prezenţa repetată, la Abydos, a acestei imagistici canine mitice şi simbolice, cu fagăduiala ei despre mari secrete ce aşteptau să fie dezvăluite? Părea să merite încercarea de a afla, din moment ce ruinele intinse acolo includeau şi structura cunoscută sub numele de Oserion, despre care cercetăeile geologice ale lui West indicaseră că putea fi mult mai veche decât credeau arheologii. în plus, stabilisem deja să mă întâlnesc cu West, peste câteva zile, în oraşul Luxor, din Egiptul de Sus, la mai puţin de 200 de kilometri sud de Abydos în loc să zbor de la Cairo direct la Luxor, aşa cum plănuisem iniţial, îmi dădeam seama acum că ar fi fost foarte practic să merg pe şosea, vizitând pe drum situl de la Abydos şi alte câteva Şoferul nostru, Mohammed Walili, ne aştepta într-un garaj subteran de lângă Piaţa Tahrir. Vârstnic, masiv şi vesel, avea un taxi Peugeot alb şi cam rablagit, care în mod normal stătea la rând în faţa hotelului *Mena House* din Gizeh. în ultimii câţiva ani, cu ocazia frecventelor noastre călătorii pentru cercetări la Cairo, ne împrieteniserăm, iar acum lucra cu noi, ori de câte ori ne aflam în Egipt. Ne-am tocmit un timp în legătură cu diurna potrivită pentru lungul drum dus-întors până la Abydos şi Luxor. Trebuia să ţinem seama de multe aspecte, inclusiv de faptul că unele dintre regiunile prin care urma să trecem fuseseră atacate recent de militanţii islamişti terorişti. în cele din urmă, ne-am înţeles la preţ şi am stabilit să pornim în zorii zilei următoare.

Capitolul 41

Oraşul Soarelui, Camera Şacalului

Mohammed ne-a luat de la hotelul din Heliopolis la ora şase dimineaţa, când încă mai era aproape întuneric.

Am băut câte o ceaşcă mică de cafea neagră şi tare, la o tarabă de pe marginea drumului, apoi am pornit spre vest, pe străzile prăfuite, aproape pustii care duceau spre Nil. Îi cerusem lui Mohammed să ne ducă prin Piaţa *Maydan al-Massallah,* care era dominată de unul dintre cele mai vechi

obeliscuri egiptene rămase intacte. Cântărind 350 de tone, acesta era un monolit de granit trandafiriu, înalt de 50 de metri, ridicat de faraonul Senuseret I (1971-1928 î.Ch.). Iniţial, făcuse parte dintr-o pereche de obeliscuri aflate la poarta Marelui Templu Heliopolitan al Soarelui, în cei 4.000 de ani trecuţi de-atunci, templul propriu-zis a dispărut în întregime, ca şi al doilea obelisc. Mai mult decât atât, între timp, aproape tot Heliopolisul antic a fost şters de pe faţa pământului, devastat de nenumăratele generaţii de cetăţeni ai metropolei Cairo, pentru valoroasele sale pietre decorative şi materialele de construcţie gata prelucrate.

Heliopolis (Oraşul Soarelui) figurează în *Biblie* cu numele de *On,* dar în limba Egiptului antic se numea *Innu,* sau *Innu Mehret* - adică „stâlpul" sau „stâlpul de la miazănoapte". Era un district de o imensă sacralitate, asociat cu un grup straniu de nouă zeităţi solare şi stelare, fiind nemăsurat de vechi pe vremea când Senuseret 1-a ales ca loc pentru obeliscul său. Într-adevăr, împreună cu platoul de la Gizeh şi cu îndepărtatul oraş Abydos din sud, Innu/Heliopolis se crede că a făcut parte din prima ţară care ă apărut din apele primordiale în momentul facerii lumii, tărâmul „începutului Timpurilor", unde zeii şi-au început domnia pe pământ.

Teologia heliopolitană se baza pe un mit al creaţiunii distinct prin mai multe trăsături curi întunecată şi apoasă, numită Nun. Din acest ocean cosmic inert (descris ca fiind „fără forn care s-a materializat Ra, Zeul Soare, în forma sa auto-creată ca Atum (reprezentat uneori c

Cerul nu fusese creat, pământul nu fusese creat, copiii pământului şi târâtoarele nu fuseseră făuri cu mine...

Conştientă de singurătatea sa, această făptură binecuvântată şi nemuritoare s-a gândit să umezelii: „Mi-am înfipt falusul în mâna strânsă. Mi-am făcut sămânţa să intre în mână. M lui Tefnut".

În pofida unor începuturi atât de puţin elegante, Shu şi Temut (care au fost descrişi întotd au împerecheat şi au născut odrasle proprii: Geb, zeul pământului, şi Nut, zeiţa cerului. A astfel completând Eneada, compania completă a celor Nouă Zei din Hehopolis. Se spune Horus şi, în cele din urmă - timp 3.226 de ani - de zeul cu cap de ibis al înţelepciunii, Toth

Cine au fost aceşti oameni (sau creaturi, sau fiinţe, sau zei). Erau oare plăsmuiri ale im erau nişte amintiri mitice vii ale unor evenimente reale ce au avut loc cu mii de ani în trecu nesfârşit de-a lungul epocilor - un mesaj care abia acum începe să fie depănat şi înţeles?

Asemenea idei ar părea fanteziste. Cu toate acestea, mi-era greu să uit că din aceeaşi trad un calcul corect al ratei mişcării precesionale. Mai mult, preoţii lui Innu, răspunzători cu p lor înţelepciune şi talentele de profeţi, astronomi, matematicieni, arhitecţi şi magicieni. De numitul *benben.*

Egiptenii numeau Heliopolisul Innu, „stâlpul", pentru că, după tradiţie, *benben* fusese ţin de piatră cizelată aspru.

Se credea că *benben* ar fi căzut din cer. Din păcate, acest obiect se pierduse cu atât de mu a urcat pe tron Senuseret. În acea perioadă (Dinastia a Douăsprezecea), nu se mai ţinea coloana pe care stătea) un prototip pentru forma tuturor obeliscurilor viitoare. De asemen obicei pe culmea piramidelor. În sens simbolic, *benben* era de asemenea asociat strâns şi d ai ridicat ca piatra *benben* în Casa Phoenixului..."

Casa Phoenixului descria templul originar de la Heliopolis, unde fusese găzduit *benben.* Phoenix, divina pasăre Bennu, ale cărei apariţii şi dispariţii erau considerate a avea legătur

Vom mai avea multe de spus despre Piramida în Trepte şi constructorul ei, într- Unicul meu scop era acela de a petrece câteva momente în camera funerară din pir între anii 2356 şi 2323 î.Ch. Pereţii acestei camere, pe care o mai vizitasem de cât

cele mai vechi Texte ale Piramidelor, o extravaganţă de înscrisuri hieroglifice care
mute şi neîmpodobite ale piramidelor de la Gizeh presupuse ca datând din Dinastia

Fenomen aparţinând exclusiv Dinastiilor a Cincea şi a Şasea (2465-2151 î.Ch.),
compuse de preoţimea heliopolitană la sfârşitul mileniului III î.Ch., iar alte părţi fu
urmă fragmente ale Textelor, datând dintr-o antichitate îndepărtată şi impenetrabil
urmă cu câteva luni. De asemenea, fusesem amuzat - şi destul de intrigat - de modu
călăuziţi spre camera ascunsă eu Textele Piramidelor de un „deschizător de drumur
egiptean al excavărilor de la Saqqarah se trezise în zorii unei zile şi, ajungând lângă
ai unui şacal singuratic din deşert:

Animalul părea să-l ispitească pe observatorul său uman (...) şi să-l invite pe omul nedum
oprin-du-se un moment, înainte de a dispărea într-o gaură. Mirat, arabul s-a hotărât să-l ur
adâncurile întunecoase ale piramidei. Nu peste mult timp, a ajuns într-o cameră şi, ridicând f

de sus şi până jos cu inscripţii hieroglifice. Acestea erau gravate cu o măiestrie deosebită

În zilele noastre, camera plină cu hieroglife de sub piramida ruinată a lui Unas es
faţada nordică, excavat de echipa arheologică franceză la scurt timp după uluitoare
cu un zid despărţitor între ele, în care e practicată o uşă joasă. Ambele camere su
întunecos pe care-l străbătuserăm aplecaţi, Santha şi cu mine am intrat în prima dintr
Aceasta era camera mortuară propriu-zisă, cu masivul sarcofag de granit negru al lui
şi prezenţa de pe toţi pereţii.

Ce spuneau aceste hieroglife, care ni se adresau în mod direct, nu prin şarade şi ca
răspunsul depindea într-o oarecare măsură de traducerea folosită, mai ales pentru c
aluzii mitologice nefamiliare, încât savanţii au fost nevoiţi să-şi umple cu deducţii g
profesor de limbă egipteană antică la Colegiul Universitar din Londra, realizase ver

Faulkner, a cărui traducere am studiat-o rând cu rând, descria textele ca reprezentâ
în ziua de azi", adăugând că „sunt cel mai puţin denaturate dintre toate culegerile d
egiptene..." *Motivul* pentru care Textele erau atât de importante (cum au fost de a
complet deschis între perioada relativ scurtă din trecut pe care şi-o aminteşte omeni

îmi aminteam că la Sirius se făcea referire în mod direct în Textele Piramidelor, cu „nur
acest citat confirmă că respectivul calendar *sothic* era *cel puţin* la fel de vechi ca Textele în
este aceasta: într-o perioadă atât de veche, cine ar fi putut avea cunoştinţele necesare pent
heliacal al lui Sirius - o coincidenţă descrisă de matematicianul francez R. A. Schwaller de

Nu putem decât să admirăm măreţia unei ştiinţe capabile să descopere o asemenea coinc
necesară, în direcţia potrivită, pe fundalul celorlalte stele. Acest fapt, cunoscut cu 4.000 de a
prelungită şi extraordinar de atentă a cerului.

De o asemenea moştenire - construită pe baza unor îndelungate secole de astronomie c
începuturile perioadei istorice care este exprimată în Textele Piramidelor.

Şi aici, de asemenea, se ascunde un mister...

Transcrieri sau traduceri?

Wallis Budge, fostul custode al Antichităţilor Egiptene de la *British Museum* şi autorul u
morţii sale.

Textele Piramidelor sunt pline de dificultăţi de tot felul. Sen surile exacte ale unui mar
adeseori toate încercările de a o traduce şi, când conţine cuvinte complet

necunoscute, devine un rebus imposibil de rezolvat. Nu este decât rezonabil să presupun
perioada lor de folosire în Egipt n-a depăşit decât cu puţin 100 de ani. Rămâne un mister
încetat să mai fie folosite la sfârşitul Dinastiei a Şasea.

S-ar putea ca răspunsul să fie acela că Textele Piramidelor erau copiile unei literaturi ant
succesorii săi din Dinastia a Şasea au încercat să le întipărească pentru totdeauna în piatră,
considera că dovezile sugerau o vechime extremă, cel puţin în cazul unora dintre sursele d

Mai multe pasaje prezintă probe că scribii care au redactat copiile după care au lucrat g
care au întocmit copiile au extras fragmente din mai multe compoziţii, cu vechimi diferite

Toate acestea conduc la ipoteza că sursele documentare, indiferent în ce anume au const
şi o posibilitate alternativă, de care Budge n-a ţinut seamă. Să presupunem că sarcina preoţ
texte compuse iniţial în-tr-o cu totul altă limbă. Dacă acea limbă indusese o terminolo-gie t
echivalenţi? - iată o explicaţie pentru impresia stranie pe care o dau anumite enunţuri. M
fuseseră terminate până la sfârşitul Dinastiei a Şasea, devine uşor de înţeles de ce după ace
dată cu atin gerea obiectivului.

. Documentele istorice pe care le ţineau în cele mai venerabile temple ale lor includeau l
din toate dinastiile recunoscute de oamenii de ştiinţă din zilele noastre. Unele dintre aceste
în adân curile necercetate ale unei străvechimi îndepărtate şi obscure.

Două liste de regi din această categorie au supravieţuit ra vagiilor timpului şi, fiind expor
liste, pe par cursul capitolului de faţă. Sunt cunoscute sub denumirile de, respectiv, Piatra
din Torino (un document dintr-un templu al Dinastiei a Nouăsprezecea, scris sub o formă

În plus, avem mărturia preotului heliopolitan Manetho care, în secolul III î.Ch., a compi
ale regilor din toată perioada dinastică. La fel ca Papirusul din Torino şi Piatra din Palerm
o epocă îndepărtată, când în Valea Nilului domniseră zeii.

Textul complet al lui Manetho nu ne-a parvenit, deşi unele copii ale lui par să fi intrat în
din text s-au păstrat în scrierile cronicarului evreu Josephus (60 d.Ch.) şi ale unor scriitor
(800 d.Ch.). Aceste fragmente, după cum afirma regretatul profesor Michael Hoffman de l
ale studierii trecutului egiptean".

Este întru totul adevărat. Totuşi, egiptologii sunt pregătiţi să folosească istoria lui Ma
revelaţii oferite de el despre pre-istorie, când vorbeş?e despre îndepărtata epocă

de aur de la Începutul Timpurilor. De ce să fim atât de selectivi în încrederea pe care i-o a
de el, respingând, însă tot ceea ce are de spus despre epocile anterioare? Mai mult decât atâ
fi oarecum prematur să presupunem greşită cronologia lui Manetho pentru perioada pre-di

Zei, semizei şi spirite ale morţilor

Dacă i-am permite lui Manetho să vorbească personal, n-am avea altă soluţie decât să
importante este versiunea armeană a *Cronicii* lui Eusebius. Începe prin a ne informa că est

Acestea se ocupă de Zei, de Semizei, de Spiritele Morţilor şi de regii muritori care au don
a zeilor ce constă, în esenţă, din familiara Eneadă de la Heliopolis - Ra, Osiris, Isis, Horus

Aceştia au fost primii care au cârmuit Egiptul. După aceea, domnia a trecut de la unul la altul, într
ani; şi, din nou, un alt şir de regi au cârmuit vreme de 1.817 ani; au urmat apoi încă 30 de regi, don
Morţilor... timp de 5.813 ani...

Totalul acestor perioade se ridică la 24.925 de ani şi ne poartă cu mult înainte de data b
Bibliei, această cronică i-a creat dificultăţi lui Eusebius, un comentator

creştin convins. Dar, după un răgaz de gândire, Eusebius a rezol vat problema într-un mod inspirat: „Anul despre care vorbesc eu este lunar, constând adică din treizeci de zile: ceea ce noi numim acum o lună, era înainte-vreme pentru egipteni un an..."

Evident, aşa ceva nu era adevărat. Eusebius şi alţii, însă cu ajutorul acestei scamatorii, au reuşit să distileze uriaşul inter val pre-dinastic de aproape 25.000 de ani al lui Manetho într-o picătură sterilă de 2.000 de ani şi ceva, care se înscrie confortabil în cei 2.242 de ani pe care cronologia biblică ortodoxă îi alocă perioadei dintre Adam şi Potop.

O tehnică diferită de a atenua tulburătoarele implicaţii cronologice ale istoriei lui Manetho este folosită de călugărul George Syncellus (cca 800 d.Ch.). Acest comentator, care se bazează exclusiv pe invective, scrie: „Manetho, şeful preoţilor din templele blestemate ale Egiptului, [vorbeşte] despre nişte zei care nu au existat niciodată. Aceştia, după el, au domnit 11.895 de ani..."

În fragmente mai apar şi alte câteva numere curioase şi contradictorii, îndeosebi, se spune, în repetate rânduri, că Manetho a prezentat enorma cifră de 36.525 de ani pentru *întreaga* durata a civilizaţiei din Egipt, de pe vremea zeilor până la sfârşitul Dinastiei a Treizecea (şi ultima) a regilor muritori. Desigur, această cifră încorporează cele 365,25 de *zile* ale anului *Sothic* (intervalul dintre două răsărituri heliacale consecutive ale lui Sirius, potrivit descrierii din capitolul anterior). Mai probabil cu intenţie decât din întâmplare, acelaşi număr reprezintă şi 25 de cicluri a câte 1.460 de ani sothici şi 25 de cicluri a câte 1.461 de ani *calendaristici* (întrucât vechiul calendar egiptean civil era construit în jurul unui „an vag" având exact 365 de zile)

Ce înseamnă toate acestea - dacă înseamnă ceva? Este greu să fim siguri. Totuşi, din noianul de numere şi interpretări se dis tinge clar un anumit aspect al mesajului original al lui Manetho. Indiferent de tot ceea ce am fost învăţaţi despre desfăşurau ordonată a istoriei, Manetho pare să ne spună că în Egipt au fost prezente fiinţe civilizate (fie zei, fie oameni), într-o epocă imens de lungă, *înainte* de întemeierea Dinastiei Întâi, în jurul anului 3100 î.Ch.

Diodor din Sicilia şi Herodot

Această aserţiune a lui Manetho şi-a găsit un mare sprijin din partea scriitorilor clasici. In secolul I î.Ch., de pildă, istoricul grec Diodor din Sicilia a vizitat Egiptul. Cel mai recent traducător al său, C.H. Oldfather, îl descrie pe Diodor ca fiind „un compilator necritic, care a folosit surse serioase şi le-a reprodus cu fidelitate". Mai simplu spus, aceasta înseamnă că Diodor nu a încercat să-şi impună prejudecăţile şi ideile preconcepute asupra materialelor pe care le colecta. Prin urmare, el este deosebit de valoros pentru noi, fiindcă sursele sale de informaţii includeau preoţi egipteni pe care îi chestionase despre trecutul misterios al ţării lor. Iată ce i-au spus preoţii:

La început, zeii şi eroii au cârmuit Egiptul ceva mai puţin de 18.000 de ani, ultimul zeu la domnie fiind Horus, fiul lui Isis... Muritorii au fost regi ai ţării lor, spun ei, mai puţin de 5.000 de ani...

Să revedem „necritic" aceste cifre, încercând să descoperim ce rezultat ne dau. Diodor a scris în secolul I î.Ch. Dacă ne întoarcem de atunci în timp cu cei 5.000 de ani în care se presupune că au domnit „regii muritori", ajungem prin jurul anului 5100 î.Ch. Deplasându-ne şi mai mult spre începuturile epocii „zeilor şi a eroilor", constatăm că am ajuns prin 23100 î.Ch., când lumea era încă strânsă în cătuşele ultimei ere glaciare.

Cu mult timp înaintea lui Diodor, Egiptul a fost vizitat de un alt istoric grec, şi mai ilustru - marele Herodot, care a trăit în secolul V î.Ch. Şi Herodot pare să se fi consultat cu preoţii, reu-şind şi el să accepte tradiţiile care vorbeau despre prezenţa unei mari civilizaţii în Valea Nilului, la o dată neprecizată din cea mai îndepărtată străvechime. Herodot conturează aceste tradiţii ale unei imense perioade istorice din civilizaţia egipteană în Cartea a Doua a *Istoriei* lui. În acelaşi document, Herodot ne oferă, fără comentarii, un germene de informaţie aparte, provenind de la preoţii din Heliopolis:

În acea vreme, spuneau ei, au fost patru prilejuri când soarele a răsărit în alt loc decât cel cunosc
răsare.

Ce înseamnă acest lucru? Matematicianul francez Schwaller de Lubicz susţine că Hero
timp - adică la timpul necesar pentru ca răsăritul soarelui la echinoxul vernal să precesione

După cum am văzut, soarele echinocţial petrece aproximativ 2.160 de ani în fiecare
echinocţiilor are loc în aproape 26.000 de ani (12 x 2.160 ani). Reiese că un ciclu şi jumăt

Pe vremea lui Herodot, soarele răsărea, în zorii echinoxului vernal, la est, pe fundalul stel
în locul unde soarele urma să apună, peste 12 ore. Dacă, însă, întoarcem înapoi cu o jumă
ani - descoperim că apare configuraţia inversă: soarele vernal răsare acum la est, în Balanţă
se inversează încă o dată, cu soarele vernal răsărind din nou în Berbec şi având Balanţa în

Astfel, ajungem cu 26.000 de ani înaintea lui Herodot.

Dacă, apoi, mai păşim în urmă cu încă 13.000 de ani, reprezentând altă jumătate de ciclu
în Balanţă iar Berbecul se găseşte iarăşi în opoziţie.

Ideea e următoarea: cei 39.000 de ani reprezintă un interval de timp în care soarele poa
vremea lui Hero dot (şi din nou, cu 13.000 şi cu 39.000 de ani înainte), şi ca "de două ori a

vremea lui Herodot (şi din nou, cu 13.000 şi cu 39.000 de ani înainte). Dacă interpretarea
că preoţii care l-au informat pe istoricul grec trebuie să fi avut acces la consemnări corecte
de propria lor epocă.

Papirusul din Torino şi Piatra din Palermo

Perioada de 39.000 de ani se potriveşte surprinzător de bine cu Papirusul din Torino (un
şi care cuprind şi perioadele preistorice, dinaintea Dinastiei întâi).

Aflat iniţial în colecţia regelui Sardiniei, papirusul uscat şi sfarâmicios, vechi de 3.000
găseşte astăzi. După cum ar fi putut prevedea până şi un copil de şcoală, a sosit fărâmiţa
pentru a reconstitui resturile şi a le descifra, reuşind o lucrare excelentă. Totuşi, peste jumă

Ce-am fi putut afla despre începutul Timpurilor, dacă Papirusul din Torino ar fi rămas in

Fragmentele rămase sunt incitante. De pildă, într-un regis tru, citim numele a zece *Neter*
Egiptului din Perioadele ulterioare. Figurează de asemenea şi numărul de ani atribuit domn

Într-o altă coloană, apare o listă a regilor muritori care au domnit în Egiptul de Sus şi de
din Di nastia întâi, în anul 3100 î.Ch. Din fragmentele rămase se poate stabili că au fost m

pre-dinastici, printre care se numărau „Venerabilii de la Mem phis", „Venerabilii din Miazănoapte" şi, spre sfârşit, *Şemsu-Hor* (însoţitorii sau Urmaşii lui Horus), care au domnit până în vremea lui Menes. Ultimele două rânduri ale coloanei, care par să reprezinte un rezumat al inventarului, sunt

deosebit de provocatoare. Ele afirmă: „...Venerabilii Şemsu-Hor - 13.420 de ani-domnii dinainte de Şemsu-Hor - 23.200 de ani; total - 36.620 de ani".

Cealaltă listă a regilor care se ocupă de timpurile preistorice este Piatra din Palermo, însă fără a ne purta atât de departe în trecut ca Papirusul din Torino. Cele mai vechi dintre registrele sale care au supravieţuit consemnează domniile a o sută douăzeci de regi care au condus Egiptul de Sus şi de Jos la sfârşitul perioadei pre-dinastice: secolele imediat precedente unificării ţării, în anul 3100 î.Ch. Nici de această dată, însă, nu avem de fapt habar cât de multe *alte* informaţii, poate legate de perioade mult anterioare, ar fi putut să fie înscrise iniţial pe enigmatica lespede de bazalt negru, pentru că nici aceasta nu ne-a parvenit intactă, începând din 1887, cel mai mare fragment singular se conservă în Muzeul din Palermo, Sicilia; o a doua bucată este expusă în Egipt, la Muzeul din Cairo; iar un al treilea fragment, mult mai mic, se găseşte în Colecţia Petrie, la Universitatea din Londra. Arheologii presupun că aceste fragmente au fost sparte din centrul unui monolit care iniţial măsurase cam 2 metri lungime şi 60 de centimetri înălţime (stând culcat pe latura cea lunga). Mai mult decât atât, după cum a observat o autoritate:

Este foarte posibil - ba chiar probabil - să fi rămas mult mai multe bucăţi din acest monument inestimabil - numai dacă am şti unde să le căutăm. Astfel stând lucrurile, nu ne rămâne decât să ştim că a existat o listă cu numele tuturor regilor din Perioada Arhaică, împreună cu numărul anilor de domnie şi principalele evenimente desfăşurate în acel timp. Iar aceste evenimente au fost compilate în Dinastia a Cincea, la doar şapte sute de ani după unificare, astfel încât marja de eroare ar fi, după toate probabilităţile, foarte mică..."

Regretatul profesor Walter Emery, căruia îi aparţin aceste cuvinte, era preocupat în mod firesc de absenţa unor detalii atât de necesare cu privire la Perioada Arhaică, între anii 3200 î.Ch. şi 2900 î.Ch. - principalul său centru de interes. Totuşi, se cuvine să învrednicim cu un gând şi ceea ce ne-ar fi putut spune piatra din Palermo, dacă era intactă, despre epoci şi mai vechi, în special despre *Zep Tepi* - epoca de aur a zeilor.

Cu cât pătrundem mai adânc în miturile şi amintirile din trecutul îndepărtat al Egiptului şi cii cât ne apropiem mai mult de fabulosul început al Timpurilor, cu atât devin mai stranii priveliştile care ne înconjoară... după cum vom vedea.

Seti este cunoscut în primul.rând ca tată al unui fiu celebru Ramses II (1290-1224 î.Ch.) istoric important, care a desfăşurat extinse campanii militare în afara graniţelor Egiptulu remobilat cu grijă şi conştiinciozitate pe multe dintre cele mai vechi. Templul său de la Al „Stăpânul Eternităţii", despre care Textele Piramidelor spun următoarele:

Te-ai dus, dar te vei întoarce, ai dormit, dar te vei trezi, ai murit, dar vei trăi... Te du la apa curgăto zeii au poruncit să-ţi aparţină.

Coroana Atef

Era opt dimineaţa, oră luminoasă şi răcoroasă la latitudinea aceea, când am intrat în întun în sus cu ajutorul unor becuri slabe; în rest, singura sursă de lumină era aceea pe care o pla prin nişte fante din zidăria exterioară, asemenea unor raze divine. Îmi era uşor să-mi imagi în lumina acestor fascicule şi filtrând nemişcarea grea a aerului printre uriaşele coloane c era prezent fizic, în uluitoarea simfonie de basoreliefuri care împo dobeau pereţii, reprezen şi însoţit de Isis, frumoasa şi misterioasa lui soră.

În aceste scene, Osiris purta o mulţime de coroane compli cate şi felurite, pe care le-am s acestea, din

multe puncte de vedere, ocupaseră un loc important în garderoba turor faraonilor din E
ciudat, însă, în toţi anii de excavări intensive, arheologii nu au găsit nici un exem plar
întortocheatului acoperământ ceremonial al capului asociat cu zeii de la începutul Timpuri

De un deosebit interes era coroana Atef. Având încorporat în ea *uraeus*-ul, simbolul re
Egipt era o cobră în poziţie de atac), elementul central al acestei alcătuiri stranii era uşor
Egiptul de Sus (cunoscut iarăşi numai din basoreliefuri). Într-o parte şi alta a coifului se în
un dispozitiv constând din două lame ondulate, pe care cercetătorii le descriu în mod norm

În mai multe basoreliefuri din Templul lui Seti I, Osiris era reprezentat purtând coroana
a Morţilor, Osiris a primit această coroană de la Ra: „Însă, chiar în prima zi când a purtat-o
şi umflat de dogoarea coroanei Atef. Atunci, Ra a purces să-i scoată coptura şi sângele".

Toate acestea erau afirmate pe cel mai firesc ton, dar - dacă stăm să ne gândim - ce fel de
ale pielii?

Şaptesprezece secole de regi

Am înaintat tot mai mult în întuneric, ajungând, în cele din .urmă, la Galeria Regilor. A
distantă de intrarea in templu.

Trecerea prin Galerie era nici mai mult nici mai puţin decât o trecere prin timp. Pe per
denumirile princi palelor lor sanctuare. În dreapta, acoperind o zonă cam de trei pe doi me
tron, fiecare fiind gravat hieroglific în interiorul câte unui cartuş oval.

Acest tablou era aşa-numita „Listă a Regilor din Abydos" Strălucind în nuanţe de aur to
verticale şi trei orizontale. Acoperea o durată de aproape 1.700 de ani, începând din preajma
se cu domnia lui Seti însuşi, în jurul anului 1300 î.Ch. În extremitatea stângă se găseau dou

Hipogeul

Aparţinând aceleiaşi clase de documente istorice cu Papirusul din Torino şi Piatra din Pal
tradiţie era şi credinţa sau amintirea unui început al Timpurilor, demult, demult de tot, câ
urmare, se cuvenea ca Galeria Re gilor să aibă acces într-un al doilea coridor, ducând spr
încă de la începuturile documentelor scrise în Egipt şi descrisă de geograful grec Strabon
din piatră solidă... [conţinând] un izvor care curge la mare adân cime, astfel încât se coboa
egal. Un canal de la marele fluviu duce în acel loc..."

La câteva sute de ani după vizita lui Strabon, când religia egiptului antic fusese înlocuită
să ajungă în Osireion, umplându-1 metru cu metru, secol după secol, până când monoliţii
neamintiţi, până la începutul secolului XX, când arheologii Flinders Petrie şi Margaret Mu
dintr-o sală şi un culoar, îngropate în deşert la vreo 70 de metri sud-vest de templul lu
Nouăsprezecea. Totuşi, ei au mai găsit, prinse între aceste rămăşiţe şi partea dinapoi a te
„Profesorul Petrie - scria Margaret Murray - este de părere că acest hipogeu ar putea fi loc
din partea lui Petrie şi Murray. Lipsa de bani, însă, a făcut ca teoria lor să nu fie verificată p
de la Fondul de Explorare a Egiptului, s-a degajat o cameră transversală lungă, în al căr
ciclopice de granit şi gresie.

În sezonul următor, 1913-1914, Naville şi echipa sa au revenit cu 600 de ajutoare locale

Ceea ce am descoperit este o construcţie gigantică, de circa 100 de picioare lungime şi 60 lăţim
patru laturi ale zidurilor de incintă se află celule, în număr de şaptesprezece, de înălţimea unui om
mijloc fiind mai largă decât cele laterale; diviziunea este realizată cu două colonade făcute din nişte

Naville a comentat cu oarecare uimire un bloc pe care l-a măsurat în colţul navei nordice faptul că celulele tăiate în zidul de incintă nu aveau planşee ci, după cum a reieşit pe măsură

Celulele sunt unite printr-o cornişă îngustă, având o lăţime între două şi trei picioare [60-90 centin adâncime de 12 picioare [cca 3,6 metri], am ajuns la apa de infiltraţie. Nici măcar sub marea poart bărcuţă.

Cea mai veche clădire de piatră din Egipt

Apă, apă peste tot - aceasta părea să fie tema Osireionului, care se afla pe fundul uriaşului nivelul planşeului din Templul lui Seti I, aproape la acelaşi nivel cu pânza de apă, şi se aju trecut pe sub uriaşele lespezi ale buiandrugului marii porţi pe care o descrisese Naville (şi, m la un piedestal mare de gresie

Măsurând vreo 27 de metri lungime pe 13 metri lăţime, acest soclu era compus din blocur fuseseră săpate în soclu două bazine, unul dreptunghiular, celălalt pătrat, iar în fiecare capăt Piedestalul era de asemenea susţinut de două colonade masive menţionate de Naville în rap baza puţin mai mică de un metru pătrat şi înlţi mea de 4 metri, cântărind în medie cam o sut

capetele acestor coloane gigantice erau aşezate grinzi de granit perpendiculare şi se vedeau indicii că întregul edificiu fusese acoperit cândva cu o serie de lespezi monolitice şi mai mari. Pentru a înţelege corect structura Osireionului, am găsit de cuviinţă să-mi închipui că mă înălţăm până exact deasupra lui astfel încât să-1 pot privi de sus în jos. În acest exerciţiu de imaginaţie m-a ajutat absenţa plafonului original, astfel fiindu-mi mai uşor să vizualizez planul întregului edificiu. La fel de util a fost faptul că apa de infiltraţie umpluse toate bazinele, celulele şi canalele clădirii până la o adâncime de câţiva centimetri sub buza soclului central, aşa cum par să fi intenţionat constructorii

iniţiali.

Privind astfel în jos, mi-am dat seama imediat că piedestalul forma o insulă paralelipipedică, înconjurată pe toate cele patru laturi de un şanţ cu apă lat cam de 3 metri. Şanţul era înconjurat de un imens zid dreptunghiular de incintă, având nu mai puţin de 7 *metri grosime* construit din blocuri foarte mari de gresie roşie dispuse sub forma unui *puzzle* cu fragmente poligonale. În enorma grosime a acestui zid erau practicate cele şaptesprezece celule amintite în raportul lui Naville. Şase se aflau la est, şase la vest, două la sud şi trei la nord. Dincolo de cele trei nordice se afla o cameră transversală prelungă, având plafonul dintr-un compus de calcar. O cameră transversală asemănătoare, tot din gresie, dar, nemaiavând acoperişul intact, se găsea imediat la sud de marea poartă. În fine, întreaga structură era înconjurată de un zid exterior de gresie, încheind astfel o succesiune de dreptunghiuri cuprinse unele într-altele - şi anume dinspre exterior spre interior: zid, zid, şanţ, piedestal.

O altă trăsătură notabilă şi extraordinar de neobişnuită a Osireionului consta în faptul că nu era aliniat nici măcar aproxi mativ după punctele cardinale. În schimb, precum Strada Morţi lor de la Teotihuacan, în Mexic, era orientat spre nord-nord-est întrucât civilizaţia din Egiptul antic fusese capabilă şi, în mod curent, realizase alinieri precise ale clădirilor sale, mi se pare improbabil ca această orientare oblică să fi fost accidentală.. Mai mult, deşi înalt de 17 metri, Templul lui Seti I era orientat exact

pe aceeaşi axă - şi nici el întâmplător. Se punea întrebare: *care dintre cele două clădiri era mai veche?* Oare axa Osireionului fusese predeterminată de

axa Templului, sau viceversa? A reieşit că această problemă fusese supusă cândva unor considerabile controverse, astăzi demult uitate. Într-o dezbatere ce avea multe puncte de legătură cu cea privitoare la Sfinx şi Templul din Vale de la Gizeh, o serie de arheologi eminenţi susţinuseră iniţial că Osireionul era o construcţie realmente străveche, opinie exprimată de profesorul Naville în ziarul londonez *Times* din data de 17 martie 1914:

Acest monument pune câteva întrebări importante. În privinţa datei, marea similitudine cu Templul Sfinxului (cum i se spunea pe atunci Templului din Vale) arată că datează din aceeaşi perioadă, când construcţiile se făceau cu pietre uriaşe, fără nici un ornament. Aceasta este o trăsătură caracteristică pentru cele mai vechi opere arhitectonice din Egipt.

Declarându-se peste măsură de uimit de „grandoarea şi simplitatea austeră" din sala centrală a monumentului, cu monoliţii ei remarcabili de granit, şi de „puterea acelor strămoşi care au reuşit să aducă de la distanţă şi să urnească asemenea blocuri gigantice", Naville a făcut o sugestie privitoare la funcţia care putea să-i fi fost atribuită iniţial Osireionului: „Este limpede că această construcţie enormă era un mare bazin de acumulare, unde se aduna apă în timpul creşterii cotelor Nilului... Este curios că ceea ce am putea considera un început al arhitecturii nu este nici templu, nici mormânt, ci un bazin gigantic, o construcţie hidrotehnică...

Curios, într-adevăr, şi meritând continuarea investigaţiilor ceea ce Naville spera să facă în sezonul următor. Din păcate, a intervenit primul război mondial şi, timp de câţiva ani, în Egipt nu au mai fost întreprinse nici un fel de lucrări arheologice. Ca rezultat, Fondul de Explorare a Egiptului n-a mai putut trimite o nouă misiune până în 1925, iar aceasta n-a mai fost condusă de Naville, ci de un tânăr egiptolog pe nume Henry Frankfort.

Faptele lui Frankfort

Urmând să se bucure mai târziu de un mare prestigiu si de influenţă ca profesor de Antichitate Preclasică la Universitatea din Londra, Frankfort a petrecut câteva sezoane consecutive de săpături degajând din nou şi excavând cu atenţie Osireionul între 1925 şi 1930. În timpul aceste activităţi, a făcut unele descoperiri care, după părerea lui, „stabileau data clădirii":

1. O coada-rândunicii de granit, poziţionată în vârful laturii sudice a intrării principale în sala centrală, care era înscrisă cu cartuşul lui Seti I;
2. O coada-rândunicii similară, plasată în partea interioară a peretelui estic din sala centrală;
3. Scene astronomice şi inscripţii ale lui Seti I, gravate în relief pe plafonul camerei transversale nordice;
4. Resturi ale unor scene similare în camera transversală sudică;
5. Un *ostracon* (un fragment de vas spart) găsit în pasajul de la intrare şi purtând legenda „Seti îi este slugă lui Osiris".

Cititorul îşi aminteşte comportamentul de *lemming* care a condus la o dramatică schimbare a opiniei academice despre vechimea Sfinxului şi a Templului din Vale (datorată descoperirii câtorva statui şi a unui singur cartuş care părea să implice un fel de legătură cu faraonul Khafre). Descoperirile lui Frankfort de la Abydos au provocat un *volte-face* similar cu privire la vechimea Osireionului. În 1914, era „cea mai veche clădire de piatra din Egipt". Până în 1933, fusese teleportat în timp până în vremea domniei lui Seti I - în jurul anului 1300 î.Ch. - al cărui cenotaf se credea acum că era.

Într-un singur deceniu, textele egiptologice standard au început să afirme atribuirea Osireionului lui Seti I ca şi cum ar fost un fapt cert, verificabil prin experienţă sau observaţie. Dar nu este un fapt, ci numai interpretarea dată de Frankfort probelor pe care le-a descoperit.

Singurele fapte concrete sunt apariţiile anumitor inscripţii şi decoraţiuni lăsate de Seti într-o construcţie altminteri complet anonimă. O explicaţie plauzibilă este aceea că structura trebuie să fi fost clădită de Seti - aşa cum a propus Frankfort. Cealaltă posibilitate este ca decoraţiunile, cartuşele şi inscripţiile sumare şi ezitante găsite de Frankfort să fi fost plasate în Osireion ca făcând parte dintr-o operaţiune de renovare şi reparaţii întreprinsă în epoca lui Seti (implicând ipoteza că structura era veche încă de pe atunci, aşa cum sugeraseră Naville şi alţii).

Care sunt meritele acestor afirmaţii reciproc contradictorii care identifică Osireionul ca fiind (a) cea mai veche clădire din Egipt şi (b) o construcţie relativ târzie din Noul Regat?

Varianta (b) - că ar fi fost cenotaful lui Seti I - este singura atribuire acceptată de egiptologi. La o inspecţie mai atentă însă această ipoteză se bazează pe probele de circumstanţă ale cartu şelor şi inscripţiilor, care nu dovedesc nimic. Ba chiar o parte dintre aceste probe par să contrazică argumentaţia lui Frankfort. Ostraconul care poartă legenda „Seti îi este slugă lui Osiris" sea mană nu atât a omagiu adus operei unui constructor original, cât a laudă la adresa unui restaurator care renovase - şi, eventual, îmbogăţise cu adaosuri - o construcţie străveche identificată cu Osiris, zeul de la începutul Timpurilor.

Şi a mai fost trecută cu vederea încă o problemă delicată „Camerele transversale" de la nord şi sud, care conţin decoraţiu-nile şi inscripţiile detaliate ale lui Seti I, se află *în afara* zidului înconjurător gros de 7 metri care defineşte atât de categoric uriaşul centru megalitic şi nedecorat al clădirii. Acest lucru a stârnit, din partea lui Naville (deşi Frankfort a preferat să-l ignore), suspiciuni rezonabile că respectivele două încăperi „nu (erau) contemporane cu restul clădirii", ci fuseseră adăugate mult mai târziu, în timpul domniei lui Seti 1, „...probabil când şi-a construit propriul templu".

Pentru a prescurta o poveste peste măsură de lungă, aşadar, toate argumentele ipotezei (b) se bazează, într-un fel sau altul, pe interpretarea care nu este neapărat infailibilă a lui Frankfort, asupra diverselor fragmente şi frânturi de probe, acestea putând fi străine de original.

Ipoteza (a) - anume că edificiul central al Osireionului a fost clădit cu câteva milenii înainte de epoca lui Seti - se bazează pe natura arhitecturii însăşi. După cum a observat Naville, asemănarea dintre Osireion şi Templul din Vale de la Gizeh „..arată că datează din aceeaşi epocă în care se clădea cu pietre enorme. De asemenea, Margaret Murray a rămas convinsă până la sfâr şitul vieţii că Osireionul nu era nicidecum un cenotaf (şi cu atât mai puţin al lui Seti). Ea a spus:

A fost făcut pentru celebrarea misterelor lui Osiris şi, deocamdată, este unic printre toate clădirile supravieţuitoare din

Egipt. Este în mod vizibil timpuriu, căci marile blocuri din care e clădit fac parte din stilul Vechiului Regat; simplitatea clădirii propriu-zise dovedeşte şi ea că este de dată timpurie. Decoraţiunile au fost adăugate de Seti I care, în acest mod, a revendicat clădirea, dar, ştiind cât de des revendicau faraonii operele predecesorilor lor aplicându-şi numele pe ele, acest fapt nu are o pondere prea mare. Elementele care datează o clădire din Egipt sunt stilul de construcţie, tipul de zidărie, prelucrarea pietrei - nu numele unui rege.

Frankfort ar fi făcut bine să acorde mai multă atenţie acestei admonestări, căci, după cum el însuşi a constatat, cu nedumerire, faţă de „cenotaful" său: „Va trebui să recunoaştem că nu se mai cunoaşte nici o altă clădire similară datând din Dinastia a Nouăsprezecea".

Ba mai mult, nu este vorba numai de Dinastia a Nouăsprezecea. Pe lângă Templul din Vale şi alte edificii ciclopice de pe platoul de la Gizeh, nu se cunoaşte nici o altă clădire care să semene măcar vag cu Osireionul, din *nici o altă* epocă a îndelungatei istorii egiptene. Cele câteva construcţii presupuse ca datând din Vechiul Regat, clădite din megaliţi gigantici, par să facă parte dintr-o categorie unică. Se aseamănă între ele mult mai mult decât seamănă cu oricare alt stil de arhitectură cunoscut şi, în toate cazurile, identitatea lor stă sub semnul întrebării.

Nu tocmai la acest lucru ne-am aştepta de la nişte eventuale clădiri care nu au fost înălţate de nici un faraon istoric, ci datează din timpurile preistorice? Nu se leagă cu modul misterios în care Sfinxul şi Templul din Vale, iar acum şi Osireionul, par să fi dobândit o legătură vagă cu numele anumitor faraoni (Khafre, respectiv Seti I), fără să existe nici cea mai mică probă care să *dovedească* limpede şi fără echivoc că aceşti faraoni ar fi construit clădirile respective? Asocierile forţate nu indică mult mai clar munca unor restauratori care au căutat să se ataşeze de nişte monumente străvechi şi venerabile, decât pe aceea a arhitecţilor originari ai acestor monumente - oricine vor fi fost ei şi în orice epocă vor fi trăit?

Navigând pe mările nisipului şi ale timpului

înainte de a pleca din Abydos, mai exista o enigmă de care doream să-mi amintesc. Zăcea îngropată în deşert, cam la un kilometru spre nord-vest de Osireion, peste nisipurile presărate cu tumulii unduitori, aglomeraţi, ai cimitirelor străvechi.

Peste aceste cimitire, dintre care multe datau din vremurile pre-dinastice şi dinastice timpurii, domniseră cu puteri depline zeii-şacali Anubis şi Upuaut. Deschizători de drumuri, păzitori ai spiritelor morţilor, ştiam că jucaseră un rol central în misterele lui Osiris puse în scenă an de an la Abydos - după câte se pare, pe toată perioada istoriei Egiptului antic.

Aveam impresia că, într-un anume sens, zeii-şacali păzeau în continuare misterele. Căci ce era Osireionul, dacă nu un enorm mister nerezolvat, care merita un studiu mai atent decât cel cu care îl învredniciseră savanţii însărcinaţi să examineze aceste probleme? Şi ce reprezenta îngroparea în deşert a douăsprezece corăbii maritime cu prova înălţată, dacă nu încă un mister care îşi cerea zgomotos rezolvarea?

Locul de odihnă veşnică al acestor corăbii era cel spre care traversam acum cimitirele zeilor-şacali:

The Guardian, Londra, 21 decembrie 1991: „O flotă de corăbii regale vechi de 5.000 de ani a fost găsită îngropată la opt mile distanţă de Nil. Arheologii americani şi egipteni au descoperit cele douăsprezece nave mari de lemn la

Abydos... Experţii spun că vasele - care sunt lungi de 50-60 de picioare [cca 15-20 de metri] - au cam 5.000 de ani vechime, ceea ce înseamnă că sunt cele mai vechi nave regale egiptene şi unele dintre cele mai vechi corăbii descoperite oriunde în lume... Experţii susţin că navele, găsite în septembrie, erau probabil destinate funeraliilor, pentru ca sufletele faraonilor să poată fi transportate cu ele. «Nu ne-am aşteptat niciodată să găsim o asemenea flotă, mai ales atât de departe de Nil», declară David O'Connor, conducătorul expediţiei şi custodele Secţiei Egiptene a Muzeului Universitar de la Universitatea statului Pennsylvania..."

Corăbiile au fost îngropate la umbra unei îngrădituri uriaşe din cărămizi de chirpici, considerată a fi fost templul funerar al unui faraon din Dinastia a Doua, numit Khasekhemui, care a domnit în Egipt în secolul XXVII î.Ch. O'Connor era sigur, însă, că nu fuseseră asociate în mod direct cu Khasekhemui, ci mai degrabă cu „incinta de cult funebru" din apropiere (în mare măsură ruinată), „construită pentru faraonul Djer, la începuturile Dinastiei Întâi. Este puţin probabil ca mormintele corăbiilor să fie mai vechi şi chiar s-ar putea ca ele să fi fost construite pentru Djer, dar acest lucru rămâne să fie dovedit".

O rafală puternică de vânt a suflat brusc peste deşert, împrăştiind valurile de nisip. M-am refugiat pentru un timp la adăpostul unuia dintre pereţii uriaşi ai îngrăditurii lui Khasekhemui, aproape de locul unde arheologii de la Universitatea din Pennsylvania îngropaseră din nou, din motive legitime de securitate, cele douăsprezece corăbii misterioase peste care dăduseră în 1991. Speraseră să revină în 1992, pentru a continua excavaţiile, dar avuseseră loc diverse incidente neprevăzute şi reluarea săpăturilor încă mai era amânată şi în 1993.

În cursul cercetărilor mele, O'Connor mi-a trimis raportul oficial al sezonului arheologic din 1991, menţionând în trecere că unele dintre corăbii puteau să fi avut până la 22 de metri lungime. De asemenea, el a consemnat că incintele din cărămizi de lut, în formă de barcă, unde fuseseră îngropate, şi care trebuia să se fi ridicat cu mult deasupra deşertului înconjurător în perioadele dinastice timpurii, creaseră fără îndoială un efect extraordinar pe vremea când erau noi:

Fiecare mormânt fusese învelit iniţial cu un strat gros de tencuială din chirpici şi apă de var, astfel încât să dea impresia a douăsprezece (sau mai multe) „corăbii" uriaşe ancorate în deşert, strălucind viu în soarele Egiptului. Ideea de ancorare a fost atât de luată în serios, încât lângă „prova" sau „pupa" mai multora dintre mormintele corăbiilor s-a găsit câte un mic bolovan de formă neregulată. Acei bolovani nu se puteau afla acolo întâmplător, poziţionarea lor pare deliberată, nu arbitrară. Ni-i putem imagina ca pe nişte „ancore" destinate să ţ'nă „pe loc" corăbiile.

Se poate dovedi că, în cei 4.500 de ani care au trecut de când se presupune că ar fi fost construit de Khafre, Sfinxul a stat îngropat până la gât nu mai puţin de 3.300 de ani. Ceea ce în seamnă că, în tot acest timp, n-a existat decât un total cumulativ de o mie de ani şi ceva în care trupul său a fost susceptibil la eroziunea vântului; în tot restul timpului, 1-a protejat de vânturile deşertului o enormă pătură de nisip. Ideea este că, dacă Sfinxul ar fi fost construit într-adevăr de Khafre, în Regatul Vechi, iar eroziunea eoliană a fost capabilă să provoace asemenea pagube într-un interval de timp atât de

scurt, atunci şi alte construcţii din zonă datând de pe vremea Regatului Vechi, clădite din acelaşi calcar, ar trebui să prezinte semne de uzură similare. Dar nici una nu are - înţelegeţi, morminte din Regatul Vechi absolut inconfundabile, pline de hieroglife şi inscripţii - nici unul nu prezintă acelaşi gen de uzură ca Sfinxul".

Într-adevăr, nici unul nu le avea. Robert Schoch, geolog la Universitatea din Boston şi specialist în eroziunea rocilor, care a jucat un rol crucial în validarea dovezilor lui West, era convins cu privire la motivul acestui fenomen. Uzura Sfinxului - şi a pereţilor îngrăditurii sale tăiate în piatră - nu fusese provocată de nisipurile abrazive suflate de vânt, ci de ploi torenţiale întinse pe mii de ani, cu mult înainte să fi luat fiinţă Regatul Vechi.

După ce i-a convins pe colegii săi, în 1992, la Congresul Societăţii Geologice din America, Schoch şi-a explicat în continuare descoperirile unui auditoriu mult mai numeros şi eclectic (incluzând şi egiptologi), la întrunirea anuală a Asociaţiei Americane pentru Progresul Ştiinţei, din 1992. Schoch a început prin a le atrage atenţia delegaţilor că „trupul Sfinxului şi pereţii şanţului în care este îngFopat sunt adânc uzaţi şi erodaţi... Aceasta eroziune atinge pe alocuri doi metri grosime, cel puţin pe pereţi. Este foarte adâncă, foarte veche, după părerea mea, şi creează un profil crestat şi ondulat..."

Ondulaţiile de acest fel sunt foarte uşor de recunoscut de stratigrafi şi paleontologi ca datorându-se „uzurii provocate de precipitaţii". După cum indică fotografiile făcute Sfinxului incintei sale de către Santha Faiia, această uzură ia şi forma spe

cifică a unei combinaţii de fisuri verticale adânci şi şanţuri ori zontale ondulate - „exemplu ca la carte, clasic - spunea Schoch - a ceea ce se întâmplă cu o structură de calcar când plouă peste ea mii de ani... Este clar că precipitaţiile au provocat aceste trăsături de eroziune".

Eroziunea produsă de vânt şi nisip prezintă un profil cu totul diferit, format din canale orizontale cu margini ascuţite, săpate selectiv în straturile mai moi ale rocii afectate. Ea nu poate provoca în nici un caz fisurile verticale atât de vizibile pe peretele incintei Sfinxului. Acestea nu au putut fi decât „formate de apa care se scurgea pe perete", rezultat al ploilor căzute în cantităţi enorme, revărsate peste panta platoului de la Gizeh, până în groapa de jos a Sfinxului. „A găsit punctele slabe ale pietrei -explica acelaşi Schoch - şi le-a deschis sub forma acestor fisuri, probă clară, pentru mine ca geolog, că această trăsătură de eroziune a fost provocată de ploaie".

Deşi corpul Sfinxului este acoperit pe alocuri de blocurile instalate de numeroşii restauratori de-a lungul mileniilor, aceeaşi observaţie este valabilă şi pentru şanţurile scobite, ondulate, care îl străbat pe toată lungimea. Din nou, şi acestea sunt caracteristice uzurii din cauze meteorologice, pentru că numai perioadele îndelungate de ploi torenţiale izbind părţile superioare ale imensei construcţii (şi revărsându-se pe laturi) ar fi putut produce asemenea efecte. Confirmarea acestui lucru se găseşte în faptul că roca de calcar din care a fost sculptat Sfinxul nu are o compoziţie uniformă, ci constă dintr-o serie de straturi tari şi moi, în care unele dintre pietrele mai durabile se întind înapoi mai mult decât cele mai puţin durabile. Un asemenea profil pur şi simplu nu ar fi putut fi produs de eroziunea eoliană (care ar fi ros selec tiv straturile mai moi de rocă), ci este „.. .în întregime corespun zătoare cu uzura provocată de precipitaţii, unde avem de-a face

cu apă, stropi de ploaie lovind de sus în jos. Rocile din partea superioară sunt cele mai durabile, dar ele se întind în spate mai departe decât unele dintre rocile mai puţin durabile din josul secţiunii, care sunt mai protejate".

Credem, după proporţiile capului în comparaţie cu ale trupului, că Sfinxul a fost *rescul* cineva intenţia vreodată să-1 reprezinte pe Khafre. În cadrul cercetărilor pe aceste tem Departamentul Poliţiei din New York, şi i-am cerut să facă o comparaţie punct cu punct în a fost că în nici un caz nu s-a urmărit vreodată ca Sfinxul să-1 reprezinte pe Khafre. Nu nu e un monument foarte vechi, care a fost resculptat la o dată cu mult mai târzie. S-ar putea c leu, cât şi *cap* de leu."

Magellan şi primul os de dinozaur

După propriile mele explorări de la Gizeh, mă interesa să ştiu dacă cercetările lui West ar de pe platou - şi mai cu seamă asupra aşa-numitului Templu din Vale al lui Khafre.

„Credem că există o mulţime de lucruri care pot fi mult mai vechi - mi-a răspuns el. Nu complexul lui Menkaure, poate chiar şi de piramida lui Khafre..." - „Ce anume din comp folosesc atribuirea convenţională a piramidelor, ca să fie mai comod..." - „O.K. Deci, tu c Cred că acolo unde sunt acum piramidele acestea a fost ceva - datorită geometriei. Sfinxu interesantă din punctul ăsta de vedere, fiindcă e limpede că a fost construită în două etape.

vei vedea că baza ei este dată de mai multe straturi de blocuri *gigantice,* similare ca stil e compus din materiale mai mici, aplicate mai puţin precis. Dar când te uiţi la ea ştiind ce a cum să nu simţi că blocurile enorme de la temelie datează dintr-o perioadă anterioară - de p - însă, chiar şi aşa, nu neapărat de Khafre. Pe măsură ce intri în amănunte, începi să-ţi dai putea chiar să fi existat o civilizaţie intermediară, care ar co respunde efectiv cu textele eg se presupune că Egiptul era condus de zei - *Neteru* -, iar în a doua au domnit *Şemsu Hor,* Din fericire, însă, esenţialul rămâne simplu. Esenţialul este că Sfinxul nu a fost construit de nu acceptă asta. Unul dintre argumentele pe care le-au folosit împotriva ta - cum a făcut atunci de ce nu ne arătaţi şi restul civilizaţiei care 1-a construit?» Cu alte cuvinte, de ce nu pierdute, afară de câteva construcţii de pe platoul de la Gizeh? La asta ce ai de zis?" „În p Abydos, unde tocmai ai fost. Credem că acel edificiu uluitor poate avea legătură cu conc dovezi nu mă îngrijorează. Vreau să spun, să faci atâta caz de faptul că *încă nu s-au găs* argumen te unei vechimi mai mari a Sfinxului este complet ilogic. E ca şi cum i-ai spune lui e plat».

Triunghiul reprezintă Delta Nilului, iar punctul din vârful triunghiului marchează diver estică, foarte aproape de poziţia Marii Piramide.

Jalonul geodezic

Indiferent ce alte roluri va mai fi având, matematicienii şi geografii au înţeles de mult că ştiinţifică preocupată de determinarea poziţiei exacte a punctelor geografice şi a formei şi secolului XVIII, când armatele Franţei revoluţionare, conduse de Napoleon Bonaparte, piramidelor, a adus cu el o sută şaptezeci şi cinci de savanţi, inclusiv câţiva „bătrâni înţelep cunoaştere a antichităţilor egiptene" - şi, mai util chiar, un grup de matematicieni, cartogra

Una dintre sarcinile trasate savanţilor, după cucerirea Egiptului, a fost aceea de a întoc aliniată perfect faţă de nord - şi, desigur, faţă de sud, est şi vest, după cum am văzut în Pa referinţă şi triangulaţie, aşa încât s-a luat hotărârea de a se folosi meridianul care trecea pri a început să realizeze primele hărţi corecte ale Egiptului realizate în epoca modernă. Când regiunea Deltei Nilului în două jumătăţi egale. De asemenea, au constatat că diagonalele prelungite spre nord-est şi nord-vest (pentru a forma pe hartă linii care ajungeau până la M

In secolul XIX, renumitul egiptolog Ludwig Borchardt ex prima concepţia conv
excludem cu hotărâre posibili tatea ca strămoşii să fi măsurat în grade". O asemer
evident că planificatorii şi arhitecţii iniţiali ai necropolei de la Gizeh aparţinuseră u
la fel de bine cum i le cunoaştem noi şi îl împărţiseră în 360°, la fel cum se procede

Dovada acestui lucru se găseşte în crearea unei simbolice „ţări" oficiale lungă d
punctelor cardinale ale Marii Piramide. La fel de convingător era faptul - abordat d
înălţimea şi că întregul monument pare să fi fost conceput pentru a servi ca *proiecţi*

Marea Piramidă era o proiecţie pe patru suprafeţe triunghiulare. Vârful reprezenta polul, i
în relaţia de *2pi* cu înălţimea.

Raportul Pământ / Piramidă

Am demonstrat folosirea numărului *pi* în Marea Piramidă şi nu este nevoie să re
accidentală de către oamenii de ştiinţă ortodocşi, nu este şi contestată de ei. Însă
zentare a emisferei nordice a Pământului proiectată pe suprafeţe plane, la o scară de

Potrivit celor mai sigure estimări moderne, bazate pe ob servaţii din satelit, circun
de 6.356,60 kilometri. Perimetrul bazei Marii Piramide este de 921,42 metri, iar înăl
exactă, însă are o aproximaţie foarte mică. Mai mult, când ne amintim bombarea Pă
cei doi poli, şi nu perfect sferică), rezultatele la care au ajuns constructorii piramide

Cât de apropiate?

Dacă luăm circumferinţa ecuatorială a Pământului, de 40.075,51 kilometri, şi o rec
cum am văzut, perimetrul bazei Marii Piramide are 921,42 metri. Aceasta înseamn
precizia de brici a constructorilor Piramidei (care în mod normal lucrau cu marje d
urma unor greşeli în construcţia giganticului monument, cât dintr-o subestimare a a
cauzată în parte de omiterea din calcul a con-vexităţii ecuatoriale.

Să luăm acum raza polară a Pământului, de 6.356,60 kilometri. Dacă o reducem la
Marii Piramide este de 146,72 metri - numai cu 36 de centimetri sub valoarea ideală

Prin urmare, cu o aproximaţie atât de mică încât poate fi considerată aproape negli
mic decât circumferinţa Pământului la ecuator. Şi, cu o aproximaţie şi mai mică
Pământului la poli. Cu alte cuvinte, pe tot parcursul secolelor de obscurantism cu
planetei noastre, nu era

nevoie, pentru a o regăsi, decât să măsurăm înălţimea Marii Piramide şi perimetru

Ce şanse sunt ca acesta să fie un „accident"?

Răspunsul cel mai de bun simţ este: „nu prea mari", întrucât ar trebui să fie eviden
decizii deliberate şi atent calculate. Bunul simţ, însă, nu a fost niciodată o facultate
date nu mai există şi altceva care să poată confirma că proporţia de 1:43.200 este o e

Confirmarea pare s-o ofere chiar proporţia însăşi, din simplul motiv că 43.200
38.800). Dimpotrivă, el face parte dintr-o serie de numere şi multipli ai acestor nume
în miturile arhaice din întreaga lume. După cum cititorul poate confirma revenind as
Marea Piramidă şi Pământ reapar mereu şi mereu în aceste mituri, uneori direct, ca

departe.

S-ar părea că ne confruntăm cu două remarcabile enunţuri îngemănate, parcă des
că Marea Piramidă poate funcţiona ca un model corect, redus la scară, al emisfer
proporţie implicată încorporează numere asociate tocmai cu unul dintre mecanism
eternă a axei sale de rotaţie în jurul polului eclipticii, fenomen care face ca punctul
30° (o constelaţie zodiacală completă) la 2.160 de ani. Precesiunea prin două conste

Repetarea constantă a acestor numere precesionale în miturile ancestrale ar putea f
în raportul Pământ/Piramidă ar putea fi şi ea o coincidenţă (deşi şansele contrare în a
aceste mijloace de informare atât de diferite -vechile mituri şi vechiul monument - d
În plus, la fel cum mitul nordic al Valhallei ne duce la cifra precesională 432.000, in

(500 plus 40 înmulţit cu 800, după cum am văzut în Capitolul 33), la fel şi Marea P
funcţiei de *pi,* că poate fi un model redus la scară al Pământului şi apoi invitându-n